

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**1310 H./ 1893 M. TARİHLİ ERZURUM FETVA
DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Hazırlayan

Abdullah BARMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN

Bingöl – 2019

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİMDALI

1310 H./ 1893 M. TARİHLİ ERZURUM FETVA
DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlayan

Abdullah BARMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN

Bingöl-2019

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	III
TEZ KABUL VE ONAY	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNDA FETVA

1.1. Fetva Kavramı	4
1.1.1. Lugât ve İstilah Anlamı	4
1.1.2. Kur'ân'da Fetva.....	4
1.1.3. Hadislerde Fetva.....	6
1.2. Fetvanın Tarihçesi.....	8
1.2.1. Hz. Peygamber Dönemi.....	8
1.2.2. Sahâbe Dönemi.....	11
1.2.3. Tâbiûn Dönemi.....	14
1.2.4. Müctehid İmamlar Dönemi.....	17
1.3. Osmanlı Devletinde Fetva	20
1.3.1. Fetva-Kaza İlişkisi	21
1.3.2. Fetva Eminliği.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

1310 H./ 1893 M. TARİHLİ ERZURUM FETVA DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Defterin Genel Özellikleri	24
2.2. Defterin Değerlendirilmesi.....	25
2.2.1. Defterin Ana Konuları	26
2.2.1.1. Bey' Akdi.....	27
2.2.1.2. Selem Akdi	27
2.2.1.3. İcare Akdi	28
2.2.1.4. Kefalet Akdi.....	29
2.2.1.5. Rehin Akdi.....	29
2.2.1.6. Müzâraa Akdi.....	30
2.2.1.7. Kısmet Akdi.....	31
2.2.1.8. Sulh Akdi	32
2.2.1.9. Muharece (Tehâruc) Akdi.....	32

2.2.1.10. Nikâh Akdi.....	33
2.2.1.10.1. Nikâh Akdinin Yapılması ve Kaydı.....	33
2.2.1.10.1.1. Nikâhta Vekâlet.....	33
2.2.1.10.1.2. Nikâhta Velâyet.....	34
2.2.1.10.1.3. Veli veya Vasi Tarafından Evlendirilen Küçüklerin Seçim Hakkı.....	34
2.2.1.10.1.4. Süt Hısımlığı.....	35
2.2.1.10.2. Nikâh Akdinin Mali Cephesi.....	36
2.2.1.10.2.1. Mehir.....	36
2.2.1.10.2.2. Nafaka.....	37
2.2.1.10.2.3. Mal Rejimi.....	38
2.2.1.10.3. Boşanma (Talâk).....	38
2.2.1.10.3.1. Talâk-ı Ric'î.....	39
2.2.1.10.3.2. Talâk-ı Bâin.....	39
2.2.1.10.3.3. Talâk-ı Selâse.....	40
2.2.1.10.3.4. Boşanmanın Şarta ve Süreye Bağlanması (Ta'lîk-ı Talâk).....	41
2.2.1.10.3.5. Karşılıklı Anlaşma İle Boşanma (Muhala'a, Mubaraa).....	42
2.2.1.10.4. Boşanmadan Dolayı Ortaya Çıkan Hukuki Durum.....	42
2.2.1.10.4.1. İddet ve İddet Nafakası.....	42
2.2.1.10.4.2. Çocukların Kime Bırakılacağı Sorunu ve Nafakaları.....	43
2.2.1.11. Hibe Akdi.....	43
2.3. Defterin Kaynakları.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1310 H./ 1893 M. TARİHLİ ERZURUM FETVA DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYON METNİ.....	48
SONUÇ.....	168
KAYNAKÇA.....	170
EKLER FETVA DEFTERİNİN OSMANLICA METNİ.....	175
ÖZGEÇMİŞ.....	213

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*1310 H./ 1893 M. Tarihli Erzurum Fetva Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlâk ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

21/ 01 / 2019

İmza

Abdullah BARMAN

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Abdullah BARMAN tarafından hazırlanan *1310 H./ 1893 M. Tarihli Erzurum Fetva Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* başlıklı bu çalışma, 21/01/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [*oybirliği/oy çokluğuyla*] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı*'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : İmza:

Danışman : İmza:

Üye : İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/..../
201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Fetva, İslâm hukuk usûlünün oluşumunda ve dinamik bir şekilde uygulanmasında göz ardı edilemez bir öneme sahiptir. Ayrıca fetva ile insan ilişkileri arasında son derece önemli bir bağ bulunmaktadır. Sürekli değişen ve gelişen hayat şartlarıyla beraber insanî, ekonomik, sosyal ilişkilerde karşılaşılan problemlerin çözümünde ve yorumlanmasında başvurulacak birinci derecede çözüm mercii fetva makamı olmuştur. Bu görev Hz. Peygamber (s.a.v.) henüz hayattayken gerek kendileri gerekse onun teşvikiyle ashâbı tarafından sürdürülmüştür. Ashaptan sonra da fakihler ve âlimler tarafından günümüze dek devam etmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), dinin hükümlerinin anlaşılması ve uygulanmasıyla ilgili sahabeden gelen soruları açıklayıp iftâ vazifesini eksiksiz bir şekilde yerine getirmiştir. O, ilâhî vahye mazhar olması nedeniyle çözülmesi gereken meselelerde ya ilâhî vahyin nazil olmasını bekler ya da içtihadıyla problemi çözerdi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra vahiy kesilmiş, sahabe genişleyen İslâm topraklarında vahyin doğru anlaşılması ve uygulanması hususunda son derece önemli bir vazife yüklenmiştir. Bu hususta sahabeden fakih olanlar fetva makamında daha önemli bir görev ifa etmişlerdir. Sahabe, çözümlenmesi istenen meselelere titizlikle yaklaşmış, Kitap ve Sünnet'i en önemli kaynak telakki etmişlerdir. Sahabeden sonraki tâbiûn dönemine ise iki farklı ekol, *ehl-i re'y* ve *ehl-i hadîs* damga vurmuşlardır. Ehl-i re'y, Kitap ve sahîh Sünnet'in ışığında re'ye başvururken, ehl-i hadîs ise Kitap ve Sünnet dışında re'y ile görüş beyan etmekten son derece kaçınmışlardır.

Bu çalışmada öncelikle fetva kavramının lügât ve dini terminolojideki anlamlarına değinilmiş, sonrasında ise Kur'ân'ı Kerîm'de ve hadis'i şeriflerde 'fetva' kavramının ve onunla ilintili olan kavramların geçtiği ayetlere ve hadislere işaret edilmiştir. Akabinde çalışmanın konusuna esas teşkil eden H. 1310 tarihli Erzurum fetva defterinin transkripsiyon ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Latinize ettiğimiz bu fetva mecmuası, Erzurum yöresi insanların pratik hayatta karşılaştıkları günlük hukuki meseleler ile ilgili olarak sordukları sorulara verilen cevaplardan oluşan bir fetva mecmuasıdır. Tüm bu önemine rağmen üzerine çalıştığımız bu defterde fetva veren isim ve unvanı bulunmamaktadır. Yapılan araştırma sonucu fetva veren kişi veya kişilerle ilgili kayıtlara da ulaşılamamıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. *Öğr. Üyesi İsmail NARİN'e*; tezin yazım aşamasında ve tashiinde katkılarını esirgemeyen *Necatin elik'e* ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme şükranlarımı sunarım.

21/01/ 2019

Abdullah BARMAN

ÖZET

Tez Başlığı: 1310 H./ 1893 M. Tarihli Erzurum Fetva Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi
Tez Yazarı: Abdullah BARMAN
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı: İslam Hukuku
Kabul Tarihi: 21/01/ 2019
Sayfa Sayısı:
<p>Çalışmamızın konusunu <i>1310 h./ 1893 m. Tarihli Erzurum Fetva Defteri</i> adlı el yazması teşkil etmektedir. Günümüz insanının önemli bir kısmının Osmanlıca'yı bilmemesi, yeni nesilleri söz konusu mecmuaları araştırma ve öğrenme alanından uzak kılmaktadır. Bu konunun belirlenmesinin hedef ve amaçlarından biri mirasımıza sahip çıkmak ve bunu yeni nesillere tanıtmaya yolunda küçük de olsa bir katkıda bulunmaktır. Bundan dolayı mecmuanın muhtevasına konu olan meselelerin neler olduğunu, sorulan sorulara hangi kıstaslara ve usullere göre çözüm bulunduğunu, fetva merkezinin bölgesel olarak etki alanını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.</p> <p>Üzerinde çalıştığımız fetva mecmuasında Erzurum yöresinde yaşayan insanların karşılaştıkları özel durumlara ait fetvalar ortaya çıkarılmıştır. Bununla yöre özelinde hangi durumlardan dolayı fetva merciine müracaat edildiği, ayrıca müftülerin hangi ölçülere göre nasıl fetva verdikleri okuyucuya sunulmuştur. Toplumun her kesiminden geldiği görülen ve daha çok akitler, nikâh ve boşanma konularıyla ilgili sorulara Hanefi mezhebinin içtihadları çerçevesinde cevap verilmiştir.</p>
Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Fetva, Fetva mecmuası, Müftü, Erzurum.

ABSTRACT

Title of the Thesis: Transcription and Evaluation of Erzurum Fatwa Book From 1310 H. / 1893 M.	
Author	: Abdullah BARMAN
Supervisor	: Dr. Lecturer Member of İsmail NARİN
Department	: Basic Islamic Sciences
Sub-field	: Islamic Law
Date	: 21/01/ 2019
<p>The subject of our study is a manuscript book which is named as Erzurum Fatwa Book. It is based on the date of 1310 h/1893 m. The fact that a large number of people do not know the Ottoman language today is keeping the new generations away from research and learning. Our goal is to embrace our heritage and introduce it to new generations.</p> <p>Therefore, it is aimed to find out the items that cause the book to be written, the questions which are answered according to the criteria and the regional area of the fatwa center. Our study reveals the fatwas about the special situations and events occurring in Erzurum and its surroundings. By this way, it is aimed to learn how mufti gives fatwa according to which criteria. The questions about the subjects such as marriage and divorce wondered by the general public are answered according to the Hanafi sect.</p>	
Key Words: Fıqh, Fatwa, Fetva magazine, Mufti, Erzurum.	

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale / madde
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: bin, ibn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
r.a.	: Radiyallahu anh / anha
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
sy.	: Sayı
thk.	: Tahkik eden
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
çev.	: Çeviren
v.	: Vefat tarihi
vb.	: Ve benzeri
Vr.	: Varak
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren, değişen hayat şartlarının ortaya çıkardığı problemlerin Kitap ve Sünnet çerçevesinde çözüm ve hükme bağlama faaliyetleri günümüze kadar süregelmiştir.¹ Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından vaz' edilen fetva faaliyetleri İslâm dininin önemli müesseselerden biri haline gelmiştir. Fetva, sonradan ortaya çıkan problemlere çözüm getirerek dinde kolaylık sağlamaktadır. Fetvanın amacı, dinin genel hükümlerini bireysel meselelere uygulamak ve ortaya çıkan yeni meseleleri usul ve kaidelere bağlı kılarak örf ve maslahat çerçevesinde gerekli ruhsatla cevaplandırmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla fetva veren kişi, ufuk açıcı yeni görüşleriyle, ortaya çıkan meseleleri Kitap, Sünnet, İcma, Örf ve İstihsan'a dayanarak çağın ihtiyaçlarına göre çözüme kavuşturmaktadır.

Mutlak içtihat faaliyetlerinin devam ettiği hicri ilk dört asırda içtihat-fetva terimleri yakın anlam ilişkisi içerisinde kullanılırken sonraki dönemlerde müftü ile müctehid, fetva ile icthad birbirlerinin yerine kullanılmıştır.² Mezheplerin kurumsallaştığı hicri beş ve altıncı yüzyıldan itibaren ihtiyaca cevap verecek müctehidler bulmak veya yetiştirmek mümkün olmayınca fetva, mezhepteki görüşün aktarılması işi olarak anlaşılmıştır.³

Osmanlı hukuk sisteminde adliye teşkilâtının ve yargı sisteminin düzenli bir şekilde işlediği ve bu sistemin işleyişinde en önemli unsurun fetvalar ve fetva kitapları olduğu bilinmektedir. Osmanlıda yargılama ve hüküm verme yetkisi padişah tarafından görevlendirilen kadılar tarafından yürütülmekteydi. Kadılar aynı zamanda buldukları bölgelerin en önde gelen fetva makamlarıydı. Osmanlıda hukukun her sahasında yani amme ve şahsî hukuk alanında başvuru kaynakları, bağlayıcı kanun ve kaide hükmü taşıyor. Bu devirde amme hukuku alanında İslâmî esasların yanında örf, âdet ve kanunnamelerin, hususi hukuk sahasında ise fıkıh ve fetva kitaplarının kanun hükmünde olduğunu söylemek mümkündür.

¹ Hayreddin Karaman, *İslâm Hukukunda İctihad*, Ensar Yay., İstanbul 2010, s. 231.

² Ahmet Yaman, *Fetva Usûlü ve Âdâbı*, İFAV Yay., İstanbul 2017, s. 22-23.

³ Orhan Çeker, "İfta ve Bir Fetva Defteri Örneği", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya 1996, Sy.6, s.35; Yaman, *a.g.e.*, s. 22-23.

Osmanlı tarihinde yazılmış fetva mecmualarının günümüze intikali konusu da ayrı bir önem arz etmektedir. Konu ile ilgili olarak Şükrü Özen “*Osmanlı Döneminde Fetva Literatürü*” isimli makalesinde şunları kaydetmiştir:

“Bu mecmuaların önemli bir kısmının şeyhülislâmların kâtipleri veya fetva emînleri tarafından fetva vesikalari, soruyu soran ilgili makam veya şahıslara verilmeden önce birer suretlerinin alınması yoluyla derlendiğini görmekteyiz. Örneğin, mecmuasının varlığını tespit ettiğimiz ilk şeyhülislâm olan Molla Arab (ö.897/1492)’ın (Alâaddin Arabî) mecmuası ile XVI. yüzyılın ileri gelen şeyhülislâmlarının fetvalarını içeren İbnü’l-Edhemî el- Mağnisâvî (ö.987/1587), Saruhânî Lâlî Efendi (ö.971/1563), Veli b. Yusuf el-İskilibî (ö. 998/1589-1590) gibi koleksiyonlar fetva kâtipleri tarafından bu yolla derlenmiştir. Dolayısıyla Osmanlı şeyhülislâmları kendi verdikleri fetvaları kitap halinde derlemezlerdi; fetva kâtipleri veya fetva emînleri tarafından birer müsveddeleri alınmak suretiyle biriktirilir ve daha sonra bir kitap haline getirilirdi. Bunun bazı istisnaları olmuştur. Örneğin Muhammed Fıkhî el-Aynî (ö.1147/1735)’nin belirttiğine göre, daha önceki şeyhülislâmlardan farklı olarak Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi (ö.1156/1743) vermiş olduğu fetvaları bizzat kendisi büyük bir kitap halinde derlemiştir. Ancak onun fetvaları da, daha sonra, fetva emîni Aynî tarafından ilâveler yapılarak yeniden tertib edilmiş ve bu son çalışma ile birlikte basılmıştır. Osmanlılar’ın ilk devirlerine ait fetva kayıt defterlerine rastlanmaz. XVII. yüzyıla kadar fetvaların özel bir deftere kaydedildiklerini veya birer nüshalarının arşivlenerek muhafaza edildiğini gösteren bir kayda rastlayamadık. XVII. yüzyılın ünlü şeyhülislâmı Zekeriyâyâde Yahya Efendi’nin (ö.1053/1644) görev yaptığı üç dönem boyunca; fetvalarının defterlere yazıldığını, fetvaları derleyen Esîrî Mehmed Efendi’nin (ö.1092/1681) mecmuaya yazdığı mukaddimeden öğrenmekteyiz. Bu uygulamanın daha sonraki dönemlerde düzenli biçimde devam edip etmediğini de bilmiyoruz.”⁴

İktibas ettiğimiz bu kısımdan da anlaşılacağı üzere Osmanlı’da yazılı olarak tespit edilen ilk fetva mecmuasının Molla Arab (ö.897/1492)’ın (Alâaddin Arabî) mecmuası olduğu, 16. y.y.’dan itibaren de yaygınlaştığı gerçeğiyle karşılaşmaktayız. Fetva mecmualarının Osmanlıca yazılmış olması günümüz insanının da önemli bir kısmının Osmanlıca’yı bilmemesi, yeni nesillerin sözkonusu mecmuaları araştırma ve öğrenme alanından uzak kılmaktadır. Çalışmamız “1310 h./ 1893 m. Tarihli Erzurum Fetva Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi” adını taşımaktadır. Bu konunun belirlenmesinin hedef ve amaçlarından biri mirasımıza sahip çıkmak ve bunu yeni nesillere tanıtmaya yolunda küçük de olsa bir katkıda bulunmaktır. Bununla

⁴ Şükrü Özen, “Osmanlı Döneminde Fetva Literatürü,” *Türkiye Araştırma Literatür Dergisi*, 2005, c. 3, Sy. 5, s. 255–257.

birlikte mecmuanın muhtevasına konu olan meselelerin neler olduğunu, sorulan sorulara hangi kıstaslara ve usullere göre çözüm bulunduğunu, fetva merkezinin bölgesel olarak etki alanını ortaya çıkarmak hedeflenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNDA FETVA

1.1. Fetva Kavramı

1.1. 1. Lugât ve İstılah Anlamı

“Fetva” sözlükte “bir olaya karşılık verilen cevap” veya “ güçlükleri çözen kuvvetli cevap” anlamlarına gelen bir isimdir.⁵ Bu kelimedenden türetilen الإِفْتَاءُ -*el-iftâ* kavramı ise açıklamak manasında mastar bir isim olup çoğulu “*fetâvâ*” ya da “*fetâvî*”dir.⁶ İster şer’î hükümlerle ilgili olsun ister olmasın sorulan soruya verilen cevap anlamında kullanılır.⁷ *Yiğit, delikanlı* gibi anlamlara da gelen fetva, sözlükte “*bir olayın hükmünü açıklayan ve problemi çözen cevap*” anlamındadır. Fıkıh terimi olarak “*fakihin sorulan suale yazılı veya sözlü olarak verdiği cevap*”tır. Cevabı aranan soruyu yetkili kişilere sormaya “*istiftâ*”, fetvayı sorana “*müsteftî*”, sorulan soruyu açıklamaya veya yazılı olarak cevaplamaya “*iftâ*”, sorulan soruyu cevaplandıran kişiye de “*müftî*” denir. Hükmün çıkarıldığı şer’î delile ya da tercih edilen görüşe “*müftâ-bih*”, müftünün ve soruyu soranın bilmesi gereken usul kurallarına “*âdâbu’l-müftî*”, bir sual hakkında hangi görüşün daha uygun olduğunu gösteren tabirlere “*alâmâtü’l-iftâ*” denir.⁸

1.1.2. Kur’ân’da Fetva

Kur’ân-ı Kerîm’de fetva ve onunla ilişkili olan kavramların geçtiği ayetlerde bu kavram farklı anlamlarda kullanılmıştır. Fetva ve türevleri olan kelimelerin bazıları hukukî bir anlam ifade ederken bazıları da bu anlamın haricinde kullanılmıştır.

Fetva kelimesinin şer’î manaların dışında kullanıldığı ayetlere şu örnekleri vermek mümkündür.⁹

يَا صَاحِبِي السَّجْنِ أَمَا أَحَدُكُمْمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ حَمْرًا وَأَمَا الْآخَرُ فَيُصَلِّبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ فُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي

فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

⁵ İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali, *Lisânu’l-Arab*, Dâru Sadr, Beyrut 1414, XV, 147-148.

⁶ *el-Mevsûatü’l-Fıkhiyye*, Dâru’s-Safve, Mısır 1404-1427, XXXII, 20.

⁷ Muhammed Taki el-Osmanî, *Usulu’l-iftâ ve âdâbuh*, Mektebetü Meârif il-Kur’an, Karaçi 2011, s. 8.

⁸ Fahrettin Atar, “Fetva”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 486-496.

⁹ Osmanî, *a.g.e.*, s. 8.

“Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın yorumuna gelince) biriniz efendisine şarap sunacak diğeri ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir.” (Yusuf 12/41)

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

“Kral, “Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın” dedi.” (Yusuf 12/43)

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَّعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

“(Zindana varınca), “Yusuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğeri yedi kuru başak hakkında bize yorum yap.” (Yusuf 12/46) Fetva kelimesi bu ayetlerde rüya yorumlama anlamında kullanılmıştır.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُون

“Ey ileri gelenler! Durumum hakkında bana görüş bildirin. Sizler yanımda bulunmadıkça hiçbir işe kesin olarak karar vermem.” (Neml 27/32) Bu ayette fetva kelimesi görüş bildirme anlamında kullanılmıştır.

Aşağıda yer verilen ayetlerde ise fetva kelimesi şer’î hükümlere cevap verme anlamında kullanılmıştır.¹⁰

“Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki:”Onlar hakkında size fetvayı Allah veriyor.” (Nisa 4/127)

“Senden fetva istiyorlar. (Nisa 4/176)

Hz. Peygamber’e yöneltilen soruların bir kısmı için Kur’an’da şöyle buyrulmaktadır:¹¹

¹⁰ Osmanî, a.g.e., s. 8.

¹¹ Atar, a.g.e., s. 206.

“Sana ruh hakkında soru soruyorlar.” (İsra 17/85) “Sana, hilâlleri soruyorlar.” (Bakara 2/189) “Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar.” (Bakara 2/215) “Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar.” (Bakara 2/217) “Sana içkiyi ve kumarı sorarlar.” (Bakara 2/219) “Dünya ve ahiret hakkında düşünesiniz, diye böyle yapıyor. Bir de sana yetimleri soruyorlar.” (Bakara 2/220) “Sana kadınların ay hâlini sorarlar.” (Bakara 2/222) “(Ey Muhammed!) Sana, kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar.” (Maide 5/4) “Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar.” (Araf 7/187) “(Ey Muhammed!) Sana ganimetler hakkında soruyorlar.” (Enfal 8/1) Bu ayetlerde Hz. Peygambere çeşitli konularda fetvalar sorulmuş ve bunlar Allah tarafından cevaplandırılmıştır.

Teşrî fetva, Şârî’den sudur eden fetva olup ya Kur’ân-ı Kerim aracılığıyla ya da vahyi gayr-ı metlûv olan Resûl-i Ekrem’in (s.a.v.) Sünnet’i aracılığıyla verilen fetvalardır.¹² Yukarda Kur’ân’da yer alan fetva örneklerine değindiğimiz için şimdi de Hz. Peygamber’in hadislerinde geçen fetva örneklerini sunmak istiyoruz.

1.1.3. Hadislerde Fetva

Hz. Peygamber (s.a.v.) risâlet görevi gereğince, sadece Kur’ân’ı anlatmakla iktifa etmemiştir. Tebliğ vazifesinin yanı sıra tebyîn görevi de olan Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur’ân’ı tefsir etmiş, Müslümanların karşılaştığı günlük meseleler hakkında da hüküm beyan etmiş, dinî ve hukukî sorunlarına çözüm üretmiştir. Bu meyanda Hz. Peygamber’e (s.a.v.) sorulan sorular ve O’nun sorulara verdiği cevaplar bize fetva kavramının hangi anlamda kullanıldığı hususunda bilgi vermektedir.

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadislerine bakıldığında fetva kavramı ile alakalı olarak daha çok *istiftâ* ve *iftâ* kavramlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Konuyla alakalı bazı örnekleri vermek yeterli olacaktır.

سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنْ عَبْدِ طَلْقٍ امْرَأَتُهُ بِطُلُقَتَيْنِ، ثُمَّ عَتَقَهَا، أَيَتَرَوُجُهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ». . قِيلَ: عَمَّنْ؟ قَالَ: أَفْئِي

بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ”

“İbn Abbas’a eşini iki talâkla boşayan sonra onu azat eden kimse o kadınla tekrar evlenebilir mi şeklinde bir soru sorulunca o da ‘evet, evlenebilir’ şeklinde cevap vermiştir. Bu görüşü kimden rivayet ettiği sorulunca Hz. Peygamber’in (s.a.v.)

¹² Osmanî, a.g.e., s. 9.

bu şekilde fetva verdiğini söylemiştir.”¹³ Bu hadiste iki talâkla boşanan kadının durumuyla ilgili Abdullah b. Abbas’tan fetva sorulmuş, kendisi de Hz. Peygamber’in uygulamasına istinaden iki talâkla boşanan kadının eski kocasıyla evlenebileceği yönünde fetva vermiştir. Örnek olarak verilen bu hadiste أَفْتَى kelimesi kullanılmıştır.

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: أُرْسِلَ مَرْوَانُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عُثَيْبَةَ إِلَى سُبَيْعَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ يَسْأَلُهَا عَمَّا أَفْتَاهَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ سَعْدِ بْنِ حَوْلَةَ فَتُؤْفِقُ عَنْهَا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَكَانَ بَدْرِيًّا فَوَضَعَتْ حَمْلَهَا قَبْلَ أَنْ تَنْقَضِيَ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا مِنْ وَفَاتِهِ فَلَقِيَهَا أَبُو السَّنَابِلِ يَغْنِي ابْنَ بَعْكَكٍ حِينَ تَعَلَّتْ مِنْ نِفَاسِهَا وَقَدْ ائْتَحَلَّتْ فَقَالَ لَهَا: اِرْبِعِي عَلَى نَفْسِكَ - أَوْ نَحْوِ هَذَا - لَعَلَّكَ تُرِيدِينَ النِّكَاحَ إِنَّهَا أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا مِنْ وَفَاتِ زَوْجِكَ قَالَتْ: فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ لَهُ مَا قَالَ أَبُو السَّنَابِلِ بِنِ بَعْكَكٍ، فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " قَدْ حَلَلْتَ حِينَ وَضَعْتَ حَمْلَكَ

Ubeydullah b. Abdullah (r.a.)’ın aktardığına göre babası, Ömer b. Abdullah b. Erkâm ez-Zührî’ye mektup yazarak Sübeya binti Haris el-Eslemiyye’ye gitmesini ve başından geçen hadiseyi sormasını emretti. Ömer b. Abdullah da Abdullah b. Utbe’ye haber vermek üzere şu mektubu gönderdi: Sübeya şöyle anlatmıştır: Sübeya beni Amir’den Sa’d b. Havle’nin nikâhı altındaydı, kendisi Bedir savaşına katılan sahâbelerdendi. Kendisi hamileyken kocası veda haccında vefat etti. Kocasının ölümü üzerinden pek geçmeden doğum yaptı. Nifastan kurtulunca dünürcü olanlara karşı süslendi. Bu esnada Abdudhar oğullarından Ebu’s-Senâbil adında biri onun yanına girmişti. Ona dedi ki: Hayrola süslenmişsin, evlenmek istiyorsun herhalde. Vallahi dört ay on gün geçmeden evlenemezsin” Sübey’a diyor ki Ebu’s-Senabil, böyle söyleyince o akşam elbisemi giyiniş Rasûlullah (s.a.v.)’e geldim ve evlenip evlenemeyeceğimi sordum. Rasûlullah (s.a.v.) da çocuğu doğurduktan sonra evlenebileceğimi söyledi. Dünürcü olursa evlenmemi istedi.¹⁴

Bu hadiste de kendisi hamileyken kocası Bedir’de şehid düşen kadının doğum yaptıktan sonra evlenip evlenemeyeceği durumu Resûlullah’a iletilince, Resûlullah kadının evlenebileceği yönünde fetva vermiştir. Burada da fetva verdi anlamında أَفْتَى kelimesi kullanılmıştır.

¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Thk. Şuayb el-Arnaût), Müessesetu’r-Risâle, Beyrut 2001, V, 207.

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXV, 422.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أْفْتِيَ مِنْ غَيْرِ نَبْتٍ، فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى مَنْ

أَفْتَاهُ»

Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Kime delilsiz dayanaksız bir fetva verilirse onun (bu fetva ile amel etme sonucu elde edeceği) günahı, ancak kendisine fetva verene düşer.*”¹⁵

Bu hadis, müminleri delilsiz fetva vermekten sakındıran bir hadistir. Burada da أَفْتَى, بِفُتْيَا ve أَفْتَا kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir.

1.2. Fetvanın Tarihçesi

İslâm'ın iki kaynağı olan Kitap ve Sünnet'in ilgili naslarının delâletiyle beraber durmadan değişen hayat şartları, ictihad ve iftâ faaliyetlerinin hem dinî bir gereklilik hem de hayatî bir zorunluluk olduğu sonucuna götürür. Bu faaliyetlerin durması dinîn insan hayatından tamamen ya da kısmen çekilmesi anlamına gelir. İctihad ve fetva İslâm dininde ve Müslümanların hayatında bu denli önem arz eden bir yere sahip olması hasebiyle henüz Hz. Peygamber (s.a.v.) hayattayken bu faaliyetler gerek Hz. Peygamber (s.a.v.) gerekse de onun izniyle ashâbı tarafından yerine getirilmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra yeni problem ve meselelerle karşılaşan sahâbe ictihad ve fetva faaliyetlerini devam ettirmiştir.¹⁶ İslâm'ın gelişen şartlara ve ortaya çıkan problemlere kayıtsız kalamaması bir zorunluluktur. Değişen zaman ve mekânlarda karşılaşılan meselelerin çözümlenmesi elzemdir. Bu hususta fetva makamı son derece önemli olduğu için fetva faaliyeti sahâbeden sonra tâbiûn ve sonraki nesillerde daha da sistematik bir şekilde sürdürülmüştür. Fetva faaliyetlerinin tarihçesini bilmek, doğumunu, gelişimini ve niteliğini bilmek bu yönüyle günümüze ışık tutacaktır.

1.2.1. Hz. Peygamber Dönemi

Peygamberimizin yaşadığı devir iki döneme ayrılmaktadır. Mekke dönemi Hz. Peygamber'e (s.a.v.) 610 yılında gelen ilk vahiyyle başlayıp Hz. Peygamber'in (s.a.v.) 622 yılında Medine'ye hicretine kadar sürer.¹⁷ Yaklaşık 13 yıl süren bu dönemde

¹⁵ Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, (Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani), Dârü'l-Muğni, Riyad 2000, “Mukaddime”, 20.

¹⁶ Karaman, *a.g.e.*, s. 231.

¹⁷ Ahmet Yaman ve Halit Çalış, *İslâm Hukukuna Giriş*, İFAV Yay., İstanbul 2016, s. 71.

Müslümanların henüz az ve zayıf olması hasebiyle, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilk dönemdeki daveti daha çok tevhid inancının yaygınlaşması ve İslâm'ın daha fazla kitlelere ulaşması üzerine yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla bu devrede *amelî içtihadî* kanunların vaz' olunmasında uygun ortam oluşmamıştır.¹⁸ Bu konuyla ilgili olarak Kur'an'daki Mekkî ayetler incelendiğinde bu ayetlerin daha çok imana teşvik etme, inkâr ve küfürden caydırma, tevhid, yaratılış ve geçmiş peygamberlerin kıssalarını ihtiva ettiği görülmektedir.¹⁹

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicretten sonra vefatına kadar devam eden Medine döneminde Müslümanların çoğalıp güçlenmesiyle adliye, eğitim, mâliye, askerlik, din vb. alanlarda kurumların oluşturulması ve toplum hayatının bir düzene sokulması gerekiyordu. Bu amaçla oluşturulan tarihin ilk yazılı anayasasıyla toplumsal ve siyasal bir kimliğe kavuşan İslâm devletinin temelleri atılmıştır.²⁰ Ayrıca bu dönemde bir takım meselelerin ortaya çıkması ve Müslümanların savaş ve barış durumundaki münasebetleri bazı kanunların vaz' olunmasına sebep olmuştur.²¹ Dolayısıyla Müslüman toplumun maddî manevî inşası için şer'î-amelî düzenlemeler gündeme gelmiştir.²² Bu dönem aynı zamanda evlenme, boşanma, borçlar, cezalar, veraset vb. ile ilgi meselelerin ortaya çıktığı bir dönemdir.²³ 632 yılında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından önce veda haccı sırasında indiği belirtilen "*Bugün sizin için dinînizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.*"(Maide 5/3) ayetiyle bu dönem tamamlanmıştır.²⁴

Resûlullah'ın (s.a.v.) aslî görevinin Allah'tan gelen mesajı tebliğ etme ve açıklamak olmakla beraber,²⁵ O'nun devlet başkanı, kadı ve aynı zamanda müftî olarak teşrî vazifesini icra ettiğini, ayrıca bir beşer olarak da tasarruflarının olduğu muhakkaktır.²⁶ Sahâbe, günlük hayatta karşılaştığı yeni meseleleri Hz. Peygamber'e (s.a.v.) getirir, herhangi bir mesele hakkında cahiliye devrinden kalma bir örf ve âdet olsa bile Müslümanlar o konuda Allah'ın hükmünü öğrenmek için Hz. Peygamber'e

¹⁸ Abdulvahâb Hallâf, *İslâm Teşrîi Tarihi*, (Çev. Talât Koçyiğit) AÜİF Yay., Ankara 1970, s. 11.

¹⁹ Yusuf Şevki Yavuz ve Abdurrahman Çetin, "Ayete", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 242-244.

²⁰ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (Çev. Mehmet Yazgan), Beyan Yay., İstanbul 2016, s. 166-167.

²¹ Hallâf, *a.g.e.*, s. 12.

²² Yaman ve Çalış, *a.g.e.*, s. 72.

²³ Hallâf, *a.g.e.*, s. 12.

²⁴ Yaman ve Çalış, *a.g.e.*, s. 72.

²⁵ İbrahim Kâfi Dönmez, "Muhammed", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 441-444.

²⁶ Fahrettin Atar, "İftâ Teşkilatının Ortaya Çıkışı", *Diyanet Dergisi*, XV, Sy. 4, Temmuz-Ağustos 1976, s. 206; Karaman, *a.g.e.*, s. 39.

(s.a.v.) sorarlardı.²⁷ Bundan dolayı sahâbe için dinin birinci kaynağı olan Kur'an'dan sonra ikinci kaynakları Resûlullah'ın (s.a.v.) Sünnetiydi. Peygamberimiz'e (s.a.v.) herhangi bir konuda bir soru geldiğinde ya da bir fetva sorulduğunda O, soruya ya hemen cevap verir ya da o mesele hakkında nassın vârid olmasını beklerdi. Şayet o konu hakkında nas varid olmazsa Hz. Peygamber (s.a.v.) içtihadta bulunurdu.²⁸ Hz. Peygamberin (s.a.v.) içtihad alanıyla ilgili bu tasarrufları Allah'ın hükmünü haber vermesi anlamına gelir.²⁹

Yüce Allah, ayetleriyle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fetva makamında olduğunu, onun serdettiği hükümlere uymanın bir gereklilik arz ettiğini şu şekilde ifade etmektedir: *“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.”*(Nisa 4/59)

“Allah ve Resûl'ü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”(Ahzab 33/36) buyurulmaktadır.

Her Müslüman İslâm hukukuna ait kaidelerin hepsini benimsemek zorundadır, yani kendisine bazı kaideleri benimseyip bazılarını benimsememe gibi bir muhayyerlik tanınmamıştır. Çünkü İmanın varlığı tüm kaideleri benimsemeyi gerektirir.³⁰ *“Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik.”* (Nisa 4/80) Bu ayetten Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaatın Allah'a itaat gibi olduğunu anlaşılmaktadır.³¹ *“Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.”* (Nisa 4/65) *“Aralarında hüküm vermesi için Allah'a (Kur'an'a) ve peygamber'e çağırıldıkları zaman, bir de bakarsın ki*

²⁷ Abdolvahâb Hallâf, *İslâm Hukuk Felsefesi*, (Çev. Hüseyin Atay), AÜİF Yay., Ankara 1989, s.38

²⁸ Hallâf, *a.g.e.*, s. 13-14.

²⁹ Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs el-Karâfî, “Fetvâ, Kazâ Ve İmâmet Üçgeninde Hz. Peygamber'in Tasarrufları”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Çev. Kâdir Gürler) c. 8, sayı: 15, 2009, s. 179.

³⁰ Yusuf el-Kardavi, *İslâm Hukuku Evrensellik-Süreklilik*, (Çev. Yusuf Işıcık, Ahmet Yaman), Nida Yay., İstanbul 2014, s. 33.

³¹ Muhammed b. İdrîs eş-Şâfî, *er-Risâle*, (Çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan), TDV Yay., Ankara, 1997, s. 55.

içlerinden bir grup yüz çevirmektedir. Ama gerçek (verilen hüküm) kendi lehlerinde ise boyun eğerek ona gelirler.”(Nur 24/48-49) Burada verilen bu ayetlerde görüldüğü üzere Allah, Peygamber’e itaatin kendisine itaat olduğunu bildirmiştir.³²

1.2.2. Sahâbe Dönemi

Fıkıhın Kur’an’dan sonra ikinci kaynağı Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnet’i seniyyesidir. Zira Sünnet, Kur’an’ın Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şahsında yaşanmış ve uygulanmış halidir. Bu yönüyle Sünnet İslâm hukukunun yerleşmesi ve gelişmesinde önemli bir kaynaktır. Karşılaşılan meselelerin çözümünde Müslümanlar önce Kur’an’a sonra da Sünnet’e müracaat etmişlerdir. Bu İslâm’ın ilk dönemlerinden beri süregelen bir uygulamadır.³³ Nitekim sahâbe nesli böyle yapmıştır. Bununla ilgili olarak İbn-i Kayyim, şu olayı nakleder: Hz. Ebu Bekir ve Ömer’in karşılaştıkları bir meselede önce Kur’an’a bakıyorlardı, Kur’an’da bulurlarsa hükmünü uyguluyorlardı; bulamadıklarında ise Sünnet’e başvuruyor ve onda bulunan hükmü uyguluyorlardı.³⁴ Torunun ölümünden sonra mirastan kendisine pay olup olmadığını soran kadına Hz. Ebu Bekir: “Senin için Allah’ın kitabında bir hüküm yok. Allah’ın Peygamber’inin Sünnet’inde de (bu hususta) seninle ilgili bir hüküm bilmiyorum. Bu durumunu soracağım.” dedi ve yanında bulunanlara sordu. Bunun üzerine Mugîre b. Şube “Ben, Rasûlullah bir nineye altıda bir (pay) verirken yanında bulundum.” demiş. Hz. Ebû Bekir de Mugîre’ye “Senin yanında başka kimse var mıydı? Diye sorunca Muhammed b. Mesleme ayağa kalkıp Mugîre b. Şube’nin söylediklerini aynen tekrarladı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir o nineye bu hükmü uyguladı.”³⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.) hayattayken karşılaşılan meselelerin çözümü için sahâbenin ona müracaat ettiği yukarıda ifade edilmişti. Ancak bazen Hz. Peygamber (s.a.v.) bu meselelerin çözümünü yani içtihat ve iftâ faaliyetlerini ashâbına yönlendirdiği de vâki olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu uygulamasıyla ashâbını içtihat hususunda yetiştirmek ve onlara rehberlik etme amacını gütmekteydi. Çünkü kendisi de diğer insanlar gibi faniydi ve Allah’ın ona verdiği ömür sona erdiğinde aralarından ayrılacaktı. Hâlbuki bu din ilelebet yaşayacaktır. Kendisinden sonra

³² eş-Şâfiî, *a.g.e.*, s. 57.

³³ Zekiyüddin Şa’bân, *İslâm hukuk ilminin esasları*, (Çev. İbrahim Kafi Dönmez), TDV Yay., Ankara, 2009, s. 46.

³⁴ Şemseddin Muhammed b. Ebubekir b. Eyyub b. Sâid İbn Kayyim el-Cevziyye, *İlâmü’l-Muvakkı’in ‘an Rabbi’l-Âlemîn*, (Thk. Muhammed Abdulselam İbrahim), el-Kutubul İlmîyye, Beyrut 1991, I, 49.

³⁵ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Sünenü’l-Tirmizî*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî Beyrut, 1998, “Feraiz”, 20.

gelecek Müslümanların önünü açmak babından ashâbına gerek gıyabında gerekse de huzurunda fıkha dair konularda içtihat etmelerine izin vermişti. Nitekim aralarında anlaşmazlık bulunan iki kişi çözüm için Hz. Peygamber'in huzuruna geldiklerinde Hz. Peygamber, Abdullah b. Amr'a *"Bu ikisi arasında hüküm ver"* demiştir. Abdullah b. Amr da: *"Ya Resûlallah! Sen aramızda olduğun halde mi ben hüküm vereyim"* deyince Hz. Peygamber (s.a.v.) de: *"Evet, eğer hükmü doğru verirsen sana on sevap vardır, hata edersen bir sevap vardır."*³⁶ Buyurmuştur.

Bir başka hadiste ise Müzeni şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.v.) bana aralarında anlaşmazlık bulunan iki topluluk arasında hüküm vermemi emretti. Ben de: *"Ey Allah'ın Resûl'ü! Ben güzel hüküm veremem, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kadı kasten haktan sapmazsa Allah hüküm verenle beraberdir."* diye buyurdu.³⁷

Yine Muaz, Yemen valiliğine tayîn edilmişti. Medine'den ayrılacağı sırada Peygamber Efendimiz kendisine *"Sana çözülmesi için herhangi bir dava getirildiği zaman nasıl ve neye göre hüküm verirsin?"* diye sordu. Muaz *"Allah'ın kitabındaki hükümlerle hüküm veririm."* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) devamla *"Eğer Allah'ın kitabında onunla ilgili bir hüküm bulamazsan neye göre hüküm verirsin?"* diye sordu. Muaz *"Resûlullah'ın Sünnet'ine göre hüküm veririm."* dedi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu sefer *"Resûlullah'ın Sünnet'inde de onunla ilgili bir hüküm bulamazsan ne yaparsın?"* diye sordu. Muaz *"O zaman, kendi görüşüme göre içtihad eder, hüküm veririm."* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onun göğsüne vurarak memnuniyetini şöyle ifade etti: *"Allah'a hamdolsun ki, Resûlullah'ın elçisini, Resûlullah'ın razı olduğu şeye muvaffak kıldı."*³⁸

Sahâbe döneminde fetva faaliyetlerini iki kısımda mütalaa etmek mümkündür. Hz. Peygamber (s.a.v.) hayattayken sahâbe tarafından icra edilen fetva faaliyeti, bir de Resûlullah'ın vefatından sonra sahâbenin icra ettiği fetva faaliyetleridir. İbn Sa'd *Tabâkât* adlı eserinde Resûlullah hayattayken fetva vermekle meşhur olan sahabilerin şunlar olduğunu haber vermektedir: Ebubekir, Ömer b. Hattab, Osman b. Affan, Ali b. Ebi Talib, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Mes'ûd, Ebu Musa el-Eş'ari, Mu'âz

³⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, (Thk. Mustafa Abdulkâdir Âtâ), Dâru'l-Kutub el-İlmiye, Beyrut 1990, IV, 99.

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXIII, 420.

³⁸ Ebû Dâvûd Süleyman b. Eşas b. İshak, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, (Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), el-Mektebetü'l Asriyye, Beyrut, "Kaza", 11.

b. Cebel, Ubey b. Kâ'b, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr ve Âişe.³⁹ İsimlerini zikrettiğimiz ashaptan Hz. Ebubekir, Hz. Peygamberin huzurunda fetva verirdi.⁴⁰

Sahâbe döneminde fetvanın mütalaa edileceği ikinci kısım ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonraki dönemdir. Bu dönemde Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat etmiştir. Artık sahâbenin karşılaştıkları sorunları Kur'an'dan sonra arz ettikleri vahyin kaynağı Resûlullah aralarında bulunmuyordu. Bu dönemde sahâbe Kur'an'dan ve Resûlullah'tan öğrendikleri ilke ve prensipler çerçevesinde iftâ faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. İftâ faaliyetinde bulunan sahabilerin sayısı fazla değildir. İbn Kayyim el-Cevziyye kendilerinden fetva ve hüküm nakledilen sahâbenin sayısının 130 küsur olduğunu nakler. Bu sahâbilerden bazıları verdikleri fetvaların çokluğuyla öne çıkmışlardır. Fetvaları birer kitap olacak kadar çok olan sahabilerin yedi kişi oldukları rivayet edilmiştir. Bunlar Ömer, Ali, Abdullah b. Mes'ud, Âişe, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ömer'dir. Fetvaları birer risale kadar olan sahâbenin sayısı ise yirmi kadardır: Ebu Bekir, Ümmü Seleme, Enes b. Malik, Ebu Sa'id el-Hudri, Ebu Hureyre, Osman b. Affan, Abdullah b. Ömer b. As, Abdullah b. Zübeyr, Ebu Musa el-Eş'ari, Sa'd b. Ebi Vakkas, Selman-ı Farisi, Cabir b. Abdillâh, Muaz b. Cebel, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, İmran b. Husayn, Ebu Bekr'e, Ubade b. Samit, Muaviye b. Ebî Süfyan. İsimleri zikredilen bu sahabilerin dışında, geriye kalan yüz kadar sahâbeden bir ya da birkaç fetva nakledilmiştir.⁴¹

Yukarıda belirtilen *müftî sahabiler* arasında İslâm fıkhnın gelişmesine katkılarıyla emsallerini geride bırakan sahabiler de bulunmaktadır. Kaynaklarda bu sahabiler Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Mes'ud olarak nakledilmektedir.⁴² Ayrıca fetva verme hususunda ashâbdan bir kısmının bazı alanlarda ihtisas sahibi olduğunu Hz. Ömer'in şu sözlerinden anlıyoruz.⁴³ “Kim feraiz hakkında soru sormak istiyorsa, Zeyd b. Sabit'e sorsun. Kim

³⁹ İbn Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Bağdâdî, *Tabakâtu'l-Kübra*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ata), Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990, II, 267-268; Karaman *a.g.e.*, s. 43.

⁴⁰ Muhammed Abdulhay b. Abdilkebir el-Huseyni el-Kettani, *et-Terâtibü'l-idâriyye*, (Thk. Abdullah Halidi), Dârü'l-Erkâm, Beyrut I, 113.

⁴¹ İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 10.

⁴² İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 17.

⁴³ Atar, *a.g.e.*, s. 209.

fıkıh meselelerini sormak istiyorsa Muaz b. Cebel'e gitsinler. Mali konularda sorusu olanlar bana sorsunlar.”⁴⁴ Dedi.

1.2.3. Tâbiûn Dönemi

Tâbiûn devri sahâbe devriyle iç içe olması hasebiyle kesin bir başlangıç tarihini zikretme hususunda yaşanan zorlukla beraber, Emevi iktidarının güçlendiği ilk yüzyılın ortalarından (60-70/680-690) başlatmak mümkün gözükmemektedir. Sahabilerin büyük çoğunluğunun vefat etmesiyle ictihad ve İftâ faaliyetlerinin mercii tâbiûn'un önde gelenleri olmuştur.⁴⁵ Sahâbeden sonra fetva veren tâbiûn büyükleri Müslümanların fetihleri sonucu genişleyen İslâm topraklarına yayılmışlardır.⁴⁶ Nitekim Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem şöyle rivayet etmiştir: “Abadile (Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-Âs) vefat edince fıkıh her bölgede mevaliye geçmiştir. Mekke'de Atâ, Yemen'de Tavus, Yemame'de Yahya b. Ebi Kesir, Basra'da Hasan-ı Basrî,⁴⁷ Kufe'de İbrahim en-Nehâî, Şam'da Mekhûl, Horasan'da Âta el-Horasâni, bunlardan yalnızca Medine müstesnadır. Çünkü Allah orasını bir Kureyşli olan Said b. el-Müseyyeb'e tahsis etmiştir.”⁴⁸

Tâbiûn âlimlerini iki kısma ayırmak mümkündür. Birinci kısımdaki tâbiûn, Kitap ve Sünnet'te sarih olarak yer alan hükümler dışında diğer fikhî konularla meşgul olmayan kimselerden oluşmaktaydı. Bunlar hakkında âyet veya hadis bulunan konularda sadece nassı esas alıp hüküm veriyorlardı. Hakkında nas bulunmayan konularda kıyas ve kendi re'yleleriyle Kitap ve Sünnet'ten hüküm çıkarmaya çalışmazlardı.⁴⁹ Çünkü bunlar re'ye ve kıyasa başvurmayı hoş görmemekteydiler. Bu guruptaki tâbiûn uleması daha çok hadis rivayetiyle meşgul olmuşlardır.⁵⁰ Konuyla ilgili verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere bazı tâbiûn uleması re'yle içtihadı hoş karşılamamıştır.

⁴⁴ İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 17.

⁴⁵ Yaman ve Çalış, *a.g.e.*, s. 81.

⁴⁶ Osmanî, *a.g.e.*, s.36.

⁴⁷ Hasan el-Basrî: Beş Yüz sahâbi ile görüşmüştür. Fetvaları yedi büyük ciltte toplanmıştır. İbn-i Kayyim, *a.g.e.*, I, 20.

⁴⁸ Ebu İshak İbrahim b. Ali eş-Şirazi, *Tabakatu'l- Fukaha*, (thk. İhsan Abbas), Dâru'l-Raid el-Arabi, Beyrut, 1970, I, 58.

⁴⁹ Salim Ögüt, “Ehl-i Hadis”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 508-512.

⁵⁰ Osmanî, *a.g.e.*, s. 37.

Müslim b. İbrahim, Ebu'n-Nadr'dan şöyle naklediyor: Ebu Seleme Basra'ya geldiği bir zamanda, Hasan-ı Basrî ile beraber onu ziyarete gittik. Ebu Seleme Hasan'a şöyle dedi: "Sen Hasan mısın? Basra'da senden daha fazla sevdiğim kimse yoktur. Ancak bana senin re'yinle fetva verdiğin ulaştı. Allah'ın indirdiği Kitap veya Resûlullah'ın Sünnet'i olmadıkça re'yinle fetva verme."⁵¹

Ebu Numan Katade'nin şöyle dediğini naklediyor: "Otuz yıldan beri re'yimle bir şey söylemedim." Ebu Hilal de: "Kırk yıldan beri re'yimle bir şey söylemedim."⁵²

Şa'bi'ye birisi gelip bir mesele hakkında şöyle sormuş, Şa'bi de: "Bu konuda İbn Mesûd şöyle dedi." diye cevap vermişti. Adam: "sen kendi re'yini söyle." deyince, Şa'bi şu karşılığı vermiştir: "Şu adama bakın! Ben ona İbn 'Mesûd şöyle dedi' diyorum, o benim re'yimi soruyor; ben dinîmi bundan tenzih ederim, vallahi çalgı çalmayı, sana re'yimle fetva vermeye tercih ederim."⁵³

Tâbiûn neslinin hadis âlimleri zaruret dışında ve çok zorda kalmadıkları sürece hüküm istinbatını sevmeyip fetva vermedikleri gibi, ayrıca henüz gerçekleşmemiş bir mesele kendilerine sorulunca bu mesele hakkında hüküm ve fetva vermezlerdi.⁵⁴

Hadisçi tâbiûn re'yelerine göre hüküm çıkarmamaktaydı. Onların fetva verme prensipleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Herhangi bir konuda ayet varsa onunla amel edip fetva verirlerdi.
- 2- Ayetin manası farklı ihtimaller ihtiva ediyorsa Sünnet'in tercih ettiği ihtimali kabul ederlerdi.
- 3- Herhangi bir meselede ayet yoksa Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnet'ine uyulurdu. Sünnet'in ahad ya da mütevatir olması neticeyi değiştirmezdi.
- 4- Karşılaştıkları problemin hükmüyle ilgili hadis bulamadıklarında sahâbe veya tâbiûndan bir cematın o meseleye dair görüşleri alınırdı.
- 5- Bütün bunlar bulunmazsa o zaman kendi re'leriyle o meseleye Kitap ve Sünnet'in ruhuna uygun benzer bir hükme kıyas yapılırdı.⁵⁵

⁵¹ Dârimî, "Mukaddime", 20.

⁵² Dârimî, "Mukaddime", 17.

⁵³ Dârimî, "Mukaddime", 17.

⁵⁴ Osmanî, *a.g.e.*, s. 37.

Tâbiûn ulemasının ikinci kısmı ise re'yle içtihadı kabul eden ehl-i re'y olarak isimlendirilmiş âlimlerden oluşmaktadır.⁵⁶ Ehl-i re'y ehl-i hadîs âlimleri gibi sadece hadis rivayetiyle meşgul olmayıp, aynı zamanda bir mesele ister meydana gelsin ya da gelmesin, o mesele hakkında Kitap ve Sünnet'ten hüküm çıkarmaktan ve fetva vermekten geri durmamışlardır.⁵⁷ *Şa'bi Kadı Şurayh'tan naklettiğine göre: Şurayh Ömer bana gönderdiği bir mektupta: "Sana, hükmü Allah'ın kitabında olan bir dava geldiğinde, onunla hükmet; insanlar seni o hükümden vazgeçirmesin. Sana hükmü Allah'ın kitabında bulunmayan bir dava geldiğinde, Rasûlullah'ın (s.a.v.) Sünnet'ine bak ve onunla hükmet. Allah'ın kitabında olmayan, Rasûlullah'ın (s.a.v.) Sünnet'inde de bulunmayan bir şey gelirse, o zaman insanların icmâ halinde oldukları şeylere bak ve onunla amel et. Allah'ın kitabında olmayan, Rasûlullah'ın (s.a.v.) Sünnet'inde de bulunmayan, senden önce hiçbir kimsenin üzerinde durmadığı bir şey gelirse, o zaman şu iki şeyden hangisini istersen onu seç; istersen kendi görüşünle ictihâd eder, hemen o anda bir çözüme bağlarsın, istersen acele etmez düşünüyorsun? Acele etmeyip düşünmenin, sadece senin hayrına olacağını düşünüyorum."*⁵⁸

Ancak bu gruptaki âlimler hadis rivayetinden olabildiğince çekinmişlerdir.⁵⁹ Hz. Ömer, Ensâr'dan bir grubu Kûfe'ye gönderdiğinde, onlara şöyle demişti: *"Siz, Kûfe'ye, Kur'an okuyup ağlayan bir topluma varacaksınız. Onlar, "Muhammed'in ashâbı geldi, Muhammed'in ashâbı geldi!" diyerek size büyük teveccüh gösterecekler ve size gelerek hadis soracaklar. Siz, mümkün mertebe Rasûlullah'tan az hadis rivayetinde bulunun!"*⁶⁰

Ehl-i re'y'in fetva verme ve hüküm çıkarma prensiplerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Ehl-i re'y'in zuhûr etme alanı olan Irak bölgesi siyasi çekişmelerin ve hadis uydurma faaliyetlerinin merkezi konumundaydı. Bu nedenle ehl-i re'y doğruluğundan emin olmadan hadislerle fetva vermekten tereddüt etmişler. Bunun yerine Kur'an'la ve Sünnet'i metin tenkidine tabi tutatmak suretiyle hüküm bina etmişler. Ayrıca re'ye de müracaat etmişler.

⁵⁵ Karaman *a.g.e.*, s. 111.

⁵⁶ Osmanî, *a.g.e.*, s.37; Karaman, *a.g.e.*, s. 109-110.

⁵⁷ Şah Veliyullah ed-Dihlevî, *Hucce'tullahi'l-Balîğa*, (Thk. Seyyid Sabık), Dâru'l-Ceyl, Beyrut 2005, I, 259.

⁵⁸ Dârimî, "Mukaddime", 20.

⁵⁹ Dihlevî, *a.g.e.*, I, 259.

⁶⁰ Dârimî, "Mukaddime", 28.

2. Ehl-i re'y meselelerin çözümünü Kitap ve Sünnet'te bulamayınca kıyas, istihsân, istislâh, sedd-i zerâi gibi hüküm çıkarma yöntemlerini kullanmışlardır. Kendi re'yleriyle'de meseleleri çözüme kavuşturma yollarına başvurmuşlardır.

3. Ehl-i re'y Kitap ve Sünnet'teki hükümlerin zahiri ve şekli yönlerine önem vererek maksat ve hikmetlerine vakıf olmaya çalışmışlardır. Bu hükümleri akılla gerekçelendirerek yoruma tabi tutmuşlardır.

4. Ehl-i re'y'in yaşamış olduğu bölge sosyokültürel açıdan farklı oluşu ve farklı inanç bölgelerine açılan kapı olması hasebiyle, farklı meseleler ortaya çıkıyordu bu meselelerin çözümü bazen Kitap ve Sünnet'te bulunmadığından dolayı ehl-i re'y icthad ve İftâ faaliyetlerinde re'ye başvurmuşlardır.⁶¹

Sonuç olarak ehl-i re'y ve ehl-i hadîs'in beslendiği kaynakların Hz. Ömer, Hz. Âişe ve İbni Abbas gibi ortak sahabilerden olması hasebiyle aralarında kesin çizgilerle bir ayırım yapmak mümkün olmamaktadır. Ayrıca ehl-i hadîs'in yaşadığı Hicaz bölgesinde re'y ile hüküm istinbat eden tâbiûn âlimleri olduğu gibi, ehl-i re'y in yoğunlaştığı Irak Bölgesinde de ehl-i hadîs âlimleri bulunuyordu. Ehl-i hadîs ve ehl-i re'y arasındaki bu farklılaşma hoca talebe ilişkisi ve fikir alışverişi neticesinde yerini müctehid imamlar dönemine bırakmıştır.⁶²

1.2.4. Müctehid İmamlar Dönemi

Müctehid imamlar dönemini Hicri ikinci asırda Ebû Hanife v. (h.150) ile başlayıp Ahmed b. Hanbel'in vefatından (h.241) sonra hicri dördüncü asra kadar devam etmektedir. Bu dönemin müctehid imamlar devri olarak nitelenmesinin sebebi tedvin ve teşri faaliyetlerinin bu devirde hızlanması gerek Sünnet gerekse sahâbe, tâbiûn, tebe-i tabiîn tarafından verilen fetvaların bu dönemde yazılmış olmasıdır. Bu dönemi İslâm teşri faaliyetlerinin altın dönemi olarak nitelemek mümkündür.⁶³ Bu dönemde icthad faaliyetlerinin hızlanması ve fıkıhın sistemleşmesi noktasında şu sebepler etkili olmuştur. İslâm devletinin sınırları genişlemiş ve birçok milletten insanlar İslâm ümmetine katılmışlardır. Bu halkların ihtiyaçlarını giderecek fetvalara ihtiyaç duyulmuştur.⁶⁴ Hükümlerin inşaasında şerî naslardan başka kaynaklar

⁶¹ Yaman ve Çalış, *a.g.e.*, s. 82-83.

⁶² Yaman ve Çalış, *a.g.e.*, s. 84.

⁶³ Abdulvahâb Hallâf, *İslâm Teşri Tarihi*, (çev. Talât Koçyiğit), AÜİF Yay., Ankara 1970, s. 38.

⁶⁴ Muhammed el-Zuhayli, "Fetva ve Takva", (çev. Mustafa Ateş), *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara Ocak-Şubat-Mart 1993, XXIX, 95.

olmadığından İslâm âlimleri halkın ihtiyaç duyduğu fetvaları şerî naslardan istihrac ettiller hatta henüz ortaya çıkmamış farâzî meseller üzerine de hükümde bulundular. Yine bu dönemdeki âlimler büyük bir ilmi mirasa mazhar olmuşlar, Kur'an ve Sünnet'in yanında sahâbeden ve tâbiûndan gelen fetvalar ve icthadlar müctehid imamların başvuru kaynaklarıydı. Ayrıca bu dönemde gerek kişilerin fıkha dair soruları, gerekse de devlet erkânında bulunan kadı ve valilerin kendilerine gelen ihtilafli meseleleri müftülere danışmaları, müctehidlerin hüküm çıkarma ve fetva vermede ilham kaynağı olmuşlardır.⁶⁵

Hicri ikinci yüzyıldan sonra fikhî meseleler üzerine detaylı çalışmalar yürüten Ebû Hanîfe, Süfyân es-Sevrî, Leys b. Sa'd, Abdurrahman b. Amr el-Evzâî, Mâlik b. Enes, Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Dâvûd ez-Zâhirî, Ebû Sevr ve Muhammed b. Cerîr et-Taberî gibi âlimler dönemin fetva makamındaki en önemli fakihlerindendirler.⁶⁶

Küfe ekolüne mensup Ebû Hanîfe'nin ilmi silsilesi, hocası Hammâd'ın aracılığıyla İbrâhim en-Nehâî ve Ebû Amr eş-Şa'bî'den, onların aracılığıyla da Mesrûk b. Ecda', Kâdî Şüreyh, Esved b. Yezîd ve Alkame b. Kays'tan, onlar da sahâbenin ilimde önde gelenleri olan Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd ve Abdullah b. Abbas'a dayanmaktadır. Ebû Hanîfe'nin icthadlarında ve fetvalarında bu silsilenin etkisi büyüktür.⁶⁷ Ebu Hanife kendi delil teorisini ve fetva usulünü şöyle dile getirmektedir: “Biz önce Allah'ın Kitabına bakarız onda bulduğumuzu alırız. O'nda bulamazsak, Resûlullah'ın Sünnet'ine bakarız. Resûlullah'tan gelen baş üstüne sonra ashâbın ittifak ettiği görüşü benimseriz. Eğer sahâbe ihtilaf etmişse bunlardan dilediğimiz görüşü benimseriz. Bunlardan başkalarına ait olan hüküm ve içtihatlara gelince bizde onlar gibi ilim adamlarıyız. Fakat iş Hasan-ı Basrî, İbrahim en-Nehai ve Said b. el-Müseyyeb gibi tâbiûn âlimlerine gelince, onların içtihatlarıyla kendimizi sınırlandırmayız. Onlar nasıl icthadta bulunmuşlarsa bizde bulunuruz. Aralarında illet bağı olan konuları kıyas ederiz.”⁶⁸ Ebû Hanife fetva vermede benimsediği usulü bu şekilde ifade etmiştir.

⁶⁵ Hallâf, *a.g.e.*, s. 38-39.

⁶⁶ Ferhat Koca, “Mezhep”, *DİA*, İstanbul 2004, XXIX, 537-542.

⁶⁷ Mustafa Uzunpostalcı, “Ebû Hanîfe”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 131-138.

⁶⁸ Mennâ' Halîl Kattân, *et-Teşrî' ve'l-fikh fi'l-İslâm târihen ve menhecen*, Mektebetu Vehbe, Kahire 2001, s. 331; İlyas Durdur, *Târîhu'l-Fikhi'l-İslâmî*, Dâru'l-İbnu'l-Hazm, Beyrut 2010, I, 371.

İmam Malik'in ilmî silsilesi ise Muhammed ibn Şihâb ez-Zührî, Yahya İbn Said onlarda Said ibnu'l-Müseyyib, Urva İbnu'z-Zübeyr ve Medineli meşhur yedi fakihden⁶⁹ onlar da Hz. Ömer Hz. Ali Abdullah İbn Ömer ve zeyd b. Sabit aracılığıyla gelmiştir.⁷⁰ Medine ekolüne mensup İmam Malik fıkhi meselelerde Hz. Ömer'in fetvalarına büyük ehemmiyet verir, ayrıca Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sâbit, Hz. Âişe ve fakih sahâbîlerin görüşleri konusunda uzmandı. İbn Ömerin fetvalarını Nâfi'den öğrenmek için büyük gayret sarfetmiştir. İmam Malik sahâbe fetvalarını Sünnet derecesinde telakki ettiğinden bu fetvalara eseri *el-Muvatta*'da geniş yer vermiştir.⁷¹

Mekke'nin en meşhur fakihlerinden biri Abdullah İbn Abbas idi. O'nun talebeleri İkrime, Mücâhid ve Atâ onlardan Süfyan İbn Uyeyne ile Muslim İbn Halid ilim tahsil etmişlerdir. Bunlar da yerlerini Şâfiî'ye bıraktılar.⁷² Şâfiî, erken yaşta fetva verme salahiyetine ulaşarak İmam Mâlik'in vefatına kadar ilim tahsiline devam etmiştir. Hocasının vefatından sonraki ilim ve fikir hayatı Mısır öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde ele alınır ve birinci döneme ait görüşleri mezheb-i kadîm veya kavli-i kadîm, ikinci döneme ait olanlar mezheb-i cedîd veya kavli-i cedîd diye anılır.⁷³

Ahmed b. Hanbel'in hocaları Hüseyim b. Beşîr, Süfyân b. Uyeyne, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, İmam Şâfiî ve Abdürrezzâk b. Hemmâm'dır. En çok hadis yazdığı hocası Vekî b. Cerrâh'tır. İmam Şâfiî'den ise fıkıh ve usûl-i fıkıh öğrenmiştir.⁷⁴ İbn Hanbel bir fakihin farklı zamanlarda farklı ictihad ve fetvalarda bulanabileceği, insanların fıkha daha fazla önem vererek hadisten yüz çevirebileceği ve re'ye dayalı ictihad ve fetvaların Kitap ve Sünnet'in önüne geçebileceği endişesiyle fıkıh ve fetva nakledilmesine müsaade etmemiştir. Öğrencilerini fıkıh ve re'ydin ziyade Kitap ve Sünnet'e yönlendirmiştir. Ancak şöhreti artınca kendisine sorulan meselelerin artması ve bunların birçoğunun

⁶⁹ Said b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Kasım b. Muhammed, Harice b. Zeyd, Ebubekr b. Abdurrahman b. Haris, Süleyman b. Yasir, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Bunlara *fukahâ-yi seb'a* denilmektedir. Karaman, *a.g.e.*, s. 83.

⁷⁰ Hallâf, *a.g.e.*, s. 40.

⁷¹ Ahmet Özel, "Mâlik b. Enes", *DİA*, İstanbul 2003, XXVI, 506-513.

⁷² Hallâf, *a.g.e.*, s. 40-41.

⁷³ Bilal Aybakan, "eş-Şâfiî", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 223-233.

⁷⁴ M. Yaşar Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", *DİA*, İstanbul 1989, II, 75-80.

cevabının hadis ile sahâbe kavlinde cevabının bulunmamasından dolayı bu görüşünden dönmek zorunda kalmıştır.⁷⁵

Müctehid imamlar kendilerinden fıkıh tahsil eden öğrenciler olduğu gibi fetvaları kitleler tarafından uygulanan ve şöhretleri şehirleri aşan bir etkiye sahip olmuşlardır. Fıkhın sistematik bir hale gelmesinde son derece önemli bir rol almışlardır. Tâbiûn ve Tabe-i Tâbiûndan gelen ilim halkasını yoğurarak kendilerinden sora gelen kitlelere aktarmışlardır.⁷⁶ Böylece hükümleri bulup çıkarmada önder sayılan bu âlimlerin ortaya koyduğu ilmi ve fikri ekolleşmenin teşekkülüyle mezhepleşme sürecine girilmiştir.⁷⁷

1.3. Osmanlı Devletinde Fetva

Osmanlı devletinde fetva faaliyetleri çok geniş boyutlara ulaşmıştır. Yasama, yürütme ve yargı alanlarında fetvanın büyük etkisi görülmüştür.⁷⁸ Osmanlı devletinde sorulan genel ve özel şer'î ve hukuki meselelere Hanefî fıkhı üzerine kararı hükme bağlama yetkisi şeyhülislâmlara verilmiştir. Osmanlı devletinde XVII yy. sonlarına kadar yüksek ilmiye sınıfının makam sahibi ünvanı olarak müftü kullanılırken XVIII. yy. dan itibaren şeyhülislâm ünvanı kullanılmaya başlanmıştır.⁷⁹ Bağımsız fetva verme kurumu olarak şeyhüislamlık Fatih Sultan Mehmet zamanına dayanmaktadır.⁸⁰ Şeyhülislâm sadrazamdan sonra gelen ve bütün ilmiye sınıfının başı olup müderrisler ve kadılar şeyhülislâma bağlı idiler.⁸¹ Şeyhülislâm padişah ya da vezîri-âzam tarafından tayîn edilirdi.⁸²

Vilayet ve kazalarda halkın sorularına cevaplar veren müftülükler bulunurdu.⁸³ Müftüler genellikle istenen fetvalara ait cevaplar için *el-Muhtar fi furû'il-hanefiye*,

⁷⁵ Hayreddin Karaman, "Ahmed b. Hanbel", *DİA*, İstanbul 1989, II, 80-82.

⁷⁶ Koca, *a.g.m.*, XXIX, 537-542.

⁷⁷ Yaman ve Çalış, *a.g.e.*, s. 86.

⁷⁸ Nâsi Aslan, "Osmanlı Hukuku'nun Oluşumunda Fetva Ve Kazâ Münasebeti," *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ankara 1999, c. 2, Sy. 4, s. 87.

⁷⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "*Osmanlı devletinin İlmiye Teşkilâtı*," TTK Basımevi, Ankara 1988, s. 174.

⁸⁰ Esra Yakut, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Müftülerle İlgili Gerçekleştirilen Hukuki Düzenlemeler," *Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir 2003-2004, s. 35.

⁸¹ Ramazan Boyacıoğlu, "Tarihi Açından Şeyhüislamlık, Şer'îye ve Evkaf Vekâleti," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 1996, Sy. 1, s. 160.

⁸² Mehmet İpşirli, "Şeyhülislâm," *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX, 91-96.

⁸³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 174.

Kenzü'd-dekayık, Vikayetü'r-rivâye, Mecmau'l-bahreyn, Muhtasaru'l-Kuduri ile bunların şerh ve haşiyelerine başvurmuşlardır.⁸⁴

1.3.1. Fetva-Kaza İlişkisi

Kadılar kamu adına yargı görevini ifa ettikleri için vermiş oldukları hükümler bağlayıcıdır. Buna mukabil müftünün vermiş olduğu fetva ise bağlayıcı değildir. Kadı ile müftü arasındaki en bariz fark bu noktadadır. Kadılar adaleti tesis etmek için kendilerine intikal eden meselelerde tahkikata giderek hüküm verirken, müftüler mesele kendilerine anlatıldığı şekliyle herhangi bir tahkikata gitmeden Kitap ve Sünnet'ten bir delil ile hükmü beyan ederler.⁸⁵

İslam devletinde devlet başkanı icra makamıdır. Müslümanların maslahatına uygun bir şekilde hareket etmekle yükümlü olan devlet başkanı, bu makamın düzenli bir şekilde işlemesinden mesuldür. Hakkında nas bulunmayan konularda devlet başkanının yasama organına İslam'a uygun kanunlar hazırlatma vazifesi bulunmaktadır.⁸⁶ Mübah olmak şartıyla devlet başkanının devlet yönetiminde tasarrufta bulunma yetkisi vardır.⁸⁷ Bunun delili olarak şu ayet gösterilmektedir: "Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor." (Nisa 4/58) Devlet başkanı bir konuda bir fetvanın uygulanmasını emretmişse o fetva bir kanun hükmüne dönüşmüştür.⁸⁸ Osmanlı Devletinde padişaha şeyhülislam veya kazaskerler tarafından o zamana kadar uygulanan bir kanunun değişmesini öngören bir fetva sunulmakta padişah bu fetvayı onaylayarak gereğince amel oluna diye tasdik etmektedir. Bu suretle bağlayıcı olmayan fetva, kadıları bağlayıcı bir hukuk kuralı haline dönüşmektedir.⁸⁹ Bunun en bariz örneği Ebüssuûd Efendi'nin Kanûnî Sultan Süleyman'a sunulan fetva koleksiyonunun Kanûnî tarafından yargıda uygulanmak üzere kanunlaştırılarak uyulması zorunlu kanunlar haline dönüştürülmesidir.⁹⁰

⁸⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 173.

⁸⁵ Ali Himmet Berki, *İslam Şeriatinde Kaza Hüküm ve Hâkimlik Tarihi ve İftâ Müessesesi*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1962, s. 8-9.

⁸⁶ İsmail Köksal, *İslama Göre Yönetici Seçimi ve Devlet*, Çağlayan Matbaası, İzmir 2007, s.76,

⁸⁷ Aslan, *a.g.m.*, s. 87.

⁸⁸ Aslan, *a.g.m.*, s. 87.

⁸⁹ M. Akif Aydın, "İslam Hukuku'nun Osmanlı Devleti'nde Kanun Hukukuna Doğru Geçirdiği Evrim", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2006, Sy. 1, s. 11-21.

⁹⁰ Ahmet Akgündüz, "Ma'rûzât", *DİA*, İstanbul 2003 XXVIII, s. 72-73.

Osmanlı Devletinde vilayet ve sancaklara kadıların yanında müftüler de tayîn edilmiştir. Reaya hukuki alanda karşılaştıkları problemleri müftüye sorabilmekteydi. Merkeze uzak olan kesimlerdeki halkın sorularını şeyhülislama sorma imkânları kısıtlıydı. Oysa müftülere başvurmak daha kolaydı dolayısıyla gerek davacı gerekse davalı davayı kendi lehlerine sonuçlandırmak için müftülere başvurmaktan geri durmamışlardır. Genellikle kadı, müftünün davacı veya davalıya verdiği fetva gereğince hareket ederdi.⁹¹ Ayrıca kadıların iş yoğunluğu vb. nedenlerle bazı meseleleri yeterince tahkik edemedikleri durumlarda müftülerden görüş istenmiştir.⁹² Her ne kadar kadı, müftüden görüş isteme salahiyetine sahip olsa da vermiş olduğu hükmün mesuliyeti kendisine aittir.⁹³

1.3.2. Fetva Eminliği

Daha önce Osmanlı devletinde fetva makamının şeyhülislamlık bünyesinde olduğunu belirtmiştik. Osmanlı devletinde sosyal hayatın gelişmesiyle birlikte karşılaşılan dini ve idari meseleler hakkında meşihat dairesi içerisinde ayrı bir fetvahane bölümünün kurulmasını gerekli kılmıştır. İlk şeyhülislamlar ülke sınırlarının dar ve bürokratik işlemlerin az olması nedeniyle, sorulan meselelere sözlü veya yazılı olarak hemen cevap vermişlerse de, ülkenin genişlemesiyle sorulan meseleler çoğalmış şeyhülislamların tek başına soruları cevaplamaları zor bir hal almıştır. Bunun neticesinde şeyhülislamlık makamı bünyesinde bazı şahısların istihdam edilmesi yoluna gidilmiştir.⁹⁴

Fetva emini, fetva hususunda kendisine güvenilen kişi olmakla beraber; bu göreve seçilen kişiler resmi bir unvana sahiptiler. Şeyhülislama sorulan soruların fetvalarını hazırlamakla ve şer'iyeye mahkemelerinden verilen ilâmları tetkik etmekle mükellef kimsedir. Fetva eminleri yüksek ilim sahibi olup fakih kimseler arasından seçilirdi. Fetva eminliği Kanûnî Sultan Süleyman'ın saltanatından sonra oluşturulmuştur.⁹⁵ Osmanlı devletinin son dönemlerinde fetva hizmetlerinin yürütüldüğü fetvahanenin görevli sayısında artış olmuştur. Görevli sayısının artmasıyla beraber fetva eminleri fetvahaneye sorulan soruların hazırlanmasını ve

⁹¹ Aslan, *a.g.m.*, s. 90.

⁹² Aslan, *a.g.m.*, s. 92.

⁹³ Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Turhan Kitabevi Yay., Ankara 2002, s. 331.

⁹⁴ Ferhat Koca, "Fetvahâne," *DİA*, İstanbul 1995, XII, 496-500.

⁹⁵ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul 1993, I, 621.

fetvalara verilen cevapları tetkik ederek bunlarda herhangi bir eksiklik bulunup bulunmadığı işlemlerini organize etmişlerdir.⁹⁶ Fetvahane şu kısımlardan oluşurdu pusula odası, fetva odası ve ilâmat odası. Fetvahanede fetva işlemleri şu usule göre yapılırdı; öncelikle soruyu soran kişi fetvahanenin pusula odasına başvurur sorduğu soruya yazılı olarak cevap istediği durumda soru görevliler tarafından soru formatında yazılarak soru sahibine verilir ve fetva odasına başvurusu istenirdi. Fetva odasında soru, fetva emini tarafından kontrol edilerek cevaplanmak üzere şeyhülislama sunulurdu. Soru, şeyhülislam tarafından cevaplandıktan sonra fetvahaneye iâde edilir; gerekli deftere kaydı yapıldıktan sonra müsteftiye cevabı verilirdi. Sorulan soruya sözlü olarak cevap istendiği durumda müstefti doğrudan fetva odasına başvurur, kendisine şifahi olarak cevap verilirdi.⁹⁷

⁹⁶ Talip Ayar, “Osmanlı Devlet Teşkilatında Fetva Eminlerinin Görevleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum 2012, Sy.38 s. 407.

⁹⁷ Berki, *a.g.e.*, s. 83-84.

İKİNCİ BÖLÜM

1310 H./ 1893 M. TARİHLİ ERZURUM FETVA DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Defterin Genel Özellikleri

Çalışmamızın konusunu *1310 h./ 1893 m. Tarihli Erzurum Fetva Defteri* adlı el yazması teşkil etmektedir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) aracılığıyla mikrofilmine ulaştığımız bu defter toplamda 421 meseleyi ihtiva etmektedir. Ancak, defterde bu fetvaların kim veya kimlerce verildiğiyle ilgili herhangi bir kayıt yer almamaktadır.

Defter 70 sayfadan oluşmasına karşın arşiv uzmanları tarafından verilen numaralandırmada 69. sayfadan sonra 72. sayfa gelmektedir; aradaki iki sayfa hususunda tarafımızdan Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi'nden bilgi istenmiş, ilgili merkezin uzmanlarıyla yaptığımız görüşmelerde defterin bu şekilde ellerinde olduğu beyan edilmiştir.

Defterin fizikî yapısı incelendiğinde genel olarak okunur durumda olsa da bazı kısımlarının zamanla tahrip olduğu ve okunmasının imkânsız denecek derecede yıprandığı görülmektedir. Tahrip olan bu kısımlar ise tezimizde (...) şeklinde gösterilmiştir.

Fetvaların dili çoğunlukla Türkçe olmakla birlikte defterin gerek *mukaddime* ve *sonuç* hükmünde olduğunu düşündüğümüz kısımlarında gerekse dipnotlarda çoğunlukla Arapça ibareler kullanılmıştır. Arapça yazılan kısımlar genel olarak ilgili meselenin başından birkaç kelime ya da cümle alınmak suretiyle verilmiştir. Bu durum, yaptığımız tercümelere bazı zorlukların yaşanmasına ve paragraflar arasında anlam bütünlüğünün bozulmasına neden olmuştur.

Fetvalar defterde çoğunlukla soru-cevap şeklinde yer almaktadır. Fetva isteyenler ayrıca belirtilmiş olup bunlar bazen yaşadığı yere nisbet edilerek bazen de halk arasında bilinen künye ve isimleriyle fetva başlarında belirtilmiştir.

Fetva içinde yer alan meselelerin tasvirinde geleneksel yöntemine uygun olarak gerçek isimler kullanılmamıştır. Bunun yerine Zeyd, Amr, Hind gibi genel isimlerle olayın tasviri yapılmıştır. Fetva makamına gelen sorular ise “ el-Cevap: Olur veya

Olmaz” gibi kısa cümlelerle cevaplandırılmıştır. Burada önem arz eden başka bir husus da bazı fetvaların altında ikinci bir bütünlüyci mesele ve müftünün bu meseleye dair cevabının yer almış olmasıdır. Bu meseleler ise farklı bir başlıkla değil; genellikle “*bu surette*” ibaresiyle başlamaktadır. Ayrıca fetvaların birbiriyle karışmasını önlemek amacıyla fetvalar çerçeve içine alınmıştır.

2.2. Defterin Değerlendirilmesi

1310 h./ 1893 m. Tarihli Erzurum Fetva Defteri, hicrî 1310-1312 tarihleri arasında Erzurum ve çevresinde verilen fetvaları ihtiva etmektedir. Defterde yer alan ilk fetvanın başında 1 Zilhicce 1310, son sayfada ise 15 Muharrem 1312 tarihleri yer almaktadır. Fetvaların büyük çoğunluğunda fetvanın verildiği tarih, gün ve ay şeklinde belirtilirken bazı fetva başlarında ise sadece ay ismi yazılmıştır.

Fetvalar Erzurum merkezli olmak üzere Erzurum’a bağlı ilçeler ve günümüzde Bingöl, Kars, Erzincan sınırlarında kalan Kiğı, Arpaçayır, Tercan gibi çevre il, ilçe, kasaba, köy ve mezraları kapsamına alan geniş bir bölgeye hitap etmiştir. Yapılan inceleme sonucu fetva isteyenlerin halkın farklı tabaka ve kesimlerinden insanlar olduğu tespit edilmiştir.

Fetva defteri, Divan Edebiyatı’nın meşhur şairlerinden Nâbî’den (ö. 1124/1712) etkilenildiği belli olan; “*Bir iki harf-i tasavvuf kapmış, kendini şeyh-i keramet yapmış*” beytiyle başlamaktadır. Müellifin bu beyti fetva defterinin başına koymakla ilim sahibi olmaksızın fetva verenleri yermeyi amaçladığı düşünülmektedir.

Transkripsiyonunu yaptığımız bu defterde fetvalar birbirinden genellikle ya çerçeve ya da müstefî ismiyle tefrîk edilmiştir. Transkripsiyon çalışmamızda ise bu meseleler okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla numaralandırılmıştır. Her fetvanın sonunda yer alan ve fetvaya dayanak teşkil eden delil veya deliller tarafımızca çevirisi yapılmış ve bu çeviriler dipnotta verilmiştir. Miras taksimiyle ilgili bazı fetvalar ise yazımsal olarak karmaşık olduğundan tarafımızca latinize edilememiş ilgili yerler (...) şeklinde gösterilmiştir.

Mecmuanın kapağında her ne kadar; “*işbu zabta nikâha dair meseleler yazıldı*” şeklinde bir kayıt bulunsada fetva defterinde yer alan fetvaların hayatın her alanına ilişkin olduğu ve fetvaların daha çok akitler, nikâh, talâk, vakıf, hibe, vekil, vasî,

miras, tazmîn gibi toplumsal ve aile hukukuyla ilgili konuları kapsadığı tespit edilmiştir. Defterin daha bilimsel bir zeminde anlaşılması için *Defterin Ana Konuları* ve *Defterin Kaynakları* başlıklarını açarak defterin içeriğine yoğunlaşmak istiyoruz.

2.2.1. Defterin Ana Konuları

Osmanlı devletinde şeyhülislamın ve müftülerin verdikleri fetvaların bir kısmı orijinal olarak fetva kitapları içerisinde günümüze ulaşmıştır. Orijinal şekliyle günümüze ulaşan eserler çeşitli kütüphanelerde ve İstanbul müftülüğü meşihat arşivinde bulunmaktadır.⁹⁸ Fetvalar genellikle kişisel meselelere verilen cevaplar olduğundan bunların tarihi kaynak değerinin yanında daha sonraki benzer meseleler için müftülerin ve kadıların problemleri çözmelerinde pratik fayda sağlamıştır.⁹⁹ Hakim görüş olarak Hanefi mezhebini benimseyen Osmanlı devletinde, müftüler öncelikle kendilerinden önceki alimlerin tercih ettiği genel kabul görmüş fetvaları ve kanaatleri alırlardı. Mukallit müftüler ortaya çıkan problemlerin çözümünü içtihatlardan çıkarmada bazen güçlük çekerlerdi. Bu noktada önceki fetva mecmuaları pratiklik sağlama bakımından mukallit müftülere kaynak teşkil ediyordu. Aynı zamanda mukallit müftüler bu fetvaları toplayarak kitap haline getiriyorlardı.¹⁰⁰ Ayrıca kadılar da vermiş oldukları kararların divân-ı hümayundan dönmemesi için hükümlerini bir şeyhülislamın fetvasına dayandırma gereği duymaktaydılar. Bu sebeplerden dolayı fetva mecmuaları çok yaygın olarak kullanılmışlardır.¹⁰¹ Osmanlı'da "*Fetava*" ya da "*Mecmuatü'l-fetava*" adıyla meydana gelen literatürün içerik ve derleyenlerin statüleri bakımından meydana getirdiği farklılıkların karışıklık oluşturmaması amacıyla, iki ana başlık altında toplanmıştır. Mecmuaların bir kısmında, Osmanlı devletinde oluşan meselelerin cevabını oluşturan ve şeyhülislam veya müftüler tarafından verilmiş fetvalar derlendiği halde; diğer bir takım mecmualarda, kadı ve müftülerin el kitapları şeklinde klasik Hanefi mezhebinin görüşlerinden oluşmuş meseleler aynen nakledilmektedir. Birinci gruptakiler "asıl fetva mecmuaları", ikinci gruptakiler ise "menkul fetva mecmuaları" olarak isimlendirilmişlerdir.¹⁰² Üzerinde çalıştığımız fetva

⁹⁸ Seda Örsten, "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetva Mecmuaları", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2007, Sy. 4, s. 30.

⁹⁹ Özen, *a.g.m.*, s. 252.

¹⁰⁰ Atar, *a.g.m.*, s. 486.

¹⁰¹ Özen, *a.g.m.*, s. 253.

¹⁰² Özen, *a.g.m.*, s. 253.

mecmuasında sorulan sorular daha çok akitler, nikâh ve boşanma konuları olduğundan değerlendirmeyi bu konular üzerine yapma gereği hâsıl olmuştur.

2.2.1.1. Bey' Akdi

Bey' satmak ve satın alma gibi anlamlara gelmektedir. Bu haliyle bey' mutlak anlamıyla mübadele demek olup malı mal ile değiştirmek demektir. Türkçede bey'in karşılığı alış-veriştir. Bu akdin meşruiyeti Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.¹⁰³ Fetva defterinde bey' ile ilgili birçok fetva olmakla beraber sadece iki örnekle yetineceğiz.

Zeyd arâzî-i emîriyeden tapu ile tasarrufunda olan tarlayı bir çift öküz bedel-i makbûz mukabelesinde Amr'a ferağ ve teslim edip, lakin izn-i sâhib-i arz bulunmasa, ferağ-ı mezbûr mugayyer olmamasına binâen, Zeyd ol öküzleri Amr'a reddiyle, tarlayı Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁰⁴

Bu fetvada bir çift öküz karşılığı satılan tarlanın geri alınmak istemesiyle ilgili bir fetva sorulmuştur.

Zeyd'in iki re's öküzünü semen-i ma'lûme karındaşı Amr'a bey' ve kable'l-kabz i's-semen Amr'a teslim ve Amr dahi ol öküzleri semen-i ma'lûme Bekr'e bey' ve teslim ettikte, bey-i sâni sahîh olup, öküzler Bekr'in malı olmuşken, halen Zeyd mücerred semen-i meb'i bana verilmedi diye, ol öküzleri bi-gayr-i vech Bekr'in yedinden alsa, Bekr ol öküzleri Zeyd'in yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁰⁵

Burada Zeyd belli bir ücret karşılığı iki çift öküzünü Amr'a, Amr da bunları Bekr'e satmıştır. Ancak Zeyd, Amr'dan parasını almadığını gerekçe göstererek Bekr'e satılan öküzlere el koymuştur. Bekr de satın aldığı öküzleri geri almak için fetva sormuştur.

2.2.1.2. Selem Akdi

Lügatte vermek ve teslim etmek gibi anlamlara gelen selem'in ıstılahi manası, ücret peşin, satın alınan şey veresiye olmak şartıyla yapılan akiddir.¹⁰⁶ Konuyla ilgili fetva defterinde şu fetva yer almaktadır.

¹⁰³ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler*, A. H. İ. Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 177.

¹⁰⁴ Vr. 14.

¹⁰⁵ Vr. 21.

¹⁰⁶ Çeker, *a.g.e.*, s. 183.

Zeyd şu kadar re's toklu için Amr'a selem tarîkiyle şu kadar kuruş verse, hayvanâtta selem caiz olmamasına binâen, Amr meblağ-ı mezbûru Zeyd'e redd ve îade ederken, Zeyd razı olmayıp, selem-i mezbûr vech-i ile ol kadar toklu alırım, dimeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.¹⁰⁷

Hayvanda selem akdinin caiz olmamasına binâen verilen ücretin geri îadesi ile ilgili fetva verilmiştir.

2.2.1.3. İcare Akdi

İcare kelimesi lügatte kiralamak anlamına gelir. İstılahta ise, menfaati satmaya îcâre denir. Bey'den mahal itibarıyla ayrılır. Bey akdinin konusu malın bizzat kendisi iken îcâre akdinde malın aynı değil menfaatidir. İcare akdinin meşruiyeti Kitapla sabittir.¹⁰⁸ Bu konuyla ilgili fetvaların bir kısmı şunlardır.

Zeyd tapu ile tasarrufunda olan tarlayı müddet-i ma'lûme tamamına dek îcâre-i sahîha ile Amr'a îcab ve teslim ettikten sonra, müddet-i îcâre tamam olmadan bernehc-i şer'î özr-i din sabit olmamışken, Zeyd ol tarlayı izni sâhib-i arzla Bekr'e ferağ eylese, Amr ferağ-ı mezbûru mücîz olmayacak müddet-i mezbûre tamamına dek ol tarlayı zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.¹⁰⁹

İcar edilen tarlanın icâr müddeti dolmadan satılmasıyla ilgili fetva sorulmuştur.

Zeyd bir kıt'a tarlasıyla muaddün li'l-inbat olan çayır yerini müddet-i ma'lûme ile şu kadar kuruş deyni mukabelesinde dâyni Amr'a icâr ve teslim edip, ba'dehu müddet-i icâre münkaziyye olmadan Zeyd fevt olsa, îcâre-i merkûme münfesihâ olur mu? el-Cevab: Olur.¹¹⁰

İcâre taraflardan birisinin ölümüyle fesh olur. Bu fetvada bir tarla ve çayırın îcâr edilmesinden sonra tarla ve çayır sahibinin ölmesi üzerine îcâr'ın fesh olunup olunmayacağı sorulmuş.

Zeyd, muâddün li'l-inbât çayır yerini bir sene müddetle şu kadar kuruşa Amr'a icâr ve teslim edip, ba'dehu müddet-i îcâre münkaziyye olmadan Zeyd fevt oldukça, îcâre-i merkûme münfesihâ olduğuna binâen, Amr ol çayır yerinden biçip istihlâk eylediği otun mislini Zeyd'in veresesine verirken, verese râzıyeler olmayıp,

¹⁰⁷ Vr. 21.

¹⁰⁸ Çeker, a.g.e., s. 188.

¹⁰⁹ Vr. 16.

¹¹⁰ Vr. 60.

*müstehlek olan otun bedeline şu kadar kuruş alırsanız demeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.*¹¹¹

İcar edilen tarlanın sahibinin ölmesi üzerine fesh olan îcâr ile tarladan biçilen otun ücretinin geri alınmak istenmesiyle ilgili fetva sorulmuştur.

2.2.1.4. Kefalet Akdi

Lügatte ilave etmek anlamına gelir. Mecellede “Kefalet, bir şeyin mutâlebesi hakkında zimmeti zimmette zammetmektir: Yani bir kimse zatını diğerin zatına zammedip ve ânın hakkında lâzım gelen mutâlebeyi kendi dahi iltizam eylemektir.”¹¹² Başkasının bir borcunu ödemeyi üstlenmekle, borçluyla aralarında bir kefalet akdi yapılmış olur. Burada borcu üzerine alan şahıs kendi zimmetini borçlu olan şahsın zimmetine eklemiştir.¹¹³

*Zeyd, Amr’dan Bekr zimmetinde şu kadar kuruş alacak hakkımın edasına sen kefil olmuştun diye da’va ve Amr kefalet-i mezbûreyi inkâr ettikte, Zeyd’in da’vasına mezbûr Bekr şahadet eylese, şahadeti makbule olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹¹⁴

Bu fetvada şu kadar alacağıma sen kefil olmuştun diyerek kefaletin inkâr edilmesiyle kefil olunan kişinin şahadetinin geçerli olup olunmayacağı sorulmuştur.

2.2.1.5. Rehin Akdi

Rehin, lügatte sabık, devamlı, bir şeyi hapsedme ve alıkoyma anlamına gelir. Istilahta ise, alacaklının borçludan alacağını almak maksadıyla karşılıklı rıza ile anlaşarak borçlunun bir malını yanında hapsedmesine rehin denir.¹¹⁵

*Zeyd bir re’si muayyen koyunu ile bir kîle huntasını dâyini Amr’a şu kadar kuruş deyni mukabelesinde rehn ve teslim edip, ol koyundan Amr’ın yedinde furû’ hâsıla olduktan sonra, Zeyd meblağ-i mezbûru tamamen Amr’a redd edip ol koyun ile furû’unu almaya ve itlâf eylediği bir kîle huntanın mislini dahi Amr’a tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.*¹¹⁶

¹¹¹ Vr. 31.

¹¹² Mecelle, md. 612.

¹¹³ Çeker, a.g.e., s. 194.

¹¹⁴ Vr. 45.

¹¹⁵ Çeker, a.g.e., s. 202.

¹¹⁶ Vr. 31.

Bu fetvada Zeyd'in borçlusunu olduğu Amr'a rehin bıraktığı bir kîle buğday ile koyunları ve yavrularını borcunu ödedikten sonra geri almak istemesiyle ilgili fetva sorulmuştur.

2.2.1.6. Müzâraa Akdi

Müzâraa, ekin ekme anlamına gelir. İstılahta ise müzâraa, ortakların birisinden tarla diğerinden de bakım ve ekim olmak üzere meydana gelecek mahsûlü aralarında paylaşmak suretiyle yapılan şirket akdinin ismidir.¹¹⁷ Müzâraa akdiyle ilgili defterimizde birçok fetva bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı şunlardır.

Amel ve bakar ve tohumun nısfı Zeyd'in ve nısf-i âher ve ârz Âmr'ın olup, hariç beyinde beraber olmak üzere, Zeyd ve Amr akdi müzâraa ettiklerinden sonra, Zeyd vech-i muharrer üzere amel edip mahsûl hâsıl olsa, Zeyd nısf-i arzın ecr-i mislini Amr'a verip mahsûlün nısfını almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.¹¹⁸

Bu fetvada müzâraa akdiyle ekilen tarlada ortaklardan yer sahibinin ücretini vererek mahsûlün diğer yarısının alınıp alınmayacağı sorulmuştur.

Arz ve bezr Zeyd'in amel ve bakar Amr'ın olup hariç beylerinde beraber olmak üzere, Zeyd ve Amr'ın âkd-i müzâraa eylediklerinden sonra, Amr ber vech-i muharrer amel edup mahsûl hâsıl olsa, Amr şartları üzere mahsûlün nısfını almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.¹¹⁹

Bu fetvada müzâraa akdi sonucu ekilen tarladan meydana gelen mahsûlün anlaşma üzere bölüşürülmesi sorulmuştur.

Tarla Zeyd'in, tohum ve bakar Amr'ın, amel yalnız Bekr'in olup hariç beylerinde üç hisse olmak üzere Zeyd, Amr ve Bekr akd-i müzâraa ettiklerinde, mezbûr Bekr amel edup mahsûl hâsıl oldukça, ber vech-i muharrer muzaraâ fâside olduğuna binâen cümle mahsûlu Amr zabt eylese, Zeyd tarlasının ve Bekr dahi görmüş olduğu amelinin ecr-i misllerini Amr'dan almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.¹²⁰

¹¹⁷ Çeker, a.g.e., s. 218.

¹¹⁸ Vr. 6.

¹¹⁹ Vr. 16.

¹²⁰ Vr. 27.

Bu fetvada ise üç kişi arasında yapılan müzâraa akdinin bozulması sonucu tarla sahibi ve amel sahibinin ecr-i misllerini tohum sahibinin mahsüle el koymasına karşılık tohum sahibinden almalarıyla ilgili fetva istenmiştir.

2.2.1.7. Kısmet Akdi

Kısmet: Bölüştürmek, dağıtmak anlamlarına gelir. İstılahta ise kısmet, ortakların bir mal veya menfaatteki malûm ve muayyen hisselerinin kendi aralarında pay edilmesidir. Kısmetin meşruiyeti Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir.¹²¹ Kısmet akdi ile ilgili defterimizde birçok fetva bulunmaktadır bu konuyla ilgili birkaç örneği şu şekilde sıralayabiliriz.

Zeyd sıhhatında kabil-i kısmet olan şu kadar re's hayvanât ile birkaç göz menziline oğulları Amr'a ve Bekr'e paye edip, lakin her birinin hissesini ifrâz ve ta'yîn ve teslim etmeden Zeyd fevt olup mezbûrân Amr ve Bekr ile verese-i sâiresi terk eylese, hibe-i merkûme sahîhe ve tamme olmamasına binâen, ol hayvanât ve menzil verese-i sâire Amr ve Bekr ile beynelerinde bi'l-farizat-i şeriyye kısmet edip hisselerini almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.¹²²

Hibe etmek üzere oğulları arasında bir kısım malların bölüştürülmek üzereyken kısmet tam gerçekleşmeden mal sahibinin vefat etmesi üzerine hibenin tam gerçekleşmemesine binâen malın Verese taksimiyle bölüştürüleceğine dair fetva.

Zeyd fevt olup âher diyarda olan kızı Hind'i ve verese-i hâzırasını terk ettikte verese-i hâzıra kismete talip olmalarıyla kadı, Hind için vekil nasb ve terekeyi kısmet edip lakin kısmet-i mezbûre de gabn-i fâhiş olup adalet bulunmamasına verese-i hâzıra tereke-i Zeyd-i tekrar kısmet-i adile ile kadıya kısmet ettirmeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.¹²³

Bu fetvada terekeden kalan malın adaletli bir şekilde taksim edilmemesine istinaden taksim kadıya tekrar yaptırılmasıyla ilgili fetva sorulmuştur.

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr ve Bekr babalarından intikal eden mezru' ve gayri mezru' tarlalarını ber vech-i kanun kısmet ettiklerinde, müşterek yonca tohumlarından mezru' tarla Zeyd'in hissesine isabet ettikte, Zeyd mücerred mezbûr tarla benim hisseme isabet etmekle yonca dahi benim olmuş olur diye, ol yoncadan

¹²¹ Çeker, a.g.e., s. 222.

¹²² Vr. 8.

¹²³ Vr. 8.

*Amr ve Bekr'in hisselerini bi-gayri vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹²⁴

Bu fetvada kardeşler arasında yapılan taksim sonucu kardeşlerden birinin hissesine denk gelen tarla mahsûlünden diğer kardeşlerin men edilemeyeceğine dair fetva verilmiştir.

2.2.1.8. Sulh Akdi

Sulh, barış, anlaşma ve iyi olma anlamlarına gelir. İstilahta ise sulh; tarafların, anlaşmazlık ve çekişmeyi önlemek için aralarında karşılıklı anlaşma ile yaptıkları anlaşmadır. Sulhun meşruiyeti Kitap ve Sünnet'le sabittir.¹²⁵

*Zeyd, Amr ile bir hususa müteallike olan da'vasından sulh ve bedel-i sulhu kabza ammisi Bekr'i tevkiil ettikten sonra, mezbûr Bekr, Amr ile şu kadar kuruş üzerine sulh ve bedel-i sulhu ahz edip, lakin Zeyd'e teslim etmeyip kendi umûruna sarf eylese, Zeyd meblağ-ı mezbûru Bekr'den tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.*¹²⁶

Bir dava üzeri sulh edilip sulh bedelinin vekil tayîn edilen amca tarafından alınıp harcanmasıyla ilgili olarak harcanan tutarın tazmînine dair fetva istenmiştir.

2.2.1.9. Muharece (Tehâruc) Akdi

Tehâruc kelimesi, lügatte; hissesinden vaz geçmek ve başka birisine hissesini devretmek anlamına gelir. İstilahta vârislerden birine veya bazılarına, mirastaki hisselerine karşılık diğer varisler tarafından mal verilerek onların karşılıklı rıza ile terekedeki haklarından vaz geçmeleridir.¹²⁷

*Terekesi ancak uruz ve akar ve hayvanât olan Hind fevt olup, zevci Zeyd'den ve oğlu Amr ile sâir veresesini terk ettikte, şerait-i sıhhat-i sulh tehâruc-i mevcude olduğu halde, Amr, Zeyd ile terekede olan hissesinde şu kadar kuruş üzerine 'alâ tarîki't-tehâruc sulh ve kabz-i bedel edip Zeyd'in zimmetini ibrâ eylese, sulh ve ibraz-ı mezbûr sahîh olur mu? el-Cevab: Olur.*¹²⁸

¹²⁴ Vr. 10.

¹²⁵ Çeker, a.g.e., s. 227.

¹²⁶ Vr. 54.

¹²⁷ Çeker, a.g.e., s. 229.

¹²⁸ Vr. 59.

Bu fetvada baba ile oğulun annenin terekesinden kalan mal üzerine bir bedel karşılığında anlaşarak sulh etmeleriyle ilgili fetva sorulmuştur.

2.2.1.10. Nikâh Akdi

2.2.1.10.1. Nikâh Akdinin Yapılması ve Kaydı

Terim olarak nikâh akdi, birbirleriyle evlenmelerine hukuken bir mani bulunmayan bir erkek ve bir kadının sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere aralarını birleştiren ve bunun için karşılıklı hak ve görevler belirleyen bağıdır.¹²⁹ Ailenin oluşumu temelde evlilik kurumuna dayandığı anlaşılır. Mecmuada evlenmeyi ifade etmek için “nikâh” terimi kullanılmıştır. Nikâh geçerliliğinin sağlanması için Kadı'nın veya onun izniyle bir din adamının katılımı hukuken zorunlu olmadığı görülmüştür.

Hind-i seyyib-i bâliğa nefsinin Zeyd'e tezvîce Amr'ı tevkîl ettikte Amr dahi mezbûreyi mahderi şühûdda şu kadar kuruş mehr-i mu'âccel ve müeccel tesmiyesiyle Zeyd'e tezvîc ve Zeyd dahi tezvîc ettim deyup lakin nikâha mahsus olan dua okunmasa bu merteye ile nikâh mün'akid olup mezbûre Hind, Zeyd'in menkûhası olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.¹³⁰

Bu fetvada bülûğa eren kız çocuğunun kendisini evlendirmek üzere başkasını vekil tayîn ettiği, vekilinde şahitler huzurunda kızını evlendirdiği, ancak nikâh duasının okunmadığından dolayı nikâhın geçerli olup olunmadığı sorulmuştur.

2.2.1.10.1.1. Nikâhta Vekâlet

Nikâhta vekâlet, bizzat nikâh akdedilmek yetkisine sahip olan kimselerin, bu yetkilerini bir vekil yolu ile kullanabilmeleridir. Nikâhta vekâletin geçerli olabilmesi için, vekil atayacak kişinin bizzat nikâh akdetme yetkisine sahip olması zorunludur. Bu yetkiye sahip olmayan kimseler velileri tarafından temsil edilirler.¹³¹

Hind nefsinin Zeyd'e tezvîce karındaşı Amr'ı tevkîl edip ba'dehu Amr dahi Hind'in izninsiz hâli Bekr'i tevkîl etmekle Bekr mezbûr Amr'ın gıyabında Hind'i mahder-i şühûdda fuzûlen mezbûr Zeyd'e tezvîc ettikten sonra Hind akd-i mezbûre

¹²⁹ Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, Marifet Yay., İstanbul 1999, s. 29.

¹³⁰ Vr. 21.

¹³¹ Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Diyarbakır, 1986, s. 161.

*vakıfe oldukta mücîze olup nefsinı Zeyd'e teslim etmişken bir sene mürûrunda Hind icâzetine nâdime olup akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹³²

Bu fetvada kendisini evlendirmesi için kardeşini vekil tayîn eden kızın nikâhının gerçekleşmesinden bir yıl sonra nikâhın feshine hakkının olup olmadığı sorulmuştur.

2.2.1.10.1.2. Nikâhta Velâyet

Velâyet, ehliyeti olmayan veya eksik bulunan şahısların haklarını korumak amacıyla kabul edilmiş bir müessesedir.¹³³ Nikâh akdini kimler tarafından akdedileceği hususunda âlimler arasında bazı ihtilaflar olmuştur. Hanefîler dışında diğer üç mezhep, yetişkin (bulûğa ermiş) kızların evlenme izinlerinin veliye bağlı olduğunu söylerken Hanefîler, yetişkinlerin veliye danışmadan da kendi başlarına nikâh akdinde taraf olabileceklerini kabul etmiştir.¹³⁴

*Zeyd kızı Hind bkr-i baliğayı Hind'den izninsiz mahder-i şühûdda Amr-ı sagîrin veliyy-i akrebi babası Bekr'in gıyabında Amr'a tezvîc ve Beşir dahi Amr için fuzûlen tezevvüc ettikten sonra mezbûrân Hind ile Bekr akd-i mezbûra vakıf olduklarında Hind sükût edip ve Bekr dahi mücîz olacak bu mertebe ile Hind Amr'ın menkûhesi olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.*¹³⁵

Bu fetvada bülûğa eren kızın velisi tarafından habersizce evlendirilmesi sonucu kızın durumu öğrendikten sonra itiraz etmeyerek sükût etmesi neticesinde nikâhın caiz olup olmadığı sorulmuştur.

2.2.1.10.1.3. Veli veya Vasi Tarafından Evlendirilen Küçüklerin Seçim

Hakkı

Baba, dede ve bunların dışındaki diğer veliler, kız çocuğu veya erkek çocuğunu evlendirme velâyetine sahiptirler. Akıl hastaları, v.b. de aynı hükme tabidirler. Küçükleri evlendiren baba ve dededen başkası olduğu takdirde (hâkim bile olsa), denginden başkasıyla evlendirdiği veya mehirde gabn-i fahiş (aşırı aldanma) bulunduğu takdirde nikâh akdi kesinlikle sahîh olmaz. Fakat dengi olan biriyle ve mehr-i misli ile evlendiği takdirde akit geçerli olur. Geçerli olmayan bir evlilik akdi

¹³² Vr. 12.

¹³³ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1991, I, 250.

¹³⁴ Yaman, *a.g.e.*, s. 38.

¹³⁵ Vr. 9.

söz konusu olduğu zaman, bülûğa ermeyenler duhul gerçekleşse bile evlenmeye razı olmazlarsa bülûğa erer ermez veya bülûğa erdikten sonra evlenme akdini feshetme muhayyerliğine sahiptirler.¹³⁶ Velileri tarafından evlendirilen çocuklar erginleşince kadiya başvurarak evlenmenin feshini isteyebilirler. Buna “hıyar’ı-bülûğ” denilir.

*Hind-i sagîrenin veliyy-i akrebi babasının babası Zeyd mezbûre Hind’i diğer oğlu Amr’ın sagîr oğlu Bekr’e mahderi şühûdda tezvîc edip Amr dahi Bekr için tezvîc eylese Hind baliğa oldukça akdi mezbûru hıyâr-ı bülûğ fesha kâdire olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹³⁷

*Zeyd sagîre kızı Hind’i Amr’ın oğlu Bekr sagîre mehder-i şühûdda tezvîc ve Amr dahi Bekr için tezvîc eylese Hind baliğa oldukça hıyâr-ı bülûğ akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹³⁸

Bu iki fetvada veli tarafından evlendirilen kızın hıyar’ul bülûğ hakkının olup olmadığı sorulmuştur.

2.2.1.10.1.4. Süt Hısımlığı

Süt hısımlığı, kendisinden olmayan bir çocuğu emziren kadın ve o kadının kan hısımları ile emzirilen çocuk arasında doğan hısımlıktır. Bir erkek ile arasında süt hısımlığı bulunan kadının evlenmesi aynı kan hısımlığında olduğu gibi yasaktır.

*Hind kızı Zeynep ile Zeyd’i müddet-i rada’da irda’ ile Zeyd Hind’in âher kızı Hatice’yi tezvîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹³⁹

*Hind müddet-i rada’da sagîre kızı Zeynep ile Haticenin sagîre kızı Ayşe’yi irda’ ettikten sonra Hind’in dört sene mürûrununda tevelliüd eden oğlu Amr Ayşe’yi tezvîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹⁴⁰

Bu fetvalarda süt hısımlığı neticesi evlenme engelinin olup olmadığı sorulmuştur.

¹³⁶ Akgündüz, a.g.e., s. 156.

¹³⁷ Vr. 67.

¹³⁸ Vr. 15.

¹³⁹ Vr. 42.

¹⁴⁰ Vr. 44.

2.2.1.10.2. Nikâh Akdinin Mali Cephesi

2.2.1.10.2.1. Mehir

Mehir erkeğin, evleneceği kadına verdiği mal ve mal cinsinden şeylerdir. Malikilerde mehir nikâhın rüknüdür. Onlara göre mehirsiz nikâh sahîh değildir. Hanefilere göre de mehirsiz nikâh düşünülemez. Onlar mehri nikâhın mecburî bir unsuru olarak kabul etmişlerdir. Mehrin nikâhtan ayrılması mümkün değildir.¹⁴¹ Fetva defterinde mehirle ilgili birçok fetva bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı şu şekildedir.

*Zeyd Amr'a şühûd mahderlerinde sagîre kızı Hind'i oğlum sagîr Bekr'e verdim deyip Amr dahi Bekr için aldım kabul eyledim deyip lakin mehri tesmiyye olunmasa nikâh mün'akit olup Hind Bekr'in menkûhesi olur mu? el-Cevab: Olur.*¹⁴²

Fetvada nikâh esnasında mehrin belirlenmemesinden dolayı nikâhın geçerli olup olmadığı sorulmuştur. Mehr-i müsemma isimlendirilmese de nikâh sahîhtir.

*Hind'in zevci Zeyd zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr-i mukabelesinde Zeyd'in babası Amr oğlu Zeyd'e teberru''ân bir kıt'a mülk bağı ile iki re's keçisini Hind'e verip teslim etmeğin ol bağı ile keçiler şer'an Hind'in mülkü olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.*¹⁴³

Bu fetvada ise babanın oğlu yerine vermiş olduğu mehrin kızın malı olup olmadığı sorulmuştur.

*Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr-i muaccel ve şu kadar akçe mehr-i müeccel tesmiyesiyle tezvîc edip ba'dehu Zeyd Hind'e nesne vermeden kable'd-duhûl ve'l-halvet Hind'i tatlik eylese Hind tesmiye olunan mehr-i muaccel ve müeccelin nısıflarını Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.*¹⁴⁴

Bu fetvada ise nikâhtan sonra duhul gerçekleşmeden boşanma meydana geldiğinde mehrin yarısının verileceği belirtilmiştir.

Zeyd zevcesi Hind'in şu kadar kuruş mehr-i muaccel vermeden Zeyd fevt olup Hind'i vesâir veresini terk ettikte halen Hind mehr-i muaccelin Zeyd'in

¹⁴¹ Çeker, a.g.e., s. 241.

¹⁴² Vr. 45.

¹⁴³ Vr. 47.

¹⁴⁴ Vr. 48.

terekesinden almak murâd ettikte sâir verese mücerred hîn-i tezyûcinden on üç sene mürûr etmekle hakkın sâkit olur, diye terekeden Hind'in mehr-i muaccelini vermemeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.¹⁴⁵

Bu fetvada ise vefat eden kocanın terekesinde kadının mehr-i muaccelini alma hakkının olup olmadığı sorulmuştur. Çünkü mehir kadının hakkıdır. Borç ölümle zimmetten terekeye geçer.

2.2.1.10.2.2. Nafaka

Dar anlamda nafaka, hak sahibinin yiyeceklerini karşılamak; geniş anlamda ise giyecek, mesken ve hizmetçi masraflarını temin etmek anlamını içine alır. Evlilikte koca, karısının normal bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için bütün yiyecek, giyecek ve gerekli ev eşyalarını karşılamak ile yükümlüdür. Ayrıca koca maddi durumuna göre karısına müstakil bir ev sağlamalıdır.

Zeyd mefkûdun hakikaten ya hükmen mevti sabit olmadan zevcesi Hind, Zeyd'in malını hıfza kayyum nasb olunan mezbûr Zeyd'in kızları Zeynep ve Rukiye'nin yedlerinde olan menzile ve hâkimin izni olmaksızın îcâr edip kendi nefsime infâk ederim demeye kadire olur mu? el-Cevab: Olmaz.¹⁴⁶

Bu surette mezbûre Hind hâkime müracaat edip mezbûratan Zeynep ve Rukiye'nin îcâr ettikleri menzilin îcâresinden nefsine kader-i kifayet nafaka takdir etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.¹⁴⁷

Fetvada kocası kaybolan kadının, kocasından geriye kalan maldan hâkime başvurup nafaka isteme hakkının olup olmadığı sorulmuştur.

Hind vasîyesi olduğu sagîr oğlu Zeyd için hâkime nafaka takdir ettirmeden Zeyd'in malından kadar-i ma'ruf nafaka ve kisvesine sarf etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁴⁸

Bu fetvada da kadının vasîsi olduğu oğlun malından nafaka hakkı sorulmuştur.

¹⁴⁵ Vr. 50.

¹⁴⁶ Vr. 10.

¹⁴⁷ Vr. 10.

¹⁴⁸ Vr. 69.

2.2.1.10.2.3. Mal Rejimi

İslâm hukukunda evlenme ile karı koca arasında mal birliği veya ortaklığı doğmaz, karı ve kocanın malları birbirinden ayrı kalır. Evlenme ile kadının tasarruf hakkı da sınırlandırılmaz.

*Zeyd Hind'i, oğlu Amr'a tezvîc ettikte Zeyd muayyen bir bağını Hind'in Amr zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr-i muâccel mukabelesinde oğlu Amr'a teberru'an mezbûre Hind'e verip teslim ettikten sonra Amr, Hind'i tatlîk eylese halen Zeyd teberru'dan rucû' edip ol bağı Hind'in yedinden bi-gayr-i vech geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹⁴⁹

Fetvada kadına mehir olarak verilen bağın kadının boşanmasından sonra geri alınıp alınmayacağı sorulmuştur.

2.2.1.10.3. Boşanma (Talâk)

Boşanma sözle gerçekteşen bir tasarruf olduğu için kural olarak her şeyden önce belli lafızlarla olur. Kullanılan lafızların boşama anlamını, ifadedeki açıklığı ya da kapalılığı boşama ile ilgili hükümleri etkilemektedir.¹⁵⁰ Kocanın boşanma hakkını kullanabilmesi için akıllı ve bulûğa ermiş olması gerekir. Boşanma isteği sözlü, yazılı ve ya işaretle olabilir. Sözlü açıklamalarda, boşanma isteği açıkça anlaşılan, örfte boşanma için kullanılan lafızlarla yapılabilir. Ayrıca hem boşama, hem de başka bir anlama gelebilen sözlerle fakat boşama niyeti bulunması şartı ile gerçekteştirilebilir.¹⁵¹ Boşanma yazılı olarak da yapılabilir. Bunun için karı-kocanın birbirinden ayrı yerlerde bulunması, kadının gaip olması gibi sözlü beyanın imkânsızlığını doğuracak şartlar da zorunlu değildir.

*Zeyd zevcesi Hind'e hitab edip üç defa ben seni boşadım dese bu mertebe ile Hind Zeyd'den üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olur.*¹⁵²

Bu fetvada üç defa tekrarlayarak karısını boşayanın üç talâk ile boşanıp boşanmadığı sorulmuştur.

¹⁴⁹ Vr. 5.

¹⁵⁰ Yaman, a.g.e., s. 87.

¹⁵¹ Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, 1988, s. 49-50.

¹⁵² Vr. 35.

2.2.1.10.3.1. Talâk-ı Ric'î

Yeni bir nikâha ve yeniden mehir vermeden kocanın iddet süresi içinde boşadığı eşine dönme imkânı veren boşamaya ric'î talâk denmektedir. Böyle bir talâkın söz konusu olabilmesi için eşler arasında bir nikâhın ve zifafafın olması gerekir, talâk sarih lafızlarla olmalı ve ayrıca bu boşama, üçüncü ve son boşama olmamalıdır. Ric'î talâkta koca, eğer isterse boşanma iddeti içinde hanımına rızası olmadan ve yeni bir akde gerek kalmaksızın dönebilir.¹⁵³ Fetva defterimizde ric'î talâkla ilgili geçen iki fetva şu şekildedir.

Şart olsun demek avretim boş olsun demek manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd bir hususda zevceleri Hind ve Zeyneb'e gücenmekle mezbûreler Zeyd'in menzilinden dışarı çıktıklarında Zeyd şart olsun eğer evime gelirlerse, dedikten sonra Zeyd, Hind ve Zeyneb'i evine götürse şart-ı mezbûre binâen Zeyd'in zevceleri mezbûreler birer talâk-ı ric'î ile boş olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.¹⁵⁴

Bu fetvada eşlerine kızan bir kişinin evime gelirlerse boş olsunlar demesi üzerine eşlerin eve gelmeleriyle bir ric'î talâkın gerçekleşip gerçekleşmediği sorulmuştur.

Bu surette Zeyd zevceleri Hind ve Zeyneb'in ber vech-i muharrer ancak birer talâk ric'î ile mutlika olmalarına binâen iddetleri içinde mezbûrelerin rızalarınız kavlen ve fiilen müracaat edip tecdîd-i nikâh etmeden ezvac muamelesine kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁵⁵

Fetvanın devamında eşini boşayan kişinin iddet süresi içerisinde eşlerinden izin almaksızın ve yeni bir nikâh akdine gerek kalmaksızın dönüp dönemeyeceği sorulmuştur.

2.2.1.10.3.2. Talâk-ı Bâin

Evliliği tamamen bitiren, kocanın ancak yeni bir nikâh ve mehirle boşadığı eşine dönme imkânı veren boşamaya bâin denmektedir. Boşama cinsel birleşmeden önce olursa veya bir bedel karşılığında (muhâla'a) meydana gelirse yada kinayeli lafızlarla yapılırsa bu boşama bâin sayılır. Ayrıca üçüncü ve son boşama hakkının kullanıldığı boşamalar da bâindir. Bâin talâk ile evlilik sona erer. Artık eşler

¹⁵³ Yaman, *a.g.e.*, s. 89-90.

¹⁵⁴ Vr. 56.

¹⁵⁵ Vr. 56.

birbirlerine yabancı hale gelirler. Yalnız üçüncü boşama hakkı kullanılmamışsa eşler, gerek iddet süresi içerisinde, gerekse daha sonra yeni bir nikâhla tekrar evlenebilirler. Bâin talâkın gerçekleşmesiyle, iddet süresince kadına ödenecek nafaka ve kadının bu süre içinde koca evinde oturabilmesi dışında karşılıklı haklar sona erer. Henüz mehir ödenmemişse muaccel hale gelir yani hemen ödenir. Bâin talâk gerçekleştikten sonra karı-koca birbirlerine mirasçı olamazlar.¹⁵⁶

Senden geçtim, müfârat ettim manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd'e bazı kimesneler zevcin Hind'i tatlîk eyle diye ibrâm ve ikrâr ettiklerinde Zeyd dahi ber vech-i muharrer müzakere-i talâk esnasında geçtim dese Zeyd'in zevcesi Hind mübayin olmağın Zeyd Hind'i iddeti içinde veya ba'dehu ba'de iddet rızası ile bilâ hulle tezciv etmeye caiz olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁵⁷

Bu fetvada kinayeli lafızla gerçekleşen bain talâk neticesinde, boşayan kişinin eşine hülle olmaksızın dönüp dönemeyeceği sorulmuştur.

Şart olsun demek avradım boş olsun demek manasına müteâref olan belde ve ahâlisinden Zeyd müslimden kelime-i küfür sadire olmakla zevcesi Hind bâyin olduktan sonra Zeyd tecdid-i iman edip lakin tecdîd-i nikâh etmeden Hind'in iddeti münkaziyye olduktan sonra Zeyd, mezbûre Hind'e üçten dokuza şart olsun seni boşadım, dese Zeyd Hind'i rızası ile bilâ hulle tezciv etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁵⁸

Bu fetvada ise küfür kelimesinin sadır olmasıyla gerçekleşen bain talâk neticesinde, boşayan kişinin eşine hülle olmaksızın dönüp dönemeyeceği sorulmuştur.

2.2.1.10.3.3. Talâk-ı Selâse

Ashaptan bazıları ve dört mezheb âlimlerinin oluşturduğu çoğunluk, boşama kaç defa meydana gelmişse, o kadar geçerli olacağını söylemişlerdir. Ancak sahabe ve tâbiûndan bazıları ve sonraki dönemden bazı âlimlere göre böyle bir boşama, hem

¹⁵⁶ Yaman, *a.g.e.*, s. 90-91.

¹⁵⁷ Vr. 59.

¹⁵⁸ Vr. 44.

Hız. Peygamber ve Hız. Ebu Bekir dönemindeki uygulamalara, hem de maslahata göre sadece bir boşama sayılır.¹⁵⁹

*Zeyd zevcesi Hind'e hitab edip üç defa ben seni boşadım dese, bu merteye ile Hind Zeyd'den üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olur.*¹⁶⁰

Bu fetvada üç talâk ile boşamanın gerçekleşip gerçekleşmediği sorulmuştur.

*Zeyd kayınbabası Amr'a gücendikte üçten dokuza şart olsun ölürsem eğer ölüme gelirse, ölürse ölüsüne gidersem, sana gelirim dedikten sonra, ancak Amr Zeyd'in menziline gidip diğer şartlar bulunsa, bu merteye ile Zeyd'in zevcesi Hind şart-ı mezbûre binâen üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olur.*¹⁶¹

Bu fetvada ise şart koşulması neticesinde şartın gerçekleşmesiyle üç talağın gerçekleşip gerçekleşmediği sorulmuştur.

2.2.1.10.3.4. Boşanmanın Şarta ve Süreye Bağlanması (Ta'lik-ı Talâk)

Toplumumuzda "sen boşsun, boş ol, seni boşadım" gibi boşama kökünden türeyen kelimelerle "şart olsun, senden ayrıldım, sen bana haramsın, sen bana nâmahrem oldun" gibi örfte boşama anlamına gelen sözler sarîh boşama lafızlarıdır. Bu lafızlar açıkça boşamaya dalalet ettiği için söylendiğinde boşanma gerçekleşir.¹⁶² Bu şekilde sarîh lafızlarla şarta bağlanan talâkta ise şartın gerçekleşmesiyle boşanma meydana gelir.

*Zeyd bir hususda anası Hind'e gücendikte, eğer senin evine varıp sana ana dersem, üçden dokuza şart olsun dedikten sonra, Zeyd Hind'in evine varmadan ve ana dahi demeden, zevcesi Zeyneb'i bir talâk ile tatlik edip, iddeti münkaziyye olduktan sonra, Zeyd Hind'in evine varıp ve ana dahi deyip ba'dehu Zeynebi rızası ile tezyûc eylese şart-ı mezbûra binâen Zeynep üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹⁶³

Bu fetvada boşanma için şart koşulduktan sonra, şart gerçekleşmeden eşini bir talâk ile boşayan kişinin şartı gerçekleştirmesiyle eşinin üç talâk ile boşanıp boşanmadığı sorulmuştur.

¹⁵⁹ Yaman, *a.g.e.*, s. 108.

¹⁶⁰ Vr. 35.

¹⁶¹ Vr. 65.

¹⁶² Yaman, *a.g.e.*, s. 88.

¹⁶³ Vr. 32.

Zeyd'in zevcesi Hind misafireten cârı Amr'ın menzilinde iken, Zeyd Hind'i kendi menziline götürmek murâd ettikte, Hind imtinâ' etmekle, Zeyd Hind'e sen bu menzilden çıkıp gitmeden eğer ben buradan çıkıp gidersem üçten dokuza şart olsun dedikten sonra, Hind ol menzilden çıkıp kendinden sonra Zeyd dahi çıkıp gitse şart-ı mezbûra binâen Zeyd'in zevcesi Hind üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olmaz.¹⁶⁴

Bu fetvadada şart koşulmuş olup şart gerçekleşmemesine rağmen üç talağın gerçekleşip gerçekleşmediği sorulmuştur.

2.2.1.10.3.5. Karşılıklı Anlaşma İle Boşanma (Muhala'a, Mubaraa)

Boşanma hakkı kocada olmakla beraber bazı durumlarda kadının kocasından bir bedel karşılığında karşılıklı rıza ile boşanmak istemesidir.¹⁶⁵

Hind, zevci Zeyd'e mehrimden ve nafaka-i iddetimden geçtim beni tatlık eyle, dedikte Zeyd çünkü sen beni istemezsin ben de seni geçtim dese Hind Zeyd'den bir talâk ile beyâne olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁶⁶

Fetvada kadın kocasından mehir ve nafakasından vazgeçmek şartıyla boşanma talebinde bulunmuştur.

2.2.1.10.4. Boşanmadan Dolayı Ortaya Çıkan Hukuki Durum

2.2.1.10.4.1. İddet ve İddet Nafakası

Boşanmış bir kadının yeniden evlenebilmesi için geçmesi gerekli süre, Kur'an'da şöyle belirlenmiştir: “Boşanan kadınlar üç kuru beklerler.” (Bakara, 2/228) Ayetteki, “kuru” hem hayız, hem de temizlik anlamındadır. Hanefîler hayız anlamını kabul etmektedirler. Şayet kadın hâmile değil ve normal olarak hayız görüyorsa üç hayız dönemi iddet baklar. İddet bekleyen kadının giyecek, yiyecek ve barınma ihtiyaçları iddet süresince kocası tarafından karşılanır.¹⁶⁷

Zeyd Hind'i tezvîc ettikten sonra kable'd-duhul ve'l-halvet Hind'i tatlık eylese Hind'e iddet lazım olur mu? el-Cevab: Olmaz.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Vr. 47.

¹⁶⁵ Yaman, a.g.e., s. 93.

¹⁶⁶ Vr. 69.

¹⁶⁷ Yaman, a.g.e., s. 115-116.

¹⁶⁸ Vr. 11.

Bu fetvada nikâhtan sonra duhul ve halvet gerçekleşmeden yapılan boşamada idet gerekip gerekmediği sorulmuştur.

*Zeyd müteveffanın zevcesi Hind, Zeyd'in fevtinden ber-nehci şer'i inkizâ'-i iddeti için dört ay on gün tamam olmadan nefsinin Zeyd'in er karındaşı Amr'a tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh ve caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹⁶⁹

Bu fetvada ise eşi vefat eden kadının idet süresi dolmadan yaptığı nikâhın caiz olup olmadığı sorulmuştur.

2.2.1.10.4.2. Çocukların Kime Bırakılacağı Sorunu ve Nafakaları

Çocuğun beslenmesi ve bakımını en iyi bir biçimde annesi yapabileceğinden hadâne hakkı öncelikle anneye tanınmıştır. Eğer anne yok ise bu hak sırayla anneanneye, babaanneye, öz kız kardeşe geçer. Bunlardan sonra sıra babaya, dedeye, erkek kardeşe gelir.¹⁷⁰

*Zeyd-i sagîrin anası ve hidânesi Hind nefsinin sagîre ecnebi olan Amr'a tezvîc etmekle hakkı hidanesi sâkit olmağın Zeyd'in hakkı hidânesi anasının anası Zeyneb ile babasının anası Rukiye'den hangisininindir? el-Cevap: Zeyneb'indir.*¹⁷¹

Bu fetvada annenin çocuğuna yabancı olan biriyle evlenmesiyle hadâne hakkının babaanneye mi anneanneye mi geçeceği sorulmuştur.

*Zeyd zevcesi Hind'i tatlîk ettikten sonra Hind Zeyd'den olan sagîr oğlu Amr'ı bi-hakki'l-hidâne alıp terbiye etmek murâd ettikte Zeyd'in imsake olayım diye vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.*¹⁷²

Bu fetvada ise kocanın çocuğunu anneye vermeye engel olup olamayacağı sorulmuştur.

2.2.1.11. Hibe Akdi

Hibe karşılıksız vermek ve bağışlamak anlamlarına gelir. İstilahta ise hibe; kendisinden fayda görülen birşeyi başkasına karşılıksız vermektir.¹⁷³ Hibe ile ilgili fetva defterinde birçok örnek bulunmaktadır. Bunlardan iki örnek şöyledir.

¹⁶⁹ Vr. 58.

¹⁷⁰ Yaman, a.g.e., s. 123.

¹⁷¹ Vr. 35.

¹⁷² Vr. 48.

¹⁷³ Çeker, a.g.e., s. 272.

*Zeyd sıhhatinde bir kıt'a mülk bağıını oğlu Amr'a hibe ve teslim ettikten sonra Zeyd fevt olsa hibe-i merkûme sahîhe ve tamme olmuşken Zeyd'in sâir vereseşi hibe-i merkûmeyi tutup ol bağa bi-gayr-i vech müdahahe etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.*¹⁷⁴

Bu fetvada sağlığında oğluna hibede bulunan babanın vefatından sonra, diğer varislerin hibeye müdahahe edip edemeyecekleri sorulmuştur.

*Zeyd, karındaşı Amr ile birlik iken Bekr, Zeyd'e bir re's düge hibe ve teslim ettikte ol dügeden şu kadar fûrû' hâsıl olsa cümlesi Zeyd'in malı olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.*¹⁷⁵

Bu fetvada ise iki kardeş birlik iken kardeşlerden birine yapılan hibeden meydana gelen fûrû'ların hibe yapılanı ait olup olmadığı sorulmuştur.

2.3. Defterin Kaynakları

Çalışmamıza konu olan bu fetva defterinin önemli bir hususiyeti fetvaların delillerine yer verilmiş olmasıdır. Önemli fıkıh kaynaklarından iktibas edilmek suretiyle yer verilen deliller kısa ve özet metinler halinde Arapça yer almaktadır. Delilin iktibas edildiği kaynak eserin ismi ise fetvanın bitiminde kaydedilmiştir. Bazı yerlerde ise ilgili kaynakların cilt ve sayfa numaraları da belirtilmiştir.

Fetvalara verilen cevaplarda yararlanılan kaynaklar Hanefî fıkıhına ait eserlerdir. Bu kaynaklar kırkı aşkın olup bunlardan sadece 38 tanesinin ismi tesbit edilmiştir. Eser isimleri genellikle kısaltılmış olarak ve çoğunlukla harfe dayalı sembollerle yazıldığından bazıları tesbit edilememiştir.

Fetvaların dayandığı Hanefî fıkıh eserleri ve müellifleri şunlardır.

el-Kâfi, Hâkim eş-Şehîd'in (ö. 334/945) Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye ait "zâhirü'r-rivâye" diye bilinen kitapları bir araya getirdiği eseridir.

en-Nevâzil, Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî'nin (ö. 373/983) mezhep imamlarından sonra ortaya çıkmış fikhî meseleler üzerine yazılmış eseridir.

el-Mebsût, Serahsî'nin (ö. 483/1090) Hanefî fıkıhına dair eseridir.

¹⁷⁴ Vr. 7.

¹⁷⁵ Vr. 23.

el-Fetâva'l-Velvâliciyye, Ebü'l-Feth Abdürreşîd b. Ebû Hanîfe el-Velvâlicî'nin (ö. 540/1146'dan sonra) Hanefî fikhına dair fetva eseridir.

Hizânetü'l-Fetâvâ, İftihârüddin Tâhir b. Ahmed b. Abdurreşîd el-Buhari (ö. 542/1147).

Hulâsatu'l-Fetava, İftihârüddin Tâhir b. Ahmed b. Abdurreşîd el-Buhari (ö. 542/1147).

Cami'ul-Fetâvâ, Ebü'l-Kasım Nâsirüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Muhammed b. Alî el-Hüseynî el-Medenî es-Semerkandî (ö. 556/1161).

el-Bidâye, Nüreddin es-Sâbûnî (ö. 580/1184).

Fetâvâ Kâdîhân, Hanefî hukukçusu Kâdîhan'ın (ö. 592/1196) "*el-Fetâva'l-Hâniye*" veya "*el-Hâniyye*" diye de anılan fıkha dair eseridir.

el-Fetâva'l-Hâniyye, Hanefî hukukçusu Kâdîhan'ın (ö. 592/1196) "*Fetâvâ Kâdîhân*" veya "*el-Hâniyye*" diye de anılan fıkha dair eseridir.

el-Hidâye, Burhâneddin el-Merginânî'nin (ö. 593/1197) Hanefî fikhına dair eseridir.

el-Muhîtü'l-Burhânî, Burhânüddin Mahmud b. Ahmed el-Buhârî (ö. 616/1219).

el-İhtiyâr, Hanefî fakihî Mevsılî'nin (ö. 683/1284) mezhep fikhının temel metinlerinden biri sayılan "*el-Muhtâr*" adlı kitabına yine aynı müellif tarafından yazılan şerhtir.

Hizânetü'l-müftin, Hüseyyin b. Muhammed es-Sem'ânî. (ö. 740/1339).

Tebyînü'l-Hakâik, Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin "*Kenzü'd-dekâik*" adlı eserine Osman b. Ali ez-Zeylaî (ö. 743/1342) tarafından yazılan şerhtir.

el-Înâye, Ekmeleddin el-Bâbertî (ö. 786/1384) tarafından Burhâneddin el-Merginânî'nin "*el-Hidâye*" adlı eserine yazılan geniş hacimli şerhlerden biridir.

Fetâvâ-yı Tatarhâniyye, Hindistanlı fakihlerinden Âlim b. Alâ'nın (ö. 786/1384) Hanefî fikhına dair Arapça eseridir.

Siracü'l Vehhac, Haddâd (ö. 800/1397) Kudurî'nin muhtasarının şerhidir.

Câmiu'l-Fusûleyn, Bedreddin Simâvî'nin (ö. 823/1420) İslâm hukukuna dair Arapça eseridir.

el-Fetâva'l-Bezzâziyye, Hanefî hukukçusu Bezzâzî'nin (ö. 827/1424) fıkha dair eseridir.

Dürerü'l-hükkâm, Molla Hüsrev'in (ö. 885/1480) fıkha dair "*Gurerü'l-ahkâm*" adlı eserine kendisinin yazdığı şerh.

Gurerü'l-ahkâm, Molla Hüsrev'in (ö.885/1480) kendisi tarafından "*Dürerü'l-hükkâm*" adıyla şerhedilen İslâm hukukuna dair eseridir.

Mecmau'l-fetâvâ (*Mecmû'atü İbni'l-Mü'eyyed, Müeyyedzâde Cöngü*). Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi (ö. 922/1516).

Mülteka'l-Ebhur, İbrâhim b. Muhammed el-Halebî'nin (ö. 956/1549) Hanefî fikhına dair eseridir.

el-Bahrü'r-Râik, Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin (ö. 710/1310) "*Kenzü'd-dekâik*" adlı Hanefî fikhına dair eserine İbn Nüceym (ö. 970/1563) tarafından yapılan şerh.

Ahter-i Kebîr, Muslihuddin Mustafa b. Şemseddin el-Ahterî. (ö. 968/1561).

el-Eşbâh ve'n-Nezâir, Zeynüddin İbn Nüceym'in (ö. 970/1563) İslâm hukukundaki küllî kaideleri ve benzer meselelerin tâbi olduğu ortak veya farklı hükümleri konu alan eseridir.

en-Nehrü'l-fâ'ik, Sirâcüddîn Ömer b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî (ö. 1005/1596).

Tenvîrü'l-epsâr, Şihâbüddîn (Şemsüddîn) Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed el-Ömerî et-Timurtâşî el-Gazzî (ö. 1006/1598).

Mecmau'd-Damânât, Ebu Muhammed Gıyâseddin Gânim b. Muhammed Gânim (ö. 1030/1620).

Mecmau'l-Enhur, Fakih Şeyhîzâde'nin (ö.1078/1667) Halebî'nin "*Mülteka'l-ebhur*" adlı fıkıh kitabına yazdığı şerhtir.

Fetâvâ-yı Ankaravî, Şeyhülislâm Ankaravî Mehmed Emin Efendi'nin (ö. 1098/1687) fetvalarını bir araya getiren eser.

Fetâvâ-yı Ali Efendi, Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) fetvalarını bir araya getiren eser.

Fetâvâ-yı Atâullah, Atâullah Mehmed (ö. 1127/1715).

el-Fetâva'l-Hâmidiyye, Hâmid b. Alî b. İbrâhîm ed-Dımaşkî (ö. 1171/1758).

el-Âlemgîriyye, Hanefî mezhebinin görüşlerini toplayan ve Hindistan dışında daha çok "*el-Fetâva'l-Hindiyye*" adıyla tanınan Arapça fetva kitabı. Şah Cihan'ın Hindistan'da elli yıl kadar saltanat süren üçüncü oğlu Sultan Evrengzîb Âlemgîr'in (1658-1707) emriyle telif edilmiştir.

Reddî'l-muhtâr, Muhammed b. Abdullah et-Timurtaşî'nin "*Tenvîrü'l-epsâr*" adlı eserine Haskefî'nin "*ed-Dürrü'l-muhtâr*" adıyla yazdığı şerh üzerine İbn Âbidîn'in (ö. 1252/1836) kaleme aldığı hâşiye.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye, Osmanlı Devleti'nde 1868-1876 yılları arasında hazırlanan ve daha çok borçlar, eşya ve yargılama hukuku esaslarını içeren kanun.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1310 H./ 1893 M. TARİHLİ ERZURUM FETVA DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYON METNİ

İşbu Zabta Nikâha Dair Meseleler Yazıldı
Zabt-ı Tâsi' Der Fetvâhâne-i Erzurum
Sene 1310
Zilhicce-i Ğurre

Vr. 1

Bir iki harf-ı tasavvuf kapmış

Kendini şeyh-i keramet yapmış

Zabt-ı Tâsi' Der Fetvâhâne-i Erzurum

Sene 1310

Zilhicce-i Şerife-i Ğurre

Cevhere'de beyan edildiği üzere yetim çocuğun tarlası da vakıf gibidir. *Bahir* sahibi ve musannıf da bununla fetva vermişlerdir. "hazine arazisi, yetim malı gibidir." denilmiştir.

Hayriye'de de, "Kitabü'd-Da'va"da: "Hazine arazisin de müebbed vakıf hükmü cari olur." denilmektedir. "ed-Dürri'l-muhtâr fi fasli yür'â şartü'l-vakf" (Bu konu *el-Muhtâr*'da 'Hibe eden kişinin şartına riayet edilir' babında geçer.)¹⁷⁶

İmam, âlim ve müttakî olup kendisine tahsis edilen ücret kifayet etmezse, kadı sultanın bilgisi dâhilinde onun ücretini artırabilir. Eşbâh sahibi iki yaprak sonra "Bu hususta hatib de imama ilhak olunur. Hatib de cumanın imamıdır." demiştir. Şârih der ki: *Manzûme-i Muhibbiyye* sahibi "Mutemed olan kavil budur."¹⁷⁷

Musannıf "*el-Eşbah*"ta "Bu hususta hatib de imama ilhak olunur." Vakfeden tarafından tâyin edilen ücret kendilerine kifayet etmeyen mütevellî, müezzin, müderris, kapıcı gibi kimseler de bu hususta imama ilhak olunur. Yani bu adı geçen kimseler ücretleri artırılmadan çalışmayacak olurlarsa, kadı bunların ücretlerini de artırabilir.

Bezzâziye'de yazılı olduğuna göre, bir mescidin imam ve müezzini için vakfeden tarafından tâyin edilen ücret az olduğundan imam ile müezzin durmasa hâkim, mahalle ehlinde ileri gelenlerin tasvibiyle mescidin ihtiyaçlarına ve tamirine sarf edilmek üzere yapılan vakfın gelirinde artan miktarı -vakfeden biri olursa- imama ve müezzine sarf edebilir. İla ahir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ İbn Âbidîn, *Redd'ül-muhtar alâ ed-dürri'l-muhtar*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1412, IV, 401.

¹⁷⁷ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, IV, 406.

¹⁷⁸ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, IV, 436.

İkinci müşteri, satın aldığı şeyde bir kusur bulursa; kendisine satan şahsa müracaat eder. Bu şahıs ise, daha önceki satıcıya müracaat edemez. Bu, İmâm Ebû Hanîfe (r.a.)’ye göre böyledir. İmâmeyn’e göre ise, bu şahıs da, kendisine satan şahsa müracaat eder. *Suğrâ*’da da böyledir.

Bir kimse, satın aldığı köleyi teslim aldıktan sonra, başka bir şahsa satar ve bu köle, müşterinin yanında ölür, bilâhare de onun kusurlu olduğu meydana çıkarsa, bu durumda, ikinci müşteri, ikinci satıcıya müracaat eder. İkinci satıcı ise, birinci satıcıya müracaat edemez. Çünkü ikinci satış, kusur sebebiyle yapılan müracaattan dolayı feshedilmiş olmaz; bu ikinci satış baki kalır. Bundan dolayıdır ki, ikinci satıcı, birinci satıcıya müracaat edemez. *Fetâvâyî Kâdîhân*’da da böyledir.¹⁷⁹

Teberrü’: üzerinde vacip olmayan bir işi işlemek; tetavvu’ gibi. (Ahteri).¹⁸⁰

(Zaman Aşımı)

“*el-Hayriye*’deki buna aykırıdır; çünkü orada istisna üçtür diye zikredilmiştir; yetim malı, vakıf ve gaib malı. Bunun iktizası şudur ki irs istisna değildir; da’vası bu müddet sonra bakılmaz. Yine başka bir suale karşı cevap yazmış ki: irsiyet da’vasını bülûğa erdikten sonra on beş sene özürsüz terk edenin da’vasına bakılmaz; ancak sultân emrederse da’vaya bakılır. Yine bu görüş gibi Ebu Suudun mevlasından tereke fetvası naklolmuştur. İrsiyet da’vası özürsüz terk edilen da’vaya bakılır mı? el-Cevab: Bakılmaz. Ancak hasım hakkı itiraf ederse bakılır. (*ed-Dürrü’l-muhtâr fi’l-Kadâ*).¹⁸¹

Belirli bir arâzîyi sökmek için bir öküzü istiâre etti; başka bir arâzîyi sürdü. Öküz telef olursa damın olur. Çünkü arâzî sürmede farklıdır. Eğer iâre edilen öküz meraya terk edilirse ve muîr öküzün yalnız olduğunu bilip buna rıza göstermişse, nasıl ki bu bazı çift sürenlerin durumudur, damın olmaz. Şayet öküz sahibi bunu bilmezse ve adet hayvanın diğer hayvanlarla bırakılmaları üzereyse damın olur. Musteâr öküzü tarlaya veya mer’âya saldı muîr de orada öküzü gördü ve orda korumasız ve yalnız olduğuna rıza gösterdi damın olmaz. (*Müeyyedzâde*).

¹⁷⁹ Sultan Muhyiddîn Muhammed Evrengzîb Bahâdır Âlemgir, *el-Fetâva’l-Hindiyye*, Dâru’l-Fikr, Beyrut 1310, III, 85.

¹⁸⁰ Muslihuddin Mustafa Ahterî, *Ahter-i Kebîr*, s. 154.

¹⁸¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, V, 245.

Fâsid olan alış-verişte satılan şey kıyemî ise, onun kıymetinin satıcıya ödenmesi; mislî ise, mislinin satıcıya verilmesi gerekir. Bu hüküm, o şeyin, müşterinin yanında helak olmuş bulunduğu veya onun yanında zayi olduğu yahut müşterinin onu hîbe etmiş bulunduğu zaman geçerlidir. (*Hizânetü'l-Fetâvâ, Müeyyedzâde*).¹⁸²

Çünkü onların yeme içme ve giyinme konusundaki haklarını onun malından karşılamak imkânsız olursa bu hakların kıymetini almak için mahkemeye başvurulur ve bu tür hakların kıymeti ise iki nakit (dinar veya dirhem) türündendir.¹⁸³

Şayet müstecir (kiracı), anahtarı mülk sahibine teslim etmeden bir sene sonra kaybolursa, mülk sahibi hâkimin izni olmaksızın başka bir anahtar edinir. *Gınye*'de de böyledir. (*Hindiyye*, c. 4, s. 282.).¹⁸⁴

Vakıf akarına veya gelirine el konulması halinde, zararın tazmin edileceğine fetva verilir. (*Tenvîru'l-Ebsâr*).¹⁸⁵

Bir vakfın gelirinin gasbedilmesi, vakfedilmiş malın çalıştırılmayıp ondan faydalanmama halini de kapsar. (*ed-Dürrü'l-muhtâr*, vakıf bölümü, c. 2, tafsilatına bakınız).¹⁸⁶

Vakıf arazileri veya menfaatlerinin gaspı halinde, tazminin gerekli olduğuna fetva verilir. Ulemanın hakkında ihtilâf ettiği meselelerde vakfa faydalı olan husus hangisi ise fetva ona göre verilir. İla ahir. (*Tenvîru'l-Ebsâr, ed-Dürrü'l-muhtâr, îcâre*, c. 5).¹⁸⁷

Çünkü akit bir kısmında feshedildiği zaman, tamamında feshedilmiş olur. (Feteva-yı Kariü'l-Hidaye). *Enfau'l-vesâil*'de zikrolunduğuna göre musannıf da bunu tercih etmiş. (*Tesuhu'l-Hamidiye, îcâre*, s. 101).¹⁸⁸

¹⁸² Âlemgir, *a.g.e.*, III, 147.

¹⁸³ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, IV, 295.

¹⁸⁴ Âlemgir, *a.g.e.*, IV, 472.

¹⁸⁵ Muhammed b. Ali b. Abdurrahman el-Hanefi el-Haskefi, *ed-Dürrü'l-Muhtâr Şerhu Tenviri'l-Ebsâr ve câmi'l-Bihâr, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye*, Beyrut 2002, I, 376.

¹⁸⁶ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, IV, 408.

¹⁸⁷ el-Haskefi, *a.g.e.*, I, 572.

¹⁸⁸ İbn Âbidîn, *el-Ukudü'd-dürriyye fi Tenkîhi'l Fetâva'l-Hamidiyye, Dâru'l-Ma'rife*, II, 101.

Bazı meşayihler: “vakıf arazisinin (kiraya verilmesinde), anlaşma yoksa ecr-i misil verir.” demişlerdir. *Hâvî*’de de böyledir. (*Fetâva’l-Hindiyye*, vakıf, c. 2, s. 282).¹⁸⁹

Biri tohumu gasb edip ekerse mahsul onundur. Aynısı *el-Muhît*’te (*Hidâye*, Muzaraâ).¹⁹⁰

Bir adamın yanında, başkasının dirhemleri bulunur ve dirhemlerin sahibi de “Onları ihtiyaçların için harca.” dese, bu karz olur. Şayet, bu dirhemlerin yerinde buğday olmuş olsaydı ve buğday sahibi de “Onu ye.” deseydi, o hibe olurdu. *Hızânetü’l-Müftîn*’de de böyledir. (*Fetâva’l-Hindiyye* c.4. s. 296).¹⁹¹

Eğer dirhemleri ona verip “infâk et” derse bu karz olur.¹⁹² (*Hulasa*) adama dirhemleri verip “bunu infâk et” der, o da infâk ederse, nasıl ki “ihtiyaçların için sarf et” dediğinde karz oluyorsa, bu da karzdır.¹⁹³

Eğer bir cariyeye hibe ettikten sonra cariyeye büyürse hibeden geri dönüş yapamaz; bütün hayvanlarda da böyledir. Serahsî’nin *Muhît*’inde de böyledir.

Tecrîd’de şöyle zikredilmiştir: Bir adam, bir işi yapmak veya bir sanat icra etmek için kendini icara verdikten sonra, o işi yapmama hakkı yoktur. Şayet, o iş kendi işi değilse ve onu yapınca kınanacaksa, bu iş akdini feshetme hakkı vardır. (*Haniye*) *Hulâsa*’da da böyledir. *Muhît* ‘de de böyledir. (*Fetâva’l-Hindiyye* c. 4, s. 270).¹⁹⁴

Bir kimse: “Şu ağaç müstesna...” diyerek, bir arazisini satsa, bu alış-veriş caiz olur. Müşteri’nin de, ağacın dallarının kendi mülkünde yayılmasını istememe hakkı vardır. *Bahru’r-Râik*’ta da böyledir. (*Fetâva’l-Hindiyye*, Bey’ c. 3, s. 100).¹⁹⁵

Teslim alınmadan önce satışı caiz olmayan bir şeyin icâresi (kiraya verilmesi) de caiz olmaz. *Muhît*’te de böyledir.¹⁹⁶

¹⁸⁹ Âlemgir, *a.g.e.*, II, 421.

¹⁹⁰ Âlemgir, *a.g.e.*, V, 174.

¹⁹¹ Âlemgir, *a.g.e.*, VI, 375.

¹⁹² Dâmad, Şeyhîzâde Abdurrahmân b. Muhammed, *Mecma’u’l-Enhur fî Şerhi Mülteka’l-Ebhûr*, II s.355

¹⁹³ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, II, 84.

¹⁹⁴ Âlemgir, *a.g.e.*, IV, 461.

¹⁹⁵ Âlemgir, *a.g.e.*, III, 131.

¹⁹⁶ Âlemgir, *a.g.e.*, III, 13.

Vasiyet veya miras yolu ile bir menkûle sahip olan kimsenin, onu teslim almadan satması caiz olur. *Muhît*'te de böyledir. (*Fetâva'l-Hindiyye*, c.2, s. 10).¹⁹⁷

Aynı şekilde, bir kimse, bakliyat ekilmiş bir yeri satın alır ve burayı daha teslim almadan, satan şahsa, hasad etmesi şartıyla mahsûlü yarı yarıya verirse, böyle yapması caiz olmaz. Fetâvâyî *Kadîhân*'da da böyledir. (*Fetâva'l-Hindiyye*).¹⁹⁸

İmâm Muhammed (r.a.) şöyle buyurmuştur: Teslim alınmadan caiz olan tasarruflar, müşteri tarafından, teslim alınmadan üzerinde tasarruf yapılması caiz olmaz. Hibe vb gibi ancak kabızla caiz olan şeyler üzerinde ise, müşteri kable'l-kabz tasarrufta bulunursa bu caiz olur. *Zahîriyye*'de de böyledir. (*Fetâva'l-Hindiyye*).¹⁹⁹

“Ticaret erbabı ihtilâf edip bazıları bunun kusur sayıldığını, bazıları da sayılmadığını söylerlerse, hepsi için açık bir kusur bulunmadığı zaman bu mal iade edilmez.” (*Kudûrî*, faslul ûyub. Keza *ed-Dürri'l-muhtâr*).²⁰⁰

Bir babanın, kendisiyle küçük çocuğu arasında müşterek olan bir malı taksim etmesi, bunun çocuğa açık bir faydası olmasa bile caizdir. *Muhît*'te de böyledir. (*Fetâva'l-Hindiyye*, fi'l-kismet c. 5 s. 194).²⁰¹

İbrahim'in *Nevâdir*'inde, İmâm Muhammed (r.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Bir adam, diğerine vasiyet ederek ona “Eğer sen ölürsen, senden sonra vasi falan kimsedir.” derse, akabinde birinci kişi *cünûnü'l-mutbik* yani tam delilik illetine yakalanırsa kadı deliren kişiye ölümüne dek vasi tayin eder; bu durumda “mûsî” olarak isimlendirilen kişi “vasî” olur. (*Fetâva'l-Hindiyye*, vasiyyet, c.6 s. 122).²⁰²

Çünkü talak-ı ric'î nikâhı zâil etmez. (*Fetâva'l-Hindiyye*, Nikâh).²⁰³

Alışverişte bedel, ya ayn gibi hakikaten ya da para gibi hükmen mevcut olması gerekir. (*Câmiu'l-Fusûleyn*, c. 43 s. 27).²⁰⁴

¹⁹⁷ Âlemgir, *a.g.e.*, III, 13.

¹⁹⁸ Âlemgir, *a.g.e.*, III, 13.

¹⁹⁹ Âlemgir, *a.g.e.*, III, 13.

²⁰⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtar alâ ed-Dürri'l-muhtar*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1412, V, 5.

²⁰¹ Âlemgir, *a.g.e.*, V, 219.

²⁰² Âlemgir, *a.g.e.*, VI, 138.

²⁰³ Âlemgir, *a.g.e.*, III, 377.

Feyz’de şöyle denilmiştir: “Baba, oğlunun karısına mehir olarak verimli bir arazi verir de kadın bu araziyi teslim almadan baba ölürse, sonra kadının bu araziyi satması sahih olmaz. Eğer baba, mehri üzerine alıp sonra ona karşılık araziyi vermiş olursa o zaman teslim almaya gerek yoktur.”²⁰⁵

Sadaka kabz edene aittir. İla ahir. Fi’l-tereke (*Kunye*).

İki kişi arasında ortak olan bir hayvanı, ortaklardan biri diğerinden izinsiz binmek veya yük taşımak için kullandığı takdirde ortağının ücretini öder. *Suğra’da* da böyledir. (*Fetâva’l-Hindiyye*).²⁰⁶

Bezzâziye’de şöyle denilmiştir: “Bir kimse diğerine ‘sen beni evlendiğim falan kadın için dövüyorduysan ben onu terk ettim ve onu sen al’ der de bununla talâka niyet ederse bir bain talak gerçekleşir.”²⁰⁷

Vr. 3

1.Mesele: 1 Zilhicce 1310 Hakim Umera Mehmet

Zeyd’in oğlu Amr âher diyarda mustakillen kesb ve ticâret eylediği akçe ile nefsi için şu kadar re’s koyun ve şu kadar re’s kîle zahîre iştirâ ettikten sonra Amr ve babası Zeyd’den ayrıldıkta ol kadar koyunlarıyla fûrû’larını ve ol zahîreden mevcut olanı almak murâd eyledikte Zeyd baba sağlığında oğlun malı olmaz diye emvâl-ı merkûmeyi bi-gayri vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁰⁸

2. Mesele: 1 Zilhicce Hakim Zâbûr Muhammed

Zeyd kız karındaşı Hind’in muvacehesinde bir aded ambarı on beş seneden müteceviz bilâ-da’va zabt ve tasarruf edip, ba’dehu fevt olduktan mezbûre Hind bu müddette bilâ-özer sükût etmişken hâlâ mezbûre Hind Zeyd’in veresesinden sinîn-i merkûmeden mukaddem ol ambar mülküdür diye da’va ve verese-i münkirler olacak Hind’in da’vası bilâ-emr mesmûa olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁰⁹

3. Mesele: 2 Zilhicce Tortum Azot Yaylası Receb

²⁰⁴ Burhâneddin Mahmûd b. Ahmed el-Buhârî, *el-Muhîtü’l-Burhânî fi’l-fikhi’n-Nu’mânî*, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 2004, VII, 473.

²⁰⁵ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, III, 143,

²⁰⁶ Âlemgir, *a.g.e.*, V, 370.

²⁰⁷ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, III, 296.

²⁰⁸ Herkes kazancında hak sahibidir.(...) Kim bir şey satın alırsa o, onundur.(*Bezzâziyye*).

²⁰⁹ Tercih edilen görüş: Davasının görülmemesidir. (*Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*)

Zeyd bir mahalden yük tahmîl edip getirmek üzere merkebinin Amr'a iâre ve teslim ettikte, Zeyd Amr'a 'merkebi sen götür âher kimse ile irsâl eyleme' diye nehy ve tenbih etmişken; Amr ol merkebi cârı Bekr ile irsâl edip Bekr'in yedinde telef olsa Zeyd ol merkebin kıymetini Amr'a tazmine kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²¹⁰

4. Mesele: 2 Zilhicce Torum Kahinesi Mehmed

Zeyd sıhhatinde mülk-i menzilin zevcesi Hind'e olan şu kadar kuruş deyni mukabelesinde bey' ve Hind dahi iştirâ edip tarafeynden îcab ve kabûl bulunduktan sonra Zeyd fevt olsa menzil-i mezbûre Hind'in mülkü olmuşken verese-i sâire ol menzile bi-gayri vech mudahale edip nesne almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmaz.²¹¹

5. Mesele: Verese Taksim Şeması (...)

6. Mesele: 5 Zilhicce Narman Şükri Ahmed

Bir arz-ı hâliyenin birkaç mahallinden nebû' edip tecemmû' ve cereyan eden su ile Zeyd mustakillen tarlasını mine'l-kadîm saky ede gelmişken halen câr-ı Amr ona karîb ihdâs eylediği tarlasını bi-gayri hak ol su ile saky eylemek murâd ettikte Zeyd, Amr'ı ol su ile muhdes tarlasını sakyden men'e kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²¹²

Verese Taksim Şeması (...)

7. Mesele: 6 Zilhicce Emre Köm Asker Çavuş

Üç seneden beri maraz-ı müzmine mübtela olan Zeyd marazı müştedd ve hali mütegayyir olmadan zevcesi Hind'e mehir ve ciheti sâireden olan şu kadar kuruş deyni mukabelesinde bir bab mülk ahırıyla bir holusunu Hind'e bey' ve Hind dahi iştirâ ettikten sonra bir kaç ay mürurunda Zeyd'in hali mütegayyir ve marazı müştedd (...) fevt olsa sâir verese-i ol ahır ile holiyi bi-gayri vech mudahaleye kâdir (olurlar mı?) el-Cevab: Olmazlar.²¹³

²¹⁰ Müstecir ve musteir ihtilaf etiklerinde tazminden ibrâ olmazlar. Fetva böyledir. (*Fusûleyn*).

²¹¹ Bey' şu borç gibi borcunun yerine geçer ayınının yerine geçmez (*Fusûleyn*). Müşteri satılana îcab ve kabul ile malik olur. (...) Hiç birinin mülkünden bir şey çıkmaz. (*Hâmidîyye*).

²¹² Hiçbir kimsenin toprağını veya ziraatını başkasının nehrinden, çeşmesinden veya kuyusundan sulama hakkı yoktur; ister zarar versin ister zarar vermesin. (...).

²¹³ Eğer hastalık uzadı ve ondan korkulmaz oldu (...) veya ölümcül oldu yada bir tarafı kurudu (felç oldu) ona hastalık hükm olunmaz. (*Bezzâziyye*). (...) Hastalığından bir sene geçtikten sonra tasarruf ederse, sağlığında tasarruf etmiş sayılır. (*Hâmidîyye*).

Vr. 4

8. Mesele: 6 Zilhicce Narman Şükri İsmail Köse Ömer Ağa Mahallesinde Damadı Esâd Yediyle

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bâ-tapu tasarrufunda muaddün li'l-inbat olan çayır yerini şu kadar kuruş bedel-i makbûz mukabelesinde sâhib-i arz izninsiz Amr'a ferağ ve teslim edip Amr dahi ol çayır yerini ancak sekiz sene zabt ve otunu biçip istihlâk eyledikten sonra halen Zeyd ferağ-ı mezbûrun mugayyer olmamasına binâen bedel-i makbûzu Amr'a reddiyle ol çayır yerini zabt ve Amr'ın istihlâk eylediği otun mislini dahi Amr'dan tazmîn murâd eyledikte Amr mücerred ol çayırı “sekiz sene tasarrufunda olmağın benim için hak karar sabit olmuş olur” diye bi-gayr-i vech Zeyd'i men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.

Verese Taksim Şeması (...)

9. Mesele: 8 Zilhicce Narman Şerif

Hind arâzî-i emîriyyeden bir tarlaya tapu ile mutasarrıf iken fevt oldukça bermûcib-i emr-i sultâni ol tarlanın nısfını kızı Zeyneb'e ve nısf-ı âheri dahi kendinden mukaddem fevt olan oğlu Zeyd'in oğlu Amr ile yine Zeyd'in kızları Rukiye ve Ra'd'e âdiyen intikal ettikten sonra mezbûran Zeyneb ve Amr ol tarladan hisselerini izn-i sâhib-i arzla Bekr'e ferağ ettiklerinde Rukiye ve Ra'd'ın hisselerini dahi fuzûlen Bekr'e ferağ ve teslim ve kabz-ı bedel eylediklerinde şerâit-i icâzet mevcut olduğu halde mezbûretân Rukiye ve Ra'd hisselerinde ferağ-ı mücîzeler olacak ferağ-ı mezbûr mugayyer ve nakz olur mu? el-Cevab: Olur.²¹⁴

Bu surette Rukiye ve Ra'd mezbûreler Zeyneb ve Amr'ın makbûzları olan meblağdan hisselerini talep edip almaya kadire olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.²¹⁵

10. Mesele: 8 Zilhicce Pasin Kızılheya Mesru' Kâmil Meccanen Verildi

Zeyd Amr'ın yedinde olan bir bab menzil için iş bu menzil gaib olan er karındaşın Bekr'in olup ondan iştirâ' etmişim bana teslim eyle diye Amr'dan da'va Amr dahi menzil-i mezbûru er karındaşım mezbûr Bekr bana ibdâ' ve teslim edip

²¹⁴ Alıntı eserden meselenin başı Arapça alınmış. (*Hizane*).

²¹⁵ Gelen icazet geçen vekâlet gibidir semen mucizindir. (*Fusûleyn*). Çünkü hak sahibine yükümlülük ve geçerlilik kabûlü vardır. (*Bezzâziyye*).

âher diyara gitmiştir. Diye def-i da'va ile bilâ beyyine Zeyd'in husûmeti mündefi' olur mu? el-Cevab: Olur.²¹⁶

11. Mesele: 8 Zilhicce Pasin Hacıların Mehmed

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr ve Bekr kız karındaşları Hind ve Zeyneb ve Rukiye ve Ra'd ile babalarından âdiyen intikal eden bir kıt'a tarladan hisselerini Beşir'e ferağ ettiklerinde Hind'in hissesini dahi fuzûlen Beşir'e ferağ ve teslim eyleseler Hind hissesinde ferağ-ı mücîze olmayacak ol tarladan hissesini re'yi sâhib-i arzla Beşir'den alıp zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²¹⁷

12. Mesele: 9 Zilhicce Keskim Dört Külliye Osman Ağa

Zeyd-i sagîrin veliyy-i akreb li-ebeveyn ammı Amr hâzır iken Zeyd'in anası Hind Amr'ın izninsiz Zeyneb-i sagîreyi şu kadar kuruş mehr-i tesmiyesiyle Zeyd'e tezevvüc edip badehu Amr akd-i mezbûra mücîz olmadan fevt olduktan velâyet-i tezvîc-i mezbûre Hind'e tahavvül ettikten sonra Hind dahi akd-i mezbûra sarâhaten veya delâleten mücîze olmadan mezbûre Zeyneb kable'l-bülûğ fevt olsa Zeyd, Zeyneb'e varis olur mu? el-Cevab: Olmaz.²¹⁸

Vr. 5

13. Mesele: 17 Zilhicce Narman Hohur Ahmed

Zeyd arâzi-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olup muâdün li'l-inbat olan çayır yerini şu kadar kuruş bedel-i makbûz mukabelesinde sâhib-i arz izninsiz Amr'a ferağ ve teslim ettikten sonra ferağ-ı mezbûrun mugayyer olmamasına binâen Zeyd, makbûz olan bedeli Amr'a reddiyle ol çayır yerini aldıktan Amr'ın ol çayır yerinden Zeyd'in izninsiz biçip istihlâk eylediği otun mislini dahi tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²¹⁹

14. Mesele: 17 Zilhicce Ova Cerebet Salih

²¹⁶ (Mecelle madde 1638). Davacı müşteri ğaibde olan filankestten satın aldım, mülk elinde olan ise bana filan kişi emanet etti husumet vaki olur. (*Tenvîri'l-epsâr*).

²¹⁷ Akit yetkisi olan kişinin haricinde tasarruf edenin tasarrufu mevkuftur. Uygun görürse yürürlüğe girer; red ederse batıl olur. (*Müeyyedzâde*). Geçerli olmayan satıştan mülkünü geri alma hakkı vardır. (*Bezzâziyye*).

²¹⁸ Yakın velî orada iken uzak velî evlendirirse, yakının icazesine mevkuftur. Velâyet ona geçerse, ancak geçtikten sonra icazesine caiz olur. (*Reddül-muhtâr*). Fuzulinin evlendirdiği eşlerden biri icazetten önce öldüğünde biri diğerine varis olmaz. (...)Bu mevkuftur birinin ölümüyle batıl olur (*Hidâye*).

²¹⁹ Kaynak eserden ilgili fetvanın başından bir, iki kelime (...) (*el-Mebsût*).

Zeyd, Hind'i oğlu Amr'a tezevvüc ettikte Zeyd bir mikdar eşya-ı ma'lûmesini Hind'in Amr'ın zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr-i mu'accel mukabelesinde oğlu Amr'a teberru'an mezbûre Hind'e verip teslim ettikten sonra Amr fevt olsa halen Zeyd teberru'undan rücû edip Hind'in izninsiz ol eşyayı Hind'in yedinden alsa Hind eşya-ı ma'lûmeyi Zeyd'den geri almaya kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.²²⁰

15. Mesele:

Zeyd, müteveffanın zevcesi Hind, Zeyd zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr-i mu'accelini Zeyd'in babası Amr'ın yedinde olan terekesinden almaya kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.²²¹

16. Mesele: 17 Zilhicce Livane Osman Muhtar Mustafa

Zeyd Amr zimmetinde olan şu kadar kuruş hakkını kabza Bekr'i tevkîl ittikten sonra Bekr mûcibi'l-vekâlet makbûz olan meblağdan şu kadarını Zeyd'e verip mâadâsını vermemekle halen Zeyd Bekr'in Amr'dan bi'l-vekâlet makbûz olup lakin Zeyd'e te'diye ettiği şu kadar kuruşu tekrar Amr'dan almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²²²

17. Mesele: 17 Zilhicce Pasin Arpa Çayı Süleyman

Zeyd, fevt olup zevcesi Hind'i ve evlâd-ı sigârını terk ettikte mezbûre Hind Zeyd'in terekesinden buyût-i adîde-i müştemil bir bab menzilden hissesini semen-i ma'lûme Amr'a bey' eder oldukça sigârın hisselerini dahi fuzûlen Amr'a bey' ve teslim eylese sigâr-ı mezbûrun ba'de'l-bülûğ hisselerini Amr'ın yedinden alup zabta kâdir olurlarmı? el-Cevab: Olurlar.²²³

18. Mesele: 17 Zilhicce Narman Kekik Mehmet

Zeyd-i sagîr ile kız karındaşları Hind ve Zeyneb'e babalarının anası Hind-i müteveffadan irsen intikal eden şu kadar re's hayvanlarını babalıkları Amr, Zeyd'e vasî değilken fuzûlen âhere bey' ve itlâf eyledikten sonra Amr fevt olsa Zeyd

²²⁰ Çünkü bu teberrü'dur. Teberrü' edenin teberrü' ettiğini geri alma hakkı yoktur. (...). Haksızca alınan, alandan geri alınır. (*Fusûleyn*).

²²¹ Mehîr ödenmesi gereken bir borçtur. (...)(*Âtaullah*). Çünkü borç ölümle zimmetten terekeye geçer. (*Nevâzil*).

²²² Naibin kabzı naib edenin yerine geçer. (*Bezzâziyye*). Bir hakkı iki kere ödetmek mümkün değildir. (*Zeylâi*).

²²³ Fudulun (veli dışı kişilerin) sabi hakkında tasarrufları kesinlikle geçerlilik kazanmaz.(...) Mal sahibi malını nerde görürse alma hakkı vardır. (*Müeyyedzâde*).

ba'de'l-bülûğ hayvanât-ı mütlefenin kıymetlerinden hissesini Amr'ın terekesinden da'va edip almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²²⁴

19. Mesele: 17 Zilhicce Pasin Kâhya Sorçuşhan

Zeyd, kızı Hind bîkr-i bâliğanın zevci Amr zimmetinde olan yedi adet mecidî altın mehr-i muaccelini Amr'dan ahz edip lakin Hind'in cihâzına sarf etmeden Hind fevt olup babası mezbûr Zeyd ile zevci mezbûr Amr'ı terk eylese Amr bi-tarîki'l-verese meblağ-ı mezbûrun nısfını Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²²⁵

Vr. 6

20. Mesele: Pasin Sufla Ardud Yonil Hatun ve Ahmed Yediyle

Verese Taksim Şeması (...)

21. Mesele: 18 Zilhicce Parçevan Kaya

Zeyd-i müteveffanın oğlu Amr analığı Hind'in muvacehesinde bir mikdâr emlak ve eşya ve hayvanâtı 15 seneden müteceviz bilâ da'va müstakillen zapt edip mezbûre Hind bu müddette bilâ özr sükût etmişken halen mezbûre Hind sinîn-i merkûmeden mukaddem ol emlak ve eşya ve hayvanât da hakkım vardır diye da'va ve Amr, Hind'in hakkı olduğunu münkir olacak, Hind'in da'vası bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.²²⁶

22. Mesele: 20 Zilhicce Tortum Zencik Kır Ahmet Halil Yediyle

Hind er karındaşı Zeyd ile babalarından kendilerine âdiyen intikal eden tarlayı şu kadar kuruş bedel-i makbûz mukabelesinde bilâ izn-i sâhib-i arz Amr'a ferağ ve teslim edip Amr dahi birkaç sene ol tarlayı zapt ve zirâat ettikten sonra ferağ-ı mezbûrun muğayer olmamasına binâen Hind ve Zeyd ol tarlayı Amr'ın yedinden aldıklarında Amr dahi bedel-i makbûzunu Zeyd ve Hind'din nafakasına vermiş ise ondan istirdâda kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olur.²²⁷

Bu surette Amr ol tarlaya zer' eylediği yonca tohumundan nâbit olan mahsûlü biçmek ve etrafında ğars eylediği eşcârın dahi kal'-i arza muzır olmadığı halde kal'

²²⁴ Yetkisiz olanların tasarrufu ila ahir... Başkasının malını telef eden tazmin etmekle mükelleftir.(...) Ölen kişinin borcu terekeye geçer. (*Bezzâziyye*).

²²⁵ Kadının velisine mehri muâccel olarak ödenen mallar kadına aittir; eğer velisi çeyizinde harcamışsa, ödemekten kurtulur, çeyizde harcamamışsa üzerinde borçtur (...). Kim mal veya hisse bırakırsa varislerindir.(...)

²²⁶ Tercihli olan davanın bakılmayacağıdır. (*Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*)

²²⁷ Verenin iade hakkı vardır. (...)

etmek murâd ettikte Hind ve Zeyd ol yonca ile eşcâr arza tabi'dir diye Amr'ı men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²²⁸

23. Mesele: 20 Zilhicce Emrecik İmamı Ömer Efendi

Bir karyede ahâlinin reisleri olan Zeyd, Amr'ı ol karye ahâlisine imâmet etmek için cemâat başına şu kadar mikdar zahîre ücret ve bir sene müddetle fâsiden isticâr ettikten sonra Amr iki ay mikdarı imâmet edip ba'dehu ahâli Amr'a terk-i hizmet ettirseler Amr müddet-i merkumenin ecr-i mislini ahâliden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²²⁹

23. Mesele: 20 Zilhicce Tortum Zencik Ali

Zeyd'in tapu ile tasarrufunda olan tarlanın hududu dâhilinde olan su bendinden Amr'ın hakk-ı mürûru olup mine'l-kadîm bi-hisse mürûr edegelmişken halen Amr'ın Zeyd'in izninsiz ol su bendinden hayvanıyla mürûr eder olsa Zeyd Amr'ı hayvanıyla mürûrdan men'a kâdir olur mu? el-Cevab: olur.²³⁰

24. Mesele: Pasin Emrekum Selman

Verese Taksim Şeması (...)

25. Mesele 20 Zilhicce Ova Kenriç Hanefi

Amel ve bakar ve tohumun nisf-ı Zeyd'in ve nisf-ı âher ve arz Amr'ın olup hariç beynlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr akd-i müzâraa ettiklerinden sonra Zeyd vech-i muharrer üzere amel edip mahsûl hâsıl olsa Zeyd nisf-i arzın ecr-i mislini Amr'a verip mahsûlun nisfını almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²³¹

Vr. 7

26. Mesele: Mendevan İbrahim

Verese Taksim Şeması (...)

27. Mesele: 22 Zilhicce Tortum Hahu Mehmet

²²⁸Ekin ekenindir. (*Bezzâziyye*). Ağaç dikenindir (...). Başkasının toprağına zarar verip ağaç diken sökmeğe zorlanır. Rivayetin zahirine göre. Bu yer eğer tenkis olmuyorsa (*Mülteka'l-ebhur*).

²²⁹Bir pazarın reisi icâre edince hepsi icâre etmiş sayılır. (*Bezzâziyye*). Kişi ecr-i müsemma veya ücreti belirsiz olarak icâre edilmişse, ecr-i misl ödenir. Ne kadar yüksek olursa olsun. (*Müeyyedzâde*).

²³⁰Şayet geçme hakkı varsa, oradan atı ile, eşeği ile geçmesi için» bu şekilde geçmesine cevaz olduğunu tesbit etmesi gerekir. Gunye'de de böyledir. (*el-Fetâva'l-Hindîyye*).

²³¹Fetva muzaraada izin hususundadır. Vaktaki muzaraa aralarında ifsad olunca semere tohumları nisbetinde mülkleri olur. Arz sahibi haricen aldığı teslim eder. Çünkü bu mülkünde hâsıl olan nemadır. Diğerinden toprağının yarısı ücretini alma hakkı vardır. (*Fetâvâ Kâdîhân*)

Zeyd'in Amr ile bir hususta olan da'vasına Zeyd'in babalığı Bekr ile ammi Beşir şahadet eyleseler makbule olur mu? el-Cevab: Olur.²³²

28. Mesele: 22 Zilhicce Nefis Hakim Halil Ağa

Hind-i amyâ hal-i sıhhatinde bir kıt'a muayyen bağıyla ol bağ derûnunda fevkanisi anbar bir bab menziline safka-i vâhîde ile şu kadar kuruşa oğlu Zeyd'e bey' ve teslim ve tarafeynden îcab ve kabûl bulunup kabz-i semen ettikten sonra, semen-i bey' diye makbûz olan meblağı oğlu mezbûr Amr'a hibe ve teslim eylese bey'-i mezbûr mün'akid ve hibe-i merkume sahîhe tamme olur mu? el-Cevab: Olur.²³³

29. Mesele:

Bu surette mezbûre Hind fevt olup oğlu mezbûr Zeyd ile kızları Zeyneb ve Rukiye'yi terk ettikte mezbûretan Zeynep ve Rukiye mücerred anamız Hind hîn-i bey' ve hibede amyâ ve yetmiş yaşında olmanın ber vech-i muharrer tasarrufu sahîh değildir diye ol bağı ve ambar ve menzili bi-gayr-i vech Zeyd'in yedinden alıp mirasa dâhile kadire olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²³⁴

30. Mesele: 22 Zilhicce Tortum Negar Tevfik

Zeyd ile kız kardeşi Hind'e babalarından âdiyen intikal eden tarlalara Zeyd Hind'in izninsiz zer' eylediği tohumundan nâbit olan ekini biçip zabt eylemek murâd ettikte Hind mücerred tarlalar beynimizde müşterek olmakla mahsûl-i merkumede sana şerîk olmuş olurum diye ol ekine bi-gayr-i vech mudahele etmeye kâdire olur mu? el-Cevab: Olmaz.²³⁵

31. Mesele: 24 Zilhicce Tercan Ahmet

Zeyd maraz-ı mevtinde yedinde olan menzil ile içinde olan cemî'-i eşya ve şu kadar re's karasığır için zevcem Hind'indir diye ikrâr ettikten sonra Zeyd fevt olsa sâir verese Zeyd'in ber-vech-i muharrer ikrârı maraz-ı mevtinde olduğuna binâen

²³² Kişinin evlâdı, musahhere, rida' ve mahremleri dışında kardeşi, amcası ve diğer akrabaları için şahadeti kabul edilir. (*Mecmau'l-Enhur*). Kişinin kardeşi ve evledı için şahadeti caizdir. (*Fetâvâ Kâdîhân*).

²³³ Alışveriş îcab ve kabul ile olur. İcab ve kabul olunca bey' gerçekleşir. (*el-Bidâye*). Hibe tam kabz ile tamamlanır. (*Düreri'l-hükkâm*).

²³⁴ Amanın alım ve satımı sahihtir. (*Mecmau'l-Enhur*). Çünkü hibe vaktinde varislerin hakkı, hibe edilende yoktur. (*Fusûleyn*).

²³⁵ Ekin tohuma tabidir. (*Bezzâziyye*). Kişi başkasının toprağını izni olmaksızın ekerse ekin kendisininindir. (*Cami'ül-Fetâvâ*).

tasdik etmeyecek ol menzil ve eşya ve hayvanât-ı merkumeyi mirasa idhâle kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²³⁶

32. Mesele: 24 Zilhicce Tortum Eruzet Mustafa

Zeyd babası Amr-ı müteveffanın verese-i sâiresinden Amr'ın zimmetinde cihet-i karzdan şu kadar kuruş alacak hakkım olup hatta Amr sıhhatinde ikrâr dahi etmişti diye da'va ve verese-i sâire bi'l-küllüyye inkâr eyleseler Zeyd Amr'ın ikrâr-ı meşruhesine ikame-i beyyine edecek ba'del half vel hükm meblağ-ı merkumu Amr'ın terekesinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²³⁷

33. Mesele

Zeyd sıhhatinde bir kıt'a mülk bağıını oğlu Amr'a hibe ve teslim ettikten sonra Zeyd fevt olsa hibe-i merkume sahihe ve tamme olmuşken Zeyd'in sâir verese-i hibe-i merkumeyi tutmayıp ol bağa bi-gayr-i vech müdahale etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²³⁸

Vr. 8

34. Mesele: 24 Zilhicce Tortum İbrenis Mustafa Gölbaşında Alemdar Şerif Yediyle Gönderilmiştir.

Zeyd, Hind'i oğlu Amr'a tezvîc ettikte Zeyd muayyen bir bağıını Hind'in Amr zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr-i muâccel mukabelesinde oğlu Amr'a teberruan mezbûre Hind'e verip teslim ettikten sonra Amr Hind'i tatlık eylese halen Zeyd teberru'undan rucû' edip ol bağı Hind'in yedinden bi-gayr-i vech geri almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²³⁹

35. Mesele: 25 Zilhicce Tortum Kesha İbiş

Amel ve bakar ve tohumun nısfı Zeyd'in ve nısf-i âher ve tarla Amr'ın olup hariç beyinlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr akd-i müzâraa ettiklerinden sonra Zeyd vech-i muharrer üzere amel edip ekin nâbit oldukça Amr ol tarlayı bilâ

²³⁶ Şayet hasta varisi için bir âyni veyahut borcu ikrar ederse bu caiz değildir. Eğer bu kalan varislerin icere harici borç üstünde yoksa. (*Tahâvî*).

²³⁷ Fakihler ittifak etmişler ki herhangi biri varis ve vasinin talebi olmaksızın bir ölünün borçlu olduğunu iddia ederse yemine verilir. (*Hulâsa*). Çünkü borç ölümle terekeye intikal eder. (*Nevâzil*).

²³⁸ Hibe îcab ve kabul ile sahih olup kabz etmekle tamamlanır. (*Mülteka'l-ebhur*). Çünkü hibe vakti veraset hakkı kendisine tealluk etmez (*Fusûleyn*).

²³⁹ Çünkü bu teberru'dur. Teberru' eden teberru' ettiğini geri alamaz (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*). Hiç kimsenin başka kişinin malını almaya hakkı yoktur.(...)

izn-i sâhib-i arz Bekr'e ferağ eder oldukça nâbit olan ekini dahi Zeyd'in izninsiz Bekr'e bey' eylese ferağ-ı mezbûr mugayyer olmadığı gibi ekin hasatta dahi bey'-i mezbûrun sıhhati Zeyd'in icâzetine mevkuflur mu? el-Cevab: Olur.²⁴⁰

Bu surette Zeyd bey'-i merkuma mücîz olmayıp ferağ-ı mezbûr dahi mugayyer olmamasına binâen Zeyd ol tarlanın nısfının ecr-i mislini Amr'a verip orak eden mahsûlün nısfını almak murâd ettikte Bekr mücerred ferağ ile bey-i merkume binâen bi-gayr-i vech Zeyd'i men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁴¹

36. Mesele: 26 Zilhicce Başkurt Dere Ahmet

Zeyd sıhhatında kabil-i kısmet olan şu kadar re's hayvanât ile birkaç göz menzilin oğulları Amr'a ve Bekr'e paye edip lakin her birinin hissesini ifrâz ve ta'yîn ve teslim etmeden Zeyd fevt olup mezbûrân Amr ve Bekr ile verese-i sâiresini terk eylese hibe-i merkume sahîhe ve tamme olmamasına binâen ol hayvanât ve menzil verese-i sâire Amr ve Bekr ile beynelerinde bi'l-farizet-i şer'iyye kısmet edip hisselerini almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.²⁴²

37. Mesele:

Zeyd sıhhatında mevcut anbar olan şu kadar göz zahîresini oğlu Amr'a hibe edip lakin teslim ve kabz bulunmadan Zeyd fevt olsa hibe-i merkume bâtille olmağın verese-i sâire ol zahîreden hisselerini almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.²⁴³

38. Mesele: 26 Zilhicce Keskim Arsuz Abdullah

Zeyd fevt olup âher diyarda olan kızı Hind'i ve verese-i hâzırasını terk ettikte verese-i hâzıra kısmete talip olmalarıyla kadı, Hind için vekil nasb ve terekeyi kısmet edip lakin kısmet-i mezbûre de gabn-i fâhiş olup adalet bulunmamasına verese-i

²⁴⁰ Toprak sahibinin izni olmaksızın toprak ekildiğinde bu değişmez (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*). Toprak sahibi ekinin rızası olmaksızın toprağını satarsa eğer ekin gün yüzüne çıkmışsa ekinin icâretinden dolayı satım bekletilir. (*Fetâvâ Kâdihân*).

²⁴¹ Muzaraa bozulunca verim aralarında ki miktar kadardır. Alınan verim toprak sahibine teslim edilir. Çünkü bu mülkünün neması olup toprağında meydana gelmiştir. Diğer ortağın ürünün yarısını alma hakkı vardır. (*Fetâvâ Kâdihân*).

²⁴² Hibe muş'a' (ortaklı) malda sahih değildir. Menfaati bize göre baki kalır. (...). Manası mülk ikrar ve teslimle sabit olur. (...) Her varisin terekeden kalan payını alma hakkı vardır (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*).

²⁴³ Hibeyi teslim etmeden kişi ölürse hibe geçersizdir. (*Fusûleyn*). Kişi mal veyahut bir hakkı bırakırsa varislerindir (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*).

hâzıra tereke-i Zeyd'i tekrar kısmet-i adile ile kadıya kısmet ettirmeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.²⁴⁴

39. Mesele:

Hind sıhhatinde cümle emvâl ve eşya-i ma'lûmesini kızının oğlu Zeyd'e hibe ve teslim ve Zeyd dahi ittihâb ve kabz edip ba'dehu on beş sene mürûrunda Hind fevt olsa halen Hind'in vereseşi hibe-i merkumeyi tutamayıp ol emvâl ve eşya-i merkumeyi bi-ğeyr-i vech-i Zeyd'in yedinden alıp beynlerinde miras etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²⁴⁵

40. Mesele:

Bir defa Şer'le fasl ve hükm ve sıhhiyet olunan da'vanın tekrar istimâ'ı caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁴⁶

Vr. 9

41. Mesele: 26 Zilhicce Keskim Arsz Abdullâh

Hind zevci Zeyd ile on beş seneden müteceviz bir menzilde sâkineler olup Hind bu müddette bilâ özr sükût etmişken halen Zeyd fevt oldukça tereke-i Zeyd'i sâir verese ile beynlerinde kısmet murâd ettiklerinde Hind Zeyd zimmetinde şu kadar kuruş mehr-i muaccelim vardır diye sâir vereseden da'va ve verese bi'l-külliyeye münkirler olacak Hind'in mehr-i muaccel da'vası bilâ-emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁴⁷

42. Mesele: 28 Zilhicce Pasin Emre Kôm Sebile Hatun

Zeyd-i müteveffanın zevcesi Hind Zeyd zimmetinde olan şu kadar kuruşu mehr-i müecceli duyûn-i sâire misillû taksim-i tereke üzerine takdim olunur mu? el-Cevab: Olunur.²⁴⁸

43. Mesele

²⁴⁴ Eğer taksimde ğabn-i fahiş zahir olursa bakılır. Eğer bu kadının hükmü ise fesh olur. Çünkü onun tasrufu adaletle mukayyedir. Burada adalet yoktur (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*).

²⁴⁵ Hibe tam kabızla tamam olur. (*Düreri'l-hükkâm*). Çünkü hibe vaktinde veresenin hakkı hibeye taalluk etmemiştir. (*Fusûleyn*). Hiçbir müslümanın başka birisinden şer'i bir sebep olmaksızın malını alması caiz değildir. (*el-Bahrü'r-Râik*).

²⁴⁶ Hakkında karar verilen davaya bakılmaz. Ancak hükmün ibtali açığa çıkarsa davaya bakılır. (...).

²⁴⁷ Tercih edilen görüş budur ki da'va sultanın emri olmaksızın on beş sene mürûrundan sonra duyulmaz. (*Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*).

²⁴⁸ Çünkü mehir irseten mukaddem olan borçdur. (*Düreri'l-hükkâm*).

Hind zevci Zeyd zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr-i muaccelini almazdan ancak on dört sene mürûrunda Zeyd fevt olsa halen mezbûre Hind ol kadar kuruş mehr-i muaccelini terekeden almak murâd ettikte Zeyd'in verese-i sâiresi mücerred on dört sene mürûr etmekle hakkın sâkit olur diye bi-gayr-i vech Hind'i men'â kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²⁴⁹

44. Mesele: 28 Zilhicce Yuşa Yahya Ahmet

Fevkanisi Zeyd'in mülk-i anbarı, tahtânisi Amr'ın mülk-i holisi olup bu vech-ile Zeyd ve Amr'ın mülklerinde eben an cedd mutasarrıflar iken Zeyd fevt oldukta Zeyd'in verese-i bi-hükm-i verese anbarı zabt ettiklerinde üstü altı zabt eder za'miyle alttaki holiye dahi mudahale ve Amr'ın yedinden alıp zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²⁵⁰

45. Mesele: 28 Zilhicce Narman Ovacık Veysel

Zeyd'in hizmetkârı Amr sahrada bir adet tabanca bulup sahibi zuhûrunda reddetmek üzere li-ecli'l hıfz ahz eyledikte Zeyd Amr'a mücerred sen benim hizmetkârım olmanla bulduğun mal benim olmuş olur diye ol tabancayı Amr'dan bi-gayr-i vech ahz eylese Amr ol tabancayı da'va edip Zeyd'in yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁵¹

46. Mesele: 2 Muharrem Narman Çanak Sabit (Meccanen verilmiştir.)

Zeyd fevt olup oğulları Amr Bekr ve Beşir'i terk ettikte mezbûr Amr terekeden hissesini tefrîk etmezden askere gidip ba'de müddet geldikte Bekr'in yedinde olan terekeden hissesini tefrîk edip almak murâd edecek Bekr Amr'a şu kadar kuruş deynime şerîk olup vermez isen terekeden sana hisse vermem deyip Amr'a hissesini vermekten imtinâ' ve kendi deyni için bi-gayr-i vech Amr'dan nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁵²

47. Mesele: 4 Muharrem Madrak Hüseyin Kömende Ali

²⁴⁹ Çünkü mehir halis hakkıdır. (*Hidâye*) Kişi öldüğünde üzerinde kalan mal terekesinde borç kalır. (*Bezzâziyye*).

²⁵⁰ Hiçbir şey sahibinin elinden alınmaz. Ancak bilinen sabit bir hak ile alınır. (*Hâmidîyye*).

²⁵¹ Hiç kimsenin onun elinden zorla o tabancayı almaya hakkı yoktur. İkinci birisi onu zorla alırsa da'va edildiğinde ona geri verilir. (*Reddû'l-muhtâr*). Haksız alınan bir mal geri iade edilir (*Fusûleyn*).

²⁵² Borcun edası ona vacipdir. (*Dürerü'l-hükkâm*). Her varisin tereke malından hissesi kadar alma hakkı vardır (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*).

Zeyd kızı Hind bîkr-i baliğayı Hind'in izninsiz mahderi şühûd da Amr-ı sagîrin veliyy-i akrebi babası Bekr'in gıyâbında Amr'a tezevvüc ve Beşir dahi Amr için fuzûlen tezevvüc ettikten sonra mezbûrân Hind ile Bekr akd-i mezbûra vakıf olduklarında Hind sükût edip ve Bekr dahi mücîz olacak bu mertebe ile Hind Amr'ın menkûhesi olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.²⁵³

Vr. 10

48. Mesele: 4 Muharrem Pasin Kızılca Şaban

Şart olsun avretim boş olsun demek manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd, babası Amr ile münaza'a ettikte eğer bu evden çıkarsam şart olsun dedikten sonra Zeyd ol evden çıkıp ba'dehu birkaç gün sonra gelip yine ol evde sâkin olsa Zeyd'in muradı mücerred hurûc olmayıp sâkin olmak olacak Zeyd'in zevcesi Hind bir talâk ric'iyeye ile boş olur mu? el-Cevab: Olur.²⁵⁴

Bu surette Hind'in iddeti münkaziyye olmadan Zeyd Hind'e kavlen veya fiilen müracaat eylese Zeyd tecdîd-i nikâh etmeden Hind ile izdivâc muamelesine kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁵⁵

49. Mesele: 4 Muharrem Pasin Korsak Emin

Kardeşler olan Zeyd ve Amr ve Bekr babalarından intikal eden mezru' ve gayri mezru' tarlalarını ber-vech-i kanun kısmet ettiklerinde müşterek yonca tohumlarından mezru' tarla Zeyd'in hissesine isabet ettikte Zeyd mücerred mezbûr tarla benim hissemeye isabet etmekle yonca dahi benim olmuş olur diye ol yoncadan Amr ve Bekr'in hisselerini bi-gayr-i vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁵⁶

Bu surette ber vech-i muharrer ol tohumdan nâbit ve hâsıl olan mahsûl Zeyd ve Amr ve Bekr'in beyinlerinde müşterek kalmış iken mezbûr Zeyd fevt oldukça veresesi mahsûl-i mezbûreyi müstakillen zabt edip Amr ve Bekr'in hisselerini bi-gayr-i vech vermemeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.

²⁵³ Velisi kızını evlendirdiğin de o bilip sükut ettiğinde sükutu rızadır. (*Fetâvâ Kâdîhân*). Fuzuli nikâhı onay için durmakta, haber kendisine ulaştığında onayladığında caiz, red ettiğinde batıldır. (el-İnâye).

²⁵⁴ Mülk de şart mevcut olunca boşanır (*el-İhtiyâr*). Malla olmayıp şartla vuku bulan her boşama ric'idir. (*Fusûleyn*).

²⁵⁵ Zevce kendi hakkında tasarruf sahibidir. (*Dürrü'l-hükkâm*).

²⁵⁶ Paylaşılan araziden ağaç ve ekinin tahliyesi gerekir. (*el-Fetâva'l-Hindiyye*).

50. Mesele: 4 Muharrem Dinarkum Mahmut

Zeyd-i mefkûdun hakikaten ya hükmen mevti sabit olmadan zevcesi Hind, Zeyd'in malını hıfza kayyum nasb olunan mezbûr Zeyd'in kızları Zeynep ve Rukiye'nin yedlerinde olan menzile ve hâkimin izni olmaksızın îcâr edip kendi nefsimi infâk ederim demeye kadire olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁵⁷

Bu surette mezbûre Hind hâkime müracaat edip mezbûratan Zeynep ve Rukiye'nin îcâr ettikleri menzilin îcâresinden nefesine kader-i kifayet nafaka takdir etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁵⁸

Verese Taksim Şeması (...)

Vr. 11

51. Mesele: 6 Muharrem Pasin Eğripor Mehmet

Zeyd Hind'i tezvîc ettikten sonra kable'l-duhul ve'l-halvet Hind'i tatlık eylese Hind'e iddet lazım olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁵⁹

52. Mesele: 7 Muharrem Tortum Hahu Osman

Zeyd mülk-i menzilin kendi müşa'ıyla meşgul iken oğlunun oğlu Amr'a ve âher menzilin dahi yine kendi müşa'ıyla meşgul iken oğlunun diğer oğlu Bekr'e hibe edip ba'dehu tahliye ve teslim bulunmadan Zeyd fevt olsa hibe-i merkume caize ve tamme olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁶⁰

Bu surette Zeyd fevt olsa hibe-i mezbûrenin caize ve tamme olmamasına binâen Zeyd'in oğlu Beşir ile kızları Hind ve Zeyneb ol menzilleri mirasa idhâl edip herbiri hisselerini zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.²⁶¹

53. Mesele:

Zeyd, arâzî-i emîriyyeden tapu ile mutasarrıfında olan tarlayı izn-i sâhib-i arzla oğlu Amr'a ferağ edip lakin ol tarlanın etrafında magrûs mülk-i eşcârın bey'ine

²⁵⁷ Mefkud olan birinin malına, kadı malı muhafaza eden birisini nasb eder ve o mefkud'un malına kayım olup malı kabz eder. (*el-Fetâva'l-Hindiyye*). Çünkü bunun koruma velayeti vardır. (...).

²⁵⁸ Mefkûd'un karısının, usûl ve fûrû'unun nafakalarının vâcib olması hâkimin hükmüne bağlı olmadığından bunların nafakaları verilir. (*Reddii'l-muhtâr*).

²⁵⁹ Keza fi-Fetva-i Ali Efendi, Şeyhulislam. Duhuldan önce yapılan talakta iddet yoktur. (*Mülteka*). Duhuldan önce talakta iddet yoktur. Çünkü nihak mülkü sağlanmamıştır. (*Hizânetü'l-müftin*).

²⁶⁰ Şağilin hibesi caiz meşğulun hibesi caiz değildir. Bu tür meselelerin aslında şu vardır; iştiğal anında mülk olmayan hibenin tamamlanmasını men eder. Çünkü hibenin tamamlanması kabzin tamamlanmasına bağlıdır.

²⁶¹ Tereke olarak bırakılan mal veya bir alacak, varislerindir. (*Dürerü'l-hükkâm*).

taarruz olmasına ol eşcâr-ı ferağa dâhile olmamağın halen Zeyd fevt oldukça oğlu Amr'ı ve verese-i sâiresini terk eylese verese-i sâire ol eşcârdan hisselerini almak murad eylediklerinde Amr mücerred ol eşcâr tasarruf eylediğim tarlanın etrafında magrûse olmakla yere tabi olur diye ol eşcârı müstakillen zabta ve sâir veresenin hisseleri vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁶²

54. Mesele: 7 Muharrem Ovacık Toprak Kal'â Hasan

Zeyd bir bab mülk kömünü Amr'ın bir bab mülk-i merekiyle şu kadar kîle-i zahîre ve şu kadar kuruş bedel mukabelesinde bilâ-takrîr Amr'a mukayazat-ı bey' ve teslim ve Amr'dan merekiyle ol kadar zahîre ve kuruş ahz ve kabz edip ba'dehu bir kaç sene mürurunda Zeyd mücerred ol kömü değerinden noksana vermiştim diye bey'i mezbûru fesh ve bi-gayr-i vech ol kömü Amr'ın yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁶³

55. Mesele: 7 Muharrem Zeyd Bin Süleyman

Zeyd ekinini bakla iken tahliye-i arz şart olunmaksızın şu kadar kuruşa Amr'a bey' eylese bey'i mezbûr fâsid olur mu? el-Cevab: Olur.²⁶⁴

Bu surette hasat orak edinceye dek bey'i mezbûru kable'l-fesh Zeyd âher diyara gidip hasad dahi orak etmekle bey'i mezbûr sıhate munkalib olduğuna binâen Amr ol ekini biçip almak murâd edecek Zeyd'in kızı Hind bi-gayr-i vech ol ekine mudahale etmeye kadire olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁶⁵

56. Mesele: 7 Muharrem Tortum Hahu Osman

Zeyd zevcesi Hind'in tapu ile tasarrufunda olan tarlasına kendi mülk-i fidanlarını nefsi için gars ve terbiye edip ba'dehu Hind'in fevtiyle ol tarla âdiyen Hind'in kızı Zeyneb'e intikal ettikten sonra müteakiben Zeyd dahi fevt olup kızı mezbûre Zeyneb ile evlâd-ı sâiresini terk ettikte evlâd-ı sâire ol eşcârdan hisselerini ifrâz eylediklerinde Zeyneb mücerred tarla-i mezbûre bana intikal etmekle merkum

²⁶² Eğer tarlayı irsle alırsa, ağaçlarda varisin dikmesi ile meydana gelmişse, ağaçlar ya toprağa dahil ya da sökülme mecbur kılınır. (*Dürierü'l-hükkâm*).

²⁶³ Şayet ğabn-i fahiş takrirden hâli ise alıcı ve satıcının fesh etme hakkı yoktur. (*Dürierü'l-hükkâm*).

Satış ğabn-i fahişle fesh olunmaz ancak örfen sabit olmuşsa olur. (*Hâmidîyye*).

²⁶⁴ Toprağın ekimsiz satışı caizdir. Eğer müşteriye semereyi tahliye etme şart koşulmuşsa caizdir. Şart koşulmamışsa bu satış fasid olur. (*Dürierü'l-hükkâm*).

²⁶⁵ Eğer hasada kadar fesih olmamışsa sahihtir. (*Dürierü'l-hükkâm*). Hiç kimsenin şer'i sebep olmaksızın başkasının malını almaya hakkı yoktur. (*Dürierü'l-hükkâm*).

eşcâr-ı magrûse dahi tarlaya tab'an benim olmuş olur diye ol eşcârdan evlâd-ı sâirenin hisselerini vermemeye kadire olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁶⁶

Vr. 12

57. Mesele: 8 Muharrem Tortum Hahu Ahmet

Hind nefsinin Zeyd'e tezvîce karındaşı Amr'ı tevkîl edip ba'dehu Amr dahi Hind'in izninsiz hâli Bekr'i tevkîl etmekle Bekr mezbûr Amr'ın gıyâbında Hind'i mehder-i şühûdda fuzûlen mezbûr Zeyd'e tezvîc ettikten sonra Hind akd-i mezbûre vakıfe oldukta mücîze olup nefsinin Zeyd'e teslim etmişken bir sene mürûrunda Hind icâzetine nâdime olup akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁶⁷

58. Mesele: 8 Muharrem Tortum Arsuz Ömer

Zeyd müteveffanın evlâd-ı sigârının vasî-i mensupları Amr ve Bekr müteveffanın evlâd-ı sigârının vasî-i mensupları Beşir'in yedinde olan bir bab zahîreciyenin beş hisseden bir hissesi için vasîleri olduğum sigârın babaları Zeyd müteveffadan iznen müstakil mülkleridir diye Beşir'den da'va ve ol-vech-ile Beşir'in yüzüne isbat edecek hissemiz merkumeyi vasîsi olduğu sigâr için zabta ve hıfza kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁶⁸

59. Mesele: 8 Muharrem Narman Ersin Resul

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve kızları Zeynep, Rukiye, Ra'd ve İsmeti ve oğulları Amr, Bekr ve Beşri terk ettikte içlerinden İsmet kable'l-kısmet terekeden kabil-i kısmet olan emvâl ve eşya ve hayvanâtta hisse-i şâyiasını er karındaşları Amr ve Bekr mezbûrlara şâyian-ı hibe ve şâyian-ı teslim eylese hibe-i merkume sahîha ve tamme olmamasına binâen halen mezbûre İsmet terekenin cümlesinden hissesini tefrîk edip almaya kadire olur mu? el-Cevab: Olur.²⁶⁹

60. Mesele: 8 Muharrem Pasin Alvar Hacube Hatun

²⁶⁶ Ağaç dikenidir. (*Dürrü'l-hükkâm*). Bu mesele daha önce geçmiştir.

²⁶⁷ Fuzulinin kıydığı nikâh, onaya bağlıdır. Evlendirilen kişiye haber ulaşınca onaylarsa geçerli onaylamazsa geçersizdir. (*el-İnâye*). Nikâh geçerlilik ve yürürlük kazandıktan sonra fesh olmaz. (el-Kâfi).

²⁶⁸ Vasi ve varisin hak sahipleri oldukları ispatlanması gereken durumda, ispat gerçekleşince hak sabit olur. (*Fusûleyn*).

²⁶⁹ Varislerden birinin hakkını kalan varislerin hisselerine hibe etmesi ve bu hissenin borç kalması sahih olur mu? Dediki: Hayır. (*Câmi'ul-Fetâvâ*). Birakılan mal ve hak varislerindir. (*Dürrü'l-hükkâm*).

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan tarlalarını torunu Hind'e meccânen ferağ edip lakin izn-i sâhib-i arz bulunmadan Zeyd ve ba'dehu Hind müteakiben fevt olduklarda ferağ-i mezbûrların mugayyer olmamasına binâen Zeyd'in kendinden mukaddem fevt olan oğlunun evlâdı ol tarlaların nisfinin haraç-ı intikalını verip bilâ bedel seviyyen zabt etmek murâd ettiklerinde Hind'in evlâdı mücerred ferağ-ı mezbûre binâen ol tarlaları mustakillen biz zabt ederiz diye Zeyd'in oğlunun evlâdını bi-gayr-i vech men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.

61. Mesele: 9 Muharrem Pasin Çamurlu Dede

Zeyd zevcesi Hind'in şu kadar re's hayvanını Hind'in izni ile şu kadar kuruşa bey' ve ol kadar kuruş ile nefsi için ticâret edip şu kadar faide hâsıl olduktan sonra Hind meblağ-ı merkumu kabl'el-ahz fevt olup mezbûr Zeyd ile anası Zeyneb ve li-ebeveyn kız karındaşı Rukiye'yi terk ettikte ve mezbûr Zeyd semen-i mebî'âdan makbûz olan ol kadar kuruştan Zeyneb ve Rukiye'nin hissesini verirken mezbûreler raziyeler olmayıp faideden dahi hisse alıruz demeğe kâdire olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar. Ama Zeyd'e dahi tayyib olmaz.²⁷⁰

Bu surette mezbûretan Zeynep ve Rukiye Zeyd'e ticâret-i merkumede murisemiz Hind ol kadar kuruş sana mudârebe tarîkiyle vermişti binâen aleyh faide-i merkumeden murisimize isabet eden mikdardan hissemizi ver diye Zeyd'den da'va edip lakin ikame-i beyyine edemeseler Zeyd'e ber vech-i muharrer şerîkin inkâr için yemin verdirmeğe kadire olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.²⁷¹

62. Mesele: Livane Çalçım Bostancı İbrahim

Hind-i sagîrenin veliyy-i akrebi li-ebeveyn ammi Zeyd, sagîre-i mezbûreyi mehder-i şühûdda kendinin sagîr oğlu Amr'a tarafeyn-i bi'l velâyet tezvîc ve Amr için tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu? el-Cevab: olur.²⁷²

Bu surette mezbûre Hind baliğa olup âkda âlime olduğu anda sükût edip nefsinin ihtiyâr etmezse Hind için hiyar-ı bülûğ bâtil olmağın mezbûre Hind iki sene

²⁷⁰ Fetvanın aslı: Gasıb ve emanetçinin, gasp edilen veya emanet edilen malda tasarruf edip kâr etmeleriyle bu kâr onlara helal olmaz. Ebu Yusuf'a göre helal olur (*Hidâye*).

²⁷¹ Şayet şahit getiremezlerse kadı istekleri üzerine yemin içtirir (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*).

²⁷² Kişi her iki tarafın velisi olduğunda her ikisi adına nikâhı gerçekleştirmiş olur. (*Mülteka*).

mürûrunda akd-i mezbûra hıyâr-ı bülûğla hâkime fesh ettirmeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁷³

Vr. 13

63. Mesele: 9 Muharrem Ova Yeniköy Şaban

Zeyd diğermenci olan Amr'a gel değirmenimi i'mâr eyle seni değirmenin gallesine şerîk ederim diye fesaden isticâr ettikten sonra Amr dahi değirmen mezbûru i'mâr edip ba'dehu değirmen-i merkumede değirmencilik ederken sekiz mâh hitâmında mezbûr Amr evlâd-ı sigârını terk ederek fevt olsa sigârın vasî mutasarrıfları Bekr, Amr değirmen mezbûru i'mâr ile müddet-i mezbûrede değirmencilik hizmetinin ecr-i misllerini sigâr için Zeyd'den da'va edip almaya ve sigâr için hıfza kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁷⁴

64. Mesele: 13 Muharrem Tortum Kal'a Derviş

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan tarlaya tohum zer' ettikten sonra hasad orak etmeden fevt olup kızları Hind ve Zeynep ile kendinden mukaddem fevt olan oğlunun oğlu Amr'ı ve yine kendinden mukaddem fevt olan diğerk oğlunun oğlu Bekr'i terk eylese Halen ol tarlada hâsıl olan mahsul altı sehm olup ikişer sehmden dört sehm Hind ve Zeynep'e birer sehmden iki sehm Amr ve Bekr'e bitarîk'îl irs verilmek lazım iken Amr ve Bekr mahsûl-ı merkumeyi tarlaya tab'an müsavat üzere kısmet ederiz demeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²⁷⁵

65. Mesele: 13 Muharrem Tortum Kesha Ahmet

Zeyd Arâzî-i emîriyyeden ba-tapu tasarrufunda olan tarlaya tohum zer' ettikten sonra hasad orak etmeden fevt olup zevcesi Hind'i ve kızları Zeynep ve Rukiye ile evlatları Amr ve Bekr'i terk eylese halen ol tarlada hâsıl olan mahsûl kırk sekiz sehm olup, altı sehmi Hind'e ve yedişer sehmden on dört sehm Zeynep ve Rukiye'ye ve on dört sehmden yirmi sekiz sehmi Amr ve Bekr'e bil farîza-i şer'iyeye verilmek lazımken Zeynep ve Rukiye Amr ve Bekr'e mücerred ol tarla âdiyen ve seviyyen bizlere intikal etmekle ol ekin dahi tarlayla tebân bizim olmuş olur diye Hind'in

²⁷³ Kızın pişmanlığı sükûtle batıl olur. (*Hidâye*). Pişmanlığı buluş meclisinin son ikrarına kadar devam etmez. (*Mülteka*). (...) (*el-Kâfi*).

²⁷⁴ İcare ifsad olduğunda ücret süresi dolmuşsa örf üzere ecr-i misl verilmelidir. (*Kâdihân*). Biri mal veya bir hak bırakırsa varislerindir. (*Dürrü'l-hükkâm*). Küçük çocuğun velayeti babasına verilir. Sonra vasisinin vasisine verilir. Bu yoksa kadıya ya da kadının tayin ettiğine verilir. (*Fusûleyn*).

²⁷⁵ Ekin ekenidir. Varisi alır. (*Dürrü'l-hükkâm*).

hisselerini vermezse ve ber vech-i muharrer hisselerinden ziyade nesne ahzına kâdir olur mu? el-Cevab: Olmazlar.²⁷⁶

66. Mesele: 15 Muharrem Tortum Ödek Koca Ağa

Zeyd mülk-i menziline ölünceye eğer beni beslerseniz şerîk olsun diye oğulları Amr'a ve Bekr'e hibe ve teslim eylese bu şartla hibenin butlânına binâen Zeyd ol menzili Amr ve Bekr'in yedlerinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁷⁷

67. Mesele: 19 Muharrem Narman Orcik Şaban

Hind anası Zeynep ile on beş seneden mütevaciz bir karyede başbaşa sâkineler olup Hind bu müddette bilâ-'övr sükût etmişken halen Hind anası Zeyneb'e sinin-i mezbûreden mukaddem babam müteveffanın terekesi bi't-taksim hisseme ait olan malum'ül cins vel-mikdâr şu kadar malımı sana îbdâ' ve teslim etmiştim diye da'va eylese Zeyneb münkire olacak Hind'in da'vası bilâ-emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁷⁸

68. Mesele:

Zeyd'in oğlu Amr Bekr'in kız kardeşi Hind'i tezvîc murâd ettikte Bekr, Zeyd'e bana nefsim için on beş adet mecdi altunu vermeyince Hind'i oğlun Amr'a nikâh ettirmem demekle Zeyd ol kadar altunu Bekr'e verip Hind'i Amr'a tezvîc ettikten sonra Zeyd fevt olsa vereseği ol kadar altunu Bekr'den geri almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.²⁷⁹

Vr. 14

69. Mesele: 19 Muharrem Narman Orcik Hüseyin Refik Şaban Yediyle

Zeyd babası Amr'ın fevtinden sonra mustakillen kesb ve ticâret edip nefsi için bir mikdâr emvâl ve eşya tedarik ettikte halen Zeyd'in er karındaşı ile kız karındaşları mücerred seninle birlik ve karındaşlar olmamazla ol emvâl ve eşyada sana şerîk olmuş oluruz diye bi-gayr-i vech hise almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²⁸⁰

²⁷⁶ Ekin ekenidir. Varisi alır. (*Dürerü'l-hükkâm*).

²⁷⁷ Hibeyi şarta bağlamak batıldır. (*Hulâsa*). (...)

²⁷⁸ Tercih edilen görüşe göre davasına bakılmaz.

²⁷⁹ Erkek kardeş kız kardeşine bana bu kadar altın vermezsen evlenmene izin vermem ve oda verirsem bu rüşvettir. (*Bezzâziyye*). Bırakılan mal ve hak varislerindir. (*Dürerü'l-hükkâm*).

²⁸⁰ Kazanç çalışanıdır. (*el-Înâye*). Birinin kazancı diğerine caiz olmaz.

70. Mesele: 19 Muharrem Pasin Kzılca Halid

Tohum ve bakar ve muayyen bir kıt'a tarla Zeyd'in ve yalnız amel Amr'ın olup hariç beyinlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr yalnız ol tarla için âkd-i müzâraa eder olduklarında Amr, Zeyd'in âkd-i mezbûr haricinde çayırını biçip ve tarlasını merg etmek şartı ile fesad-ı akd-i müzâraa ettiklerinden sonra Amr ber vech-i muharrer amel edip mahsûl hâsıl oldukça Zeyd Amr'ın ecr-i mislini verip cümle mahsûlu zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁸¹

71. Mesele: Kesik Gulik Ulya Mahmut Efendi

Verese Taksim Şeması (...)

72. Mesele: 20 Muharrem Tortum Cela Karyesi Mehmet

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan tarlayı bir çift öküz bedel-i makbûz mukabelesinde Amr'a ferağ ve teslim edip lakin izn-i sâhib-i arz bulunmasa ferağ-i mezbûr mugayyer olmamasına binâen Zeyd ol öküzleri Amr'a reddiyle tarlayı Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁸²

73. Mesele: 21 Muharrem Cerme Dere Zekrek Ahmet Mubik Oğlu Tahir Zade İbrahim Yediyle

Zeyd babası Amr'ın bir re's camusunu Bekr'in bir re's camusuyla şu kadar kuruş bedel mukabelesinde fuzûlen Bekr'e bey' ve teslim ve Bekr'in camusunu kabz eylese Zeyd alim oldukça mücîz olmayıp bey'i mezbûru feshâ ve kendi camusunu Bekr'in yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁸³

74. Mesele: 21 Muharrem Ağtağ Yusuf Karabıçak Molla Mehmet Yediyle

Zeyd, Amr ve Bekr'in her birine bi's-sened şu kadar kuruşa karz ve ba'dehu Zeyd müddet-i sefer-i bâid âher diyara gidip ol diyarda tevattun ve on beş seneden müteceviz meks etmekle bu müddette Amr ve Bekr ile mülakat dahi olmayıp ber vech-i muharrer öZR-i şer'iyye binâen meblağ-i merkumu mezbûrlardan da'va edemezse halen Zeyd gelip meblağ-ı merkumu mezbûrlardan da'va ettikte Amr ve

²⁸¹ Muzaraa ifsad olunca mahsûl tohum sahibinindir. Bakıcının çalışmasına ecr-i misl vardır. (*Dürrü'l-hükkâm*).

²⁸² Fetvanın alındığı eserden fetva başı. (...)

²⁸³ Birisi başkasının malını fuzulen sattığında, mal sahibinin bu satışı feshetme yetkisi vardır.(...). Mülk sahibinin haksız yere kabz edilen malını alma hakkı vardır. (...).

Bekr mücerred on beş sene mürûr etmekle da'van mesmû'a olmaz diye Zeyd'i da'vadan men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²⁸⁴

75. Mesele: 23 Muharrem Narman Dazlak Abdullah

Zeyd karındaşları Amr ve Bekr ve Beşirin emirleriyle mezbûrunu bir müddet infâk ve ıksâ eylese Zeyd o müddete kadr-i maruf masrufunu Amr ve Bekr ve Beşirden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁸⁵

76. Mesele:

Zeyd karındaşı Amr'a beni evlendir masrafını vereyim diye emr etmekle Amr dahi kendi malından kadr-i maruf şu kadar kuruş sarf ve Hind'i Zeyd'e tezvîc eylese Amr masrafını Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁸⁶

77. Mesele: 23 Muharrem Pasin Kızılca Bahri

Tohum ve tarla Zeyd'in amel ve bakar Amr'ın olup hariç beyinlerinde beraber olmak üzere sıhhat-i akd-i müzâraa ettiklerinde Amr ber vech-i muharrer amel edip mahsûlun nısfını almak murâd ettikte Zeyd mücerred tarla ve tohum benim olmakla mahsûlün cümlesini ben zabt ederim deyip Amr'ın hissesini bi-gayr-i vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁸⁷

Vr. 15

78. Mesele: 23 Muharrem Tortum Kal'â Ömer Ammi İbrahim Yediyle

Zeyd müteveffanın terekesinden iki re's-i inek Zeyd'in oğulları Amr ve Bekr'in yedlerinde iken ol ineklerden şu kadar fûrû' hâsıl olduktan sonra Zeyd'in kızları Hind ve Zeyneb ve Rukiye ve Ra'd ol inekler ile hâsıl olan fûrû'larından hisselerini tefrîk edip almak murâd ettiklerinde Amr ve Bekr mücerred ol inekleri biz alef etmiş olmamızla fûrû'larında hakkınız yoktur diye fûrû'-u mezbûreden bi-gayr-i vech hisselerini vermemeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.²⁸⁸

²⁸⁴ Da'va muddaa aleyhin gıyabında görüldüğünde ve gaip on beş sene sonra ortaya çıktığında davası duyulur mu duyulmaz mı? Diye sorulmuş: Cevaben evet duyulur.(...)

²⁸⁵ Sadece infaka emir yeterlidir. Örneğin oğluma, ehlime veya evindekilere infak et. Bu infak için yeterli emirdir. (*Bezzâziyye*).

²⁸⁶ Ödeme şartıyla emir, ödeme gerektirir. (*Dürerü'l-hükkâm*).

²⁸⁷ Tarla ve toprak birinden amel ve bakım birinden olursa sahihtir. Bu durum sahih olunca verim şart üzerinedir. (*Mülteka'l-ebhur*).

²⁸⁸ Fer' aslın mülkiyeti ile mülk olur. Çünkü furu' mülkün semeresidir. (*el-Înâye*). Mal veyahut alacak bırakan varislerindir. (*Dürerü'l-hükkâm*).

79. Mesele: 23 Muharrem Tortum Kal'â Kahraman Mezbûr İbrahim Yediyle
Verese Taksimi (...)

80. Mesele: 25 Muharrem Tortum Nekavi Ali Muhammed

Tohum Zeyd'in arz ve bakar ve amel Amr'ın olup hariç beynlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr fesa-d-ı akd-i müzâraa ettiklerinden sonra Amr ber vech-i muharrer amel edip mahsûl hâsıl olsa Zeyd Amr'ın arz ve bakar ve amelin ecr-i mislerini verip cümle mahsûlü zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁸⁹

81. Mesele: 25 Muharrem Tercan Yartek Hacı

Zeyd maraz-ı mevtinde bir bab mülk mereğini varisi olmayan karındaşı oğlu Amr'a vasiyyet edip mûsîrren ala îsâ'îhi fevt oldukça verese Zeyd hîn-i vasiyyette muhtellü'ş-şuûr idi diye da'va ve ikame-i beyyine eyleseler Amr dahi tam-ı şuûr idi diye da'va ve ikame-i beyyine eylese Amr'ın beyyinesi evla olur mu? el-Cevab: Olur.²⁹⁰

82. Mesele: 27 Muharrem Çiftlik İmamı Yekni Dede

Bir karyede imam olan Zeyd imâmetliğe meşrut vakıf tarlaları nefsi için kendi tohumunu zer' ettikten sonra ekini orak etmeden Zeyd fevt olsa verese hâsıl mahsûlü biçip zabt etmek murâd eylediklerinde vakf-ı mezbûrun mütevellisi Amr'ın ol ekin tarlalara teb'an vakfın olmuş olur diye bi-gayr-i vech ol mahsûle müdahele etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmaz.²⁹¹

83. Mesele: 27 Muharrem Narman Kefik Nebu

Zeyd bir re's erkek tayını karındaşı oğlu Amr'a hibe ve teslim edip ba'dehu Amr ol tayı âhere bey' ve teslim etmekle hibeden rucû' sâkit olmuşken Zeyd'in fevtinde oğlu Bekr hibe-i mezbûreden rucû' ve ol tayı bi-gayr-i vech Amr'dan almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁹²

84. Mesele: 28 Muharrem Narman Kesik Mustafa

²⁸⁹ Akit bozulursa tohum birinin toprak ve çalışma diğerinin olursa mahsûl tohum sahibinindir. Tohum sahibi toprak sahibinin tarla ücretini ve çalışmasının karşılığını verir. (*Fusûleyn*). Fasid olan akide ecr-i misl gerektiği gibi çift sürme öküzünün de ecr-i misli gerekir. (*Ankaravî*).

²⁹⁰ Şahit kişinin tasaruuf anında akıl olma şahitliği mecnun ve mahlutul akl olduğu şahitliğinden evladır. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

²⁹¹ Ekilen ekini varisleri alır. (...)

²⁹² Hibe edilen hibe edenin mülkünden zail olursa rucu' iptal olur. (*Tatarhâniyye*). Murisin men' olduğu şeyden varisde men' olur.

Zeyd sagîre kızı Hind'i Amr'ın oğlu Bekr sagîre mehder-i şühûdda tezvîc ve Amr dahi Bekr için tezvîc eylese Hind baliğa oldukta hıyâr-ı bülûğla akd-i mezbûru feshe kâdire olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁹³

Vr. 16

85. Mesele: 28 Muharrem Keyvan Karşılı Dede

Arz ve bezr Zeyd'in âmel ve bakar Amr'ın olup hariç beynlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr âkd-i müzâraa eylediklerinden sonra Amr ber vech-i muharrer amel edip mahsûl hâsıl olsa Amr şartları üzere mahsûlün nısfını almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁹⁴

86. Mesele: 1 Safer Tortum Cela Diğer Mehmet

Zeyd mülk bağıyla ittisâlında arâzî-i emîriyyeden olan yonca tarlasını safke-i vahide ile şu kadar kuruş bedel mukabelesinde Amr'a bey' ve ferağ edip lakin tarla hakkında izn-i sâhib-i arz bulunmasa Zeyd'in yalnız tarla hakkında ferağ-ı mugayyer olmamasına binâen tarlayı Amr'dan geri aldıktan bağı mezbûr hakkında semen-i müsemmâya nisbetle bey'i merkum sahîh olmuşken Zeyd ol-bağı dahi bi-gayr-i vech Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁹⁵

87. Mesele: 2 Safer el-Hac Hoca Keyvan (Meccanen verilmiştir.)

Zeyd tapu ile tasarrufunda olan tarlayı müddet-i ma'lûme tamamına dek icâre-i sahîha ile Amr'a îcab ve teslim ettikten sonra müddeti icâre tamam olmadan bernehc-i şer'î özr-i din sabit olmamışken Zeyd ol tarlayı izn-i sâhib-i arz'la Bekr'e ferağ eylese Amr ferağ-ı mezbûra mücîz olmayacak müddet-i mezbûre tamamına dek ol tarlayı zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁹⁶

88. Mesele: 2 Safer Erzurum Eshal Mahellesinden Kazar Dahi Kani' ile Olan Maddesince

²⁹³ Buluğ olmadan baba ve dede tarafından evlendirilene fesih hakkı olmaz. (*Bezzâziyye*).(…)

²⁹⁴ Eğer tohum ve toprak birinin, çalışma ve bakım diğerinin olursa sahihtir. İcare sahih olunca verim anlaşma üzerine taksim edilir (*Mülteka*).

²⁹⁵ Mülkte bu sahihtir. Söz istisna-i maneviye ile bilinir. Bu sahihtir. *Muhyit*'te de böyle geçmektedir. (*Mecmau'l-Enhur*). Mebiâya müşteri îcab ve kabul ile sahip olur. (*Dürrü'l-hükkâm*).

²⁹⁶ İcare: Âkd-i lazımdır. Özürsüz fesh olunmaz. (*Dürrü'l-hükkâm*). İcare yargı kararı, rıza, hiyar-ı şart ve borcunu yerine getirmemekten fesh olunur. Kiralayan herkes tarafından bilinen veya delili ile sabit olan yada ikrarı ile bilinen bir borcu olur ve kendisinin kiraya verdiği maldan başka bir malı bulunmazsa yine kira sözleşmesini fesheder. (*Reddü'l-muhtâr*). Söz veya ikrardan maksat bahsi icârede geçen üzeredir. (*Reddü'l-muhtâr*).

Zeyd müteveffanın nefesine me'mûne olan kızı Hind-i bikr-i baliğa validesi Zeyneb'in menziline Zeynep ile maan sâkine olmak istedikte Hind'in müfsid olan ammi Beşirin Hind'in Zeynep yanında durdurulduğuna rızam yoktur elbette benim yanımda dursun diye Hind'i kendi nefesine zimmete kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁹⁷

89. Mesele: 2 Safer Narman Suridere Ahmet

Zeyd Amr'dan iştirâ ve kabz ettiği atının Amr yedinde iken rü'yeti îcab eder sakavi illetine mübtela olduğunu ber-vech-i şer'i isbat edecek ol atı hiyar-ı ayb ile Amr'a redde kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.²⁹⁸

90. Mesele: 3 Safer Kebka Oyuk Hüseyin (Ahmet Bini Bekr Ağanın Mahzumu Molla Süleyman Yediyle)

(...) karındaşı Amr ile ale-l-ıştirâk tapu ile tasarruflarında olan tarlanın (...) nefsi için zer' eylediği tohumundan nâbit olan ekini biçip zabt etmek murâd ettikte Amr mücerred tarla beynimizde müşterek olmakla hâsıl olan ekinde sana şerîk olmuş olurum diye bi-gayr-i vech ol ekine müdahale etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.²⁹⁹

91. Mesele: 3 Safer Bostancı Molla Ahmet

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bir mikdar arâzîye bâ-tapu mutasarıf iken fevt olup ancak oğulları Amr ve Bekr ve Beşir ile kızları Hind ve Zeyneb'i terk ettikte Hind ve Zeynep arâzî-i merkumeden âdiyen kendilerine intikal eden hisselerinden Amr ve Bekr ve Beşir mezbûrlar ile şu kadar kuruş üzerine sulh olup lakin izn-i sâhib-i arz bulunmasa sulh-i mezbûr mugayyer olmamağın halen mezbûratan Hind ve Zeynep ber-mûcib-i emr-i sultânî ol arâzîden hisselerinin haraç intikalini verip bilâ bedel hisselerini zabta kâdire olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁰⁰

Vr. 17

92. Mesele: 3 Safer Bakkal Genç Ağa

²⁹⁷ *Fetâvâyı Abdurrahimin* cilt 1 sahife 284'de geçmektedir. Şayet kızın babası, dedesi, kardeşi veya amcası yoksa onun yanına alma hakkı vardır. (*Dürerü'l-hükkâm*).

²⁹⁸ Satın aldığında kusur çıkarsa red eder. (*Mülteka*).

²⁹⁹ Ekin tohuma tabidir. (*Bezzâziyye*). Başkasının tarlasını eken (...)(*Cami'ul-Fetâvâ*).

³⁰⁰ İcare malındaki tasarruf toprak sahibinin izni olmaksızın değişmez. (*Dürerü'l-hükkâm*). İmam'dan rivayet şöyledir: ona tabi olması gerekir. (*Eşbah*).

Tohum Zeyd'in arz ve bakar ve amel Amr'in olup hariç beynlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr fesad-ı akd-ı müzâraa ettiklerinden sonra Amr ber vech-i muharrer amel edip hâsıl olan mahsûlu biçip zabt eylese Zeyd Amr'in arz ve bakar ve amelinin ecr-i mislerini verip cümle mahsûlu Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁰¹

93. Mesele: 7 Safer Narman Suridere İbrahim

Zeyd ile er karındaşı Amr ve kız karındaşları Hind ve Zeyneb'e babalarından âdiyen intikal eden arâzîden bir kıt'a tarla ile muaddün li'l-inbat olan çayır yerini mezbûr Zeyd dâyini Bekr'e olan şu kadar kuruş deyni mukabelesinde mezbûreler ile sâhib-i arzdan izinlersiz terhîn ve teslim edip Bekr dahi bir müddet zabt ve çayır yerinin otunu biçip istihlâk eylese halen mezbûretan Hind ve Zeynep vakıfe olduklarında mücîzeler olmayacak ol tarla ile çayır yerinden hisselerini izn-i sâhib-i arz ile Bekr'in yedinden alıp zabta ve müddet-i mezbûrede Bekr'in istihlâk eylediği otun dahi misliyen hisselerini tazmîne kadire olurlar mı? el-Cevab:Olurlar.³⁰²

94. Mesele: 7 Safer

Verese Taksimi (...)

95. Mesele: 10 Safer Tortum Ötek Ahmet

Zeyd müteveffanın terekesini babası Amr Zeyd'in evlâdı ile beynelerinde iktisâm edip Amr terekeden hissesine isabet eden bir mikdâr emvâl ve eşyayı ahz ve kabz ettikten sonra Amr dahi fevt olup zevcesi Hind ile zükûrr ve inâs-ı sulbî evlâd-ı sâiresini terk ettikte Zeyd'in evlâdı ceddimiz Amr'ın murisimiz Zeyd'in terekesinden almış olduğu emvâl ve eşya bize intikal eder diye emvâl ve eşyayı merkumeye bi-gayr-i vech müdehale edip Amr'ın veresesin yedlerinden geri almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁰³

96. Mesele: 10 Safer Pasin Rebat Habib

³⁰¹ Tohum birinin çalışma ve toprak değerinin olursa ve bu anlaşma bozulursa verim tohum sahibinin tohum sahibi bakan ve çalışanın ecr-i mislini verir. (*Fusûleyn*). Fasid olan mudarebede ecr-i misl gerekir aynı zamanda bakım ecr-i misli de gerekir. Taraflardan haksızca aldığı geri iade edilir. (*Fusûleyn*). (*Bezzâziyye*).

³⁰² Fuzuliden sadır olan tasarruf... ilh. Tasarrufların hepsi ... ilh. İtlaf edilenin misli tazmin edilir. (*el-Mebsût*).

³⁰³ Başkasının (malını) almak caiz değildir. (*Dürerü'l-hükkâm*).

Zeyd-i müteveffanın sagîr oğlu Amr'ın vasîyi mensubu Bekr Zeyd'in şu kadar duyûnu vardır diyerek terekeden şu kadar hayvanât ve emvâl-ı sâireyi bilâ beyyine velâ tahlîf kendi mücerred tasdîkiyle dâyinlere verip itlâf ettikten sonra Amr ba'del bülûğ duyûn-i mezbûreyi inkâr edip duyûn-i mezbûre ber-nehc-i şer'î sabite olmayacak Amr ol hayvanât ile emvâl-i sâire-i mütlifenin kıymetlerini Bekr'den tazmîne kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁰⁴

97. Mesele: 10 Safer Taş Ahil İbşir

Karındaşları olan Hind ve Zeynep anaları müteveffadan kendilerine âdiyen intikal eden arâzîye mutasarrıflar iken Hind evlâd-ı sigârını ve Zeynep evlâd-ı kibarını terk ederek müteâkiben fevt olduklarında Zeynep'in verese-i arâzî-i merkumeyi bir müddet zabt ve muaddün li'l-inbat olan çayır yerinden otu biçip istihlâk eyleseler halen Hind'in evlâd-ı sigârları ba'del bülûğ arâzî-i merkumede hisselerini zabta ve Zeynep'in veresesinin müddet-i mezbûrede istihlâk eyledikleri ottan dahi hisselerini misliyen verese-i Zeynep'den tazmine kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.

Vr. 18

98. Mesele: 25 Safer Livane Nurtal Asker Hüseyin

Zeyd-i müteveffanın vasiyyeti yok iken Zeyd'in veresesinden er karındaşı Amr kendi malından teberru'en birkaç sene bişi tabh edip fukaraya itâm ve infâk etmekle terekeden bir kıt'a bağı ber vech-i muharrer infâkı mukabelesinde zabt eylese verese-i sâire mücîzler olmayacak ol-bağdan hisselerini zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁰⁵

99. Mesele:

Zeyd-i merid fevtinden sonra filan zeytün bağım bey' olunup akçesiyle teşhiz ve tekfinim görülsün diye vasiyyet edip ba'dehu fevt oldukça Zeyd'in veresesinden li-ebeveyn er karındaşı Amr Zeyd'in teşhiz ve tekfine kendi malından kaderi maruf şu kadar akçe sarf eylese ber vech-i muharrer vasiyyetin butlânına binâen verese-i sâire olkadar akçeyi terekeden Amr'a verip ol bağdan hisselerini zabt etmek murâd

³⁰⁴ Ölü üzerine borç olduğu bilirse beyyinesiz ödenirse bu sahih midir? Sorusuna kadının hükmü olmaksızın ödenmişse tazmin edilir. (*İbn Nüceym*). Başkasının malını sahibinden izinsiz telef edene tazmin gerekir. (*el-Fetâva'l-Hindiyye*).

³⁰⁵ Diğer varislerin izni olmadan bir varisin terekeden yapmış olduğu teberrü' payından gider. (*Hâmidîyye*). Bırakılan mal varislerindir. (*Dürrü'l-hükkâm*).

ettiklerinde Amr mücerred vasiyyeti merkumeye binâen ol bağı masrufum olan akçe mukabelesinde mustekillen zabt ederim dimeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁰⁶

100. Mesele: 25 Safer Tortum Oşin Halil

Zeyd zevcesi Hind'in mülk-i dut bağını semen-i ma'lûma Amr'a bey' ve teslim ve semeni kabz edip meblağ-ı mezbûr Zeyd'in yedinde iken Hind Zeyd'e semen-i mezbûru umûrına sarf eyle dese meblağ-ı merkum Zeyd'in Hind'e karzen borcu olmuş olup te'diye etmeden Zeyd fevt olsa Hind meblağ-ı merkumu Zeyd'in terekesinden almak murat ettikte sâir verese Hind'e mücerred meblağ-ı merkum zevce ve zevce beynelerinde sarf olmağın ol kadar kuruş taleb ve da'vaya hakkın yoktur diye Hind'i men'â kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁰⁷

101. Mesele: 25 Safer Bostancı Molla Ahmet

Terekesi ancak menzil ve bağ olan Zeyd fevt olup oğulları Amr, Bekr ve Beşiri ve kızları Hind'i ve Zeyneb'i terk ettikte Zeyd'in zevcesi Rukiyye cihet-i karzdan deyni varken Hind ve Zeynep, Amr, Bekr ve Beşir ile hisselerinden şu kadar kuruş üzerine alâ tarîk't-taharruc sulh olsalar mezbûr bâtil olur mu? el-Cevab: Olur.³⁰⁸

Bu surette sulh-ı merkumun butlânına binâen mezbûretan Hind ve Zeynep ol menzil ile bağdan tamamen hisselerini almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olurlar.³⁰⁹

102. Mesele:

Verese Taksim Şeması (...)

103. Mesele: 26 Safer el-Hac Ragıp Ağazade Hacı Bey

Zeyd'in değirmenine mine'l-kadîm cereyan eden sudan Amr tarlasını bi-her sene vakt-i muayyende ancak iki üç defa saky edip evkat-ı sâirede ol su Zeyd'in değirmenine cereyan edegelmiş ve vaz'-ı kadîm dahi böyle olmuşken Amr ol tarlayı yonca ittihâz edip vaz'-ı kadîmi tagyîr ile ol tarlada güz eyyamında nâbit olan yoncayı dahi bi-gayr-i hakkın ol su ile saky etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³¹⁰

³⁰⁶ Kefen, defin, bir yerden başka bir yere nakil, kabri sıvalama, üzerinde bina yapma ve üzerinde kuran okuyana mal verme vasiyyeti batıldır. (*Ankaravi*). Kim bir mal bıraksa. İla ahir.

³⁰⁷ Ona derahim verirse ve infak et derse bu karz olur. (*Hulâsa*). Çünkü borç intikal. İla ahir.

³⁰⁸ Terekede borç varsa terekeden bir şey çıkarmak batıldır. (*Bezzâziyye*).

³⁰⁹ Kim ölürse ve mal veya bir alacak bırakırsa varislerindir. (*Eşbah*).

³¹⁰ Bu tarzda asl olan kadim olanın aslı üzerine bırakılmasıdır. Hücetsiz değiştirilemez. (*Kâdihân*)

105. Mesele:

Zeyd'in değirmenine mine'l-kadîm cereyan eden sudan Amr tarlasını vakt-i mukayyed de ancak iki üç defa saky edip ve vaz'-ı kadîm böyle iken halen Amr ol tarlayı bostan ittihâz edip vaz'-ı kadîmi tagyîr ile vakti muayyenin gayrında dahi bostan mezbûru ol sudan saky etmekle değirmenin devranına hâlel gelip zarar belîğ olsa Zeyd Amr'ı vakt-i muayyenin gayrında ol su ile bostanını saky etmekten men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³¹¹

Vr. 19

106. Mesele: 26 Safer Pasin Emirkum Selman

Zeyd'in sülüs malından bı-her sene ta'yîn eylediği vucuh yerini tenfîze vasî muhtarı olan oğlu Amr yirmi iki sene ber vech-i vasiyyet tenfîz-i vasaya ederken Amr dahi maraz-ı mevtinde sinîn-i merkume zarfında olan masrafından mâadâ zimmetinde baki kalan meblağ-ı ma'lûmdan Zeyd'in ta'yîn eylediği vucuh yeri tenfîze oğlu Bekr'i vasî nasb ve ta'yîn edip mûsîrren âlâ îsâ'ihî fevt olsa halen Bekr sülüs-ü merkum bakiyesini Amr'ın terekesinden ahz ve ber mücib-i vasiyyet tenfîz-i vesaya etmek murâd ettikte Amr'ın sâir veresesi bi-gayr-i vech Bekr'i men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmazlar.³¹²

107. Mesele:

Zeyd maraz-ı mevtinde sülüs malını bı-her sene ta'yîn eylediği vucuhu hayra vasiyyet ve tenfîzine oğulları Amr ve Bekr ve Beşiri vasî nasb ve ta'yîn ettikten sonra mûsîrren âlâ îsâ'ihî fevt olsa Amr ve Bekr ve Beşir mezbûrlar Zeyd'in sülüs malını ikrâr ve ber vech-i vasiyyet tenfîz-i vesaya murad ettiklerinde sâir verese mezbûrları bi-gayr-i vech men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³¹³

108. Mesele:

Zeyd maraz-ı mevtinde bir bab mülk anbar damıyla bir bab samanlığını zevcesi Hind'e hibe edip ba'dehu fevt oldukça mezbûre Hind ile sâir vereselerini terk eylese

³¹¹ Sonra bu tarzda asl olan kadim olanın aslı üzerine bırakılmasıdır. Hüccetsiz değiştirilemez. *Mebûsût*' ta böyle geçmektedir. (*el-Fetâva'l-Hindiyye*)

³¹² Vasi kendisine intikal olunanda tasarruf eder. (*Hidâye*).

³¹³ Vasi veresinin sözlerine bakmaksızın vasiyeti uygulayabilir. (*Bezzâziyye*).

sâir verese hibe-i merkumeye mucîzler olmayacak ol anbar damıyla samanlığı beyenlerinde mirasa idhâle kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³¹⁴

109. Mesele: 26 Safer Hasankale Osman

Zeyd kendi nefsi için iştirâ' eylediği şu kadar kîle şa'îri karındaşı Amr ile müşterek tarlaya müstakillen nefsi için zer' edip binâen aleyhi nâbit olan ekini biçip müstakillen zapt etmek murad ettikte Amr Zeyd'e mücerred tarla beynimizde müşterek olmakla mahsül-ü merkumede sana şerîk olmuş olurum diye bi-gayr-i vech ol ekine müdahele etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³¹⁵

110. Mesele:

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr ve Bekr ve Beşir ve Züfer ve Halid'in beyenlerinde müşterek tohumlarını içlerinden mezbûran Zeyd ve Amr yine müşterek tarlalarına Bekr ve Beşir ve Züfer ve Halid'in izinlersiz nefsleri için zer' edip mahsûl hâsıl oldukta Zeyd ve Amr aslı tohumdan mezbûrların hisseleri verirlerken mezbûrlar razılar olmayıncaya tohum ve tarla ve bakar beyenlerimize müşterek olmakla mahsul-i merkumeden hisse alırsız demeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³¹⁶

111. Mesele: 26 Safer Narman Manastur Hüseyin

Zeyd mütevacfanın tapu ile tasarufunda olup muâd li'l-inbât olan çeyir yerini Amr ve Bekr ve Beşir ve Züfer ile kızları Hind ve Zeyneb'e âdiyen intikal ettikten sonra içlerinden Amr ve Bekr ol çeyir yerini müstakillen altı sene zapt ve nâbit olan otunu biçip istihlâk eyleseler halen mezbûre Hind arâzî-i merkumeden hissesini re'y-i sahib-i arzla tefrîk ve zapt etmeye ve mezbûrların müddeti merkumede istihlâk eyledikleri ottan dahi hisesini misliyyen mezbûrlardan tazmîne kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.³¹⁷

112. Mesele: 26 Safer Bağlı Yusuf

³¹⁴ Şayet hasta biri mirasçısına bir şeyi hibe ederse, diğer varisler uygun görmezlerse caiz değildir. (*Tahâvî*). Ölen mal veya alacak bırakmışsa varislere aittir. (*Düerü'l-hükkâm ve Eşbah*).

³¹⁵ Kişi başkasının toprağını izni olmadan ekerse mahsul ekenindir. (*Cami'ul-Fetâvâ*). Mahsul tahum sahibinindir. Çünkü mahsul tohumdan oluşur. (*Fusûleyn*).

³¹⁶ Kendileri için ortaklardan izinsiz ekilen müşterek tohumun mahsulü ekenlerindir Allah daha iyi bilir. (*Reddül-muhtâr*). (*Hâmidîyye*).

³¹⁷ Fetva başları (...) İtlaf edilenin misli tazmin edilir. (*el-Mebsût*).

Zeyd medâyîni Amr'ın zimmetinde olan şu kadar adet mecdi altını alacağı mukabelesinde Amr'ın ma'lûmat'ül-hudut bir kıt'a çayır yerini isticâre Bekr'i tevkîl ettikte Bekr dahi ol kadar adet altın takas olmak üzere dört sene müddetle Amr'ın çayır yerini Zeyd için isticâr eylese akd-i mezbûr caiz olur mu? el-Cevab: Olur.³¹⁸

Bu surette Zeyd ve Amr beynlerinde bi'l-rıza fesh-i îcâre edip Zeyd ol çayır yerini Amr'a terk ve ol kadar adet altın alacağını Amr'dan ahz ettikte Amr ol çayır yerinde nâbit olan otu biçip ahz ettikte Bekr Amr'a müccered isticâr-ı mezbûr evvelce benim vekâletimle olduğuna binâen biçilen ottan bana şu kadar bağ ot vermeyince hasılatlar kıymetini sana zapt ettirmem diye bi-gayr-i vech Amr'dan nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab:Olmaz.³¹⁹

Vr. 20

113. Mesele: 26 Safer Hafız Mustafa Efendi

Zeyd kız karındaşları Hind ve Zeynep ve Rukiye ve Ra'd ve Vesile ile beynlerinde müşterek tohumlarını Zeyd yine müşterek tarlalarına mezbûrelerin izinlerinsiz nefsi için zer' edip mahsûl hâsıl oldukta Zeyd aslı tohumdan mezbûrelerin hisselerini verirken mezbûreler raziyeler olmayıp müccered tohum ve tarla ve bakar ve alat beynlerimizde müşterek olmakla mahsûl-ü merkumeden hise alıriz demeye kadire olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³²⁰

114. Mesele:

Verese Taksim Şeması (...)

115. Mesele: 26 Safer Ova Kenit Ömer (Mecanen verilmiştir.)

Zeyd babası Amr'a gücendikte esnâ-yi münaza'ada eğer senden ayrılmazsam üçden dokuza şart olsun deyip lakin zaman tebyîn eylemese Zeyd babasından ayrılmayacak zevcesi Hind kable'l zaman'il-ye's Zeyd'den boş olur mu? el-Cevab: Olmaz.³²¹

116. Mesele: 30 Safer Tekman Madrak Abdi

³¹⁸ Kendisi için icare, ziraat ve alım satım gibi inikad gerçekleşen her şeyde vekil tayin etmek sahihtir.(...)

³¹⁹ Rızayla ya da kazayla fesh olunur. (*Reddü'l-muhtâr*). Başkasının (malını) almak caiz değildir. (...).

³²⁰ Kendileri için ortaklardan izinsiz ekilen müşterek tohumun mahsulü ekenlerindir. (*Reddü'l-muhtâr ve Hâmidîyye*).

³²¹ Boşamayı ikamet ettiği meskene bağlarsa terk ettiği fiilden dolayı talak vaki olmaz. Ancak hayatının sonunda olur. (*Tatarhâniyye*).

Zeyd-i râ'iyin râ'i ettiği koyunlar bir mevzi'de geceleyin yatarlarken Zeyd'in zann'ı ve haberi olmaksızın ol koyunlar gaib olup Amr'ın mezru' tarlasını istihlâk eyleseler Zeyd'e damân lazım olur mu? el-Cevab: Olmaz.³²²

117. Mesele: 1 Rebi'ülevvel Livane Ali Paşa Dairesinde Molla

Zeyd ta'yîn-i müddet ve tesmiye-i ücret etmeksizin Amr'a râiyece olan filan işimi (...) edersen sana ücret veririm edemezsen vermem deyip Amr'ı irsâl (...) ve Amr râiyece vardığında bir müddet râiyedüp lakin Zeyd'in ol işini rüyet (...) Amr ancak ecr-i misl-i zaman-ı Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³²³

118. Mesele: 2 Rebi'ülevvel Pasin Emreköm Alim (Damadı Ali Yediyle)

Hind oğlu Zeyd-i sagîrin vasîsi değilken Zeyd'in mülk-i hanesinin holisiyle bir kepenk dükkân ve bir kıt'a ahur arsasını Zeyd'in babalığı Amr'a fuzûlen bey' ve teslim eylese bey'i mezbûr mün'akid olur mu? el-Cevab: Olmaz.³²⁴

Bu surette Amr ol holi ile dükkân ve arsayı kendi mülk hanesine ilhâk ettikten sonra Amr fevt oldukça ber vech-i muharrer bey'i mezbûrun mün'akid olmamasına binâen mezbûr Zeyd ba'del bülûğ emlak-ı merkumeyi Amr'ın veresesinden da'va edip zabt etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³²⁵

Vr. 21

119. Mesele: Rebi'ülevvel Pasin Tavus Hasan

Zeyd şu kadar re's tohlu için Amr'a selem tarîkiyle şu kadar kuruş verse hayvanâtda selem caiz olmamasına binâen Amr meblağ-ı mezbûru Zeyd'e redd ve îade ederken Zeyd râzı olmayıp selem-i mezbûr vechiyle ol kadar tohlu alırım demeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³²⁶

Bu surette Zeyd Amr'a selem için vermiş olduğu meblağı almayıp Amr'ın izninsiz iki re's keçisiyle iki re's dişî tohlusunu tağliben ahz edip Zeyd'in yedinde ol hayvanlardan şu kadar fûrû' hâsıla oldukça halen Amr selem için vermiş olduğu

³²² Adamın atı gece veyahut gündüz kaçıp başkasının ekinini ifsad ederse sahibinin ihmali olmadığı anlaşılırsa zarar tazmin edilmez. (*Bezzâziyye*).

³²³ Eğer ücret belirlenmemişse, gittiğinde ecr-i misl neyse ona bakılır. (*Hindiyye, Fi'l-icare, Cild. 4. Sahife. 378.*)

³²⁴ Fuzuli'nin tasarrufları sabi hakkında inâkad olmaz. (...)

³²⁵ Mal sahibi malını bulduğunda alma hakkı vardır. (*Müeyyedzâde*). (...)

³²⁶ Hayvanda selem caiz olmaz. (*Tatarhâniyye*).

meblağı Zeyd'e reddiyle ol hayvanlar ile hâsıl olan fûrû'larını Zeyd'den geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³²⁷

120. Mesele: Rebi'ülevvel Ova ilçe Kayril

Hind sagîrenin vasîyi mensubu Zeyd sagîrenin hakkında enfa' olduğu halde ve sagîre için âkd-i müzâraa eylese caiz olur mu? el-Cevab: Olur.³²⁸

Bu surette vasî mezbûr Zeyd sagîre-i mezbûre için Amr ile âkd-i müzâraa eder oldukça tohum ve tarla Amr'ın amel ve bakar sagîrenin tarafından olmak ve hariç beylerinde beraber olmak üzere âkd-i müzâraa eylediklerinde Zeyd'in sagîre mezbûre namına li-ecl'il amel isticâr eylediği Bekr ber-vech-i muharrer amel ettikte hâsıl olan mahsûlun nısfını Zeyd sagîre için almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³²⁹

121. Mesele: Rebi'ülevvel Kiğı Çerbeşli Esâd

Zeyd'in iki re's öküzünü semen-i ma'lûme karındaşı Amr'a bey' ve kable kabz-ı semen Amr'a teslim ve Amr dahi ol öküzleri semeni ma'lûma Bekr'e bey' ve teslim ettikte bey'i sâni sahîh olup öküzler Bekr'in malı olmuşken halen Zeyd mücerred semen-i mebi' bana verilmedi diye ol öküzleri bi-gayr-i vech Bekr'in yedinden alsa Bekr ol öküzleri Zeyd'in yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³³⁰

122. Mesele: 5 Rebi'ülevvel Tortum Ödek Mustafa Ağa Yediyle

Hind seyyib-i baliğa nefsinin Zeyd'e tezvîce Amr'ı tevkîl ettikte Amr dahi mezbûreyi mahderi şühûdda şu kadar kuruş mehr-i muâccel ve müeccel tesmiyesiyle Zeyd'e tezvîc ve Zeyd dahi tezvîc ettim deyip lakin nikâha mahsus olan dua okunmasa bu merteye ile nikâh mün'akid olup mezbûre Hind, Zeyd'in menkûhesi olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.³³¹

123. Mesele: 6 Rebi'ülevvel Pasin Kızılca Abdulhamit

³²⁷ Fer' aslın mülkiyeti ile mülk olur. Çünkü furu' mülkün semeresidir. (*el-Înâye*). Haksız alınan şey alanın elinden geri alınır. (*Fusûleyn*).

³²⁸ Onun ve babasının yetim için faydalı olan şeyi yapma hakkı vardır. (*Hâniyye*). Eğer verimden kendisine gelen faydalı ise müzara'a caizdir. *Muhyit'* tede böyle geçiyor. (*Hindiyye*).

³²⁹ Muzara'a sahih olunca verim anlaşmaya göre bölüşülür. (*Mülteka*).

³³⁰ Malının aslını gören onu almaya hak sahibidir. (*el-İhtiyâr*). Haksız alınan şey alanın elinden geri alınır. (*Fusûleyn*).

³³¹ Nikâhta vekâlet sahihtir. (*Tatarhâniyye*). Nikâh, îcab ve kabul lafızlar mazi söylemle in'ikad olur. (*Hidâye*). İki hür erkek veya bir erkek iki kadın mükelef şahid olacak ve sözlerini duyacak. (*Dürerü'l-hükkâm*).

Ecir müşterek olan Zeyd bir karye ahâlisinin koyunlarını râî ederken içlerinden Amr ve Bekr ve Beşir'in birkaç re's koyunları Zeyd'in taaddî ve taksîrinsiz gaib olsalar Zeyd ol koyunların hıfzında adem-i kusurda ba'de'l-half ol koyunların nısf kıymetlerini verirken Amr ve Bekr ve Beşir râzılar olmayıp tamamen kıymetlerini Zeyd'den almaya kâdir olurlarmı? el-Cevab: Olmazlar.³³²

Veraset taksimi. (...)

Vr. 22

124. Mesele: Tortum Sarğa Emin (Asker Mustafa Çavuş Yediyle)

Zeyd şu kadar re's koyunlarını semen-i ma'lûma Amr'a bey' ve Amr dahi Bekr'e semen-i ma'lûma bey've teslim edip kabz-ı semen etmeden mezbûr Bekr koyunların reddiyeti îcab eder ayb-ı kadîmlerine muttali' olup Amr'a redd etmek surette iken koyunlar Bekr'in yedinde helak olsalar Bekr koyunlar Zeyd'in yedinde iken ol ayb ile muîb olduklarını ber nehyi şer'î ispat edecek koyunların semenlerinden noksan-ı ayb mikdarını Amr'a vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³³³

Bu surette Amr tagallüben ol koyunların esmanını tamamen Bekr'den ahz ile Bekr noksan-ı ayb mikdarını Amr'dan istirdâda kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³³⁴

125. Mesele: 6 Rebi'ülevvel Tortum Hoh Halil

Zeyd fevt olup kızları Hind ve Zeyneb ve oğulları Amr ve Bekr'i terk ettikte cümle terekeyi Amr ve Bekr kabz edip ba'dehu mezbûrân Amr ve Bekr ve Hind müteakiben fevt olduklarında Hind'in veresesi Zeyd'in terekesinden olup muriseleri Hind'e irsen intikal eden hisselerini tereke-i Zeyd'e vaz'-ı yed eden mezbûrân Amr ve Bekr'in vereselerinden almaya kâdir olurlarmı? el-Cevab: Olurlar.³³⁵

126. Mesele:

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bir mikdâr arâzîye tapu ile mutasarrıf iken fevt olup eshâb-ı intikalden oğulları Amr ve Bekr ile kızları Hind ve Zeynep arâzî-i

³³² Hambeli'ler ortak tutulan ücretlinin elinde, kusuru olmadan telef olursa, yarı kıymet üzere sülha fetva vermişlerdir. (*Tatarhâniyye*). Şer'i delil olmaksızın kimsenin malı alınmaz. (*Dürerü'l-hükkâm*).

³³³ Mebia öldükten sonra, mebiada kadim ayb alıcının yanında açığa çıksa, alıcı satıcıdan ayb bedelini alır. (...).

³³⁴ Haksız alınan şey alanın elinden geri alınır. (*Muhît*).

³³⁵ Ölen kişi mal veya alacak bırakırsa varislerindir. (*Dürer ve Eşbah*). Varisler tereke malını nerede görürlerse geri alma hakları vardır. (*Hulâsa*).

merkumeyi âdiyen ve seviyyen zabt ettiklerinde mezbûre Hind ve ba'deha Amr ve Bekr müteâkiben fevt olduklarında halen Hind'in evlâdı arâzî-i merkumeden anaları Hind'e intikal eden dört sehîmden bir sehmin haraç intikalini verip bilâ bedel seviyyen zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³³⁶

127. Mesele: Rebi'ülevvel Narman Sebilçanı Halit

Zeyd karındaşı Amr ile müşterek tarlalara nefsi için müstakillen zer' eylediği tohumdan orak eden ekinini tarlalarıyla meâ'n safka-i vâhide şu kadar kuruş bedel-i makbûza Halid'e bey' ve ferağ ve teslim edip lakin tarlaların ferağında izn-i sâhib-i arz bulunsa yalnız tarlalarda ferağ-ı mugayyer olmayıp lakin ol ekinde semen-i müsemmadan hissesi ile bey'i mezbûr sahîh olup yalnız ekin Halid'in mülkü olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.³³⁷

Bu surette Halid sene-i âtîyede nefsi için ol tarlaları zer' ettikten sonra (...) ekini mezbûr Amr mücerred arâzî-i merkumede şirketim vardır diye (...) biçip zabt ile mezbûr Halid mahsûlün cümlesini Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³³⁸

128. Mesele: 6 Rebi'ülevvel Tortum Üst Ömer

Hind maraz-ı mevtinde oğulluğunun zevcesi Zeyneb'e mülk bağının bir mikdâr muayyen yerini hibe ve teslim ettikten sonra Hind fevt olsa Zeynep Hind'e verese olmayıp ve Hind'in sülüs-i malı ol mikdâr bağı mevhûbe müsâid iken Hind'in verese hibe-i merkumeyi tutmamaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³³⁹

129. Mesele: 15 Rebi'ülevvel Ova Ağvıran İmam İbrahim Efendi

Bir karyede imam olan Zeyd imâmete meşrut vakıf tarlaya nefsi için zer' eylediği tohumdan nâbit olup orak eden ekini biçmeden terk-i hizmet etmekle ahâli-i karye Zeyd'in izininsiz tagallüben ol tarlanın mahsûlünden Zeyd'in tohumunu verip fazla-i mahsûlu Zeyd'in yerine imam olan Amr'a verseler halen Zeyd Amr'ın makbûz olan mahsûlu dahi Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁴⁰

³³⁶ İmam böyle rivayet etmiş.

³³⁷ Fetva başları (...).

³³⁸ Mahsûl tohum sahibinindir. Çünkü mahsûl tohumdan hasıl olmaktadır. (*Fusûleyn*). Haksız alınan. İla ahir.

³³⁹ Hastanın hibesi caiz değildir. Ancak kabz edilince caiz olur ve sülüsdan sayılır. (*el-Mebsût*).

³⁴⁰ Mahsûl tohum sahibinindir. Çünkü mahsûl tohumdan hâsil olmaktadır.

Vr. 23

130. Mesele: Rebi'ülevvel Çıldır Necip

Hind bir mikdâr emvâl ve eşya-ı ma'lûmesini Zeyd ve Amr'a ve Bekr'e ibdâ' ve teslim edip âher diyara gittikte mezbûrlar ol emvâl ve eşyadan bir mikdârını istihlâk edip mezbûre Hind dahi âher diyara fevt olsa Hind'in vereseşi ol emvâl ve eşyadan mevcut olanlarını Zeyd, Amr ve Bekr'den aynen almaya ve müstehlek olanların kıymetlerini dahi mezbûrlardan tazmîne kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁴¹

131. Mesele:

Zeyd karındaşı Amr ile birlik iken Bekr Zeyd'e bir re's düge hibe ve teslim ettikte ol dügeden şu kadar fûrû' hâsıl olsa cümlesi Zeyd'in malı olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.³⁴²

Bu surette Zeyd ve Amr müşterek mallarını tefrîk eder olduklarında Zeyd ol dügeden hâsıl olan fûrû'u mustakillen almak murâd ettikte Amr, Zeyd'e mücerred seninle karındaşlar olup birlik olmamızla ol fûrû'da sana şerîk olmuş olurum diye bi-gayr-i vech müdaheleye ve hisse olmaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁴³

132. Mesele: Rebi'ülevvel Bostancı Molla Ahmet

Zeyd, Amr ve Bekr ile ale-l-iştirâk malik oldukları astoru Amr ve Bekr'in izninsiz âher mahalden yük tahmîl edip giderken astor helak olsa Amr ve Bekr ol astorun kıymetinden hisselerini Zeyd'den tazmîne kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁴⁴

133. Mesele: 17 Rebi'ülevvel Horasan Hüseyin İbrahim Beg Yediyle

Zeyd'in îcâre-i sahîha ile Amr'dan isticâr eylediği tarlayı Bekr Zeyd'in izninsiz hark eylese halen Zeyd ol tarlayı zer' etmek murâd ettikte Bekr mücerred ol tarlayı

³⁴¹ Vedia sahibi ölünce vedianın talebinde varisler davacı olabilir. (*el-Mebsût*). Nakdi vedia da daman şarttır. (*Nevâzil*). Bırakılan mal ve alacak varislerindir. (*el-Înâye*).

³⁴² Veled anne ile beraber mülkdedir. Zeyd anneyi mülk edince anne doğurduğunda veled de onun mülküdür. (*Düerü'l-hükkâm*).

³⁴³ Fetva başları (...).

³⁴⁴ Atın sahiplerinden biri ortağının izni olmaksızın atı binek olarak ve eşya taşımacılığında kullanırsa ortağın payı kendisinden tazmin olunur. (*Hizânetü'l-müftin*).

ben hark etmişimdir diye ameli mukabelesinde Zeyd'den ücret te'mine müsena talebine kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁴⁵

134. Mesele: 18 Rebi'ülevvel Tortum İlyas Ahmet Oğlu Sabit

Zeyd müteveffanın evlâd-ı sigâriyenin vasîye-i mensubeleri anaları Hind Amr müteveffanın oğlu Bekr'in yesinde olan bağı için Zeyd'in mülkü olup benimle sigâra irsen intikal etmiştir diye Bekr'den da'va ve Bekr dahi babam Amr'ın mülkü olup irsen bana intikal etmiştir diye da'va edip lakin tarafeynin beyyineleri olmasa kavli-maa'l-yemin Bekr'in olur mu? el-Cevab: Olur.³⁴⁶

135. Mesele: 18 Rebi'ülevvel Pasin Ardi Livaneli Bostancı Ömer Beyazade Mustafa Yediyle

Zeyd tarlasının bir tarafına zer' etmiş olduğu soğan tohumunu nâbit olmadan semen-i ma'lûme Amr'a bey' ve ol tarlanın hâlî mahallini dahi müddet-i beyane etmeksizin semen-i ma'lûme yine Amr'a ve îcâr-ı mezbûrlar sahîh olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁴⁷

Bu surette Amr ol tarlanın hâlî mahalline nefsi için tenevvü' tohumlarını zer' edip mahsûl hâsıl olsa ber vech-i muharrer bey' ve îcâre-i mezbûrların fâsidlerine binâen Amr soğanın mahsûlünü Zeyd'e terk ile ol tarladan zer' eylediği mahallin ecr-i mislini Zeyd'e verip kendi tohumundan hâsıl olan mahsûlü zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁴⁸

Vr. 24

136. Mesele: 18 Rebi'ülevvel Keskim Livane Mustafa

Zeyd bir kıt'a mülk üzüm bağı ile bağı-ı mezbûra tabi' ve onun tuhmesinden olan yarım dönüm mikdârı hâlî yere ber vech-i mülkiyet mutasarrıf iken fevt olup kızı Hind ile ammizadesi Amr'ı terk ettikte Amr ol bağı ile ona tabi' olan yerden hissesini almak murâd edecek Hind bağı-ı mezbûrdan Amr'ın hissesini verip ol hâlî

³⁴⁵ Vakıf yeri gasbeden şahıs, yanındaki yerleri buraya katmak sureti ile onu genişletmiş veya buraya su getirmiş yahut içine gübre atıp, onu toprağa katmış bulunursa, o, bunları zayi etmiş gibi olur. Bu yer, gâsıptan alınıp, kayıma teslim edilir. Gâsıba ise, bir şey verilmez. (*Hindiyye ve Kâdîhân*).

³⁴⁶ Asl olan bir sözü şeriatta kendi sözü kılan yemin ederek o söz kendi sözü olur. (*Ankaravî*).

³⁴⁷ *Dürerü'l-hükkâm*'da demiş: Ekin başak olmadan satışı sahîh değildir. Çünkü o dönemde kendisinden fayda görülmez. (*Reddü'l-muhtâr*). Anlaşmadıklarında îcâre fasid olur. (*Kâdîhân*)

³⁴⁸ Fasid olan îcârda ecr-i misl gerekir. (*Hindiyye*). Mahsûl tohum sahibindir. Çünkü mahsûl tohumdan oluşur. (*Fusûleyn*).

yerden Amr'ın hissesini bi-gayr-i vech vermemeye kâdire olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁴⁹

137. Mesele:

Zeyd Amr'ın muvacehesinde bir kıt'a bağı on sene zabt edip ba'dehu Amr müddet-i sefer-i bâîd âher diyara vardıkta Zeyd fevt olup ol bağı Zeyd'in oğlu Bekr zabt ettikten sonra Amr âher diyarda beş sene meks etmekle bu müddette da'va edemezse Amr geldiğinde iki sene dahi mürûr edip halen Amr ol bağı Bekr'den da'va edip almak murâd etmek ber vech-i muharrer özr-i şer'i mevcut iken Bekr mücerred on yedi sene mürûr etmekle da'van mesmû'a olmaz diye Amr'ı da'vadan men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁵⁰

138. Mesele: 19 Rebi'ülevvel Ova Çatören Ali

Hind hasta olup dâhil-i bünyede mesâlihini görmeye kâdire olmayıp galib hâl-i helak iken mülk menziliyle eşya-ı sâiresini zevci Zeyd'e hibe edip oldukça hastalığının ibtidâ'sından mevtine dek ancak dokuz ay mürûr etmiş olsa sâir veresesi hibe-i bi mücîzler olmayıp ol menzil ve eşya-ı merkumeyi mirasa idhâle kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁵¹

139. Mesele: 20 Rebi'ülevvel Kiğı Harabe Ali

Zeyd şu kadar re's koyunlarını a'laf edip gözetmek ve hâsıl olan fûrû'ları beynelerinde ber vech-i nisfiyet müşterek olmak üzere Amr'a verip Amr dahi dört ay ol koyunları gözetip a'laf eyledikten sonra Amr ol koyunları Zeyd'e redd ve Zeyd dahi kabz etmekle Amr a'laf eylediği otun kıymetiyle hıfzı için amelinin ecr-i mislini Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁵²

140. Mesele: 20 Rebi'ülevvel Pasinler ve Kalmaz Bahri

Zeyd Hind'i tezvîc murâd ettikte Hind'in er karındaşı Amr Zeyd'e nefsim için bana şu kadar kuruşla şu kadar re's hayvan ve bir adet çevke çerkesi ve vermeyince Hind'i sana tezvîc (...) demekle Zeyd dahi bir adet mecdiye altınla üç re's tosun ve

³⁴⁹ Kim ölürse ve mal veya bir alacak bırakırsa varislerindir. (*el-İnâye*). İmam böyle rivayet etmiş.

³⁵⁰ Bazı müteehhirinler davasını on beş sene terk edenin davası duyulmaz demişlerdir. Ancak üç özürlü kabul görür bunlardan biri gaib olması gerekir.

³⁵¹ Eğer bir yıl yatalak olduktan sonra ölürse sağlamlın ayrı yaşama uzleti yoktur. (*Bezzâziyye*). Eğer bir yıl dolmadan ölürse artık hastanın uzleti yoktur. (*Fetâvâ Kâdîhân*).

³⁵² Meydana gelen yavrular sahibine aittir. Bakıcının ecr-i misli ve yiyecek bedeli ödenir.(...).

bir çevke Çerkez (...) Hind'i tezvîc eylese Zeyd Amr'a vermiş olduğu altın ile ol (...) Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁵³

Bu surette Amr ol tosunları âhere bey' ve çerkesi isti'mâl ile itlâf eyledikten sonra Amr fevt olsa halen Zeyd ol altın ile emvâl-i mütlifenin kıymetlerini Amr'ın terekesinden tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁵⁴

141. Mesele: Pasin Çamurlu Mahmut

Zeyd'in oğulları Amr, Bekr, Beşir, Züfer ve Halid Zeyd'in mülk arsasında Zeyd'in izni ile kendi malları ile nefisleri için ebniye ihdâs eyleseler arsa-i mezbûre ke'l-evvel Zeyd'in olup yalnız ebniye-i merkume mustakillen Amr, Bekr, Beşir, Züfer ve Halid'in mülkleri olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.³⁵⁵

Vr. 25

142. Mesele: 20 Rebi'ülevvel Pasin Çamurlu Mahmut

Zeyd sıhhatinde büyût-i adîde-i müştemil-i mülk menziliyle hayvanât ve alat-ı zırâî'ye ve eşya-ı sâire ma'lûmesini semen-i ma'lûma oğulları Amr, Bekr, Beşir, Züfer ve Halide bey' ve teslim ve tarafeynden îcab ve kabûl bulunsa ol menzil ve hayvanât ve alat ve eşya mezbûrların şirâ'-ı mülkleri olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.³⁵⁶

Bu suretle mezbûrlar zimmetlerinde olan semen-i mebî'i babaları Zeyd'e verirlerken Zeyd razı olmayıp bey'-i mezbûru fesh ile ol menzil ve hayvanât ve alat ve eşyayı mezbûrların yedlerinden bi-gayr-i vech geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁵⁷

143. Mesele: 20 Rebi'ülevvel Narman Tekocak Said Çavuş

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr ve Bekr ve Beşir ve Halid ve Said birlik iken beynlerinde müsavat üzere müşterek tohumların müşterek olan bakar ve aletleriyle

³⁵³ Kardeş kız kardeşinin bir mikdar para karşılığı olmaksızın evlenmesine izin vermezse evlenen kişi parayı verip evlendikten sonra ödemediğini geri alabilir. Çünkü o rüşvettir. (*Bezzâziyye*).

³⁵⁴ İlgili eserlerden fetva başları (...) (*Bezzâziyye*). (...) (*el-Muhît*). (...) (*Gunye*). (...) (*Nevâzil*).

³⁵⁵ Bina inşa edenindir. (*Siracü'l Vehhac*). Bina yapanındır. (*Dürerü'l-hükkâm*).

³⁵⁶ Mebia îcab ve kabulle müşterinin mülkü olur. (*Dürerü'l-hükkâm*).

³⁵⁷ Bey' geçerli olunca fesih ona etki etmez. (*Eşbah*).

müşterek tarlalarına nefisleri için zer' eyledikleri ekinden hasıl olan mahsûl mezbûrların beynlerinde müsavat üzre müşterek olur mu? el-Cevab: Olur.³⁵⁸

Bu surette cümle mahsûlu ber vech-i muharrer beynlerinde müsavat üzre kısmet etmek lazım gelirken içlerinden Zeyd, Amr ve Bekr mücerred bizim nefsimiz için ziyadedir diye hilâf-ı şer'i şerif nüfus üzerine kısmet edip hisselerinden ziyade nesne alsalar halen Beşir Halid ve Said ol ziyadeden hisselerini mezbûrlardan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁵⁹

144. Mesele: 21 Rebi'ülevvel Berceme Persur Asker Yusuf

Zeyd oğlu Amr'ın mülk samanlığını fuzûlen Bekr'in samanlığı bedeline mukabeleten Bekr'e Bey' ve teslim eylese Amr bey'i mezbûra âlim oldukta mücîz olmayıp zevaid bey'i mezbûrun butlânına binâen Amr kendi samanlığı Bekr'in yedinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁶⁰

145. Mesele:

Verese Taksim Şeması (...)

146. Mesele: 21 Rebi'ülevvel Pasin Hekyat Münferic

Tohum ve tarla ve bakar ve alat Zeyd'in yalnız amel Amr'ın olup mahsûlun iki sehmi Zeyd'in ve bir sehmi Amr'ın olmak üzere Zeyd ve Amr akd-i müzâraa eder olduklarında Zeyd Amr'a şu kadar kuruş karz vermek şartı ile fesaden âkd-i müzâraa eylediklerinden sonra Amr ber vech-i muharrer amel ettikte müzâraanın fesadına binâen mahsûlun cümlesini Zeyd zabt eylese Amr tevabi'iyile Zeyd'e görmüş olduğu cümle amelinin ecr-i mislini Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁶¹

147. Mesele: Rebi'ülevvel Narman Kormeri İsmail

İki hissesi Zeyd'in ve bir hissesi Amr'ın beynlerinde ale-l-iştirâk malik oldukları muaddün li'l-istiglâl olan değirmen mermete muhtaç olmağın Zeyd Amr'ın izninsiz mermet edip kendi malından kadr-i maruf şu kadar kuruş sarf-ı vâridât ol değirmeni îcâr ve gallesini alıp itlâf eylese halen Amr Zeyd'in masrafı olan

³⁵⁸ Kendi tohumlarını ektiklerinde mahsûl ekenlerindir. (...). Şirkette meydana gelen fazlalık, ortaklık payına göredir. (*Hindiyye*).

³⁵⁹ Fetva başlarından alıntı (...)

³⁶⁰ Fuzuliden sudur olan her tasarruf eğer onaylanırsa uygulamaya geçer onaylanmazsa batıl olur. (*Müeyyedzâde*). Mal sahibi malı nerden isterse ordan almaya hakkı vardır. (*Müeyyedzâde*).

³⁶¹ Müzâraada olmayan her şart müzâraayı ifsad eder. (*Düererü'l-hükkâm*). Müzâraa ifsad olunca başak tohum sahibinindir. Amilin amelinin karşılığını alma hakkı vardır. (*Düererü'l-hükkâm*).

meblağdan hissesini verip Zeyd'in itlâf eylediği galleden hissesini Zeyd'den tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁶²

Vr. 26

148. Mesele: Rebi'ülevvel Ova Bakhurcuk İmam Mehmet Efendi

Zeyd tahn için ecr-i müşterek olan değirmenci Amr'a şu kadar kîle zahîresini teslim ettikten sonra Amr'ın taaddî ve taksîrinsiz ol zahîre sirkat olursa Amr'a ba'de tahlîf damân lazım olur mu? el cevap damân bi'n-nısf ihtiyar olunmuştur.³⁶³

149. Mesele: 25 Rebi'ülevvel Tortum Kesha Yasin

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve oğlu Amr'ı terk ettikte tereke-i Zeyd'in sekiz sehmden bir sehîm Hind'e ve yedi sehîm Amr'a verilmek lazım iken tereke-i Zeyd'in cümlesini Amr kabz eylese Hind tereke-i Zeyd'den Zeyd zimmetinde olan şu kadar kuruluş mehr-i müeccel ve muâccellini ve mâadâden dahi hissesini Amr'ın yedinde olan terekeden almaya kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.³⁶⁴

150. Mesele: 25 Rebi'ülevvel Pasin Kale Horem Emin

Zeyd sıhhatında şu kadar re's hayvanı ile eşya-ı sâire ma'lûmesini oğlu Amr'a hibe ve teslim ettikten sonra Zeyd fevt olsa ber vech-i muharrer hibe-i mezbûre sahîhe ve tamme olmuşken sâir verese ol hayvanâtlarıyla eşya-ı sâireyi bi-gayr-i vech mirasa idhâle kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁶⁵

Bu surette Amr Zeyd'in terekesinden hissesini almak murâd ettikte sâir verese Amr'a mücerred babamız sağlığında sana şu kadar re's hayvan ve eşya hibe etmiş olmanın yedimizde olan terekeden sana hisse vermeyiz diye bi-gayr-i vech Amr'ın hissesini vermemeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁶⁶

151. Mesele: 25 Rebi'ülevvel Tortum Kesha Mehmet

³⁶² İki ortaktan biri ortak malı kiraya verip ücreti aldığında, diğer ortak buna vakıf olunca, alınan ücrete ortak olma hakkı vardır. (*Gunye*).

³⁶³ Bazı meşayihler başkasının zimmetinde olup taksir olmadan telef olan malın, değerinin yarısının ödemesi gerektiğine dair fetva vermişlerdir. (*Tatarhâniyye*).

³⁶⁴ Çünkü borç ölümle zimmetten terekeye geçer. (*Nevâzil*). Verese malı nerde bulsalar talep etme hakları vardır. (*Hulâsa*).

³⁶⁵ Hibe îcab ve kabul ile sahih, kabz-ı tam ile tamam olur. (*Mülteka'l-ebhur*). Çünkü hibe vaktinde veresinin hakkı bu malda yoktu. (*Fusûleyn*).

³⁶⁶ Ölen kişi mal veya alacak bırakırsa varislerindir. (*Eşbah*). Varislerden her birisi hissesini her envain nevinden payı kadar alma hakkı vardır. (*Dürerü'l-hükkâm*).

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufundu olan tarlayı şu kadar kuruş bedel ile sahib-i arz izninsiz Amr'a ferağ ve teslim ve bedelin bir mikdârını ba'del kabz mezbûr Zeyd fevt olup eshâb-ı intikaldan kızı Hind'i ve kendinden mukaddem fevt olan oğlu Bekr'in evlâdı ile yine kendiden mukaddem fevt olan Bekr kızı Zeyneb'in evlâdını terk eyledikte mezbûr Amr Zeyd'in ferağına binâen bedel-i merkumun bakiyesini dahi mezbûre Hind'e verip ba'dehu Hind dahi eshâb-ı intikaldan ancak zevcesi Beşiri terk ederek fevt olsa ferağ-i mezbûrun mugayyer olmasına binâen Zeyd'in ber vech-i muharrer ahfâdı Zeyd'in fevtinden ve Beşir dahi zevcesi Hind'in fevtinden ber mûcib-i emr-i sultâni ol tarlanın haraç intikalın verip üç sehîmden bir sehmin Beşir ve bir sehîmden iki sehmin dahi Bekr ve Zeyd'in evlatları bilâ bedel zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁶⁷

(...) Amr ol tarlanın bedeli namına Zeyd'e vermiş olduğu meblağı Bekr'e (...) vaz'-ı yed eden veresesinden ve Hind'e vermiş olduğu meblağ-ı (...) terekesine vaz'-ı yed eden veresesinden istirdade edip almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁶⁸

152. Mesele: 25 Rebi'ülevvel Narman Şahmi Yahya

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve kızları Zeynep ve Rukiye ile oğulları Amr ve Bekr'i terk ettikte cümle terekeyi Amr ve Bekr kabz edip kable'l-iktisâm mezbûrân Amr ve Bekr terekeden bir mikdâr emvâl ve eşyayı âhere bey' ve itlaf eyleseler halen Zeyneb Amr'ın ve Bekr'in yedlerinde olan tereke-i mevcudeden hissesini almaya ve emvâl-i mütlifenin kıymetlerinden dahi hissesini Amr ve Bekr'den tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁶⁹

Vr. 27

153. Mesele: Rebi'ülâhir Tercan Karnikis Murâd

Zeyd oğlu Amr'ın şu kadar re's koyunları ile şu kadar re's keçilerini Amr'ın izninsiz fuzûlen semen-i ma'lûme Bekr'e bey' ve teslim eylese Amr bey'i mezbûra âlim oldukta mücîz olup zeval-i yed edecek bey'i mezbûrun butlânına binâen Amr ol kadar re's koyunları ile keçileri Bekr'in yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁷⁰

³⁶⁷ Fetva başlarından alıntı (...)

³⁶⁸ Çünkü borç zimmetten vereseye intikal eder. İla ahir. (...)

³⁶⁹ Ölen kişi mal veya alacak bırakırsa varislerindir.

³⁷⁰ Fuzuliden sudur eden bütün tasarruflar... ila ahir. Mülk sahibi malını alır ... ila ahir.

154. Mesele: 2 Rebi'ülâhir Keski Erkeş Asker Ali

Müsrif ve muzırr olan Zeyd oğulları Amr ve Bekr ve Beşir ile ale-l-iştirâk irsen malik oldukları zeytin bağından mezbûr Zeyd hissesini bey' eder oldukta sigârın hisselerini dahi meân Halide bey' ve teslim edip ba'dehu Zeyd fevt oldukta sigâr ba'del bülûğ ol bağdan hisselerini Halid'in yedinden alıp zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁷¹

155. Mesele: 2 Rebi'ülâhir Tekman Katrani Ali

Tarla Zeyd'in tohum ve bakar Amr'ın amel yalnız Bekr'in olup hariç beynlerinde üç hisse olmak üzere Zeyd Amr ve Bekr akd-i müzâraa ettiklerinde mezbûr Bekr amel edip mahsûl hâsıl oldukta ber vech-i muharrer müzâraa fâside olduğuna binâen cümle mahsûlü Amr zabt eylese Zeyd tarlasının ve Bekr dahi görmüş olduğu amelinin ecr-i misllerini Amr'dan almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁷²

156. Mesele: 3 Rebi'ülâhir Pasin Kara Yazı Halil

Rebiül evvel 22 tarihli karşı sahifenin zahrında hebkatlı makrudice verilen fetva bi aynihi verilmiştir.

157. Mesele: 3 Rebi'ülâhir Narman Salim Kara Salih

Hind bkr-i bâliğanın veliyi akrebi ammi Zeyd mezbûrenin tevkîliyle zevci Amr zimmetinde olan mehr-i muaccelinden olan on adet mecdiye altını Amr'dan ahz edip lakin Hind'in cihazına sarf etmese Hind ol kadar adet altını Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁷³

158. Mesele: 3 Rebi'ülâhir Pasin Müşki Hanım Hatun Endek Mustafa Yediyle

Zeyd müteveffanın vereseşi terekeyi beynlerinde bi'r-rıza kısmet eder olduklarında Zeyd'in fevtinden sonra oğlu Amr mustakillen istikrâz ve kendi düğününe sarf etmiş olduğu şu kadar kuruşu deyni için sâir vereseşe mücerred

³⁷¹ Babanın çocuğunun malını ecnebiye satması üç yönlüdür. Baba ya adildir ya durumu bilinmez veya fasıktır. İlk iki durumda bey' caizdir. Üçüncü durumda ise tarlasını satması caiz değildir. (*Fusûleyn*). Çocuk balığ olduğunda satışı fesh eder. (*Kâdîhân*)

³⁷² Ama ikincisi her dörtte birinin birine olması sahih değildir. Muzaraa tohum ve bakım birinin toprak değerinin amel ise birdiğerinindir. (*Ankaravî*). Muzaraa batıl olunca mahsul tohum sahibinindir. Toprak sahibi toprak parasını, çalışanda ücretini alır. (*Fusûleyn*).

³⁷³ Kızın velisi malını çeyizine sarf etse damın olmaktan kurtulur ve üzerine borç kalmaz. (*Cami'ul-Fetâvâ*).

sizinle birlik olup ve tereke iktisâmdan mukaddem istikrâz etmiş olmamla deyn-i merkumede sizde şerîk olmuş olursunuz diye deyn-i mezbûre nâmına tereke-i Zeyd'den hissesinden ziyade nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁷⁴

159. Mesele: 3 Rebi'ülâhir Mendevan Şaban

Verese Taksim Şeması (...)

160. Mesele: Rebi'ülâhir Tortum Ekrek İhtiyar İsmail

Hind bir re's ibiþ danasını oğulluğu Zeyd'e hibe ettikten sonra ol dana Zeyd'in yedinde büyüyüp ziyade-i muttasıla ve fûrû' dahi hâsıla oldukça Zeyd ol ineği Amr'a bey' ve teslim etmekle hibeden rücû' sâkit olmuşken halen mezbûre Hind hibe-i merkumeden rücû' ve ol ineği Amr'ın ve fûrû'unu dahi Zeyd'in yedlerinden bi-gayr-i i vech almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁷⁵

Vr. 28

161. Mesele: 8 Rebi'ülâhir Tortum Kal'e Mehreküm Fatma Hatun Mahmut Ağa Yediyle

Hind bir kıt'a mülk ceviz ağacını eger ölünceye beni besler isen senin olsun diye oğlu Zeyd'e hibe ve teslim ve Zeyd dahi ol bağı zevcesi Zeyneb'in şu kadar kuruluş mehrine mahsuben mezbûre Zeyneb'e verdikten sonra Zeyd fevt olsa bu şartla hibe bâtil olduğuna binâen mezbûre Hind ol ceviz ağacıyla hâsıl olan mehsulunu zabt etmek murâd ettikte Zeyd'in zevcesi Zeynep mezbûre mücerred Zeyd ol ağacı mehrim mukabelesinde bana vermiş olmakla ol ağaç ve mahsûlu benim olmuş diye bi-gayr-i vech müdahale etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁷⁶

162. Mesele:

Zeyd kız karındaşları Hind ve Zeyneb sagîreler ile irsen ale-l-iştirâk malik oldukları bir bab mereki Zeyd fuzûlen ammi Amr'a bey' ve teslim eylese mezbûretan

³⁷⁴ Şer'i sebep olmaksızın pay sahiplerinden hiç biri diğerinin malını alma hakkı yoktur. (*el-Bahrü'r-Râik*).

³⁷⁵ Muttasıl olan ziyadenin oluşmasında rücu' mütteni'dir.(...) Hibe edilenin elinden zeval olursa rücu' iptal olur. (*Tatarhâniyye*).

³⁷⁶ Şartlı hibe batıldır. (*Hulâsa*). (...)(*Hindiyye*) (...)(*el-Înâye*).

Hind ve Zeyneb ba'del bülûğ ol merekten hisselerini Amr'ın yedinden alıp zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁷⁷

163. Mesele:

Zeyd kız karındaşları Hind ve Zeynep sagîreleriyle irsen müşterek oldukları şu kadar re's hayvanâtı âhere bey' ve itlaf ve esmanını kendi düğününe sarf ettikten sonra Zeyd fevt olsa mezbûretan Hind ve Zeynep ba'del bülûğ hayvanât-i mütlifenin kıymetlerinden hisselerini Zeyd'in terekesinden almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁷⁸

164. Mesele: 9 Rebi'ülâhir Pasin Bahçivan Hüseyin

Zeyd-i sagîrin babalığı Amr Zeyd râzı değilken Zeyd'in babasından müntakil şu kadar eşya-i ma'lumesiyle şu kadar re's hayvanını kabz edip eşya-ı mezbûreden bir mikdârın bilâ münü'i şer'i istihlâk ve hayvanını dahi âhere bey' ile itlaf eylese halen Zeyd ba'del bülûğ eşyadan mevcut olanlarını Amr'ın yedinden aynen almaya ve müstehlek olanın kıymetini dahi Amr'dan tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁷⁹

165. Mesele: 10 Rebi'ülâhir Tortum Zencik Mehmet

Mahmûdü'l-hâl olan Zeyd evlâd-ı sigârıyla müşterek olan bir kıt'a mülk bağından hissesini Amr'a bey' eder oldukça sigârın hisselerini dahi mâ'en semen-i misli ile Amr'a bey' ve teslim ve kabzi semen eylese Zeyd'in hissesinde bey' nafiz olduğu gibi sigârın hisselerinde dahi bey'i mezbûr caiz olup ol bağ Amr'ın mülkü olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.³⁸⁰

Bu surette ber vech-i muharrer bey'i mezbûr nafiz ve sahîh olmuşken Zeyd'in fevtinden sonra evlâd-ı sigârları ol bağı bi-gayr-i vech teğalluben Amr'ın yedinden ahz ve ammileri Bekr'e semen-i ma'lûme (...) semen eylediklerinde mezbûr Amr

³⁷⁷ Fuzulinin tasarrufu sabi payında kesinlikle geçerli olmaz. (...). Mal sahibi malını nerde görse alma hakkı vardır. (*Müeyyedzâde*).

³⁷⁸ Başkasının malını telef eden damındır. (*Hindiyye*). Çünkü borç ölümle zimmetten terekeye geçer. (*Nevâzil*).

³⁷⁹ Malının aynını bulanın almaya da hakkı vardır. (*el-İhtiyâr*).

³⁸⁰ İyi hal sahibi Babanın küçük çocuğun tarlasını değeri ile satması caizdir.(...). Mal icab ve kabul ile müşterinin malı olur. (*Dürerü'l-hükkâm*).

Zeyd'in evlâdının fuzûlen bey'lerini (...) şu kadar kuruş meblağ-ı mebî'i mezbûrlardan almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁸¹

166. Mesele: Narman Şakirli Ahmet

Zeyd Amr'a muâmele kastı ile verdiği akçesi için ber nehc-i şer'i ilzam-ı rıbh etmeyip lakin birkaç sene tahdîd-i temessük eylese Zeyd mücerred tahdîd-i temessük etmemle ilzam-ı rıbh etmiş olurum diye Amr'dan rıbh namına birkaç senede asl-i maldan ziyade şu kadar akçe alsa Amr rıbh-i mezbûrun asl-i mal mikdârını asla tutup ziyadesini Zeyd'en istirdade kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁸²

167. Mesele: Rebi'ülâhir Tercan Yakoli Hüseyin

Zeyd zevcesi Hind-i hâмили talâk-ı selâse eylese tatlık edip ba'dehu kırk gün mürûrunda mezbûre Hind'in iddeti vaz'-ı haml ile münkaziyye oldukta nefsinin Amr'a tezvîc etmek murâd ettikte Zeyd mücerred Hind'in hamli erkek olmağın boş olmaz zamiyle Hind nefsinin Amr'a tezvîc için bi-gayr-i vech men'e kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁸³

Vr. 29

168. Mesele: 16 Rebi'ülâhir Tortum Otha Molla İsmail

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bâ-tapu mutasarrıf olduğu tarlayı sâhib-i arz izninsiz şu kadar kuruş deyni mukabelesinde dâyini Amr'a ferağ edip lakin izn-i sâhib-i arz bulunmadan Amr fevt oldukta Amr'ın evlâdı ferağ-ı mezbûr muğayyerdir zammiyle ol tarlayı Zeyd'in ve sâhib-i arz izinlersiniz şu kadar kuruş bedel-i makbûz mukabelesinde Bekr'e ferağ ve teslim eyleseler evvelâ Zeyd'in Amr'a ve sâniyen Amr'ın evlâdının Bekr'e ferağları muğayyer olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁸⁴

Bu surette ferağ-i mezbûrların muğayyer olmasına binâen Zeyd ol tarlayı Bekr'in yedinden alıp zabt etmek murâd ettikte Bekr Zeyd'e Amr'ın evlâdına vermiş

³⁸¹ Gelen icazet geçen vekâlet gibidir semen mucizindir. (*Fusûleyn*).

³⁸² İmam Azam'a gayri meşru muamelatın kârından sorulmuş; halis haramdır demiş. (*Tatarhâniyye*). Kişi on dirhem karz vermiş bunun üzerine kâr talep etmiş ve almış. Karz veren verdiğini ana sermayeden saydırır. (*Hizânetü'l-Fetâvâ*). Haksız olandan aldığı iade edilir. (*Fusûleyn*).

³⁸³ Hamilin iddesi ister çocuk erkek ister kız olsun doğumla biter. İster bu iddet boşamadan, ister vefattan veya başka nedenden olsun. (*Zeylâi*). (...) (*Hidaye*).

³⁸⁴ Eğer zarar ... ila ahir. Bu durumda izin ve zarar bulunmaz. (*Gunye*).

olduğum bedeli sen bana vermedikçe ol tarlayı sana zabt ettirmem demeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁸⁵

169. Mesele: 16 Rebi'ülâhir Tortum Kesha Eyyüp

Zeyd kız karındaşı Hind'in muvacehesinde bir mikdâr arâzîye on beş seneden müteceviz bilâ da'va müstakillen mutasarrıf olup zirâat ettikten sonra mezbûre Hind bu müddette bilâ öZR sükût etmişken halen Hind sinîn-i merkumeden mukaddem ol arâzî babamız müteveffa Amr'ın tasarrufunda olup ba'de vefatihi arâzî-i merkumeden âdiyen bana hisse intikal eder diye da'va Zeyd ber vech-i muharrer Hind'in ol arâzîde hissesi olduğunu münkir olmadığı Hind'in da'vası bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁸⁶

170. Mesele: 17 Rebi'ülâhir Keskim İdris

Zeyd Hind'i şu kadar kuruş mehr-i muaccel tesmiyesi ile tezvîc etdikte Zeyd'in babası Amr Hind'in Zeyd zimmetinde olan ol kadar kuruş mehri mukabelesinde bir mikdâr eşya ile ebniya ve bahçe ma'lûmelerini oğlu Zeyd'e teberru'an mezbûre Hind'e verip teslim ettikten sonra Amr fevt olsa veresesı ol eşya ve ebniya ve bahçeyi bi-gayr-i vech Hind'in yedinden alıp beynlerinde mirasa idhâle kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁸⁷

171. Mesele: 17 Rebi'ülâhir Keskim Zur Selman Efendi

Zeyd karındaşı Amr sagîr ile birlik iken Zeyd mustakillen ticâret eylediği akçe ile nefsi için bir mikdâr hayvanât ve emvâl-i sâire iştirâ' eylese halen Amr ba'del bülûğ Zeyd'e mücerred seninle birlik olmamızla iştirâ' eylediğın hayvanât ve emvâl-i sâirede sana şerîk olmuş olurum demeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁸⁸

172. Mesele: 18 Rebi'ülâhir Tortum Kal'a Altı Mustafa

Zeyd zevcesi Hind'in bir re's ineğini izninsiz fuzûlen semen-i ma'lûme Amr'a bey' ve teslim ettikten sonra Hind bey'i mezbûra âlime oldukta mücîze olmayıp redd

³⁸⁵ Başkasına ait olan borçtan dolayı bir başkası sorumlu tutulamaz. (*Düerü'l-hikkâm*).

³⁸⁶ Zamanımızda fetva: Da'va miri arazisinde on sene terk edilirse ondan sonra kabul olunmaz. (*Fusûleyn*).

³⁸⁷ Hiçbir mal sabit ve ma'ruf olmayan bir hakdan dolayı elden çıkmaz. (*Hâmidîyye*).

³⁸⁸ Kesb kasibindir. (*el-Înâye*). Bir şeyi satın alan onundur. (*Bezzâziyye*).

etmek (...) bâtil olmağın Hind ol inek ile Amr'ın yedinde hâsıl olan fûrû'unu Amr'ın yedinden almaya kadire olur mu? el-Cevab: Olur.³⁸⁹

173. Mesele:

Verese Taksim Şeması (...)

174. Mesele: 20 Rebi'ülâhir Pasin Çamurlu

Hind müteveffanın zevci Zeyd ile anası Zeynep ve li-ebeveyn kız karındaşı Rukiye tereke-i Hind'i beynlerinde bi'r-rızâ bi'l-farizet-i şer'iyye iktisâm ve her birinin hisseleri ifrâz ve ta'yîn olunup kabz ettiklerinden sonra mezbûretan Zeynep ve Rukiye hisse-i mefruzeyi mesbûkaları olan eşya-i ma'lûmeleri semen-i ma'lûme mezbûr Zeyd'e bey' ve teslim ettiklerinde bey'i mezbûrda tagrîr yokken mezbûretan Zeynep ve Rukiye mücerred eşya-i merkumeyi değerinden noksana bey' etmiştir diye bey'i mezbûru fesh ile Zeyd'in yedinden geri almaya kadire olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁹⁰

Vr. 30

175. Mesele: 21 Rebi'ülâhir Tekedere Nene Hatun Yusuf Ağa Yediyle

Hind arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olup muaddün li'l-inbat olan çayır yerini şu kadar kuruş bedel-i makbûz mukabelesinde Zeyd'e ferağ ve teslim edip lakin izn-i sâhib-i arz bulunmasa ferağ-i mezbûr mugayyer olmamasına binâen Hind bedel-i merkumu Zeyd'e redd ile ol çayır yerini Zeyd'in yedinden aldıktan Zeyd'in ol çayır yerinden biçip istihlâk eylediği otun mislini dahi Zeyd'e tazmîne kadire olur mu? el-Cevab: Olur.³⁹¹

176. Mesele: 21 Rebi'ülâhir Pasin Manis Salih

Zeyd müteveffanın oğulları Amr, Bekr, Beşir Züfer ve Velid ile kızları Hind ve Zeynep tereke-i Zeyd'i beynlerinde iktisâm etmeyip mülk iken içlerinden Hind nefisini Halide tezvîc ve Halid'in menziline gittikten sonra on bir sene mürûrunda halen mezbûre Hind tereke-i Zeyd'den hissesini da'va edip almak murâd ettikte mezbûrlar Hind'e mücerred nefisini Halide tezvîcinden sonra on bir sene murur

³⁸⁹ Fuzuldan sadır olan her tasarrufun uygulaması vardır bu mevkuftur. Onay verirse uygulanır, redderse batıl olur. (*Müeyyedzâde*). Veled mülkte anneye tabidir. (*Düerü'l-hükkâm*). Mal sahibinin malını gördüğü yerde alma hakkı vardır. (*Müeyyedzâde*).

³⁹⁰ Satış îcab ve kabulla uygulamaya girer. (*Hidâye*). (...).

³⁹¹ Fetva başları (...).

etmekle hakkın sâkit olup da'van mesmû'a olmaz diye Hind'e hissesini vermemeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.³⁹²

177. Mesele: Rebi'ülâhir Narman İyde Nasif

Hind mülk-i arsada vâki' bir bab mülk değirmeni Zeyd ile ale-l-iştirâk mutasarrıfler iken mezbûre Hind ol değirmende olan rub'i hisse-i şâyiasını şu kadar kuruşa şeriki mezbûr Zeyd ile ecnebi olan Amr'a bey' ve şayia teslim ve kabz-i semen eylese bey'i mezbûr sahîh olur mu? el-Cevab: Olur.³⁹³

Bu surette mezbûre Hind makbûzu olan ol kadar kuruştan bir mikdârını mezbûrân Zeyd ve Amr'a hibe ve her birinin hissesini ifrâz ve ta'yîn ve Zeyd ve Amr'a teslim edip Zeyd ve Amr her biri makbuzları olan meblağ-ı mevhûbu kendi umûrlarına sarf ile istihlâk eyleseler halen mezbûre Hind nâdime olup hisesinden rucû'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁹⁴

178. Mesele: Rebi'ülâhir Pasin Haçlı Agop

Zeyd Amr ve Bekr ile ale-l-iştirâk malik oldukları bir bab ahırdan Zeyd hisse-i şâyia-ı ma'lûmesini Amr ve Bekr'in izinlerinsiz iki adet mecdiye altını bedeli ile Beşire bey' ve şayian teslim eylese bey'i mezbûr sahîh olur mu? el-Cevab: Olur.³⁹⁵

Bu surette Beşir bir re's öküzünü Zeyd'e olan iki adet mecdiye altını deyni mukabelesinde teslim ettikten sonra Zeyd bir müddet mürûrunda nâdim olup bey'i mezbûru (...) Beşire reddi ile ol ahırdan hisse-i şâyiasını geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.³⁹⁶

179. Mesele:

Miras taksim şeması(...)

Vr. 31

180. Mesele: 22 Rebi'ülâhir Çevketdar Ahmet

³⁹² Miras belirlenen bir hakdır. Te'hirle düşmez. (*Dürerü'l-hükkâm*). Da'va on beş sene sonra ancak sultan emriyle duyulur on beş senenin altında kabul olunur. (*Ankaravî*).

³⁹³ Muşa' satışı caizdir. (*Dürerü'l-hükkâm*). Ortağına kendi payını başkasının izni olmaksızın satış caizdir. (*Fusûleyn*).

³⁹⁴ Hibe edilen bir şey ziyan olduktan sonra geri alınmaz. Bu sorumluluk gerektirmez. (*Mecmau'l-Enhur*).

³⁹⁵ Müşa' bey'i caizdir. (*Dürerü'l-hükkâm*). Yabancı bir kişi vekil olduğu başkasının payını satması caizdir. Başkasının izni olmaksızın caizdir. (*Fusûleyn*). (*Mülteka'l-ebhur*).

³⁹⁶ Alışverişe borcuyla misil olur borcun kendisi olmaz. Sahih satış akidle mülkü gerektirir. Satıcının mülkü müşterinin zimmetindedir. (*Fusûleyn*).

Hind Zeynebi müddet-i red'da ırdâ' edip ba'dehu birkaç sene mürûrunda Hindden tevellüd eden Zeyd Zeynebi tezvîc eylese nikâh-ı mezbûr fâsid olur mu? el-Cevab: Olur.³⁹⁷

181. Mesele: 22 Rebi'ülâhir Ova Sitavuk Turus Zımmi

Zeyd bir karyede Amr'ın tarîk-i âmiyede vaki' kapısı önüne süpürttü rekub Amr'a ve ol tarikten sâir mürûr edenlere zarar-ı bedeni olsa Amr ve ol tarîkten sâir mürûr edenler Zeyd'i ol yere süpürttü ilka'sında men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.³⁹⁸

182. Mesele: Pasin Ardos Huri Hatun

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bir mikdâr arâzîyi tapu ile mutasarrıf iken fevt oldukça ol arâzîyi oğlu Amr ile kızı Hind âdiyen ve seviyyen bilâ bedel zabt ettiklerinden sonra Amr ve Hind dahi müteakiben fevt olup ancak anaları Zeynebi terk ettiklerinde mezbûre Zeynep ber-mûcib-i emr-i sultâni arâzî-i merkumenin haraç intikalın verip bilâ bedel zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.³⁹⁹

183. Mesele: 27 Rebi'ülâhir Narman Şekerli Mehmet

Zeyd br çift öküzünü Amr'ın bir çift öküzü ile şu kadar kuruş mukabelesinde mükâyedeten Amr'a bey' ve teslim ve Amr'ın öküzlerini kabz ve tarafeynden îcab ve kabûl bulunup bey'i mezbûrede tagrîr yok iken Zeyd Amr'a mücerred öküzlerimi değerinden noksana bey' etmişdi diye bey'i mezbûru feshe ve Amr'ın öküzlerini red edip kendi öküzlerini geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁰⁰

184. Mesele: 27 Rebi'ülâhir Pasin Emirkum Halil Ağa

Zeyd muaddün li'l-inbat çayır yerini bir sene müddetle şu kadar kuruşa Amr'a îcâr ve teslim edip ba'dehu müddet-i îcâre münkaziyye olmadan Zeyd fevt oldukça îcâre-i merkume münfesiha olduğuna binâen Amr ol çayır yerinden biçip istihlâk eylediği otun mislini zeydin veresesine verirken verese râzîyyeler olmayıp müstehlek

³⁹⁷ Murdiâ süt verenin annesi olur çocukları kardeşleri önceden ve sonradan olanların çocuğuyla evlenmeleri caiz olmaz. Evlâdın evlâdı ne kadar aşağı gitsede caiz olmaz. (*el-İhtiyâr*). Mahremlerin nikâhları fasit mi? Batıl mı? Bazıları fasit bazıları batıl demiştir. (*Bezzâziyye*).

³⁹⁸ Açık bir yolda kim bir kapı açarsa buda ammeye zarar veriyorsa insanlardan her birisi onu menetmeye hakkı vardır. (...).

³⁹⁹ Fetva Başı (...) İla ahir...

⁴⁰⁰ Satım îcab ve kabul ile yürürlüğe girer. Bey' kesinleşince alıcı ve satıcının pişmanlığı kalkar. (*Hidâye*). Şayet açık ğabn-ı fahişden hali ise her iki tarafta pişman olamaz. (*Dürerü'l-hükkâm*).

olan otun bedeline şu kadar kuruş alırız demeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁴⁰¹

185. Mesele: 7 Cemaziyelevvel Livane Tekzevan Hasan

Zeyd müteveffanın zevcesi Hind Zeyd'in zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr hakkını Zeyd'in (...) terekesi olmayıp ancak babası Amr zimmetinde semen-i mebi'den matlubu olan meblağ-ı ma'lumeden ahz ve istifa etmek murâd ettikte Amr bi-gayr-i vech imtinâ' edip vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁰²

186. Mesele: 7 Cemaziyelevvel Tortum Şepik Mustafa

Zeyd bir re's muayyen koyunuyla bir kîle hintasını dâyni Amr'a şu kadar kuruş deyni mukabelesinde rehn ve teslim edip ol koyundan Amr'ın yedinde fürû' hâsıla olduktan sonra Zeyd meblağ-i mezbûru tamamen Amr'a redd edip ol koyun ile fürû'unu almaya ve itlâf eylediği bir kîle hintanın mislini dahi Amr'a tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁰³

187. Mesele: 7 Cemaziyelevvel

Zeyd mülk kaldırımının Derûnunda olan harman yerinden car-ı Amr'ın hakk-ı mürûru yokken Amr Zeyd'in izni ile birkaç sene araba ve hayvanıyla mürûr ettikten sonra Zeyd fevt olsa Zeyd'in vereseşi Amr'ı ol harman yerinden mürûrundan men'â kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴⁰⁴

Vr. 32

188. Mesele: 7 Rebi'ülâhir Tortum Oşvanık Halil Emin Ağa Yediyle

Arabacı taifesinden Zeyd arabasına toprak tahmîl edip tarîk-i âmdan öküzlerini sevk edip giderken tarîk-i mezrada Amr'ın yüklü himârını çiğnetip bir ayağını kesr etmekle himâr topal olsa Amr ol himârı Zeyd'e reddiyle kıymetini tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁰⁵

189. Mesele: Rebi'ülâhir Pasin Posi Dere Musa

⁴⁰¹ İcâra veren ve icâr edenden birisinin ölümüyle icâre akdi fesh olur. (...).

⁴⁰² Tereke varisin elinde ise borcunu talep eder. (*Fusûleyn*).

⁴⁰³ Borcun râhini murtâhine borcu öderse rehnin teslimi icab eder. (*el-İnâye*). Çünkü teslimattan mani' zâil olmuştur. (*Fusûleyn*).

⁴⁰⁴ Bir kimsenin kendi arazisinden başkasının suyunun geçmesine ya da ona geçiş hakkı verildikten sonra varisler bu izinden vazgeçebilirler. Timurtaşı ve Kadıhan da da böyledir. (*Hizânetü'l-müftin*).

⁴⁰⁵ Ayaklarından birini koparırsa kıymetine damın olur. Yenilmeyen hayvan olsa dahi. (*Reddü'l-muhtâr*).

Zeyd bir hususda anası Hind'e gücendikte eğer senin evin varıp sana ana dersem üçden dokuz şart olsun dedikten sonra Zeyd Hind'in evine varmadan ve ana dahi demeden zevcesi Zeynebi bir talâk ile tatlık edip iddeti münkaziyye olduktan sonra Zeyd Hind'in evine varıp ve ana dahi deyip ba'dehu Zeynebi rızası ile tezvîc eylese şart-ı mezbûra binâen Zeynep üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁰⁶

190. Mesele: Rebi'ülâhir Bostancı Molla Ahmet

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr ale-l-iştirâk malik oldukları eşya ve hayvanâtlarını beynlerinde kable'l-iktisâm Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sagîr oğlu Bekr'i terk ettikte Bekr bâliğ olmadan Hind ve Amr hâkim emrinsiz ol eşya ve hayvanâtı beynlerinde kısmet edip Hind râzîyye değilken Bekr sagîr ile kendi hisselerini ve Amr dahi kendi hissesini kabz eyleseler kısmet-i mezbûre sahîh olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁰⁷

Bu surette mezbur Bekr ba'del bülûğ kısmet-i mezbûreyi mücîz olmayıp nakdî ile Hind ve Amr'ın makbûzları olan tereke-i mevcude ile hâsıl ve mevcut olan fûrû'larını tekrar âdil-âne iktisâm edip hissesini almaya ve istihlâk eyledikleri emvâlın kıymetlerinden dahi hissesini mezbûrlardan tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁰⁸

191. Mesele:

Zeyd babası Amr ile birlik iken âher diyarda kesb eylediği akçe ile nefsi için bir adet ebna bina edip fevt oldukta Zeyd'in ol binadan mâadâ tarlası olmamağın zevcesi Hind Zeyd'in zimmetinde olan şu kadar kuruş mehrini ol (...) ahz ve istifa etmek murâd ettikte Amr Hind'e baba sağlığında (...) Olmaz diye Hind'i men'e kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁰⁹

192. Mesele: Rebi'ülâhir Narman Başkale Hasan

Zeyd'in oğlu Amr asâkir-i şâhânedede aldığı maaşıyla nefsi için bir çift öküz iştirâ' edip ba'dehu babasından ayrıldıkta Amr ol öküzleri alıp zabt etmek murâd

⁴⁰⁶ Kişi hanımına, böyle yaparsan üç talak boşsun. Sonra bir talakla boşayıp iddeti bitinceye kadar terk ederse, sonra o fiili işlerse yemini boşa batıl olur sonra onunla evlenebilir. (*el-İhtiyâr*).

⁴⁰⁷ Ortakların kendi mallarına ve canlarına velayetlerinden dolayı rızalarıyla taksim etmeleri sahihtir. Ancak ortaklardan biri küçük olması durumunda bu sahîh değildir. Çünkü kadî'nın hükmü gereklidir. Onların velayeti kusurludur. (...).

⁴⁰⁸ Çünkü ona kendi payı hakkında bozma yetkisi vardır. (*Ankaravî*). Evlat mülkte anne velayetine tabidir. Helak olan mal için tazmin gereklidir.(...).

⁴⁰⁹ Kazanç kazanana aittir. (*el-İnâye*).(...

edecek Zeyd baba sağlığında oğlun malı olmaz diye öküzlere bi-gayr-i vech Amr'a vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴¹⁰

193. Mesele: Pasin Akçaları Sabit

Zeyd medyunu Amr'ın zimmetinde olan şu kadar kuruş alacağı mukabelesine Amr'ın şu kadar kîle zahîresini tegalüben ahz eylese Amr deynini eda edip ol kadar kîle zahîresini mevcut olsa aynen ve illa misliyyen Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴¹¹

194. Mesele: Keskim Asker Ahmet

Zeyd müteveffanın veresei terekeyi iktisâm ettiklerinden sonra içlerinden Zeyd'in kızı Hind istifa-i hakka ikrar etmediyse hissemde gabn-i fâhiş vaki' olmuştu ve bu da'va ve gabn-i fâhiş icat edecek terekeyi tekrar kısmet-i adile ile kısmet etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴¹²

Vr. 33

195. Mesele: Tortum Meksur Yakup Asker Ali Yediyle

Ecîr müşterek olan Zeyd bir karye ahâlisinin hayvanlarını râî ederken içlerinden Amr'ın bir re's öküzü Zeyd'in taaddî ve taksîrinsiz sirkat olursa Zeyd ol öküzüün hıfzında kusur etmediğine yemin ettikten sonra Zeyd'e damân lazım olur mu? el-Cevab: Damân-ı bi-nısf ihtiyar olunmuştur.⁴¹³

196. Mesele: Pasin Halık Derviş

Zeyd fevt oldukça ba tabu mutasarrıf olduğu arâzîsini kızı Hind ile sâir evlâdı adiiyyen ve seviyyen bilâ bedel zabt ettiklerinden sonra Hind dahi fevt olup ancak sağır oğulları İrfan ve İsmaili terk etmeğin sağıran mezbûrânın babaları Derviş bi'l-velaye arâzî-i merkumeden ber-mûcib-i emr-i sultân-i Hind müteveffanın hissesinin harac intikalını verip hisse-i merkumeyi sağıran mezbûrân için zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴¹⁴

⁴¹⁰ Çocuğun kesbi varsa o ona aittir. (*Bezzâziyye*). Bir şeyi satın alan kendisindedir. (*Bezzâziyye*).

⁴¹¹ Gasıbın gaspettiği mal elinde ise iade etmesi gerekir. (*Hidâye*).

⁴¹² Rıza ile yapılan bir taksimatı ortaklardan biri iptal edebilir bu kadının hükmüyle yaptığı gibidir. (...).

⁴¹³ Hırsızlık, gasp gibi durumlardan helak olmaktan koruma imkânı olduğunda korunmamışsa tazmin olur. (*Mülteka'l-ebhur*). Müteehhirinler kıymetin nısfı üzerine sulh yapmaya fetva vermişlerdir. (*Mecmau'l-Enhur*).

⁴¹⁴ Küçüğün malını muhafaza velayeti babanıdır. Tasarruf velayete bağlıdır. (*el-Muhîtü'l-Burhânî*).

Hind babası Zeyd müteveffanın terekesinden hissesini kable'l-ahz fevt olup zevci Amr'ı ve sagîr oğulları Bekr ve Beşiri terk ettikte mezbûr Amr Zeyd'in terekesine vaz'-ı yed eden vereseden bi't-tarîk'il münâsaha kendi hissesi ile sagîran mezbûrânın hisseleri alıp hıfz etmek murâd ettikte verese-i Zeyd mezbûrunun hisselerini bi-gayr-i vech tamamen vermekten imtina'a ve kendi deynleri için Amr'dan nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmazlar.⁴¹⁵

Verese Taksim Şeması (...)

197. Mesele: Rebi'ülâhir Sıtaruk Hacı Zimmi

Zeyd-i râiyenin Amr zimmetinde ücret-i râiden olan şu kadar kîle zahîre alacak hissesini Amr'dan talep ettikte Amr'ın da er karındaşın Bekr'in bana deyni olan şu kadar kuruşa mahsub ederim diye ol kadar kile zahireyi Zeyd'e vermekten imtina'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴¹⁶

198. Mesele: Rebi'ülâhir Narman İyde Ahmet Hüseyin Beg Yediyle

Zeyd kız karındaşları muvacehelerinde bir mikdâr arâzîyi on seneden müteceviz bilâ da'va mustakillen zirâat edip mezbûreler o müddette bilâ öZR sükût etmişler iken halen mezbûreler sinîn-i merkumeden mukaddem ol arâzîde hissemiz vardır diye da'va ve Zeyd mezbûrelerin arâzî-i merkumede hisseleri olduğunu münkir olacak da'vaları bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴¹⁷

199. Mesele: Rebi'ülâhir Livane Ökdem Mehmet

Zeyd gelini Hind'in arâzîsini Hind'in izni ile kendi dayını Amr'a olan şu kadar kuruş deyni mukabelesinde Amr'a ferağ ve teslim eylese ferağ-i mezbûr mütegayyir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴¹⁸

200. Mesele:

Zeyd gelini Hind'e şu kadar kuruş deyni mukabelesinde bir kıt'a tarlasını ferağ edip lakin izn-i sâhib-i arz bulunmadan Zeyd fevt oldukta ferağ-i mezbûrun mügayyer olmamasına binâen Zeyd'in evlâdı ol tarlayı zabt eyleseler halen Hind ol

⁴¹⁵ Küçüğün malının velayeti babanıdır. (*Fusûleyn*). (...)(*Hulâsa*).

⁴¹⁶ Kabul etme ve bozmaya yetkili hak sahibidir. (*Bezzaziye*). Başkasına ait bir borç bir düğlerinden istenmez. (...).

⁴¹⁷ Fetva: Zamanımızda da'va ücretli arazide on sene üstü terk edilirse duyulmaz. (*Fusûleyn*).

⁴¹⁸ Eğer toprak sahibinin izniyle ferağat olmuşsa bu değişmez. (...).

kadar kuruş ile hissesini Zeyd'in terekesinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴¹⁹

Verese Taksim Şeması (...)

Vr. 34

Verese Taksim Şeması (...)

201. Mesele: Rebi'ülâhir Etmekçi Hayrullah Usta

Zeyd mülk-i değirmenini Amr'a semen-i ma'lûme bey' eder oldukça Zeyd Amr'a eğer semen-i merkumu peşin verirsün değirmen senin olup ve eğer vermezsen beynimizde bey' olmamak şartıyla bey' ve teslim ve Amr dahi ol vech-ile iştirâ ve kabz eylese bey'i mezbûrun sahîh olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴²⁰

Bu surette Zeyd fevt oldukça ber vech-i muharrer bey'in fesadına binâen Zeyd'in verese bey'i mezbûru nakdi ve ol değirmeni Amr'ın yedinden da'va edip almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴²¹

202. Mesele: Cemaziyelevvel Ova Haydari Ali

Zeyd mülk arsasını Amr'a semen-i ma'lûme bey' ve teslim ettikten sonra arsayı mezbûreye muttasıl mülk merkeki olan Bekr bey'i mezbûru istimâ' ettiğinde ihtiyar-ı şuf'a edip şerâitına tamamiha riayet edecek ol arsayı şuf'a ile Amr'dan almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴²²

203. Mesele: Cemaziyelevvel Zeyd Eren Tortum Abdulkadir

Hind'in bir kıt'a vakıf bağının tevliyet ve gallesine ihfadından Zeyd ve Amr meşrutiyet üzere ale-l-ıştirâk mutasarrıflar iken Zeyd âher diyara gider oldukça tevliyet ve galle-i merkumeden hissesini mezbûr Amr'a şu kadar kuruş arâzî ahziyle ferağ ve iskat hakk ile halen Zeyd âher diyardan geldikte Amr'ın ol kadar kuruşunu redd edip şart-i vakıf üzere kendi hakkını zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴²³

204. Mesele: Cemaziyelevvel Tortum Ektesur Hüseyin

⁴¹⁹ Borç ölümle zimmetten terekeye geçer. (*Nevâzil*).

⁴²⁰ Eğer derse ki bin dirheme sana sattım altı günde bana getirmezsen aramızda bey' yoktur derse bu fasittir. (*Müeyyedzâde*). Dört günde parayı vermezse aramızda bey' yoktur bu bey' fasittir. (*Müeyyedzâde*).

⁴²¹ Fasid bir alımla bir şey alırsa sonra ikisinden birisi ölürse verese satışı fesh edebilir. (*Kunye*).

⁴²² Satışdan sonra hesap edilir; şahitlerle belirlenir buda kabz ve rıza ile olur. (*Mülteka'l-ebhur*).

⁴²³ (...).

Hind mülk-i bağıını zevci Zeyd'in dâyını Amr'a semen-i ma'lûme bey' ve kabz-i semen edip ba'dehu Hind makbûzu olan meblağdan şu kadar kuruş Amr'a olan deynini verip zevcî Zeyd'e teslim ve Zeyd dahi dâyını Amr'a verdikten sonra halen Hind mücerred semen-i mebî'adan senin alacağın te'diye olundu diye bi-aynihi te'diye olup bey'i mezbûru fesh ve ol bağı bi-gayr-i vech Amr'ın yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴²⁴

Vr. 35

205. Mesele: Livane Vanho Asker Sipahi Recep

Zeyd bir mahallden yük tahmîl edip götürmek üzere Amr'dan istiâre eylediği bargire yük tahmîl edip lakin hayvan yükü ile gitmesi mu'tâd olmayan bir tarîkten çekip giderken bargir uçup telef olsa Amr bargirin kıymetini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴²⁵

206. Mesele: Cemaziyelevvel Keskim Urres Salih Ağa

Zeyd sagîrin anası ve hidânesi Hind nefsinin sagîre ecnebi olan Amr'a tezvîc etmekle hakkı hidânesi sâkıt olmağın Zeyd'in hakkı hidânesi anasının anası Zeynep ile babasının anası Rukiye'den hangisininindir? el cevap Zeyneb'indir.⁴²⁶

207. Mesele: Pasin Ezab İmamı el Hacı Mahmut Efendi Yediyle

Zeyd zevcesi Hind'e hitab edip üç defa ben seni boşadım dese bu merteye ile Hind Zeyd'den üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olur.⁴²⁷

Bu surette Zeyd ben mücerred üçden dokuza tabiri ile şart olsun dememiştim binâen aleyhi mezbûre benden üç talâk boşolmaz diye Hind'i bilâ hulle tezvîce kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴²⁸

208. Mesele: 16 Cemaziyelevvel Tortum Varçin Osman

⁴²⁴ Bey' geçerli olunca feshe mecal yoktur. (*Dürerü'l-hükkâm*).

⁴²⁵ Hayvanı bir yere istiâreye verdi. İstiâre alan alışlagelmiş yoldan gitmediyse. Hayvan telef olursa damındır. Bilinen yolun aksine gitmişse yollar aynıysa damın değildir. Eğer gittiği yol uzak veyahut gidilmeyen yolsa damındır. (*Hindiyye*).

⁴²⁶ Mahremi dışında nikâh etmişse hidâne hakkı düşer. (*Mülteka'l-ebhur*). Küçüğün hidânesinde insanların en öncüsü ister nikâh zamanı ister boşanma sonrası annedir. Anne ölmüş veyahut evlenmişse anneannedir. (*Fetâvâ Kâdîhân*).

⁴²⁷ Boş ol sözü şu anlamdadır; Benden boş ol bir talâk vaki' olur. Bunu üç kere derse üç talâk vaki' olur. (*Âtaullah*).

⁴²⁸ Eğer hul'da üç (cariyede iki) talak olmuşsa başkası sahih bir nikâh ile nikâhlanmadığı müddetçe kendisine helal olmaz. Nikâhlayan kendisiyle beraber olur sonra boşar. (*Hidâye*).

Zeyd anası Hind ve kızkarındaşları Zeynep ve Rukiye birlik iken mezbûr Zeyd beynlerinde irsen müşterek tohumlarını mezbûrelerin izinleriyle yine müşterek tarlalarına zer' eyledikten sonra kable'l-hasâd Zeyd fevt olup mezbûreler ile sâir veresesini terk ettikte Hind ve Zeynep ve Rukiye tohumda olan hisselerine göre mahsûlün cümlesinden sehîmlerini ba'de tefrîk Zeyd'in hissesine isabet eden mahsûlden dahi Zeyd'e verasetleri cihetiyle hisselerini almak murâd ettiklerinde minvâl muharrer üzere iken sâir verese bi-gayr-i vech mezbûrelerin hisselerini vermekten imtinâ'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁴²⁹

209. Mesele: Cemaziyelevvel Tonik Haçator Zimmi

Tohum ve tarla Zeyd'in amel ve bakar ve alat Amr'ın olup hariç beynlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr âkd-i müzâraa eder olduklarında Amr mahsûl-i merkumeden Zeyd'in hissesine isabet eden mahsûlü bilâ ücret Zeyd'in menziline nakl etmek şartı ile fesad-ı akd-i müzâraa eylediklerinden sonra Amr ber vech-i muharrer amel edip zer' eylediği ekin henüz orak etmeden müzâraanın fesadına binâen Zeyd Amr'ı ortaklıktan ihraç ve Amr'ın bakar ve alatiyla görmüş olduğu amelenin ecr-i mislini Amr'a verip mezru' ekinin tamamını zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.

Vr. 36

210. Mesele: 17 Cemaziyelevvel Hasan Kale Abdulkadir

Zeyd mülk değirmenini dokuz mâh müddetle şu kadar kîle zahîreye Amr'a îcâr eder oldukça Amr ol kadar kîle zahîreyi değirmen mezbûrun gallesinden vermek üzere Zeyd ve Amr fesad-ı akd-i îcâre ettiklerinden sonra Amr müddet-i mezbûrede ol değirmeni zabt eylese halen Amr akd-i mezbûrun fesadına binâen müddet-i mezbûrenin ecr-i mislini Zeyd'e verirken Zeyd razı olmayıp ol kadar kîle zahîreyi alırım demeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴³⁰

211. Mesele: 18 Cemaziyelevvel Pasin Suflaseh Yusuf Hüseyin

Ecir müşterek olan Zeyd bir karye ahâlisinin koyunlarını râî ederken içlerinden Amr'ın dört re's koyunu Zeyd'in taaddî taksirinsiz gaib oldukça Amr gaib olan

⁴²⁹ Varisler arsında ortak olan bir araziye ortak tohumdan ekilince velinin ya da vasinin izniyle mahsul ortaklara aittir. (*Fusûleyn*). Varisler malını nerde bulurlarsa alırlar. (*Hulâsa*).

⁴³⁰ Çünkü cüzün parçaları amelinden icra olunur. Bunda asıl peygamberin nehyidir. (*Reddii'l-muhtâr*).(…)

koyunlarının yerine Zeyd'in dört re's koyunu tegallüben ahz eylese Zeyd adem-i taaddîyesine ba'de'l-half gaib olan koyunların kıymetlerinin nısfını Amr'a verip kendi koyunlarını Amr'ın yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴³¹

212. Mesele: 18 Cemaziyelevvel Ova Hünzek İsmail

Zeyd iki re's camış yavrularını dâyinı Amr'a şu kadar kuruş deyni mukabelesinde terhin edip lakin teslim bulunmadan Zeyd Amr'a filan zamana dek eda-i deyn edemezsem yavrular deynin mukabelesinde senin olsun deyip müddet-i mezbûre mürûrunda Zeyd deynini eda edememekle Amr Zeyd'in izninsiz ol yavruları götürse halen Zeyd deynini eda edip yavruları Amr'ın yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴³²

213. Mesele: 18 Cemaziyelevvel Pasin Mescitli Osman

Zeyd âher diyara gider oldukça babası Amr'e şu kadar re's koyunlarını ibdâ' ve teslim ettikten sonra Amr'ın ihtiyacı yokken ol koyunları âhere bey' ve itlaf eylese halen Zeyd geldikte ol koyunların kıymetlerin Amr'a tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴³³

214. Mesele: 22 Cemaziyelevvel Mensur Süleyman Kurtoğlu

Zeyd babası Amr'ın ayalında iken Amr'ın ibaha ve ihlalınsız şu kadar kuruşunu kendi (...) Sarf ve itlâf ettikten sonra Amr fevt olsa verese-i sâire Zeyd'in (...) kuruştan hisselerini Zeyd'den tazmîn edip almak murâd eylediklerinde (...) sağlığında sarf ve harac etmiş olmamla damân lazım gelmez (...) hisselerini bi-gayr-i vech vermekten imtina'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴³⁴

215. Mesele:

Zeyd babası Amr'ın ayalında iken Amr'ın mülk-i bahçe arsası üzerine ğers eylediği eşcâr şer'en Amr'ın olup ba'de vefatıhi sâir verese ol eşcârdan hisselerini almak murâd ettiklerinde Zeyd mücerred ben ğers etmiş olmamla müstakillen benim

⁴³¹ Yok, olmaktan koruma imkânı varsa damındır. Müteehhirinler değerinin yarısı üzerine sulha fetva vermişlerdir. (*Mecmau'l-Enhur ve Mülteka'l-ebhur*).

⁴³² Cumhura göre sadece icab ve kabul ile ipotek sahih olmaz ve üzerine hüküm düzenlenmez. (...). Biri rehin alana ben sana şu müddete kadar borcumu ödemezsem borcuma karşılık bu satıştır derse bu caiz olmaz. (Bezzaziye). Gasıbın gaspettiği mal elinde ise iade etmesi gerekir. (*Hidâye*).

⁴³³ Başkasının mülkünde hiçkimsenin tasarruf hakkı yoktur. (...). Başkasının malını telef eden damındır. (*Kunye*).

⁴³⁴ Başkasının malını sahibinin izni olmadan telef eden damındır. (*Damanat*). (...).

olmuş olur deyip verese-i sâirenin hisselerini bi-gayr-i vech şer'i vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴³⁵

216. Mesele: Cemaziyelevvel Tortum Şepin Sefer Çavuş

Zeyd oğlu Amr'a beraber olan Bekr'e şu kadar kuruş deynimi malikden eda ile ba'dehu ben sana vereyim demekle Amr dahi ol kadar kuruşu kendi malından Bekr'e eda eylese Amr bey'i mezbûru Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴³⁶

Vr. 37

217. Mesele: Cemaziyelevvel Tortum Şepin Sefer Çavuş

Zeyd babası Amr'ın ayalında iken âher mahalde müstakillen kesb ve ticâret eylediği akçe ile nefsi için bir adet araba iştirâ' edip ba'dehu babasından ayrıldıkta Zeyd ol arabayı alıp zabt etmek murâd ettikte Amr baba sağlığında oğlun malı olmaz diye arabayı bi-gayr-i vech Zeyd'e vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴³⁷

218. Mesele:

Zeyd karındaşı Amr'ın Bekr zimmetinde şu kadar kuruş alacak hissesini Bekr'den fuzûlen ahz ve Amr dahi mücîz oldukta Zeyd meblağ-ı mezbûru Amr'ın ibaha ve ihlalınsız kendi umûruna sarf ve itlâf eylese halen Amr ol kadar kuruşu Zeyd'den talep edecek Zeyd mücerred birlikte sarf etmiş olmamla damân lazım gelmez diye meblağ-ı merkumu Amr'a vermekten imtina'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴³⁸

Veraset taksimi (...)

219. Mesele: Cemaziyelevvel Ovacık Ebdalcık Turak Çavuş

Zeyd hayatında oğulları Amr, Bekr ve Beşirin düğünlerine teberru'en kendi malından şu kadar kuruş sarf edip ba'dehu fevt oldukta mezbûrlar ile diğer oğulları Züfer ve Halidi terk etmeğin mezbûrlar birlik iken amel edip beş hisse üzerine kesb eyledikleri akçe ile nefisleri için bir mikdâr ebniya ihdâs ve emvâl-i sâire ve zahâir

⁴³⁵ Kazancın tümü babanın değildir. Babanın çocuklarından biri, bir ağaç dikmişse o ağaç babanın olmaz. (*Ankaravî*).

⁴³⁶ Birine yerime borcumu öde denilirse borç ödendiğinde o borç kendisine döner. Her ne kadar ben sorumluyum demezsede. (*Tatarhâniyye*).

⁴³⁷ Eğer oğlun kendi kazancı varsa o onundur. (*Bezzâziyye*). Satın alınan şey alanındır. (*Bezzâziyye*).

⁴³⁸ Malik bozulan bir satıştan mülkünü alabilir. (*Bezzâziyye*). Başkasının malını sahibinin izni olmaksızın telef eden damındır. (*Damanat*).

tahsil ettiklerinden sonra halen Amr mezbûrlardan ayrıldıkta ol ebniya ve emvâl ve zahâirin tamamından hissesini almak murâd ettikte mezbûrân Züfer ile Halid mücerred babamız sizi sağlığında evlendirip şu kadar kuruş sarf etmekle biz dahi emvâl-i müşterekeden ifrâz ederiz diye naibleri namına emvâlımız buradan bi-gayr-i vech ve bilâ rıza nesne ifrâz etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁴³⁹

Veraset taksimi (...)

220. Mesele: Cemaziyelevvel Narman Şekerli Asker Abdulkadir

Zeyd müteveffanın arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olup muaddün li'l-inbat olan çayır yerini ber-mûcib-i mer-i sultâni kızları Hind Zeynep, Rukiye ve Ra'd kendisinden mukaddem fevt olan kızının sagîr oğlu Amr'a âdiyen ve seviyyen intikal ettikten sonra Zeyd'in er karındaşı Bekr ol çayır yerini teğalluben zabt ve bir müddet otunu biçip istihlâk ile halen Amr ba'del bülûğ ol yerinden kanuni vech-ile hissesini zabta ve Bekr'in istihlâk eylediği ottan dahi hissesini misliyen Bekr'den zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁴⁰

221. Mesele: Üç Küleyb Ali

Bir karyenin çobanı Zeyd ol karyenin hayvanlarını râî ederken içlerinde Amr'ın bir re's öküzü sirkat olundukta Zeyd'e öküzün hıfzında âdem-i kusuruna ba'del half damân bi'n-nısf lazım gelirken Amr hilâf-ı şer'i ol öküzün tamam kıymeti lazım gelir zamiyle Zeyd'in şu kadar kîle zahîresini tağalluben ahz eylese halen Zeyd ber-vech-i muharrer öküzün nisf-i kıymetini Amr'a verip ol kadar kîle zahîresni mevcut aynını istirdada müstehlek ise mislini Amr'dan tazmîne kâdir olur mu? Müteehhirinler yarısına sulh etmişlerdir.

Vr. 38

222. Mesele: Cemaziyelevvel Ova Topal Çavuş Hüseyin

Verese Taksim Şeması (...)

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sagîre kızları Zeynep ve Rukiye'yi ve li-ebeveyn er karındaşı Amr'ı terk edip tereke-i Zeyd'i kable'l-kısmet Hind dahi fevt

⁴³⁹ Hiçbir nefis başkasının sorumluluğunu yüklenmez. (*Ğurerü'l-ahkâm*). Şer'i sebep olmaksızın hiçbir kimse başkasının malını alamaz. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁴⁴⁰ Çünkü telef etme ... İla ahir. Telet edilenin misli ödenir. (*el-Mebsût*).

olup sagîre kızları mezbûratan Zeynep ve Rukiye'yi ve li-ebeveyn er karındaşı Bekr'i terk ettikte kadî ber-nehc-i şer'i tahrîr-i tereke edip cümle tereke Amr'ın yedinde kalmakla halen Zeynep ve Rukiye ba'del bülûğ tereke-i merkumenin bi't-tarîk'il münasebe hisselerini ammileri vasî mezbûr Amr'dan talep ettiklerinde Amr hini tahrîrde terekeye vaz' olunan kıymetten hissizenizi alın diye ayal-ı terekenin bı her nev'înden tamam hisselerini vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁴¹

223. Mesele: Cemaziyelevvel Pasin Bahçivan Şerife Hatun

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan iki kıt'a tarla ve çayır yerlerini oğlu Amr'a izn-i sâhib-i arz ile meccânen ferağ ettikten sonra Amr fevt oldukça arâzî-i merkume ber-mûcib-i emr-i sultâni âdiyen bilâ bedel Amr'ın oğlu Bekr'e ba'del intikal Bekr dahi fevt olup ancak anası Hind'i terk etmeğın mezbûre Hind ber-mûcib-i emr-i sultâni arâzî-i merkumenin haraç intikalın verip bilâ bedel zabt etmeye murâd ettikte Zeyd mücerred oğlum Amr fevt oldu diye ferağtenadım olup arâzî-i merkumeyi bi-gayr-i vech müdahale etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁴²

224. Mesele: 2 Cemaziyelahir Hınıs Ber Mukter Ömer Efendi

Zeyd Amr'dan istikrâz eylediği şu kadar sâ' hıntayı kendisi ile hanesi halkının sadaka-i fitreleri namı ile Amr'a def' ve teslim ve Amr dahi ol vech ile kabz ve kabul eylese Zeyd sadaka-i fitreyi eda etmiş olup lakin Amr'dan istikrâz ettiği ol kadar sâ' hınta Zeyd'in Amr'a karzen deyni olmuşken halen Amr ol kadar hıntayı Zeyd'den talep ettikte Zeyd mücerred hınta-i merkumu ber vech-i muharrer sana vermiş olmamla mutâlebede hissizen yoktur diye hınta-i müstakrizenin mislini Amr'a vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁴³

225. Mesele: Tortum Hahu Osman

Zeyd (...) tapu ile tasarrufunda olan tarlayı izn-i sahibi arz ile meccânen oğulları Amr ve Bekr'e ferağ ettikte ol tarlada hüda-i nâbit olan ceviz eşcârı şer'an arza tabi' olup min-gayri zıkr ferağ-ı mezbûre dahi olmuş iken mezbûr Amr fevt oldukça Amr'ın evlâdı ber-mûcib-i emr-i sultâni ol tarla ve eşcârın ber vech-i kanun

⁴⁴¹ Her verese hissesini terekenin her çeşidinden alabilir. İster tarla, ister menkul ister gayrimenkul olsun. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁴⁴² Ne zaman ki iktiza yer sahibinin izni ile olmuşsa mukteza yedinden nüzul olur. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁴⁴³ (...)

nıflerinin haraç intikalını verip bilâ bedel seviyyen zabt etmek murâd eylediklerinde Bekr ol eşcârdan Amr'ın evlâdının hisselerini bi-gayr-i vech vermemeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁴⁴

226. Mesele: 3 Cemaziyelahir Tortum Hosirik Ya' kub

Zeyd sagîrin mine'l-kadîm harman yerinin tarîki üzerine car-ı Amr bi-gayr-i hakkın çeper ihdâs ve ol tarîki kendi harmanın yerine ilhâk edip ba'dehu on iki sene mürûrunda Amr fevt olsa halen Zeyd'in vasî mensubu hâli Bekr ol çeperi Amr'ın veresesine ref' ve ol tarîki ke'l-evvel sagîr için zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁴⁵

Vr. 39

Veraset taksimi (...)

227. Mesele: Cemaziyelahir Oda Başı Kurtdere Abbas

Bir karyenin leylen ve nehâren koyun çobanı Zeyd, ol karyenin koyunlarını nehâren râî edip gecesi bir mahalde hayvanları alel-âde yatırdıkta Zeyd'in san'ı ve haberi olmaksızın ol koyunlar gaib olup Amr'ın mezru' tarlasını istihlâk eyleseler Zeyd âdem-i taaddîyesine yemin edecek damândan halas olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁴⁶

228. Mesele: Cemaziyelahir Torum Saranha Recep Çavuş

Hind arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olup muaddün li'l-inbat olan çayır yerini zevci Zeyd ferağ ve Zeyd dahi çayırını Amr'a ferağ ve teslim edip lakin Hind'in Zeyd'e ve Zeyd'in Amr'a ferağlarında izn-i sâhib-i arz bulunmamanın ferağ-ı mezbûrların mugayyer olmasına binâen mezbûre Hind ol çayır yerini Amr'ın yedinden aldıktan Hind'in izninsiz biçip istihlâk eylediği otun dahi mislini Amr'dan tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁴⁷

229. Mesele: Diyadin Naibi Ahmet Faik Efendi Tarafına

⁴⁴⁴ Toprak sahibinin izniyle yapılan ferağat malı sahibinin elinden çıkarır. (...). Kendiliğinden çıkan ağaç ve ekin toprak sahibine aittir. Çünkü onun toprağında bitmiştir. (*Müeyyedzâde*).

⁴⁴⁵ Kadim kadim üzere terkedilir. Hak önceden açığa çıkmıştır. (*Bezzâziyye*). Kimsenin hakkı bir delil olmaksızın elinden alınmaz. (*Hâmidîyye*).

⁴⁴⁶ İneklerden bir inek kaybolsa ve birinin tarlasına girse, ekini ifsad etse çoban damın olmaz. Ancak çoban gönderirse damın olur. (*Hindîyye*)

⁴⁴⁷ Fetva başları (...).

Hind Zeyd'in meczûm ettiğini bilmeden nefisini Zeyd'e tezvîc eylese Hind vakife oldukça râzîyye olmayıp nefisini kadîye tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁴⁸

230. Mesele:

Zeyd cüzâm marazine mübtela oldukça zevcesi Hind nefisini Zeyd'den tefrîk murâd eylese hâkim-i şer'i olan Halide İmam Muhammed kavli-i şerifi ile amel etmek üzere emr-i âlî murâd olsa Halid ol emr mûcibince amel edip Hind'i Zeyd'den tefrike kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁴⁹

Veraset Taksimi (...)

231. Mesele: Cemaziyelahir Tercan Çiftlik Şakir

Bir karyenin koyun çobanı olan Zeyd ol karyenin koyunlarını leyle bir mahalde yaturdukta Zeyd'in san'ı ve haberi olmaksızın ol koyunlar gaib olup Amr'ın mezru' tarlasını istihlâk eyleseler Amr mücerred koyunlar ekini itlâf etmekle damân lazım gelir za'miyle Zeyd'in şu kadar kira zahîresini bi-gayr-i ahz ve istihlâk eylese halen Zeyd âdem-i taaddîyesine beyyine edecek damânda halâs olup ol kadar kîle zahîrenin mislini Amr'dan tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁵⁰

232. Mesele:

Bir karyenin ecîr müşterek çobanı olan Zeyd ol karyenin koyunlarını râî ederken içlerinden Amr'ın bir re's koçu Zeyd'in taaddî ve taksîrsiz gaib olsa Zeyd ol koçun hıfzında kusur etmediğine ba'del half damân bi'n-nısf lazım gelirken Amr ol koçun tamam kıymeti lazım gelir diye Zeyd'in dört re's tohlusunu bi-gayr-i hakkın ahz eylese halen Zeyd ber vech-i muharrer ba'del half ol koçun nısf-i kıymetini Amr'a verip kendi tohlularını Amr'ın yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁵¹

Vr.40

233. Mesele: Cemaziyelahir Kığı Pamaksız Hüseyin

⁴⁴⁸ Kendisinde hanus cüzam veya baras hastalığını görse nikâhı fesh edemez imam muhammede göre edebilir. (*Mülteka'l-ebhur*).

⁴⁴⁹ Fetva başları (...).

⁴⁵⁰ Telef edilen şey keyli, vezni ya da adedi ise yakınıyla tazmin edilir. (*Mülteka'l-ebhur*).

⁴⁵¹ Müteahirinler, yarısının ödeneceği üzerinde sulh yapmaya fetva vermişler. (*Mecmau'l-Enhur*).

Şirket-i vucuh ile şerîkler olan Zeyd ve Amr münâsafeten iştirâ' eyledikleri emvâl-ı ticâret için âher diyara nakl ettiklerinde Zeyd emvâl-ı müşterekiyi Amr'ın yedinde terk ve âher mahalle gitmekle Amr umûr-ı şirket için mal-ı şirketten kadar-i ma'ruf şu kadar kuruş sarf ve ol malı bey' ettikten sonra Amr dahi ol mahalle gidip Zeyd ile muhasebe gördüklerinde Amr'ın taaddî ve taksîrinsiz mal-ı şirkete bir mikdar zarar tertip eylediği zahir olsa Amr Zeyd'e ol zararı nisfiyet üzere çekelim derken Zeyd râzî olmayıp cümle zararı sen malikdin çünkü demeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁵²

234. Mesele: Cemaziyelahir Tortum Üngüzek Hacı Yusuf

Zeyd'in mülk-i bağının mevzu-u muhitinden car-ı Amr'ın mülk-i bağına tarîk olup bi-hakk-ı evvel tarîkden mine'l-kadîm evlâd ve ayalı ile kendi mülk-i bağına mürûr ede gelmişken Zeyd Amr'ın ber vech-i muharrer mecrâ-yi mürûra dîvâr-ı bina ve ihdâs edip Amr'ı vaz'-ı kadîm üzere mürûrundan men'eder olsa Amr Zeyd'e dîvârını ref' ve ke'l-evvel bağına mürûr etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁵³

235. Mesele: Cemaziyelahir Livane Ova ve Ahmet

Şerîken beyninde kabil-i kısmet olmayan bir harman arsası hisseleri nisbetinde kısmet olduğu takdirce şürekânın her biri hissesiyle intifa' mümkün değilken içlerinden Zeyd şürekâ-i sâire izinlerinsiz ol harman arsasını kısmet ettirip hissesini ifrâz ettirmeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁵⁴

Bu surette şürekâ-i sâire ol harman arsasında her birimiz hisselerimize göre münâvebe ile harman devr edelim derlerken içlerinden mezbûr Zeyd bi-gayr-i vech imtinâ' ile muhaibeye cebr olunur mu? el-Cevab: Olunur.⁴⁵⁵

236. Mesele: Cemaziyelahir Narman Ağa Hüseyin

Zeyd ba'dehu zevcesi Hind müteakiben fevt olup oğulları Amr Bekr Beşir ve Züfer ile kızları Zeynep ve Rukiye ve Ra'd'ı terk ettiklerinde müteveffayanın terekelerini kablel iktisam Zeynep nefsinin Halide tezvîc ve Halid'in menziline

⁴⁵² Kişinin kira, nafaka ve yiyecek ihtiyacı için ana sermayeden harcayabilir. Bu satın alınan malda mülk miktarına göre tazmin gerekir. (*Hindiyye*).

⁴⁵³ Öncesi üzerine bırakılır çünkü hak onda zuhur bulmuştur. (*Hidâye*). Çünkü hak sabittir. O'nun için geçmez. (*Bezzâziyye*).

⁴⁵⁴ Hamam vb şeyler gibi bölüştürülmesinde zarar görülen şeyler tüm ortakların rızası olmaksızın bölüştürülmez. Çünkü bölüştürme fayda sağlamalıdır ancak budurumda zarara neden olmaktadır. (*Mülteka'l-ebhur*).

⁴⁵⁵ Hibeye icbar olunur veya bazı ortaklar talep eder. (*Mülteka'l-ebhur*).

gittikten sonra Amr ve Bekr dahi fevt olduklarında mezbûrân Zeyd ve Hind'in terekeleri Beşir ve Züfer ile Amr ve Bekr'in vereseleri yedlerinde kalmağın halen mezbûr Zeynep vakt-i tezvâcinden itibaren ancak on üç sene (...) yedlerinde olan terekeden hissesini da'va edip almak (...) ile Amr ve Bekr'in hisseleri mücerred hân-i tezvâcinden on üç sene sâkit olup da'van mesmû'a olmaz diye bi-gayr-i vech (...) hissesini vermekten imtina'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁴⁵⁶

237. Mesele: Cemaziyelahir Pasin Maslahat İrfan

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr müşterek olan emvâl ve hayvanât ve menzillerini bi'r-rıza beynlerinde iktisâm edip her biri hissesini ifrâz ve kabz ettirdikten sonra Zeyd hissesine inayet eden emvâl ve hayvanât ve menzilinini semen-i ma'lûme mezbûr Amr'ın oğulları Bekr ve Beşir ve Züfer ve Halide bey' ve teslim ve tarafeynden îcab ve kabûl bulunsa ol emvâl ve hayvanât ve menazil-i mebî'a mezbûrların beynlerinde şayiân dört hisse üzerine şirâ'-ı mülkleri olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁵⁷

Bu surette Zeyd ba'dehu Bekr ve ba'dehu Amr fevt olduklarında Bekr'in oğulları İrfan ile Kasım ve kızı Hind babaları Bekr ile Beşir ve Züfer ve Halid'in Zeyd'den iştirâ' eyledikleri emvâl ve hayvanât ve menzillere vaz'-ı yed eden mezbûrun Beşir ve Züfer ve Halidden ber vech-i muharrer babaların irsen intikal eden hisseleri ile fûrû'-ı mevcudesinden hisselerini tefrîk edip almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴⁵⁸

Vr. 41

238. Mesele: Tortum Necik Halil

Veraset taksimi (...)

Zeyd kızı Hind bîkr-i balıganın zevci Amr zimmetinde olan şu kadar kuruşu mehr-i muaccelini Amr'dan ahz edip lakin bir mikdârını Hind'in cihazına sarf ve bir mikdârı kendi zimmetinde iken Hind fevt olup babası mezbûr Zeyd'i ve sâir

⁴⁵⁶ Miras malum olan bir hakır te'hirle iskat olunmaz. (*Müeyyedzâde*). Da'va on beş sene sonra ancak padişahın emri ile kabul edilir. (*Ankaravî*).

⁴⁵⁷ Müşteri mala îcab ve kabul ile sahip olur. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁴⁵⁸ Fer' aslın mülkiyeti ile mülk olur. Çünkü furu' mülkün semeresidir. (*el-İnâye*).

veresini terk ettikte sâir verese Zeyd'in zimmetinde kalan meblağdan hisselerini Zeyd'den almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴⁵⁹

239. Mesele: Cemaziyelahir Pasin İbrahim Damadı Hasan Yediyle

Zeyd fevt olup oğlu Amr'ı ve kendinden mukaddem fevt olan oğlunun oğlu Bekr'i terk ettikte Amr asabette Bekr'den ber vech-i mukaddem olmakla Zeyd'in terekesini ifrâz ve bir bab menzili Beşire bey' ve teslim ettikte Bekr Amr'ın vücuduyla mahcub iken Zeyd'e varis olurum za'miyle ol manzile mudahele etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁴⁶⁰

240. Mesele: Pasin Timâr Yaylası Dede Baba Efendinin Tahrîriyle

Zeyd kızı Hind bîkr-i baligayı Amr'a tezvîc eder oldukta Hind'in mihr-i muacceli için Amr'dan almış olduğu şu kadar kuruşu Hind'in cihazına sarf etmeyip kendi emvâlına sarf eylese halen mezbûr Hind ol kadar kuruş mehrini Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁶¹

241. Mesele: Cemaziyelahir İspir Kayserli Halil Efendi

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan muaddün li'l-inbat olan çayır yerini sâhib-i arz izninsiz Amr'a ferağ ve teslim edip Amr bir müddet ol çayır yerinde nâbit olan otu Zeyd'in izninsiz biçip istihlâk eylese ferağ-i mezbûrun mugayyer olmasına binâen Zeyd ol çayır yerini Amr'dan istirdad eyledikte Amr'ın müddet-i merkumede ol çayır yerinden biçip istihlâk eylediği otun mislini tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁶²

Verese Taksim Şeması (...)

242. Mesele: Pasin Porsuh Turak

Zeyd müteveffanın vereseşi tereke-i Zeyd'i beynlerinde iktisâm ettiklerinden sonra içlerinden Hind istifa-i hisse ikrâr etmeden hissemde gabn-i fâhiş vaki

⁴⁵⁹ Kadına ödenen mehr-i muaccel kendisine aittir. Şayet velisine veyahut cihazın kullanırsa damân olmaktan kurtulur ve üzerinde borç yoktur. (*Cami'ul-Fetâvâ*). Mal ve hak bırakan kendi varislerindir. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁴⁶⁰ Yakın uzağı hacb ediyor. Oğul torunun hacibidir. (*Hindiyye*).

⁴⁶¹ Fetva Başu ... İla ahir. (*Cami'ul-Fetâvâ*).

⁴⁶² Toprak sahibi yeşertmek için sularsa ya da onu ekime hazırlarsa onun mülkü olur. (*el-Mebsût*). Yeni toprak kanunda da böyledir.

olmuştur diye da'va ve gabn-i fâhişi isbat edecek terekeyi kismet-i adile ile kismet ettirmeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁶³

243. Mesele: Cemaziyelahir Üngüzek İbrahim

Hind li-ebeveyn kız krındaşı Zeyneb'in menziline bir müddet maraziye olup sâhib-i firâş iken Zeynep Hind'in izninsiz müddet-i mezbûrede kendi malından teberru'en Hind'e infâk eyledikten sonra Hind fevt olsa halen Zeynep infâkı için bi-gayr-i vech Hind'in terekesinden nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁶⁴

244. Mesele: Cemaziyelahir Tortum Rimat Osip Zimmi

Hind bir kıt'a mülk bağını semen-i ma'lûme Zeyd'e bey' ve teslim ve kabzi semen edip ba'dehu Zeyd ol bağda bir mikdâr fidan ğers ve terbiye ettikten sonra halen Hind Zeyd'e mücerred ol bağı sana vermem için huzur-i hakimde takrîr vermemiş olmanla bey'i mezbûru fesh ederim deyip ol bağı bi-gayr-i vech Zeyd'in yedinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.

Vr. 42

245. Mesele: 1 Receb Pasin Sanamur Muhammed

Veraset taksimi (...)

246. Mesele: 2 Receb İspir Ferek Mustafa Hayrullah Oğluna Yediyle

Zeyd Amr'ın yedinde olan bir bab-ı mülk değirmen için babam Bekr'den irsen bana müntakil mülkdür diye Amr'dan da'va Amr dahi baban Bekr değirmen mezbûru sıhhatinde filan tarihte babam Beşire bey' ve teslim ve ba'dehu ben dahi Beşir'den iştirâ' etmiş olmamla şirâ'-i mezkûr diye da'va ve ikamet-i beyyine edip Zeyd dahi tarihi mezbûrdan sonra sen babam Bekr'den değirmen mezbûrun şirâ'sına talib olmuştuki diye def'i da'va ve Bekr'den Amr'ın ol değirmeni şirâ'ya talib olduğunu ispat edecek Amr'ın yedinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁶⁵

247. Mesele: 3 Receb Pasin Hobek Mehmed

⁴⁶³ Ğabn-ı fahiş payda açık olmuşsa, eğer bu yanlışlıkla olmuşsa ittifaken batıldır. Eğer bu kendi aralarında rıza ile olmuşsa sahih görüşe göre yine batıldır. Mağdur olanın davası duyulur. (*Reddü'l-muhtâr*).

⁴⁶⁴ Teberru' verilen kişiden geri alınmaz. (*Bezzâziyye*).

⁴⁶⁵ Satın alma, hibe ve vedi'a mülk davasını rededer. (*Dürerü'l-hükkâm*).

Er ve kız karındaşlar olan Zeyd ve Amr ve Hind ve Zeyneb ve Rukiye babalarından âdiyen ve seviyyen intikal eden arâzîyi mezbûrân Zeyd ve Amr ber nehc-i kanun iktisâm ve ifrâz etmeden hisse-i müşa'alarını Bekr'e îcâr eyleseler îcârı mezbûr fâsid olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁶⁶

Bu suret de mezbûrân Zeyd ve Amr'ın kız karındaşları Hind, Zeynep ve Rukiye mezbûreler ile arâzî-i merkumeyi izin-i sâhib-i arzla iktisâm ettiklerinde mezbûreler arâzî-i merkumeden hisselerine isabet eden tarlaları Bekr'in yedinden istirdâd ve zirâat etmek murâd ettiklerinde ber vech-i muharrer îcâr fâsid iken Bekr mücerred îcârı mezbûre binâen arâzî-i merkumeden mezbûrelerin hisselerini teslim için imtina'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁶⁷

248. Mesele:

Zeyd müteveffanın arâzî-i emîriyyeden bâ-tapu mutasarrıf olduğu bir kıt'a çayırı evlâdı Amr, Bekr, Beşir, Hind, Zeynep ve Ra'd'a âdiyen intikal ve bi-her sene öşrü verile gelüp mine'l-kadîm ot enbat için mu'tâde ve tehiyye olunan çayırılarını Amr, Bekr ve Beşir sâhib-i arz izninsiz Halide ferağ ve teslim ettiklerinde Halit ol çayır yerini bir müddet zabt ve otunu biçip ahz ve itlâf eylese ferağ-i mezbûrun mu'teber olmamasına binâen içlerinden Hind ol çayır yerinden hissesini zabt ettikte Halid'in müddeti merkumede ol çayır yerinden Hind'in izninsiz biçip ahz ve itlâf eylediği ottan dahi hususen mislini Halit'den tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁶⁸

249. Mesele: Pasin Ülya Ağçeler İsmail

(...) Zeyd'i müddeti rada'da irdâ' eylese Zeyd Hind'in âher kızı (...) tezvîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁶⁹

250. Mesele: Receb Tortum Ezuret Rüşdü Beg

Zeyd Amr'ın feresini rükûb için istiâre eder oldukça Amr ol katırı Zeyd'e iâre edip lakin eşkiyadan havfi cihetle "filan mahelle götürme!" diye nehy etmişken Zeyd

⁴⁶⁶ Müşa' olan malın îcâresi ister taksim olmuş, ister olmamış olsun fasittir. Bu Ebu Hanifenin kavlidir fetva bunun üzerinedir. (*Fetâvâ Kâdîhân*)

⁴⁶⁷ Haksız yere alınan, haksızca alandan geri alınır. (*Fusûleyn*).

⁴⁶⁸ Fetva Başı ... İla ahir.

⁴⁶⁹ Keza fi fetvai Ali Efendi (*Niâmil İslam*). Murdiât redi'in annesi olur. Önce veya sonra olan çocuklar redi'in kardeşleri olur. Onunla veya evlatlarının hiç biri ile evlenemez. (*el-İhtiyâr*).

ol feres ile mahalli mezbûre vardıkta eşkıya feresi Zeyd'in yedinden ahz eyleseler Amr'ın feresin kıymetini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁷⁰

251. Mesele: Pasin Ağçeler İsmail

Hind kızı Zeynep ile Zeyd'i müddeti rada'da irda' ile Zeyd Hind'in âher kızı Hatice'yi tezvîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁷¹

Vr. 43

252. Mesele: Receb Kiği Kurtu

Zeyd bir re's feresinin nısfını semen-i ma'lûme Amr'a bey' eder oldukça Zeyd Amr'a semen-i merkumun üç güne deg verirsen ol feresin nısfı senin olup eğer vermezsen beynimizde bey olmamak şartıyla bey' edip ve Amr dahi ol vech-ile iştirâ' eylese bey'-i mezbûr fasit olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁷²

253. Mesele: Receb Tortum Vahtanos İbrahim Hancı Mahmut Ağa Yediyle

Zeyd kısrağından tevlid edip sonra mezbûr re's katır kalunun semeni ma'lûme Amr'a bey' ve Amr dahi iştirâ' eylese bey'i mezbûr caiz olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁷³

Bu surette Zeyd ol kalunun semenini kabz edip lakin kalunu Amr'a teslim etmeden Zeyd'in yedinde iken sirkat olunup zayi' olsa Amr Zeyd'den semeni merkumeyi istirdâda kâdir olur mu? el-Cevap olur.⁴⁷⁴

254. Mesele: Receb Pasin Sazlıoğur Hüseyin

Zeyd müteveffanın kızı Hind ile oğulları Amr ve Bekr kâbil-i kısmet olan tereke-i Zeyd'i beynlerinde bir-rıza iktisâm edip Hind hissesine isabet eden şu kadar kuruşu kabul ve tohlu ve ineği ba'del kabz mezbûrân Amr ve Bekr'e hibe edip lakin

⁴⁷⁰ Müste'cir ile musta'ir ihtilafa düşünce damandan kurtulmaz fetva bunun üzerinde. (*Fusûleyn*).

⁴⁷¹ Murdiât redi'in annesi olur. Önce veya sonra olan çocuklar redi'in kardeşleri olur. Onunla veya evlatlarının hiç biri ile evlenemez. (*el-İhtiyâr*). Keza fi fetvai Ali Efendi (*Niâmîl İslam*).

⁴⁷² Eğer sana yüz dirheme sattım ve altı güne kadar paramı getirmezsen aramızda bey' yoktur dese bu satış fasittir. (*Müeyyedzâde*).

⁴⁷³ Bey'in caiz olma şartı: Mebiânın hazır ve malum, teslimi mümkün ve faideli olacak. Hemen faide görme imkânı şart değildir. (*Kunye*). (*Keza fil Mülteka "fil- bey'il-fasit*).

⁴⁷⁴ Şayet mebiâ teslimden önce yok olsa satıcı müşteriden aldığı kendisine iade edecektir. (*Cami'ul-Fetâvâ*). Bunun için ödeneni geri alma hakkı vardır. (*Fusûleyn*).

her birinin hisesini ifrâz ve ta'yîn etmeden müşa'yiâ teslim eylese hibe merkume sahîha olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁷⁵

255. Mesele:

Bu surette hibe-i merkumenin âdem-i sıhhatına binâen mezbûre Hind ol kadar re's-i hayvanı ile hâsıl olan fûrû'-ı mevcûdelerini almaya ve Amr ve Bekr'in ol hayvanlarından istihlâk eylediklerinden kıymetlerini ve itlâf eyledikleri sürülerini dahi Amr ve Bekr'den tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁷⁶

256. Mesele: 10 Receb Tercan Ovacık Mehmet

Zeyd kızı Hind bîkr-i bâliğanın zevci Amr'a zimmetinde olan şu kadar kuruş mehr-i muâcceli mukabelesinde şu kadar re's hayvan alıp lakin Hind'e vermeden Zeyd fevt olsa mezbûre Hind hayvanât-i merkumeyi sâir veresinin yedlerinden almaya kâdir olur mu el-Cevab: Olur.⁴⁷⁷

257. Mesele: 10 Receb Tortum Hazek (...)

Zeyd-i müteveffanın kızı Hind Zeyd'in kabil-i kısmet olan terekesinden hisse-i şâyiasını ifrâz ve ta'yîn etmeden er karındaşı Amr'a hibe eyledikten sonra Hind fevt olup oğlu Bekr ile kızı Zeyneb'i terk ettikte hibe-i merkumenin adem-i sıhhatına binâen mezbûrân mehr-i muâccel Bekr ve Zeynep tereke-i Zeyd'in cümlesinden murisleri Hind'in hissesini bil-vereset Amr'ın yedinden tefrîk edip almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁷⁸

Vr. 44

258. Mesele: Receb Tortum Nuhah Esad

Veraset taksimi (...)

Zeyd tapu ile tasarrufunda olan tarlaya mülk tohumunu zer' ettikten sonra nâbit olup sünbülcük iken Zeyd fevt oldukça ber-mûcib-i emr-i sultâni ol tarlayı Zeyd'in zevcesi Hind ile li-ebeveyn er karındaşları Amr ve Bekr bilâ bedel zabt ettiklerinde

⁴⁷⁵ Hibe müşa'da sahih değildir; şayet taksim ederse menfaati bizim katımızda baki kalır. Manası: mülk ancak ifraz ve teslim ile sabit olur. İkisinden birisi hibe ederse Ebu Hanife nezdinde sahih değildir. (*Hidâye*).

⁴⁷⁶ Fetva başı (...)

⁴⁷⁷ Kadının mehr-i muâccelinden velisine verilen mallar kadınıdır. (*Cami'ul-Fetâvâ*). Mal sahibi malını nerede görürse alma hakkı vardır. (*Müeyyedzâde*).

⁴⁷⁸ (...)(*Cami'ul-Fetâvâ*). Varisler mallarını nerde bulurlarsa talep hakları vardır. (*Hulâsa*).

Zeyd'in li-ebeveyn kız karındaşı Zeynep Zeyd'in zer'iyle hâsıl olan ekinin mahsûlundan hissesini almak murâd eyledikte mezbûrlar mücerred tarla-i mezbûr âdiyen bize intikal etmeğın ol ekin dahi bizim olmuş olur diye Zeyneb'e hissesini vermemeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁴⁷⁹

259. Mesele: Receb Da'va Vekili Osman Akif Yediyle

“Şart olsun” demek “avradım boş olsun” demek manasına müteâref olan belde ve ahâlisinden Zeyd müslimden kelime-i küfür sadire olmakla zevcesi Hind bayın oldukça Zeyd teccid-i iman edip lakin teccid-i nikâh etmeden Hind'in iddeti münkaziye olduktan sonra Zeyd mezbûre Hind'e üçten dokuza şart olsun seni boşadım dese Zeyd Hind'i rızası ile bilâ hulle tezcîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁸⁰

260. Mesele: Receb Pasin Çokmuz Ahmet

Hind müddet-i rada'da sagîre kızı Zeynep ile Hatice'nin sagîre kızı Ayşe'yi irda' ettikten sonra Hind'in dört sene mürûrunda tevellüd eden oğlu Amr Ayşe'yi tezcîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁸¹

261. Mesele:

Evkaf-i sahîheden olup tevliyet ve gallesi bir tekkede şeyh olan Zeyd'in ila inkıtâ'-i'l-neseb evlâd-ı zükûruna meşrute vakfın tevliyet ve gallesinde Zeyd'in evlâdından batn-ı sânidenden olan Amr'ın batn-ı evvelden mevcut olan evlâdına müşarekete kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁸²

262. Mesele:

(...) mezbûrun vakfiyesinde olan zükûr beyinde tertibe delâlet (...) Mezbûr Zeyd'in ve batn-ı evvelden olan evlâd-ı zükûru batn-i sâniyeden olan mezbûr Amr'a

⁴⁷⁹ Ziraat ekenidir. Ücretini alır. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁴⁸⁰ Kadı'nın hükmü olmaksızın, eşlerden birinin iddeti, beynune boşanmayı gerektirir. (*Hulâsa*). Kadının boşanma yeri ve hükmü mülkün yerinden zail olmasıdır. Talakın oluşmasında mülk şarttır. (...).

Çünkü yemin esnasında eğer şart kendisinde varsa yemin vaki' olur böylece talakda vaki' olur. Yoksa yemin yerine geçmez talak da gerçekleşmez. (*Mülteka*).

⁴⁸¹ Eğer süt emen kadın ise hiçbir vecihle süt emzirenin evlatlarıyla evlenmesi caiz değildir. Aynı hüküm süt verenin evlâtlarının evlâdında da geçerlidir. (*İnâye el-beyan*).

⁴⁸² Kişi bir yeri evlâdına ve evlâdının evlâdına vakıf etti ve kendisinin evlatları ve evlatlarının evlatları varken aralarında eşit olarak taksim edilir. Erkekler kadınlara ve batnı evvel batnı sâniyeye üstün tutulmaz. (...).

mücerred baban Bekr babası Beşir'den mukaddem fevt olmakla tevliyet ve gallede hakkın yoktur diye Amr'ı tevliyet ve gallede müşareketten bi-gayr-i vech men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁴⁸³

263. Mesele: Receb Pasin Çamurlu Karşı Çınar Recep Ağa Yediyle

Zeyd Amr'ın ineğini vatı' eylese Zeyd'e tazir lazım olur mu? el-Cevab: Olur. Bu surette Amr ineği Zeyd'e def' edip ineğin kıymetini Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.

Bu surette ol inek zebh olunup eti ekil olunmak İmam-ı Azam hazretleri nezdinde helâl ve İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed fetvalarında ba'de zebh ihrak olunmak lazım olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁸⁴

Vr. 45

Veraset taksimi (...)

264. Mesele: Receb Ova Tokanic Ahmet

Hind'in muayyen bir kıt'a bağını er karındaşları Amr ve Bekr fuzûlen Beşir'e bey' ve teslim eyleseler mezbûre Hind bey'i mezbûra âlime oldukta mücîze olmayıp bağ-ı mezbûru istirdâd eylese ve Beşir'in ol bağdan istihlâk eylediği mahsûlü dahi Beşir'den tazmine kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁸⁵

265. Mesele: Receb Hayderi Mustafa

Zeyd Amr'a şühûd mahderlerinde sagîre kızı Hind'i oğlum sagîr Bekr'e verdim deyip Amr dahi Bekr için aldım kabul eyledim deyip lakin mehri tesmiye olunmasa nikâh mün'akit olup Hind Bekr'in menkûhesi olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁸⁶

Bu surette mezbûre Hind ba'del bülûğ benim için hiyar-i bülûğ vardır diye nefsini ahire tezvîc eylese akd-ı sâni bâtil olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁸⁷

⁴⁸³ Vakfedenin şartı şariin nassı gibidir ona uyulması gerekir. (*Eşbah*).

⁴⁸⁴ (*Murad Efendi keza (Cami'ul-Fetâvâ)*). Hayvanda vat' eden tazir edilir. Eğer eti yenilmeyen hayvansa alınır. Eğer eti yenilen hayvansa alınır ve Ebu Hanife'nin yanında eti yenilir. Hayvan eğer vat' edeninse yakılır denilmiş. Hayvan başkasınınsa sahibi hayvanı vat' edene verir kıymetini alır sonra keser (...).

⁴⁸⁵ Fuzuliden sadır olan bütün tasarruflar mevkuf olarak bekletilir. Sahibi icazet verirse kobul olunur red edirse iptal olunur. (*Müeyyedzâde*). Haksızca kabzedilen malın iaedisi talep edilir.(...). Gasp edilen malın fazlalığı semizliği ve güzelliği gibi ya da meydana gelen füru ve süt gibi şeyler kendiliğinden helak olmuşsa tazmin gerekmez eğer gasıp helak etmiş ise tazmin gerekir. (...).

⁴⁸⁶ (*Keza fil Fetva-i Ali Efendi Şeyh'ül-İslam*). Sagîrenin velisi sagîreyi tezvîc ettiğinde nikâhı caizdir. (*Hidâye*). Mehr-i müsemma isimlendirilmese de nikâh sahihdir. (*Hidâye*).

266. Mesele: Receb Tortum Kal'â Ali

Zeyd Arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan tarlayı sâhib-i arz izninsiz Amr'ın bir re's ineği mukabelesinde Amr'a ferağ Amr'ın ineğini kabz ettikte ferağ-i mezbûrun mugayyer olmasına binâen Amr ol tarlayı Zeyd'e redd edip ol ineği ve hâsıl olan fûrû'-ı mevcudesini aynen ahze ve Zeyd'in istihlâk eylediği fûrû'un kıymetlerini Zeyd'den tamine kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁸⁸

267. Mesele: Receb Tortum Şebin Behlül

Zeyd müteveffanın terekesini oğulları Amr, Bekr ve Beşir iki sene zabt edip mezbûrân bir mikdârı eşya ve hayvanât ve zahairi kendi umûrlarına sarf ve itlah ettiklerinden sonra halen Zeyd'in kızları Hind ve Zeynep tereke-i mevcudeden hisselerini tefrike ve merkumun itlaf eyledikleri emvâldan dahi hisselerini tazmîne kadire olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴⁸⁹

Veraset taksimi (...)

268. Mesele: Receb Narman Ahne Molla Ahmet

Zeyd Amr'dan Bekr zimmetinde şu kadar kuruş alacak hakkımın edasına sen kefil olmuşsun diye da'va ve Amr'ın kefalet-i mezbûreyi inkâr ettikte Zeyd'in da'vasına mezbûr Bekr şahadet eylese şahadeti makbule olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁹⁰

Vr. 46

269. Mesele: Tortum Vikanuk Mikdad

Zeyd Amr ve Bekr iki bab müşterek mülk değirmenlerini beynelerinde bi'r-rıza kısmet ettiklerinde bir bab değirmen Zeyd ve Amr'ın hisselerine ve diğer bab değirmen dahi yalnız Bekr'in hissesine isabet edip her biri ber-vech-i muharrer hisselerini kabz ve kabul ve ol vech-ile tasarruf ederlerken Bekr'in hissesine isabet eden bir bab değirmene cereyan eden suyun mecrasına Halid'in mustehak çıkıp ba'del isbat vel hükm ol mecrayı zabt eylese Bekr dilerse kısmet-i mezbûreyi fesh

⁴⁸⁷ Eğer baba ve dede sağıreyi tezvic ederlerse bulugundan sonra pişman olma hakları yoktur. (*Hidâye*). Nikâh nikâhdan sonra batıldır. (*Eşbah*).

⁴⁸⁸ Fetva başları (...).

⁴⁸⁹ Başkasının malını telef eden tazmin etmekle mükelleftir. (*Kunye*).

⁴⁹⁰ Şahitlik eden kişi şahitliğiyle kendine bir menfaat sağlıyorsa ya da kendisinden bir zararı gideriyorsa bu durumda şahitliği kabul olmaz. (*Fetâvâ Kâdihân*).

edip yeniden kısmet etmeye ve Bekr'e ol mikdâr noksanın sülusesiyle Zeyd ve Amr'ın hisselerine rucuâ kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁹¹

270. Mesele: Receb Tortum Veftanus Mikdad

Zeyd fevt oldukça zevcesi Hind'i ve ve anası Zeynebi ve kızı Rukiye hadireler ile oğulları Amr ve Bekr mefkûdları terk ettikte verese-i hâzıra Amr ve Bekr'in terekeden hisselerini ahz ve hıfz için hâkime kayyum nasb ettirip tereke-i mezbûru kayyumla beraber iktisâma kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴⁹²

Bu surette mezbûr Zeyd'in bâ-tapu mutasarrıf olduğu arâzîsi ber-mûcib-i kanun eshâb intikaldan derecede mukaddem ve hâzıra kızı Rukiye mezbûreye verilip ba'dehu mefkûdan mezbûrân Zeyd'in fevtinden üç seneye değin gelirler ve hayatları ma'lûm olursa ol arâzîden hisselerini tefrîk edip Hind'in yedinden istirdada kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴⁹³

Bu surette mefkûdan mezbûrân sinîn-i merkumede gelmezler ve hayatları dahi ma'lûm olmaz ise ol arâzî mezbûre rukiyyenin yedinde ibkâ olunur mu? el cevap olunur.⁴⁹⁴

271. Mesele: Receb Ova Baş Kal'â Kaya

Senden geçdim müfâratkattım manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd zevcesi Hind'i hul' eder oldukça Hind Zeyd'e hul'a bedel mehrimden geçdim deyip Zeyd dahi Hind'e bende senden geçtim dedikten sonra Zeyd iddet içinde veya ba'de'l-iddet Hind'i rızası ile tezvîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁹⁵

272. Mesele: Ova Bonçluk Ali

(...) Hind'e hakkı var iken zevcesi Hind sâir verese ile (...) üzerine âla terk-i tehârûc sulh ve kabz-i bedel eylese (...) olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁹⁶

⁴⁹¹ Bu durumda, taksim -istihkak sahibinin haricinde olanlara göre-sahih olur. Ancak, istihkak sahibi muhayerdir. Çünkü hissesi kusurlu çıkmıştır. Dilerse, taksimi bozup, eski halini alır ve yeniden bölüşürler, isterse, Öylece kalır ve hissesinin kıymetini diğerlerinden alır. (*Hindiyye*).

⁴⁹² Kadı kayyum tayin eder malını alır ve hıfz eder. (*Gurerü'l-ahkâm*). Mefkudun payı ise vakf edilir. (*el-Kâfi*).

⁴⁹³ (*Keza fi şerhil Hadid li Ahkam'il Arazi*).

⁴⁹⁴ Böylece rivayet edilmiş ve *Hadid* şerhinde zikir edilmiştir.

⁴⁹⁵ Kinaye ihtimali ve gayrısı olan ancak delalet-i hal ile vaki' olur (*Mülteka*). Adam bayine zevcesini iddetin sülusunda ve sonrası nikâh edebiliyor. (...)

⁴⁹⁶ Borç terekede olunca taharruc batıldır. (*Bezzâziyye*).

Bu surette mezbûre Hind fetv olsa halen Hind'in vereseşi ber vech-i muharrer sulh-i mezbûrun butlânına binâen Zeyd'in cümle terekesini kismet-i âdile ile kismet edip muriseleri Hind'in hissesini bi'l-verese almağa kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁴⁹⁷

273. Mesele: 29 Receb Mekki Ankavizade Şeyh Basim Efendi

Üzerine hac farz olan Zeyd hac etmeden pîr-i tatûân olup bi nefsi hacdan aciz olmakla Zeyd Amr'ı kendiden hac için irsâl Amr dahi vech-i şer'i üzere Zeyd için hac ettikten sonra Zeyd fevt olsa Zeyd'in vech-i muharrer üzere âciz ve naşuzeliği mevtine dek mustemir olacak Zeyd'den farz-ı hac sâkıt olur mu? el-Cevab: Olur.⁴⁹⁸

Vr. 47

Veraset taksimi (...)

274. Mesele: Receb Keskim Kubak Ahmet

Zeyd er karındaşı Amr'ın düğünü mesarifine Amr'ın emrinsiz kendi malından teberru'an şu kadar kuruş sarf eylese Zeyd mücerred düğünün mesarifine sarf eyledim diye masrafı namına Amr'dan nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁴⁹⁹

275. Mesele: 1 Şa'ban Muallim Sarı Suridere Arduş Mahmud

Hind'in zevci Zeyd zimmetinde olan şu kadar kuruş mehri mukabelesinde Zeyd'in babası Amr oğlu Zeyd'e teberru'ân bir kıt'a mülk bağı ile iki re's-i keçisini Hind'e verip teslim etmeğin ol bağı ile keçiler şer'an Hind'in mülkü olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁰⁰

Bu surette mezbûre Hind fevt oldukça babası Bekr ile anası Zeynep ol bağı ve keçiler ile mahsûl ve fûrû'-ı mevcudelerinden hisselerini tefrîk edip almak murâd eylediklerinden Hind'in zevci mezbûre Zeyd hisselerin bedeline akçe alın diye aynen hisselerini vermekten bi-gayr-i vech imtina'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmaz.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ Çünkü varis ölenin halifesidir. (*Müeyyedzâde*). Ölen mal ve hak bırakmış ise veresenindir. (*Dürrerü'l-hükkâm ve Eşbah*).

⁴⁹⁸ (Keza fi *Nehc-i Fetava*). Biri benim yerime hac etsin diyebilme için kendisinin hac etmekten aciz olması gerekir. (*Fetâvâ Kâdihân*).

⁴⁹⁹ Emretmemişse dönemez. Çünkü bu edasında karşılıksızdır. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁵⁰⁰ İcab ve kabul ile sahih olur. Kabz ile tamamlanır. (*Mülteka*).

⁵⁰¹ Fetva Başı (...).

276. Mesele: 2 Şa'ban Mehmet Kasbur Esâd Çavuş

Zeyd tapu ile tasarrufunda olup muaddün li'l-inbat olan çayır yerini bir sene müddetle şu kadar kuruşa Amr'a îcâr ve teslim edip ba'dehu müddet-i îcâre mün'akitiye olmadan Zeyd fevt oldukça îcâre-i merkume münfesiha olmağın Amr Zeyd'in ber vech-i kanun ol çayır yerini eshâb-i intikalden olan veresesinden tecdid-i îcâr etmeden verese onlarsız ol çayırından biçip istihlâk eylediği o mülk mislini Amr'dan tazmîne kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁵⁰²

277. Mesele: 2 Şa'ban Tortum Vahtanus Emrad Asker Hacı Kamil Yediyle

Zeyd malını oğlu Amr'a ibdâ' ve teslim edip âher diyara gittikten sonra Zeyd'in sâir verese Zeyd fevt oldu diye mezbûr Amr'ın yüzüne da'va ve muddaâlarını vech-i şer'i üzere isbat edip Amr'ın yedinde olan terekeden hisselerini almak murâd ettiklerinde Amr Zeyd hayattadır diye da'va ve ikame-i beyyine verese-i sâireyi def'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁰³

278. Mesele: 3 Şa'ban Ova Orani Yusuf

Rencber taifesinden olan Zeyd er karındaşı Amr'a gel rencberlik umûrunda bana muâvenet eyle hâsıl olan mahsûla seni şerîk ederim dedikte binâen alyhi Amr dahi umûr-i rencberiyede bir müddet Zeyd'e muâvenet eylese Amr müddet-i merkumede Zeyd'e etmiş olduğu amelin ecr-i mislini Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁰⁴

279. Mesele: 4 Şa'ban Ova Taş Ağıl Emin

Zeyd'in zevcesi Hind misafireten car-ı Amr'ın menzilinde iken Zeyd Hind'i kendi menziline götürmek murâd ettikte Hind imtinâ' etmekle Zeyd Hind'e sen bu menzilden çıkıp gitmeden eğer ben buradan çıkıp gidersem üçden dokuza şart olsun dedikten sonra Hind ol menzilden çıkıp kendinden sonra Zeyd dahi çıkıp gitse şart-ı mezbûre binâen Zeyd'in zevcesi Hind üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁰⁵

Vr. 48

⁵⁰² İcare taraflardan birinin ölmesi ile fesh olunur.(...). Fetva Başı (...).

⁵⁰³ İki şahit filan kadının kocası öldü veya öldürüldü, iki şahitte kocası sağdır şahitlik ettiklerinde şahadet ölüm veyahut öldürülmesine kabul edilmesi evladır. (*Tatarhâniyye*).

⁵⁰⁴ Gel evimde benimle beraber çalış demekle îcâr sağlanmış olur ve çalışma karşılığı verilir. (*Bezzâziyye*).

⁵⁰⁵ Boşanma gerçekleşmez. Çünkü çıkmakla yemin son bulmuştur. (*Fetâvâ Kâdîhân*).

300. Mesele: 5 Şa’ban Narman Şâfiî Mustafa

Zeyd Hind’i tezvîc etmek murâd ettikte bazı kimesnelerin Hind’i tezvîc etmeyeceğe gel bu deyneki atla dediklerinde Zeyd dahi atlayıp lakin Zeyd’den talâka mutaallik kelimeler sadır olmayıp ba’dehu Zeyd Hind’i tezvîc eylese mücerred Zeyd ol deyneği atlamakla Hind Zeyd’den boş olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁰⁶

301. Mesele: 5 Şa’ban Tortum Üngüzük Tahir

Hind bir bab mülk-i menzile kız karındaşı Zeyneb’in muvacehesinde on beş seneden mutecavviz mülküdür diye müstakilleten mutasarrıfe olup Zeynep bu müddette bilâ özr sükût etmişken halen Zeynep menzil-i merkumede sinin-i merkumeden mukaddem hissem vardır diye da’va ve mezbûre Hind Zeyneb’in ol menzilde hissesi olduğunu münkire olacak Zeyneb’in da’vası bilâ emr mesmû’a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁰⁷

Bu surette hal ber-vech-i muharrer olduğu sabit iken murafaâ oldukları kadî Zeyneb’in da’vasını bilâ emr istimâ’ ve beyyinesini kabul edip ol menzilden Zeyneb’e hisse hükm eylese hükmü nafiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁰⁸

Veraset Taksimi (...)

302. Mesele: 8 Şa’ban Ova Turban Ömer

Zeyd zevcesi Hind’e ğadbi halinde ve muzakere-i talâk esnasında anam ve bacımsın var git deyip lakin talâk niyet etmeyip ve onlar gibi haram olmak dahi murâd etmeyecek Hind bu mertebe ile Zeyd’den boş olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁰⁹

303. Mesele: 14 Şa’ban Harsan Abdurrezzak

Zeyd nefsinin dokuz mâh tamamına dek bir hizmet-i muayyen için şu kadar kuruşa Amr’a icâr ettikten Zeyd dört mâh mürûrunda Amr’ın rızası ile terk-i hizmet eylese Zeyd ecîr müsemmadan dört aya isabet eden ücretini Amr’dan almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵¹⁰

⁵⁰⁶ Boşama dili ile söylemesi ile ancak gerçekleşir. Bu durumda gerçekleşmiş olsa zamirle olur. Zamirle boşanma gerçekleşmez. (*Velvâliciyye*).

⁵⁰⁷ Tercih edilen görüşe göre 15 sene geçtikten sonra sultanın emri oladan davası bakılmaz. (*el-Înâye*).

⁵⁰⁸ İmamın emri hilâfında hüküm geçersizdir. Fetva bununla verilir (*Fetava*). Hüküm şer’i delile dayanmadığından hükmü gerçekleşmez.(...).

⁵⁰⁹ Talak niyeti olmaksızın bir kişi hanımına hangi yoldan dilersen ondan git derse bu durumda talak vaki olmaz. Bunu söyleme anında talak bahsi geçse. (*Hindiyye*).

⁵¹⁰ Ücret çalışma karşılığı kadar gerekir. (...).

304. Mesele: 14 Şa’ban Livane Zur Mehmet

Zeyd zevcesi Hind’i tatlık ettikten sonra Hind Zeyd’den olan sagîr oğlu Amr’ı bi-hakki’l-hidâne alıp terbiye etmek murâd ettikte Zeyd’in imsake olayım diye vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵¹¹

305. Mesele:

Zeyd Hind’i şu kadar akçe mehr-i muaccel ve şu kadar akçe mehr-i müeccel tesmiyesiyle tezvîc edip ba’dehu Zeyd Hind’e nesne vermeden kable’l-duhûl vel halvet Hind’i tatlık eylese Hind tesmiye olunan mehr-i muaccel ve müeccelin nısıflarını Zeyd’den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵¹²

Vr. 49

306. Mesele: 14 Şa’ban Narman Kenik Mehmet

Zeyd bir mikdâr emlak ve eşyaya ammetesi Hind’in muvacehesinde on beş seneden mütecaviz mülküdür diye mustakillen mutasarrıf olup Hind bu surette bilâ öZR sükût etmiş iken ba’de vefatiha oğlu Amr sinîn-i merkumeden mukaddem anam mezbûre Hind’in ol emlak da hissesi olup kable’l-ahz fevt olmakla hisse-i mezbûre irsen bana intikal eder diye da’va ve mezbûr Zeyd Hind’in ol emlak ve eşyada hakkı olduğunu münkir olacak Amr’ın da’vası bilâ emr mesmû’a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵¹³

307. Mesele:

Zeyd müteveffanın veresesinden kızı Hind tereke-i Zeyd’den hissesini kable’l-ahz fevt olup zevci Bekr’i evlâd-ı sigârını terk ettikte Bekr Zeyd’in cümle terekesinden kendisine salt ve evlâd-ı sigârına velayeten hissesini tefrîk edip almak murâd ettikte sâir verese hissesi bedeline kassam vaktinde vaz’ olunan kıymetten akçe al diye terekeden aynen hisselerini vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵¹⁴

308. Mesele:

⁵¹¹ “Keza fi *Fetva-i Ali Efendi*.” Boşanmadan sonra hadâne hakkında asl olan ister kitabi ister ümmü veled ister müslüman olsun annenindir. Ancak anne mürted, emin olmayan, facire veyahut başkasıyla evlenmişse verilmez. (*el-Înâye*).

⁵¹² Halvet ve duhuldan önce talak gerçekleşirse mehrin yarısı gerekir. (...)

⁵¹³ Çünkü muris’in da’vasına mani değildir. (*Hâmidîyye*).

⁵¹⁴ Küçüğün malında velayet babanıdır. (*Fusûleyn*).

Zeyd'in tapu ile tasarrufunda olan tarlanın mevdu'î muhitinden ancak harman mevsiminde car-ı Amr kendin hizmetine mine'l-kadîm iki ay mikdârı mürûr edegelmişken halen Amr ol harman yerinde ahur bina ve ihdâs etmekle vakt-i muayyenin ğayrında dahi ol bu sağadan mürûr eder olsa Zeyd Amr'ı mevsimin gayrında kadîme mugayyer mürûrundan men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵¹⁵

309. Mesele: Şa'ban Livane Ova Asker Mehmet

Zeyd Arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan tarlalarını sahib-i arz izninsiz oğlu Amr'a meccânen ferağ ve teslim ettikten sonra Zeyd fevt olup eshâb-ı intikalden mezbûr Amr ile evlâd-ı sâiresini terk ettikte ferağ-ı mezbûrun mugayyer olmasına binâen evlâd-ı sâire ber-mûcib-i emr-i sultânî arâzî-i merkumeden hisselerinin harac intikalini verip bilâ bedel zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁵¹⁶

Bu surette mezbûr Amr ol tarlaları kız karındaşı Hind'e ferağ ve teslim edip izn-i sâhib-i arz bulunmadan Amr dahi fevt olsa işbu ferağ-ı sâni dahi mugayyer olmasına binâen Zeyd'in fevtinden ashâb-ı intikal ber-mûcib-i kanun ol tarlaları zabt ettiklerinde mezbûre Hind dahi bedel-i ferağ namına Amr'a vermiş olduğu bedeli Amr'ın terekesinden almaya kadire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵¹⁷

310. Mesele: 15 Şa'ban Ova Alaca Selman

Zeyd tapu ile tasarrufunda olup muadün li'l-inbat olan çayır yerinde nabit (...) bey'a sâlih olan otun şayiâ nisfini şu kadar kuruşa Amr'a bey' eder oldukça Zeyd ol çayır yerinden otu biçip nisfini Amr'a teslim etmek şartı ile fesad-ı bey' eyledikten sonra Amr ol çayırın otunu biçip ahz eylese ber vech-i muharrer bey'i mezbûrun fesadına binâen Zeyd Amr'ın yedinde mevcut olan otu istirdada ve müstehlek olanını misliyyen Amr'dan tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵¹⁸

311. Mesele:

Zeyd mezru' yonca tarlasını mahsûl beynelerinde beraber olmak üzere Amr'a müsâkat ve def' ve teslim vermekle amel eyledikten sonra Amr ol yonca tarlasından

⁵¹⁵ Geçmişden gelen durum hali üzerinde bırakılır. (*el-Kâfi*).

⁵¹⁶ Fetva başı (...).

⁵¹⁷ Borç ölümle terekeden zimmete intikal eder. (*Nevâzil*).

⁵¹⁸ Tek tarafa fayda sağlayan bir şartla bey' caiz olmaz. Haksızca alınan şey alandan geri alınır. (*Fusûleyn*).

hâsıl olacak mahsûlden yalnız kendi nısf hissesinde Bekr'e münâsafeten müşterek edip ber vech-i muharrer Bekr ile akd-i musakka etmişken Bekr dahi amel ve saky ve inbat ettikten sonra Amr ol yonca yerini biçip mahsûlün nısfını zabt eylese halen Bekr Amr'ın me'hûzu olan nısfın nısfını Amr'ın yedinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵¹⁹

Vr. 50

Veraset Taksimi (...)

312. Mesele: 19 Şa'ban Tortum Harunha Emin

Zeyd zevcesi Hind'in şu kadar kuruş mehr-i muaccel vermeden Zeyd fevt olup Hind'i ve sâir veresesini terk ettikte halen Hind mehr-i muaccelini Zeyd'in terekesinden almak murâd ettikte sâir verese mücerred hîn-i tezvîcinden on üç sene mürûr etmekle hakkın sâkıt olur diye terekeden Hind'in mehr-i muaccelini vermemeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵²⁰

313. Mesele: 19 Şa'ban Livane Kuyak Ahmet Çavuş

Zeyd nefsi için semen-i ma'lûma Amr'dan bir kıt'a üzüm bağıını iştirâ' ettikte Zeyd'in oğlu Amr Zeyd'e şer'ân ol kadar kuruş Amr'a verip ba'dehu yirmi sene murûrunda Zeyd fevt olup oğlu mezbûr Bekr ile diğer oğlu Beşir'i terk ettikte Beşir ol bağıın nısfını tefrîk edip almak murâd ettikte Bekr mücerred ol bağıın semenini vermiş olmamla mustakillen ben zabt ederim diye Beşir'in hissesini bi-gayr-i vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵²¹

314. Mesele: 19 Şa'ban Pasin Tahir Hoca Nuri Çavuş

Zeyd'in zevce-i mutallakası Hind ba'de'l-inkıtâ-ı idde fevt olup Zeyd'in firâşından mütevellide sagîre kızı Zeynep ile babası Amr'ı terk etmekle Amr cümle terekeyi kabz eylese Zeyd Hind'in terekesinden sagîre mezbûrenin nısf hissesini velayeti Amr'ın yedinden alıp sagîre için hıfza kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵²²

⁵¹⁹ Çalışan kendi başına toprak sahibinin izni olmadan bir muamelede bulunamaz. (*Hindiyye*).

⁵²⁰ Çünkü mehir halis hakkıdır (*Hidâye*). Hak zamanın geçmesi ile sakit olmaz. Çünkü borç ölümle zimmetten terekeye geçer. (*Nevâzil*).

⁵²¹ Bir şey satın alan o onundur. (*Bezaziye*). Bir mal ve ya hak bırakılırsa bu varislerindir. (*Gurerü'l-ahkâm*).

⁵²² Küçüğün malının korunmasının velayeti babaya aittir. Bu tasarruf velayetine tabidir. (*el-Muhîtü'l-Burhânî*).

315. Mesele: 21 Şa’ban Narman Şekerli Hamdi Efendi İbrahim Ağa Yediyle

Hind memesini Zeyd’in oğlu Amr-ı sagîrin ağzına idhâl edip lakin Amr irtidâ’ etti mi yoksa etmedi mi bilmeseyse vech-i muharrer üzere memesini ağzına idhâl etmekle Hind ve Amr beyenlerinde irtidâ’ sadır olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵²³

316. Mesele: 21 Şa’ban Kekim Ercevan Halil

Bir cebel-i mubahtan cereyan eden suyu Zeyd, Amr, Bekr ve Beşir bir kimsenin mülkü olmayan hâlî mahalden izn-i sâhib-i arz ile ale’l-ıştirâk hak eyledikleri harka icra ve ondan kendi tarlalarını saky ederlerken içlerinden Beşir hark-ı mezbûr eshâbından olmayan âher kimesneler ile ol harkdan cereyan eden su ile hakk-ı sakyları olmayan tarlaları saky etmek murâd ettiklerinde Zeyd ve Amr ve Bekr’in izinleri olmayacak mezbûrları men’â kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁵²⁴

Vr. 51

317. Mesele: 21 Şa’ban Kekim Ercevan Halil

Zeyd arâzî-i emîriyeden tapu ile tasarrufunda olan tarla ve çayır yerlerini izn-i sâhib-i arz ile oğlu Amr’a meccânen ferağ ettikten sonra Zeyd fevt olsa ferağ-ı mezbûr mugayyer iken Zeyd’in kızları Hind ve Zeynep hilâf-ı kanun ol arâzîyeye mudahale etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵²⁵

318. Mesele:

Zeyd sıhhatinde mülk menzili ile eşya-ı ma’lûme ve şu kadar re’si hayvanâtını semen-i ma’lûme oğlu Amr’a bey’ ve kabzi semen edip ba’dehu fevt olduktaki Zeyd’in verese-i sâiresi emvâl-ı merkumeden bi-gayr-i vech hisse talebine kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵²⁶

Verese Taksim Şeması (...)

319. Mesele: 27 Şa’ban Pasin Hertu Mehmet

⁵²³“Fetava’da böyle doğrulamış.” Kadın göğsünü açıp memesini çocuğun ağzına verdiğinde sütün çocuğun boğazına erişip erişmediğini bilmezse nikâhı haram olmaz. Çünkü nikâha mani olanda şüphe vardır. (...).

⁵²⁴ Ortaklardan birinin diğer ortakların rızası olmaksızın ortak bir nehir üzerine değirmen kurması ve o suyla başka bir toprak sulaması caiz değildir. (*Mecmau’l-Enhur*).

⁵²⁵ Eğer toprak sahibinin izniyle ferağat olmuşsa bu değişmez. (...).

⁵²⁶ Satılan, îcab ve kabulla müşterinin mülkü olur. (*Gurerü’l-ahkâm*). Hiçbir müslümanın diğer müslümanın malından şer’i sebep olmaksızın alma hakkı yoktur. (*el-Bahrü’r-Râik*).

Hind fevt olup zevci Zeyd'i ve anası Zeyneb'i ve sagîr oğlu Amr'ı terk ettikte Zeyd terekenin cümlesini kabz edip ba'dehu Amr bülûğundan ancak on dört sene murundan tereke-i Hind'den hissesini tefrîk edip almak murâd ettikte Zeyd mücerred bülûğken on dört sene mürûr etmekle hakkın sâkit olur diye Amr'ın hissesini vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵²⁷

320. Mesele: 28 Şa'ban Tortum Kenik Kutan

Zeyd car-ı Amr'ın mülk harman yerinden Amr'ın izni ile birkaç sene mürûr ol yere gübre ilka' edip ba'dehu Amr harman yerini semen-i ma'lûme Bekr'e bey' ve teslim ettikte Zeyd'in ol harman yerinde mürûr ve gübre ilka'sı şartı olmazsa halen Bekr Zeyd'i mürûr ve gübre ilka'sından men' eder oldukça Zeyd mücerred Amr'ın ber vech-i muharrer izni ile birkaç sene mürûr ve gübre ilka' etmemle benim için hakkı mürûr ve tasarruf sabit olmuş olur deyip Bekr'in rızasız ol harman yerinden mürûr ve gübre ilka' etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵²⁸

321. Mesele: Ramazan Baş Ovacık Salih

Zeyd mülk-i mutasarrıf arsasını Amr'a semen-i ma'lûme bey' ve teslim ettikten sonra ol arsaya muttasıl mülk-i menzili olan Bekr bey'i istimâ' ettiği anda ittihâz-ı şüf'â edip şerâitte bi't-tamâmiha riayet etmek arsa-ı mezbûreyi Amr'dan almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵²⁹

322. Mesele: 5 Ramazan Keskim Ahaleti Mehmet

Zeyd kızı Hind bîkr-i baliğayı fuzûlen Amr'a tezvîc ettikten sonra Hind vakife oldukça akd-i mezbûru kabul etmeyip redd edecek akdi mezbûr bâtil olur mu? el-Cevab: Olur.⁵³⁰

Vr. 52

323. Mesele: 11 Ramazan Karımkos el-Hac Yusuf

Zeyd ve Amr ve Bekr karındaşları Beşir ve Züfer ve Halit ile birlik iken müstakillen kâr ve kesb edip nefisleri için sâhib-i arz izni ile bir mikdâr arâzî-i

⁵²⁷ Miras bilinen hakktır, te'hirle iskat olunmaz. (*Fetâvâ*).

⁵²⁸ Şayet bir toprağı satığında o güne kadar suyun akışında bir mani yoksa o satıcının nasıl bir hakkı varsa alıcısında hakkı vardır. Eğer satış esnasında herhangi bir şart konulmamışsa. (*Tatarhâniyye*).

⁵²⁹ Satışta önce ortak sonra bitişik komşunun şufa hakkı vardır. (*Mülteka'l-ebhur*).

⁵³⁰ Fuzuli nikâhın icâre veyahut satışa bağlanması, eğer ğaib onaylasa uygulanır. Yoksa batıl olur. (*el-Înâye*).

emîriyye tefriğ eyleseler halen Beşir ve Züfer ve Halid mücerred şerikle birlik olmamızla ol arâzîde size müşârik oluruz demeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵³¹

324. Mesele: 8 Ramazan Narman İyde Ahmed

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bir mikdâr arâzîye tapu ile mutasarrıf iken fevt olup eshâb-ı intikalden ancak oğlunun oğlu Amr ile oğlunun kızı Hind-i sagîreyi terk ettikte Amr Hind'in sagîrinde hilâf-ı emr-i sultâni arâzî-i merkumeyi mustakillen kendi namına sâhib-i arzdan tapu eyledikten sonra mezbûre Hind ba'del bülûğ mücîze olmayacak ol arâzîden nısf hissesinin harac intikalını verip re'yi sâhib-i arzlan bilâ bedel hissesini zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵³²

325. Mesele: 10 Ramazan Tortum Osha Halil

Zeyd mefkûdun hakikaten ya hükmen mevti sabit olmadan zevcesi Hind Zeyd zimmetinde olan mehr-i müeccelini Zeyd'in malından almaya kadire olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵³³

326. Mesele: Ramazan Kiğı Meçhur Çerkes Muhammed

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bir mikdâr arâzîye rebîbesi Hind bâliğanın muvacehesinde on seneden mütecaviz bâ-tapu mutasarrıf olup mezbûre Hind bu müddette bilâ öZR sükût etmişken halen Hind ol arâzî-i sinîn-i merkumeden mukaddem babam Amr'ın tasarrufunda olup ba'de vefatıhi âdiyen bana intikal etmişti diye da'va ve Zeyd münkir olacak Hind'in da'vası bilâ emr mesmu'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵³⁴

327. Mesele: Ramazan Kiğı Çat Şakir

Zeyd'in mülk-i menzili ile arâzî-i emiriyeden tapu ile mutasarrıf olduğu arâzîsini meân safke-i vahidede semen-i ma'lûme Amr'a bey' ve tarafeyndan îcab ve kabûl bulunup lakin arâzî-i merkumenin ferağında izni sâhib-i arz bulunmasa yalnız

⁵³¹ Her insan kazancında hak sahibidir.(...)

⁵³² Padişahın emrine muhalefet edilmez. Bilakis tabi olmak gerekir. (*Tatarhâniyye*).

⁵³³ “ *Keza fi fetevayı Ali Efendi*” Biri kaybolan üzerinde bir hakkım alacağım ve emanetim veyahut tarlada ortaklığım, yanında kölem veya beni azad etmiş yahut kusurdan dolayı mebiâmı red veya bir hak mutalebesinde bulunmuşsa davasına bakılmaz. Çünkü da'va ancak hasm üzerine duyurulur. Verese ancak ölüm sonrası hasım olur. Bunun ise ölümü ortaya çıkmamıştır. (*Velvâliciyye*).

⁵³⁴ Zamanımızda fetva emiriyeye arazisinde da'va on sene terk edilirse sonrası duyulmaz. (*Fusûleyn*).

ol arâzîde ferağ muhteber olmayıp lakin menzil mezbûrede semen-i müsemme ya nisbet hissesi ile bey' i mezbûr sahîh olur mu? el-Cevab: Olur.⁵³⁵

Bu surette ol arâzîde ferağ-ı mezbûrun muteber olmamasına binâen Amr arâzî-i merkumeyi Zeyd'e redd eder oldukça menzil mezbûre semen-i müsemmadan hissesi ile bey'i sahîh olmuşken ol menzili dahi Zeyd'e redd ederim diye menzil mezbûrun müsemmadan bedel kastını bi-gayr-i vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.

Vr. 53

328. Mesele: Ramazan Tortum Sağır Bahri Bakkal Ali Ağa Yediyle

Zeyd ve Amr ve Bekr kız karındaşları Hind ile irsen ale-l-iştirâk malik oldukları emlak ile âdiyen intikal eden arâzîden müşa' hisselerini Beşire bey' ve ferağ eder olduklarında Hind'in hissesin dahi fuzûlen Beşire bey' ve ferağ ve teslim eyleseler Hind vâkıfe oldukça mücîze olmayacak emlak ve arâzî-i merkumeden hissesini Beşir'in yedinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵³⁶

329. Mesele:

Zeyd sıhhatında murâhika ve âkîle olan kızı Hind'e al takın sana verdim diye bir çift küpe i'tâ ve Hind dahi ahz ve kabz edip takındıktan sonra Zeyd fevt olup Hind'i ve sâir veresesini terk eylese sâir verese ol küpeyi Hind'in yedinden alıp mirasa idhâle kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵³⁷

330. Mesele:

Zeyd müteveffanın veresesinden oğlu Amr Zeyd'in irsen zimmetlerinde olan şu kadar kuruş alacak hakkı tamamen ahz ve kabz eylese Zeyd'in kızı Hind mezbûr Amr'ın mukayyed hissesini almaya kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵³⁸

331. Mesele:

Zeyd, Amr ve Bekr kız karındaşları Hind ile irsen ale-l-iştirâk malik oldukları bağları altı sene şu kadar kuruşa âhere îcâr ve teslim ve ücretini alıp mustakillen

⁵³⁵ Çünkü tasarruf bir sözle sahih olur. (*Mecmau'l-Enhur*).

⁵³⁶ Fuzuliden sadır olan tasarruf. İla ahir. (*Müeyyedzâde*).

⁵³⁷ Bunu hibe ettim ve verdim demekle gerçekleşir. (*Mülteka'l-ebhur*). Karşı tarafın da kabzı ile hibe tamamlanır. (*Düererü'l-hükkâm*).

⁵³⁸ Müşterek alacak ortaklardan birisi bir şey aldığında diğeri ortak olur. (*Gurerü'l-ahkâm*).

kendi umûrlarına sarf eyleseler Hind ol kadar kuruş ecir müsemmadan hissesini Zeyd ve Amr ve Bekr'den almaya kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵³⁹

332. Mesele:

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan tarlalara tohum zer' ettikten sonra hasad orak etmeden fevt oldukça oğulları Amr Bekr ve Beşir ol tarlalarda hâsıl olan mahsûl ile Zeyd'in hîn-i fevtinde mevcut ve enbar olan şu kadar keyl zahîresini kendi umûrlarına sarf ve itlaf eyleseler halen Zeyd'in kızı Hind mahsûl-i merkume ile zahair-i mülifeden hissesini mezbûrlardan tazmîne kadire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁴⁰

333. Mesele: Ramazan Setavuk İmam Ahmet Efendi Kayınpederi Hüseyin Ağa Yediyle

Bir karyede vaki' cami-i şerifte hatip ve reis olan Zeyd ol karyenin ruusa-i sâiresi ile Amr âlimi karye-i mezbûrede ahâliyyeye imâmet etmek için şu kadar keyl-i zahîreye bir sene müddetle isticâr ettiklerinden sonra Amr dahi müddet-i mezbûrede imâmet edip ücretini talep ettikte ahâliden bazıları mümanaat edip ücret-i merkumeden hisselerine isabet eden mikdârı vermeme kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁴¹

334. Mesele: Ramazan Pasin Dede Beki Molla Ali Yediyle

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr müşterek olan emvâl ve hayvanât ve menzillerini bi'r-rıza beyinlerinde iktisâm edip her biri hissesini ifrâz ve kabz ettikten sonra Zeyd hissesine isabet eden emvâl ve hayvanâtı ve menzilini karındaşı mezbûr Amr'ın oğlu Beşire hibe ve telsim eylese hibe-i merkume sahîhe ve tamme olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁴²

Bu surette birkaç sene murunda Zeyd fevt olup zevcesi Hind ile sâir vereseşi terk eylese verese mücerred Zeyd fevt olmağın hibe-i merkume bâtil olur diye emvâl

⁵³⁹ Ortaklardan biri icâr edenden ücreti aldığı anda diğer ortak alınan ücretin yarısını ortağından alır. (*Fusûleyn*). Ortaklardan biri icâr etti ve ücreti aldı sonra diğeri geldi alınanda ortak olma hakkı vardır. (*Kunye*). (*Mecelle*, md: 1077). Lakin fetvaya razı olmuyor. (*Ali Efendi*, 177,572).

⁵⁴⁰ Ekin ekenidir. Varisi alır. (...).

⁵⁴¹ Bu gün kuran eğitimi fıkıh ve imametın karşılığında ücret almanın sıhhatına fetva verilmiştir. (*Dürrü'l-hükkâm*). İcar eden ücreti ödemeye mecbur kılınır. Köyün reisi birini icâr ettiğinde hepsi icâr etmiş sayılır. (*Bezzâziyye*).

⁵⁴² Hibe icab ve kabulla sahih olur. Tam kabzla tamam olur. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

ve hayvanât ve menzil-i mevhûbeyi bi-gayr-i vech Beşir'in yedinden alıp mirasa idhâle kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁴³

Vr. 54

335. Mesele: Ramazan Keskim Edher Mehmet

Zeyd, Amr ve Bekr ile ale-l-iştirâk malik oldukları bağdan ma'lûm olan hisse-i şâyiasını semen-i ma'lûme mezbûr Amr'a bey' eylese bey'i mezbûr sahîh olmuşken mezbûr Bekr mücerred ol bağda şerîk olmamla sana verdirmem ben alırım diye hisse-i merkumeye bi-gayr-i vech mudahele etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁴⁴

336. Mesele: Ramazan Keskim Rekevan Bilal

Zeyd ammi oğlu Amr ile şirâ' ve kabzen dahi irsen ale-l-iştirâk-is-sevi malik oldukları harman arsasında Zeyd hissesin tefrîk etmeden Amr'ın izninsiz nefsi için bina ihdâs etmek murâd ettikte Amr zararı olsa Amr Zeyd'i binâsından men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁴⁵

337. Mesele: Ramazan Pehlül Usta Yediyle

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bir tarlayı Amr'ın muvacehesinde bilâ niza' on seneden mütecaviz zabt ve tasarruf ettikten sonra halen Amr ol tarlasını merkumeden mukaddem tapu ile tasarrufumda olup bilâ izn-i sâhib-i arz sana ferağ etmiş olmamla istirdâd ederim diye da'va ve Zeyd Amr'ın ber vech-i muharrer da'vasını bi'l-külliyeye inkâr edecek Amr'ın sinin-i merkumeden sonra da'vası bilâ emr mesmû'â olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁴⁶

338. Mesele: Ramazan Pasin Süfla Sekman Süleyman Halası Güler Hatun Yediyle

Zeyd karındaşı oğulları Amr ve Bekr'e menzilime gelin birlikte rencberlik ve sâir umûrumda bana muavenet edin size hakk verip ba'dehu oğluma sizi şerîk ederim dediğine binâen mezbûrân Amr ve Bekr dahi birkaç sene Zeyd'in hizmetinde bulunup lakin Zeyd mezbûrlara nesne vermese Zeyd'in ber vech-i muharrer

⁵⁴³ Çünkü hibe vaktinde veresinin hakkı buna talluk etmemiştir. (*Fusûleyn*).

⁵⁴⁴ Kişi kendi payını ortağına ya da yabancı bir kimseye satması caizdir. (*Mülteka'l-ebhur*). *Mecelle-i Ahkam-ı Adliye* md:1088.

⁵⁴⁵ Hiçbir ortağın izni olmaksızın ortağın zarar göreceği bir şeyi yapma hakkı yoktur. (*Kâdihân*).

⁵⁴⁶ Zamanımızda fetva emiriyye arazisinde on sene da'va terk edilirse duyulmaz. (*Fusûleyn*).

emrinden sonra görmüş oldukları amellerinin ücretlerini Zeyd'den almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁵⁴⁷

339. Mesele:

Zeyd Amr ile bir hususa müteallike olan da'vasından sulh ve bedel-i sulhu kabza ammisi Bekr'i tevkîl ettikten sonra mezbûr Bekr Amr ile şu kadar kuruş üzerine sulh ve bedel-i sulhu ahz edip lakin Zeyd'e teslim etmeyip kendi umûruna sarf eylese Zeyd meblağ-i mezbûru Bekr'den tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁴⁸

340. Mesele: Ramazan Ova İrkiş Mehmet

Zeyd Amr'dan iştirâ' eylediği menzilin binasını söküp âher mahalle nakl etmek murâd ettikte car-ı Bekr'e aslen zararı yokken mezbûr Bekr razı olmayıp Zeyd'i binasını sökmekten men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁴⁹

341. Mesele: Ramazan Narman Şeker İsmail

Hind babası Zeyd müteveffanın terekesinden hissesini ahz ve kabza zevci Amr'ı tevkîl ettikten sonra Amr Hind'in izninsiz terekeden hissesini karındaşları Bekr'e ve Beşire şayiân hibe eylese Hind mücîze olmayacak terekeden tamamen hissesini almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁵⁰

Vr. 55

342. Mesele: Ramazan Kozğun Mevlüt

Zeyd kız karındaşı Hind sagîreye babasından âdiyen intikal eden arâzîden hissesini fuzûlen kendi namına tapu ile ba'dehu izn-i sâhib-i arzla Halid'e ferağ ve teslim ettikten sonra mezbûre Hind ba'del bülûğ on sene mürûr etmeden mücîze olmadığı halde fevt olup sagîre kızı Havva'yı terk ettikte halen mezbûre Havva ba'del bülûğ on sene mürûr etmeden âdiyen anası Hind'e ve anın fevtinde kendisine

⁵⁴⁷ *Hizâne*'de şöyle geçiyor: gel evimde bana çalış demekle îcâr gerçekleşiyor ve ecri misil lazım olur. (*Bezzâziyye*). Adamın biri birine benimle bunu yap bende sana bunu yaparım dediğinde ecri misil gerekir. (*Ğurerü'l-ahkâm*).

⁵⁴⁸ Aslolan ele geçirdiğini elinde emanet olarak tutmaktır. Emaneti başkasına vermekle gasıb olur. Yoketmekle tazmin sahibi olur.(...).

⁵⁴⁹ Mal sahibinin mülkünde istediğini tasarruf etme hakkı vardır başkasına açık zarar vermediği müddetçe. (*Bezzâziyye*). Çünkü insan elinde olanda tasarruf etmekten men' edilmez. (*Fusûleyn*).

⁵⁵⁰ Çünkü vekâlet müvekkilin emrinin hilâfıdır. Bu îcâreye tevakkuf eder onaylamazsa caiz olmaz.(...).

intikal eden hissesinin harac intikalın verip re'yi sâhib-i arzla bilâ bedel Halid'in yedinden alıp zabta kadire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁵¹

343. Mesele:

Zeyd fevt olup oğlu Amr ve kızı Hind sagîreyi terk ettikte Amr terekesinden bir mikdâr ebniyeyi semen-i ma'lûme Halid'e bey' ve teslim ettikten sonra ve Hind ba'del bülûğ nefsinin âhere tezvîc edip on beş sene mürûr etmeden Hind dahi fevt olup sagîre kızı Zeynep ile sâir veresesini terk etmekle halen mezbûre Zeynep baliğa olmağın Halid'in yedinde olan ebniyeden murisesi Hind'e isabet eden hisseden kendi sehmini almaya kadire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁵²

344. Mesele: Ramazan Keskim Ermeşin Mehmet Çavuş

Bir karyede arâzî-i emîriyyede bir tarlaya tapu ile mutasarrıf olan Zeyd müddet-i sefer-i baîd âher diyara gittikte Amr ol tarlayı tagalluben zabt ve alınmasına mikdârı tasarruf ve zirâat ettikten sonra halen Zeyd ancak yedi sene mürûrunda ol karyeye avdet edip ancak yedi sene mürûrunda ol tarlayı re'yi sahib-i arzla Amr'dan da'va ettikte Amr mücerred diyar-ı âhere gittiğinden on üç sene mürûr etmekle da'van mesmû'a olmaz diye Zeyd'in ber vech-i muharrer da'vasını def'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁵³

Bu surette da'vaya mani' olan mürûr-i zamanın mebde-i Zeyd'in diyar-ı âhere gittiğinde mi yoksa ol karyeye avdeti tarihinde mi itibar olunur? el-Cevab: Ol karyeye avdet i tarihinden itibar olunur.⁵⁵⁴

345. Mesele: Ramazan Narman Pertevan İsmail

Zeyd müteveffanın kızı Hind Zeyd'in fevtinden ancak on sene mürûrunda Zeyd'in terekesini vaz'-ı yed eden oğlu Amr'dan hissesini huzur-i hâkimde karındaşı mezbûr Amr'dan kaç senede bir kere da'va edip lakin fasli da'va edilmeyerek ber vech ile sekiz sene mürûr eylerse halen mezbûre Hind tereke-i Zeyd'den hissesini Amr'dan da'va etmek murâd ettikte Amr mücerred babamızın fevtinden on sekiz

⁵⁵¹ Padişahın emrine muhalefet edilmez. İla ahir. Haksızca alınan iade ettirilir.

⁵⁵² Miras bilinen haktır. İla ahir. Fetva başları.

⁵⁵³ Bazı müteehhirinler on beş sene terk edilen da'va duyulmaz ancak üç özürle duyulur o üçten biri kişinin başka yerde olmasıdır.(...).

⁵⁵⁴ Kişi dava talep hakkı gerçekleştikten sonra o davadan vazgeçebilir. (*Reddü'l-muhtâr*).

sene mürûr etmekle da'van mesmû'a olmaz deyip Hind'i men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.

346. Mesele: Ramazan Ova Kefrayıcı Hüseyin

Şart olsun demek avretim boş olsun demek manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd babası Amr'a gücendiğinde üçden dokuza şart olsun eğer senin parana el vurursam dedikten sonra Zeyd Amr'ın parasına el vurmuyup lakin Amr'ın bir mahalde kaim şu kadar keyl-i zahîresini arkasına alıp Amr'ın menziline götürse mücerred ol zahîreyi arkasına almakla şart-i mezbûre binâen Zeyd'in zevcesi Hind talâkı mûcib olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁵⁵

Vr. 56

347. Mesele: 28 Ramazan Narman Abdurrahim Asker Dabağ Oğlu Ebubekir Yediyle

Zeyd fevt olup kebir oğlu Amr'ı ve sagîre kızı Hind ile sâir veresesini terk ettikte Amr Hind'in sigârında Zeyd'in terekesinden bir menzil ile bâ-tapu mutasarrıf olduğu arâzîsini zabt edip Hind ba'del bülûğ menzil ile arâzî-i merkumeden hissesini kable'l-tefrîk nefsinin âhere tezvîc edip dört sene mürûrunda mezbûre Hind menzil merkumeden hissesi ile arâzî-i mezbûreden âdiyen kendisine intikal eden sehmini Amr'ın yedinden alıp zabta kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁵⁶

Bu surette Hind tereke-i Zeyd'den Amr'ın yedinde olan menzilden hissesi ile babasından âdiyen kendisine intikal eden arâzîden hissesinin ber-mûcib-i emr-i sultânî harac intikalın verip bilâ bedel zabt etmek murâd ettikte mezbûr Amr Hind'e vasî değilken ve hâkime nafaka takdir etmemişken mücerred hini sigârında ahirden istikrâz ve sana şu kadar kuruş infâk ve ıksâ etmiş olmamla meblağ-i masrufu vermedikçe menzil ve arâzîden sana hisse vermem diye bi-gayr-i vech Hind'e masrufu namına nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁵⁷

348. Mesele: Ramazan Hasan Kal'â Hüseyin

Tohum ve tarla Zeyd'in amel ve bakar Amr'ın olup mahsûl beynlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr akd-i müzâraa ettiklerinden sonra Amr Zeyd'in

⁵⁵⁵ Şarta taalluk edilen talak şartsız vuku olunmaz. (*Tenvîri'l-epsâr*).

⁵⁵⁶ Fetva başları.

⁵⁵⁷ Nafaka ancak hüküm ile borç olur. (...).

tarlalarını sürüp hark ettikte Zeyd tohum vermektan imtinâ' eylese Amr öküzleri ile eylediği amelinin ecr-i mislini Zeyd'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁵⁸

349. Mesele: Ramazan Kiğı Baş Köyü Abdullah

Şart olsun demek avretim boş olsun demek manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd bir hususda zevceleri Hind ve Zeyneb'e gücenmekle mezbûreler Zeyd'in menzilinden dışarı çıktıklarında Zeyd şart olsun eğer evime gelirlerse dedikten sonra Zeyd Hind ve Zeynebi evine götürse şart-i mezbûre binâen Zeyd'in zevceleri mezbûreler birer talâk-i ric'i ile boş olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁵⁵⁹

Bu surette Zeyd zevceleri Hind ve Zeyneb'in ber vech-i muharrer ancak birer talâk ric'i ile mutlike olmalarına binâen iddetleri içinde mezbûrelerin rızalarınız kavlen ve fiilen müracaat edip tecdîd-i nikâh etmeden ezvac muamelesine kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁶⁰

Veraset taksimi (...).

350. Mesele: Ramazan Tortum Eğin Abdulmecid

Zeyd oğlu Amr'ın zevcesi Hind'e babasından âdiyen intikal eden bir kıt'a çeyir yerini sâhib-i arzın ve Hind'in izinlerinsiz fuzûlen Bekr'e ferağ ve teslim eyledikten sonra mezbûre Hind ol çeyir yerini Bekr'in yedinden alıp zabta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁶¹

Vr. 57

351. Mesele: Şevval Narman Baş Kale Hasan

Zeyd müteveffanın kızı Hind ile oğulları Amr, Bekr ve Beşir kabil-i kısmet olan tereke-i Zeyd'i beynelerinde bi'r-rıza iktisâm ettiklerinde Hind hissesine isabet eden şu kadar re's-i hayvanı ve eşya-ı ma'lûmeyi ba'del kabz mezbûrân Amr'a ve Bekr'e hibe eder oldukça emvâl-i mevhûbiyeden her birinin hissesini ifrâz ve ta'yîn

⁵⁵⁸ Tohum ve toprak sahibinden izinsiz ekilen tarladan dolayı çalışana mahkemece bir şey verilmez. Ancak diyaneten kendisine yaptığı işin ecri misli verilir. (...).

⁵⁵⁹ Koşulan her talak şartı gerçekleşince ric'idir. (*Fusûleyn*).

⁵⁶⁰ Ric'i talakta vat' haram değildir. Kocası iddet süresinde rızası olmaksızın ona müracaat edebilir. (*Mülteka'l-ebhur*).

⁵⁶¹ Bu surette izin ve serbestlikte bir şey bulunmamıştır. (*Kunye*).

etmeden şayiân hibe ve teslim eylese hibe-i merkume sahîhe olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁶²

Bu surette hibe-i merkumenin âdem-i sıhhatine binâen mezbûre Hind emvâl-i mevhûbeden mevcudelerini aynen almaya ve Amr ve Bekr'in istihlâk eylediklerinin kıymetlerini mezbûrlardan tazmîne kadire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁶³

352. Mesele:

Zeyd Amr ve Bekr kız karındaşları Hind ile beynler irsen ale-l-iştirâk malik oldukları muaddün li'l-istiklal bir bab değirmenlerini mezbûrun Zeyd, Amr ve Bekr dört sene îcâr ve gallesini ahz ve kendi umûrlarına sarf ve istihlâk eyleseler halen mezbûre Hind galle-i müstehlikeden hissesini Zeyd Amr ve Bekr mezbûrlardan tazmîne kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁶⁴

353. Mesele: Şevval Tortum Serbahan

Zeyd Amr'ın kaç re's sığırını şu kadar kuruşa şirâ'ya Bekr'i tevkîl etmekle Bekr dahi ol sığırları akdi Zeyd'e izafet ile ol kadar kuruşa Amr'dan iştria ve kabz ve Zeyd'e teslim ettikten sonra Amr meblağ-ı merkumun bir mikdârını Zeyd'den alıp mâadâyı almadan Zeyd fevt olundukta Amr Bekr'e mücerred hîn-i akd ve ber vech-i muharrer akdi Zeyd'e muzaf kılmışken sığırları benden sen iştirâ'' eyledin diye Zeyd zimmetinde olan mâadâ meblağ-ı mezbûru Bekr'den bi-gayr-i vech almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁶⁵

354. Mesele: 7 Şevval Pasin Zanzak Kasba Rukiye

Zeyd ammi oğullarıyla birlik iken Amr mustakillen Zeyd'e iki re's tosun hibe ve teslim ettikten sonra bir müddet mürûrunda mezbûrlar Zeyd ile emvâl-i müştereklerini tefrik ettiklerinde Zeyd ol tosunları müstakillen almak murâd edecek mezbûreler Zeyd'e mücerred ol tosondan müşterek âlefden e'laf olmanın beynimizde

⁵⁶² Muşa' malında hibe sahih olmaz. (...). Mülk ancak ikrar ve teslimle isbat olunur. (...). Müşterek maldan biri hibe ederse Ebu Hanife'nin yanında caiz değildir. (*Hidâye*).

⁵⁶³ Kim malının özünü görürse alma hakkı ondadır. (...).

⁵⁶⁴ Ortaklardan birisi îcâre verip ücretini aldığı anda diğer ortak hazırda geldiğinde alınanda ortak olma hakkı vardır. (*Kunye*). Ortaklardan biri îcâre verdiği anda ortağın payını vermesi gerekir. (*Fusûleyn*).

⁵⁶⁵ Birisine vekâleten satın alınan bir malın tasarruf hakkı vekile değil müvekkile geçer. (*Fusûleyn*).

müşterek olur diye ol tosunlardan bi-gayr-i vech hisse almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁶⁶

355. Mesele:

Zeyd karındaşı Amr ve ammi oğulları Bekr, Beşir, Züfer, Halid ve Velid ile birlik iken müstakillen kâr ve kesb eylediği akçe ile nefsi için sâhib-i arz izni ile bir mikdâr tarla ve çayır tefriğ eyledikten sonra mezbûrlar bilâ niza' ve halen beyenlerinde müşterek olan arâzîlerini hîn-i tefriğinde mücerred seninle birlik olmamızla kendi namına tefriğ eylediğin tarla ve çayır yerlerinde dahi sana müşârik oluruz demeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁶⁷

356. Mesele:

Zeyd er karındaşı Amr ve ammi oğulları Bekr, Beşir, Züfer, Halid ve Velid birlik ve bir menzilde sâkin iken Zeyd müstakillen kesb eylediği akçe ile bir adet araba ve bir re's feres ve bir re's inek nefsi için iştirâ' eyledikten sonra halen mezbûrlar beyenlerinde müşterek olan mallarını tefrîk murâd ettiklerinde Zeyd ol araba ile feres ve ol inekten hâsıl ve mevcut olan fur'unu mustakillen almak irad ettikte mezbûrlar mücerred seninle birlik olmamızla emvâl-i merkumede sana şerîk olmuş oluruz diye ol emvâldan bi-gayr-i vech hisse almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁶⁸

Vr. 58

357. Mesele: 8 Şevval Pasin Sufla Kızlar Kal'â Salih

Hind bkr-i baliğa nefsinin Zeyd'e tezvîc eder oldukça Zeyd Hind'in er karındaşı Amr'ı mahbûsdan tahlîs etmek şartı ile tezvîce Bekr'i tevkîl edip Bekr dahi mezbûre Hind'i mehder-i şühûdda şu kadar kuruş tesmiye-i mehr ve ber vech-i muharrer şart-i mezbûrla Zeyd'e tezvîc ve Zeyd'in vekili Beşir dahi Zeyd için tezvîc eylese mezbûre Hind Zeyd'in menkûhesi olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁶⁹

⁵⁶⁶ Hibede mülk hibe olunana aittir. (*Hindiyye*). Müslümanlardan hiç kimseye hibe olunandan o malı alması caiz olmaz. (*el-Bahrü'r-Râik*).

⁵⁶⁷ Her insan kazancına sahiptir. (...). Yalnız söz bir şeyi gerektirmez. (...).

⁵⁶⁸ Bir şeyi alan onundur. (*Bezzâziyye*).

⁵⁶⁹ Nikâhta vekâlet sahihtir. (*Tatarhâniyye*). Nikâh icab ve kabul olan iki lafzın tabiri ile bağlanmış olur. (*Hidâye*).

Bu surette Zeyd Amr'ı mahbûsdan tahlîs edememekle halen Hind akd-i nikâh ber vech-i muharrer şart-i mezbûr ile bâtil olur za'miyle nefsinin Zeyd'e tesliminden imtina'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁷⁰

358. Mesele: Şevval Tortum Tutmuş Mehmet Onbaşı

Zeyd Arâzî-i emîriyyeden bir mikdâr arâzîye kız karındaşları Hind ve Zeyneb'in muvacehelerinde on seneden müteceviz bilâ da'va mutasarrıf olup ba'dehu fevt oldukta Zeyd'in oğlu Amr ile kızı Rukiye dahi ol arâzîyi mezbûrelerin muvacehelerinde on seneden müteceviz bilâ da'va mutasarrıflar olup Hind ve Zeynep arâzî-i merkume sininden mukaddem babamız Bekr'in tasarrufunda olup ba'de vefatı âdiyen bize dahi hisse intikal eder diye da'va ve Amr ve Rukiye bi'l-külliyye münkirler olacak Hind ve Zeyneb'in da'vaları bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁷¹

359. Mesele: Şevval Tortum İdris Mustafa Asker Osman Yediyle

Zeyd müteveffanın zevcesi Hind, Zeyd'in fevtinden ber-nehc-i şer'i inkızâ'-i iddeti için dört ay on gün tamam olmadan nefsinin Zeyd'in er karındaşı Amr'a tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh ve caiz olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁷²

Bu surette ber vech-i muharrer akd-i mezbûr sahîh ve caiz olmamakla mezbûre Hind Zeyd'in fevtinden dört ay on gün tamam oldukta nefsinin Bekr'e tezvîc eyledikte Amr mücerred iddet içinde nefsinin Bekr'e tezvîc etmekle menkûhem olmuş olursun diye bi-gayr-i vech Hind'e müdahale etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.

360. Mesele: Şevval Bornaz Şeyh Ahmet

(...) memlûkeden bir nehr-i azimin bir canibinde tarlası olan Zeyd ol nehirden tarlasını (...) istedikte ammeye zararı yokken ol nehirden tarlalarını saky eden (...) tarlasını sakyden men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁷³

⁵⁷⁰ Nikâh fasit şartla batıl olmaz. Ancak şart batıl olur. (*Ed-Dürri'l-Muhtâr*)

⁵⁷¹ Emirîyye arazisinde on seneyi aşkın da'va terk edilirse da'va düşer. (*Fusûleyn*).

⁵⁷² İddet süresi içerisinde nikâh sahîh olmaz. (*el-Bidâye*). Başkasının eşi olan ile iddet beklemesi gereken kadınla evlenmek caiz değildir. (*el-İhtiyâr*).

⁵⁷³ Büyük nehirler hükmünde olan Dicle, Ceyhan ve Seyhan gibi nehirlerden herkes hayvanını ve toprağını sulayabilir. (*Bezzâziyye*).

Zeyd bir nehirden cereyan eden suyun mecrasını sed edip tarlasına su icra ederken ol su taşıp tarîk-i ammeye sirayet etmekle ol traftan mürûr edenlere zarar olsa marre Zeyd'i ol Seddi ref' ettirmeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁵⁷⁴

361. Mesele: Şevval Narman Şekerli Mustafa Serdar-ı Asker Şerif Yediyle

Ecir müşterek olup çoban olan Zeyd bir karye ahâlisinin hayvanları râî ederken içlerinden Amr'ın iki re's feresi Zeyd'in taaddî ve taksîrinsiz sirkat olursa Zeyd ol fereslerin hıfzinde kusur etmediğine yemin ettikten sonra Zeyd'e damân lazım olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁷⁵

Vr. 59

362. Mesele: Şevval Narman Şekerli Ahmet

Suyu bir mevki'de ictimâ' eden gölden Zeyd bir kimsenin mülkü olmayan hâlî yerden hark hafriyle ol gölün suyunu ol harkde ihrâz ve ondan icra edip kendi tarlalarını saky ederken hark-i mezbûrun suyundan hakk-ı sakyları olmayan tarlaların ashâbı Zeyd'in ol harkda ihrâz ile icra eylediği sudan bi-gayr-i hakkın tarlalarını saky etmek murâd eyleseler Zeyd ol kimesneleri men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁷⁶

363. Mesele:

Zeyd fevt olup oğulları Amr ve Bekr ile kızı Hind'i terk ettikte mezbûrân Amr ve Bekr kable'l-kismet terekeden şu kadar keyl-i zahîreyi yalnız kendi nefisleri için müşterek tarlalarına zer' ettikleri ekinen şu kadar mahsûl hâsıl olduktan sonra mezbûrân Amr ve Bekr ber vech-i muharrer nefisleri için zer' ettikleri tohumdan Hind'in hissesini verirlerken Hind mücerred tohum müşterek olmakla mahsûl-i merkumeden dahi hisse alırım diye mahsûl-i merkume müdahale etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁷⁷

Bu surette mezbûre Hind asıl tohumda olan hissesinden ziyade mezbûrların izinlerinsiz şu kadar keyl-i zahîre ahz ve itlâf eylese halen Amr ve Bekr Hind'in bi-

⁵⁷⁴ Çünkü talep edilen müslümanların yol güzergâhında ammeye zararın giderilmesidir. Herkesin rahatça geçme hakkı vardır. (*Eşbah*).

⁵⁷⁵ Damân bin-nısf ihtiyar olunmuştur. İmameyn nezdinde koruma imkânı varsa damındır. (*Mülteka'l-ebhur*). Müteahirinler yarısı üzerinde sulh yapmaya fetva vermişler. (*Mecmau'l-Enhur*).

⁵⁷⁶ Başkasının nehrinden toprağını ve ekinini sulama hakkı yoktur. İster bundan zarar görsün ister görmesin. (*Fetâvâ Kâdîhân*)

⁵⁷⁷ Ortak tohumdan ekilen ziraat ekenindir. Diğer ortağın tohumdaki payı tazmin edilir. (*el-İnâye*).

gayr-i vech me'hûzu olan ziyade zahîrenin mislini Hind'den tazmîne kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁵⁷⁸

364. Mesele: Şevval İspir Tabsur Abdulhamid Efendi

Mahmud'ul hal olan Zeyd sagîr oğlu Amr'ın mülk menzilinini semen-i misli ile Bekr'e bey' ve telsim eylese Amr bâliğ oldukça ol menzili Bekr'den almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁷⁹

365. Mesele: Şevval Tazekli Derviş

Senden geçtim müfârakat ettim manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd'e bazı kimesneler zevcin Hind'i tatlık eyle diye ibrâm ve ikrâr ettiklerinde Zeyd dahi ber vech-i muharrer müzakere-i talâk esnasında geçtim dese Zeyd'in zevcesi Hind mübâin olmağın Zeyd Hind'i iddeti içinde veya ba'de iddet rızası ile bilâ hulle tezciv etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁸⁰

366. Mesele: Şevval Pasin Kazlığı Hacı Mehmet

Terekesi ancak urud ve akar ve hayvanât olan Hind fevt olup zevci Zeyd'den ve oğlu Amr ile sâir veresesin terk ettikte şerait-i sıhhat-i sulh taharruc mevcude olduğu halde Amr Zeyd ile terekede olan hissesinde şu kadar kuruş üzerine ala tarf-i taharruc-i sulh ve kabz-i bedel edip Zeyd'in zimmetini ibrâ eylese sulh ve ibrâ-i mezbûr sahîh olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁸¹

Hind müteveffanın veresesinden oğlu Zeyd müteveffanın terekesine vaz'-ı yed eden babası Amr'dan terekeden hissesini da'va ve Amr sen terekede olan hissenden şu kadar kuruş üzerine vech-i şer'i üzere sulh ve zimmetini amme-i deaviyeden ibrâ etmişti diye da'va Zeyd bi'l-küllîye inkâr ettikte Amr müddeâsını ber nehc-i şer'i isbat edilmek Zeyd'i def'e kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.

⁵⁷⁸ Başkasının malını izni olmaksızın telef eden damın olur. (*Kunye*). Ortağının payında gasıb hükmündedir. Taki pay tazmin oluncaya kadar. (*Bezzâziyye*).

⁵⁷⁹ Keza fi Fetva-i Ali Efendi. Babanın küçük oğlunu tarlasını değeri ile satması caizdir. Eğer baba iyi hal veyahut mestur'ul hal durumunda ise baba müfsid hal durumunda ise ancak değerinin üstünden satması caizdir.(...).

⁵⁸⁰ Kinaye lafzı ile ancak bir talak vaki olur. Talak muzakeresinde senden ayrıldım derse talak vaki olur.

⁵⁸¹ Verseden birisi tarla, bina, hayvan üzerine müddeâ aleyh ile sulh yaparsa bizim katımızda caizdir. Şâfiî'lerde ise caiz değildir. Meçhul olanların haklarında ibrâ Şâfiî'lerde caiz değil, bizlerde caizdir. (*Fusûleyn*).

Vr. 60

367. Mesele: Şevval Pasin Ali Bezergam İsmail

Senden geçtim müfârakat ettim manasına müteâref olan belde ahâlisinden Zeyd'in oğulluğu Amr'ın mezbûre Zeyd'e zevcin Hind'i tatlık eyle diye ilhâh ve ibrâsına binâen Zeyd dahi ber vech-i muharrer mezkûre-i talâk esnasında boşadım geçtim geçtim geçtim dese bayın bayına lahik olmakla Hind Zeyd'den ancak iki talâk boş olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁸²

Bu surette Zeyd Hind'i iddeti içinde ve ba'de inkızâ'î'l-iddet Hind'in rızası ile bilâ hulle tezvîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁸³

368. Mesele: Şevval Yapur ve Ağuran Mehmet

Hind arâzî-i emîriyyeden bir tarlayı er karındaşı Zeyd'in muvacehesinde mustakillen bilâ niza' on seneden mütecaviz zabt ve tasarruf edip Zeyd bu surette bilâ tahdîd sükût etmişken halen Zeyd ol tarlasının merkumeden mukaddem bâ-tapu tasarrufumda idi diye da'va Hind münkire olacak Zeyd'in sinîn-i merkumeden sonra da'vası bilâ emir mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁸⁴

369. Mesele: Şevval Pasin Hacı Carek İsmail

Zeyd fevt olup oğulları Amr ve Bekr ile kızı Hind'i terk ettikte Amr ve Bekr ve Hind terekeyi iktisâm etmeyip otuz seneye degin ale-l-iştirâk zabt ve tasarruf ettiklerinden sonra Amr ve Bekr ve Hind müteakiben fevt olduklarında tereke-i Zeyd'in cümlesi Amr ve Bekr'in vereseleri yedlerinde kalmağın Hind'in veresesi tereke-i Zeyd'den Hind'in hissesini Amr'ın ve Bekr'in veresesinden da'va murâd ettiklerinde ber vech-i muharrer tereke-i Zeyd'e otuz seneye degin ale-l-iştirâk mutasarrıf oldukları ber-nehc-i şer'î sabit olacak Amr ve Bekr'in vereseleri mücerred Zeyd'in fevtinden otuz sene mürur etmekle da'vanız mesmû'a olmaz diye Hind'in veresesini da'vadan men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁸⁵

370. Mesele: Şevval Tortum Hahu Hasan

⁵⁸² Bâin sarîh talakla olur. Bâin bâine ilhak olmaz. İla ahir. (...).

⁵⁸³ Kişi üç talaktan az mübâinesini iddet süresi ve sonrası nikâhlayabilir. (...).

⁵⁸⁴ Fetva zamanımızda. İla ahir.

⁵⁸⁵ Miras bilinen haktır te'hîrle sakıt olmaz.(...). Hak zamanın geçmesi ile sakıt olmaz. (*Eşbah*).

Mirasçılar malı nerede görürlerse talep edebilirler. (*Hulâsa*).

Zeyd ve ba'de vefatihi oğlu Amr Zeyd'in kız karındaşı Hind'in muvacehesinde yirmi bir sene mustakillen bir bağı bilâ niza' zabt ettiklerinde Hind bu müddette bilâ öZR sükût etmişken halen mezbûre Hind ol bağı sinîn-i merkumeden mukaddem babam Bekr'in mülkü olup ba'de vefatihi bağı mezbûrede irsen hissem vardır diye Amr'dan da'va ve Amr Hind'in ol bağıda hissesi olduğunu münkir olacak Hind'in sinîn-i merkumeden sonra da'vası mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁸⁶

Verese taksim şeması. (...).

371. Mesele: Şevval Tortum Nuhah Osman

Zeyd bir kıt'a tarlası ile muaddün li'l-inbat olan çayır yerini müddet-i ma'lûme ile şu kadar kuruş deyni mukabelesinde dâyinı Amr'a îcâr ve teslim edip ba'dehu müddet-i îcâre münkaziye olmadan Zeyd fevt olsa îcâre-i merkume münfesiha olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁸⁷

Bu surette Amr Zeyd'in verese ile tahdîd-i isticâr etmeden verese izinlerinsiz ol çayır yerinden nâbit olan otu biçip istihlâk eylese halen verese-i Zeyd tereke-i Zeyd'den Amr'ın ol kadar kuruş alacak hakkını verip müstehlek olan otun mislini Amr'dan tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁸⁸

Vr. 61

372. Mesele: Şevval Narman Simserkes Hasan

Zeyd şu kadar re's koyunlarını a'laf için Amr'a îdâ' ve teslim ettikten sonra Amr ol koyunları kendi koyunlarını hıfz eylediği kapısı mukaffel gömede a'laf ve hıfz üzere iken Amr'ın taâddi ve taksîrsiz kendi koyunuyla Zeyd'in koyunlarından şu kadarı sirkat olunup zayi' olsa Amr'a daman lazım gelirmi? el-Cevab: Olmaz.⁵⁸⁹

373. Mesele: Şevval Tortum Nekad Süfla Ethem

Zeyd bir mikdar Arâzî-i emîriyyeyi kız karındaşı Hind'in muvacehesinde on üç sene zabt ve zirâat edip Hind bu müddetde bilâ öZR sükût ettikten sonra halen Hind arâzî-i merkume sinîn-i merkumeden mukaddem bâ-tapu babanız Amr'ın

⁵⁸⁶ Şuan tercih edilen davasının duyulmamasıdır. (*Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*).

⁵⁸⁷ İcare akdedenlerden birisinin ölümüyle fesh olunur.(...)

⁵⁸⁸ Başkasının malını helak etmek tazmin gerektirir. Telef edilenin misli kıymetlendirilir. (*el-Mebsût*).

⁵⁸⁹ Emanetçinin evinde malını muhafaza ettiği gibi emanet malını muhafaza etmesi gerekir. (*Hulâsa*).

Kusurlu davranılan emanatte damın gerekir. Burada kusurdan gaye gerekli korumayı yapmamaktır. (*Ankaravî*).

tasarrufunda olup ba'de zaman ol arâzîden bana dahi âdiyen hisse intikal eder diye sâhib-i arz huzurunda Zeyd'den da'va ve Zeyd dahi arâzî-i merkumeden ber vech-i muharrer Hind'in hissesi olduğunu kasr ve mutasarrıf iken mücerred on üç sene mürûr etmekle da'van mesmû'â olmaz diye Hind'i men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.

374. Mesele: Şevval Tortum Hahu Osman

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sâir veresesini terk ettikte Zeyd ile Hind'in sâkin oldukları menzilde bulunup rical ve nisaya sâlihe olan şu kadar kuruş hayvan için Hind benimdir deyip sâir verese Zeyd'indir deyip tarafeynin beyneleri olmasa kavil kankisinindir? el-Cevab: Hind'indir.⁵⁹⁰

375. Mesele: Şevval Tortum Neskeva Sufla Molla İbrahim

Zeyd'in harman arsasının mevzi'-i muhîtinden ancak harman mevsiminde Amr'ın kendi gitmek damına mine'l-kadîm arabası ile mürûr edegelmiş iken halen Amr ol damı nakz ve yerinde ahur bina ve ihdâs etmekle Amr vaz'-ı kadîmi teğayyur edip vakt-i muayenenin ğayrinde dahi hayvanâtıyla ol mevzi'den ihdas eylediği ahura mürûr eder olsa Zeyd Amr'ı kadîme mugayyer mürûrundan men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁹¹

376. Mesele: Şevval Tortum Zeynur Cafer

Zeyd babası Amr ile bir menzilde sâkin iken âher mahallde müstakillen kesb (...) akçe ile nefsi için hayvanât ve emvâl-i sâire iştirâ edip ba'dehu (...) oldukta Zeyd hayvanât ve emvâl-i merkumeyi müstakillen zabt etmek (...) kız karındaşları baba sağlığında oğlun malı olmaz diye ol hayvanât ve eşyayı bi-gayr-i vech mirase idhâle kadire olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁹²

377. Mesele: Şevval Livane Ova Eyüb

Hind oğulluğu Zeyd ile on beş seneden mütecaviz bir menzilde sâkine olup Hind bu müddette bilâ öZR sükût etmişken halen Hind Zeyd'e sinîn-i mezbûreden mukaddem zevcim baban Amr'ın zimmetinde itlâf eylediği malımın kıymetiyle

⁵⁹⁰ İki için yarayan yatak, eşya, kab ve hayvanlar ikisininidir. (*el-Kâfi*). (*Mülteka'l-ebhur*).

⁵⁹¹ Asl olan kadimden gelen hal üzere bırakılmasıdır. Ancak yerinden işleri değiştirme hücceti olursa bu müstesnadır. (*el-Kâfi*).

⁵⁹² Eğer ibnin kendine ait kazancı varsa o onundur. (*Bezzâziyye*). Bir şey satın alan satın aldığı kendisininidir. (*Bezzâziyye*). Kimseye caiz olmaz. İla ahir.

başkaca şu kadar kuruş dahi hakkım vardır terekesinden ver diye da'va ve Zeyd münkir olacak Hind'in da'vası bilâ-emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁹³

378. Mesele:

Karındaşlar olan Zeyd ve Amr beynlerinde müşterek olan mallarını tefrîk murâd ettiklerinde Zeyd bir mikdâr (...) ve mefruşat ve hayvanât ve ma'lûmet'ül hudûd bir kıt'a bağ için kız karındaşı mezbûr Amr ile beynimizde müşterektir diye ikrâr ve ma'rifet-i şer'i ile münâsafeten iktisâm ve her biri hissesini kabz ve biri ahirin zimmetini ibrâ ve hamiyete rabt olunduktan sonra halen Zeyd mücerred emvâl-ı merkume ile bağı ben iştirâ' etmiş olmamla mustakillen mülkümdür diye da'va ve Amr'ın şirketini inkâr edip Amr'a isabet eden hisseyi bi-gayr-i vech geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁹⁴

Vr. 62

379. Mesele: 30 Şevval Seyyid Nevzur Süleyman

Karındaşları olan Zeyd ve Amr müşterek olan bağlarını mine'l-kadîm bir havzda ictimâ' eden sudan saky ederken Zeyd ve Amr ol bağı beynlerinde iktisâm ettiklerinden sonra Zeyd fevt oldukta oğlu Bekr bağı mezbûrdan hissesi nisbetinde ol havzdan kadîm vech-ile hissesini saky etmek murâd ettikte Amr mücerred havz-ı merkum hisseme isabet eden bağın kurbunda bulunmakla mustakillen ben saky ederim diye Bekr'i men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁹⁵

380. Mesele: Şevval Tortum Hahu Mehmet

Zeyd arâzî-i emîriyyeden bir tarlada kız karındaşları Hind, Zeynep, Rukiye, Züleyha ve Ra'd'ın muvacehelerinde yirmi sene bilâ da'va mutasarrif olup mezbûreler bu müddette bilâ özlük sükût etmiş iken halen mezbûreler ol tarla sinin-i merkumeden mukaddem babamız Amr'ın tasarrufunda olup ba'de vefatihi âdiyen bize dahi hisse intikal eder diye da'va ve Zeyd münkir olacak mezbûrelerin da'vaları bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁵⁹⁶

381. Mesele: Şevval Kars Muhacirinden Kara Hamza Mahmut

⁵⁹³ Şuan tercih edilen. İla ahir.

⁵⁹⁴ Çünkü ikrar ilzam gerektiren bir hüccettir. İla ahir. Önceki ikrar sonraki inkârı imtina' eder. (Fusûleyn).

⁵⁹⁵ Kadim kadimliğinde bırakılır. Geçmişte olduğu gibi bırakılır. (...).

⁵⁹⁶ Zamanımızda fetva. İla ahir.

Zeyd fevt olup oğlu Amr'ı ve kızı Hind'i terk ettikte mezbûrlar tereke-i Zeyd-i iktisâm etmeden mezbûre Hind mesafe-i sefer-i baîd âher diyara gittikten sonra Amr fevt olup tereke-i Zeyd Amr'ın veresesi yedlerinde kalıp mezbûre Hind âher diyara muttasılan on beş sene meks ettikten sonra tereke-i Zeyd'den hissesini Amr'ın veresesinden da'va murâd ettikte Hind'in o müddette diyar-i âherde olduğu sabit olacak verese-i Amr mücerred on beş sene mürûr etmekle da'van mesmû'a olamaz diye Hind'in hissesini vermektan imtinâ'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁵⁹⁷

Veraset taksimi. (...).

382. Mesele: Şevval Tortum Nega ve Sufla Osman Bakkal Hüseyin Yediyle

Hind bir kıt'a bağ ile eşya-i sâireye li-eb ammesi Zeyneb'in muvacehesinde on beş seneden müteceviz müstakilleten mülkumdür diye mutasarrıf olup Zeynep bu müddette bilâ öZR sükût ettikten sonra halen mezbûre Zeynep Hind'e ol bağ ile eşya-ı sâirede sinîn-i merkumeden mukaddem cihet-i irsden hakkım vardır diye da'va ve Hind Zeyneb'in emvâl-i merkumede hissesi olduğu (...) mücerred on beş seneden müteceviz zaman mürûr etmekle da'van mesmû'a olmaz (...) hissesini vermemeye kâdire olur mu? el-Cevab: Olmaz.

383. Mesele: Şevval Halid Bakkal Yediyle

(...) Zeyd'e tezvîce babası Amr'ı tevkîl edip Amr dahi mahder-i şühûdda (...) mehri ile mezbûre Hind'i Zeyd'e tezvîc ve Zeyd'in babası Bekr dahi Zeyd için tezvîc eylese mezbûre Hind Zeyd'in menkûhesi olmuş olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁹⁸

Bu surette Hind ba'del akd babası Amr'ı tevkîline nâdime olup akd-i mezbûru fesh ile nefsinin âhere tezvîc eylese akdi sâni bâtil olur mu? el-Cevab: Olur.⁵⁹⁹

Verese Taksim Şeması (...)

Vr. 63

384. Mesele: Şevval Hahu Osman

⁵⁹⁷ Bazı müteehhirinler da'va on beş sene terk edilirse üç özürden hariç duyulmaz. Bu üç özürden birisi kişinin ğaib olmasıdır. (...).

⁵⁹⁸ Nikâh vekâletle sahihtir. (*Tatarhâniyye*). Nikâh îcab ve kabul lafızları ile ini'kad olur. îcab ve kabul lafızları mazi kalıbında kullanılır. (*Hidâye*)

⁵⁹⁹ Nikâh tamam ve luzum olunduktan sonra fesh edilmez. (*el-Kâfi*). Nikâhdan sonra nikâh batıldır. (...).

Zeyd Amr'ın kız karındaşı Hind'i tezvîc murâd ettikte Amr Zeyd'e bana nefsim için bir adet tüfenk vermeyince Hind'i sana tezvîc ettirmem demekle Zeyd Amr'a muayyen bir tüfenk verip Hind'i tezvîc ettikte halen Zeyd ol tüfenki Amr'dan geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶⁰⁰

385. Mesele:

Birkaç kimesneler Zeyd'in muayyen bir re's ineğini şu kadar kuruş şîrâ'ya Bekr'i tevkîl ettiklerinden sonra Bekr Zeyd'in ol ineğin akdi ol kimesnelere izafet etmeksizin ol kadar kuruşa iştirâ' ve kabz eylese Zeyd semen-i mezbûru taleb ettikte Bekr ben ol ineği filan kimesneler için iştirâ' etmişdim semeni ol kimesnelerden al diye vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶⁰¹

386. Mesele: Şevval Tortum Sermehçe Ali

Zeyd iki göz kadavarı ile ittisâlında olan bir kıt'a arsasını Amr'ın muhadded bir göz kaldavarıyla iki keyl hinta bedel mukabelesinde Amr'a mükâyedeten bey' ve teslim ve Amr'ın kaldavarıyla ol kadar keyl hintasın kabz ettikten sonra bey'i mezbûre takrîr yokken Zeyd mücerred ve değerinden noksana bey' etmiştim diye bey'i mezbûru feshe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶⁰²

387. Mesele: 2 Zilkade Tadırma Çakuri Zaza Muhacir Selman

Tohum Zeyd'in arz ve bakar ve amel Amr'ın olup mahsûl beynlerinde beraber olmak üzere Zeyd ve Amr akd-i müzâraa eyleseler akd-i mezbûr sahîh olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶⁰³

Bu surette Amr ber vech-i muharrer amel edip ekin nâbit oldukça Amr ol ekinde hissesini bir re's öküz muayyen öküz mukabelesinde Zeyd'e bey' ve öküzü kabz eylese halen Zeyd müzâraa ile bey'i mezbûrun fesadına binâen Amr'ın amel ve

⁶⁰⁰ Kardeş kız kardeşi için bana bu verilmezse, kız kardeşimin evlenmesini kabul etmem dedikten sonra istediği verildikten sonra geri almaya güç yetirilince geri alınır. Çünkü bu bir rüşvettir. (*Bezzâziyye*).

⁶⁰¹ Satın almaya vekil olandan para talep edilir. Vekil eden vekile parayı vermesede akdi yapan kendisidir. (*el-Mebsût*).

⁶⁰² Eğer gabn-ı fahiş takdirden hali ise bayi' ve müşteriden birinin fesh etme yetkisi yoktur. (...).

⁶⁰³ Tohum toprak sahibine eksin diye verilip hariç aralarında taksim edilirse bu sahîh değildir. (*Bezzâziyye*).

bakar ve tarlasının ecr-i misillerini Amr'a verip cümle ekini zabta ve ol öküzü Amr'ın yedinden geri almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶⁰⁴

388. Mesele:

Zeyd ve Amr ve Bekr mülk menzillerini semen-i ma'lûma ve bir çift muayyen öküz bedel mukabelesinde Beşir'e bey' eder olduklarında mezbûrlar Beşir'i karyelerinde iskan ve zirâat için tarla ve çayır vermek şartı ile bey' ve semen-i mezbûr ile öküzleri (...) halen Beşir bey'i merkumun fesadına binâen ol menzilleri mezbûrlara reddiyle (...) olan meblağ ile öküzleri geri lamğa kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.

389. Mesele: Zilkade Narman Eyid Yusuf

Zeyd'in mülk harmanı yerinden ancak mevsim-i muayenede Amr'ın hakkı mürûr olup mine'l-kadîm ol vech-ile mürûr ede gelmişken halen Zeyd kadîm vech ile Amr'ın mürûruna mâni' değil iken Amr Zeyd'in izninsiz vaz'-ı kadîmi tagayyür ile ol memerri kendi arsasına idhâl üzerine niyaben bi-hakk-ı mürûr edecek Zeyd Amr'ı men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶⁰⁵

390. Mesele: Zilkade Tortum Kale Rıza Tosun Ağa Yediyle

Bir karyenin ecîr müşterek çobanı Zeyd karye ahâlisinin hayvanlarını râh ederken içlerinden Amr'ın bir re's ineği Zeyd'in taaddi ve taksîrinsiz sirkat olursa Zeyd ol ineğin hıfzında kusur etmediğine yemin ettikten sonra damân olur mu? el-Cevab: Damân bi'n-nısf ihtiyar olunmuştur.⁶⁰⁶

Vr. 64

391. Mesele: 2 Zilkade Tortum Kal'a Rıza Dursun Ağa Yediyle

Zeyd müteveffanın oğlu Amr tereke-i Zeyd'en kız karndaşları Hind'in hissesine mahsuben bir kıt'a muayyen bağ ve bir mikdâr emvâl-ı sâire verip lakin mezbûre Hind hissesine tamamen istifa-i hakk'a ikrâr etmeden Hint fevt olsa verese

⁶⁰⁴ Muzaraa fasid olunca çalışan ücretini alır. (*Hidâye*). Muzaraa fasid olunca haric tohum sahibinindir. (*Eşbah*).

⁶⁰⁵ Bu tür hadisede asl olan şeyi aslına bırakmaktır. (*Fetâvâ Kâdîhân*).

⁶⁰⁶ Şayet gasb ve sirkatten koruma imkânı mümkün idi ise hepsine damındır. (*Mülteka'l-ebhur*). Müteahirinler kıymetinin yarısına hüküm etmişlerdir. (*Mecmau'l-Enhur*).

tereke-i Zeyd'i tekrar kısmet ve Hind'in hissesini tefrîk edip almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁶⁰⁷

392. Mesele: Zilkade Tortum Çakır Pasin Hüseyin Mehmet Ali Efendi Yediyle

Bir nehrin kenarında çayır yeri olan Zeyd mine'l-kadîm nehr-i mezbûrun suyuna bende vurup çayır yerini kemaliyle saky ba'dehu ol suyun fazlasıyla carı Amr çayır yerini saky edegelim vaz'-ı kadîm bu vech ile cereyan etmişken halen Amr vaz'-ı kadîmi tagayyür ile Zeyd'in bendini tegalüben hedm edip ihdâs eylediği çayır yerine dahi icra eder olsa Zeyd Amr'ı vaz'-ı kadîme mugayyer sakyden men'a ve ke'l-evvel çayırının bendini yerine vaz' ettirmeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶⁰⁸

393. Mesele: Zilkade Tortum Rencik Ahmet

Zeyd bir kıt'a muayyen bağıni dâyinlarına şu kadar kuruş deyni mukabelesinde ber-nehc-i şer'i bey' ettikten sonra mezbûrlar dahi ol bağı semen-i ma'lûme âhere bey' ve teslim eyleseler halen Zeyd bey'ine nâdim olup bey'-i mezbûru fesh ile ol bağa mudahale etmeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶⁰⁹

394. Mesele:

Zeyd Amr'a ver diye Bekr'e üç adet mecdiye altunu verip Bekr dahi Zeyd'in ber vech-i muharrer emrine binâen ol altunları Amr'a teslim ettikten sonra Zeyd Bekr'den şu kadar altun inkraz edip ba'dehu Bekr Zeyd'e ikraz ettiği altunları talep edecek Zeyd emrine nâdim olup Amr'a verdiği meblağa mahsub ederim diye bi-gayr-i vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶¹⁰

395. Mesele: Zilkade Ardun-i İsmail Bakal Ali Ağa Yediyle

Zeyd er karındaşlarıyla babalarından âdiyen intikal eden arâzî-i emîriyyeyi beynlerinde iktisam edip lakin izn-i sâhib-i arz bulunmasa kısmet-i mezbûre muteber olmamağın arâzî-i merkumenin cümlesi evlâdı beyninde müşterek iken mezbûr Zeyd ber vech-i muharrer muğayyer olamyân kısmetine binâen kendi hissesine isabet eden tarlaları şureka-i sâire izinlerinsiz bir sene müddetle şu kadar kuruşa Amr'a îcâr edip

⁶⁰⁷ Mal ve alacak bırakan varislerindir. (...).

⁶⁰⁸ Asl olan bu ciste işi mecrasına ve öncesine bırakmaktır. (*Fetâvâ Kâdîhân*).

⁶⁰⁹ Borcu yerine bey borcun aynı değil yerine geçer. Sahih bey bey'in kendisiyle mülkiyet gerektirir. Bayi'in borcu müşterinin üzerinde misli ile zimmetindedir. (*Fusûleyn*). Bey' îcab ve kabulle yürürlüğe girer biri diğerinin hakkını iptal etmekle feshe hakları yoktur. (*Mülteka'l-ebhur*).

⁶¹⁰ Şayet derse mevduayı istediğine ver veya denize at o da yaptı emirin malından gider. Çünkü mal mülküdür. Mülkünde emri geçerlidir. (*Bezzâziyye*).

bedeline bir re's feres aldıktan sonra îcâr-ı merkumenin fesadına binâen Amr ol tarlaları Zeyd'e redd ile merkumu olan feresini Zeyd'en istirdâda kâdir olur mu? el-Cevab: olur.⁶¹¹

Veraset taksimi. (...).

396. Mesele: Zilkade Pasin Ti'mâr Salih

Zeyd mesafe-i sefer-i bâid âher diyara gittikte Zeyd'in ma'lûmu mikdâr emvâl ve hayvanât ve akarı oğulları Amr ve Bekr'in yedinde kalıp mezbûr Zeyd âher diyarda mütevâliyen on dört sene meks edip ba'dehu geldikte mezbûrlerin itlâf eyledikleri emvâlın kıymetleriyle mevcut olanların aynını mezbûrlardan da'va edip almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶¹²

397. Mesele:

Zeyd âher diyara gittikten sonra oğulları Amr ve Bekr Zeyd'in ba-tapu tasarrufunda olup muâd li'l-inbât olan çayır yerinde nâbit olan otu Zeyd'in mezbûrlara izin ve ibahasınsız bir müddet biçip kendi umûrlarına sarf ve istihlâk eyleseler Zeyd geldikte ol çayır yerini mezbûrların yedlerinden almaya ve müddet-i merkumede istihlâk eyledikleri otun mislini dahi Amr Bekr'den tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.

Vr. 65

398. Mesele: Zilkade Narman Yusuf Mustafa Yediyle

Bir karye ahâlisinden bazı kimselerin mine'l-kadîm tarlalarına mürûr edegeldikleri tarîki içlerinden Zeyd sâir erbâbın izinlerinsiz kendi tarlasına katıp tarîk-i mezbûru âher mahalle tahvil eylese ol tarîkin erbâbı tarîk-i mahsuslarından ber vech-i kadîm kendi tarlalarına mürûr etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁶¹³

399. Mesele: Zilkade Arsuz Hüseyin

Zeyd mülk buğday tohumunu Amr ile ale-l-iştirâk tasarruflarında olan tarlanın nısfine Amr'ın izninsiz nefsi için zer' ettikte orak eden mahsûlun cümlesi Zeyd'in

⁶¹¹ Ebu Hanife'nin yanında muşâ'ın îcâresi fasittir. Fetva kavli üzerinedir. Üzerinde ödemesi mucib olmayan bir şey öderse onu geri alma hakkı vardır. (*Fusûleyn*).

⁶¹² Başkasının malını telef eden damın olur. (*Kunye*).

⁶¹³ Özel yolda yol açan kişi ancak ortakalrın izniyle men edilebilir. (*Mülteka'l-ebhur*). Asıl olan öncesini olduğu üzere bırakmaktır. (...).

olmuşken Amr mücerred tarla beyinlerimizde müşterek olmakla mahsûl-u merkum dahi beynimizde müşterek olur diye ol mahsûla bi ğayr-i vech mudahaleye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶¹⁴

400. Mesele: Zilkade Tortum Çiftlik Sabri

Zeyd arâzî-i emriyeden tarla ve çayırlarına kız karındaşı Hind'in muavecesinde on seneden mütecaviz bilâ da'va mustakillen mutasarrıf olup mezbûre Hind bu müddette bilâ öZR sükût etmişken halen Hind arâzî-i merkume sinin-i merkumeden mukaddem babamız Amr'ın tasarrufunda olup ba'de vefatihi âdiyen bana dahi hisse intikal eder diye da'va ve Zeyd münkir olacak mezbûre Hind'in da'vası bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶¹⁵

401. Mesele: 8 Zilkade Tortum Nehutaf Hüseyin

Zeyd müteveffanın evlâd-ı sigârını anaları ve vasîyye-i mensubeleri Hind nefsinin sigâra ecnebi olan Amr'a tezvîc edip lakin umûr-ı vesâyetini rü'yete bir güne halel-i irs etmeyip sigârın malını itlâf ihtimali yokken Zeyd'in ammizâdeleri Hind'e mücerred nefsinin âhere tezvîc eyledin diye bi-ğayr-i vech vesâyetten ihrâca kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁶¹⁶

402. Mesele:

Zeyd ile kız karındaşı Hind'e babalarından âdiyen intikal eden arâzî-i emriyyeden hisse-i şâyiasını üç re's kuzuyla koyun bedel mukabelesinde mezbûr Zeyd'e ferağ edip lakin izn-i sahibi arz bulunmadan Zeyd fevt olup sagîr oğulları Amr, Bekr ve Beşir'i terk edip de ferağın mugayyer olmamasına binâen Hind arâzî-i merkumeden hissesini zapta kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.

Bu surette mezbûre Hind arâzî-i merkumeden hissesini sigârın anaları ve vasîyye-i mensubeleri Zeyneb'in yedinden alıp zapt ettikte mezbûre Zeynep Zeyd'in Hind'e vermiş olduğu koyunlar ile fûrû'larından mevcut olanlarını aynen istirdâda ve

⁶¹⁴ Kişi izinsiz başkasının tarlasını ekerse tahıl ekenidir. (*Cami'ul-Fetâvâ*). Çünkü tahıl tohumdan oluşur. (*Bezzâziyye*).

⁶¹⁵ Asrımızda fetva emriyye arazisinde da'va on sene terk edilirse zaman aşımına uğrar. (*Fusûleyn*).

⁶¹⁶ Vesayet üzerine emin bir kişi kalır. (*Dürerü'l-hükkâm*).

Hind'in itlâf eylediğinin kıymetini Hind'den tazmîn edip sigârın hisselerini sigâr için hıfza kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.⁶¹⁷

403. Mesele: 8 Zilkade Tortum Nuhah Ahmet

Zeyd mutevaffanın oğulları Amr ve Bekr ile kızları Hind ve Zeynep ammileri Beşir'den olan menzil ve bağ ve hayvanât ve eşya-ı sâirelerini bi'r-rıza beynlerinde iktisam (...) ahz ve kabz ve istibkâ'-i hakka ikrâr ve her biri hissesinde on beş seneden (...) mutasarif olunduktan sonra halen Amr ve Bekr ve Hind ve Zeynep nâdimler olup hissemizde gabn-i fâhiş vaki olmuştu diye Beşir'den da'va eyleseler da'vaları mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶¹⁸

404. Mesele: 8 Zilkade Pasin Çamurlu Turak

Zeyd kayınbabası Amr'a gücendikte üçten dokuza şart olsun ölürsem eğer ölüme gelirse ölürse ölüsüne gidersem sana gelirim dedikten sonra ancak Amr Zeyd'in menziline gidip diğer şartlar bulunmasına bu merteye ile Zeyd'in zevcesi Hind şart-ı mezbûre binâen üç talâk boş olur mu? el-Cevab: Olur.⁶¹⁹

Vr. 66

405. Mesele: 8 Zilkade Barkal Recep el-Hac İsmail Efendi Yediyle

Zeyd ve Amr kız karındaşları Hind'in muvacehesinde arâzî-i emîriyyeden tarla ve çayır yerlerine yirmi sene bilâ da'va mutasarrıflar olup mezbûre Hind bu müddette bilâ özlük sükût etmişken halen Hind ol arâzî sinin-i merkumeden mukaddem babamız Bekr'in tasarrufunda olup ba'de vefatı âdiyen bana dahi hisse intikal eder diye da'va ve Zeyd ve Amr münkir olacak mezbûre Hind'in da'vası bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶²⁰

406. Mesele:

Zeyd bir mikdâr emlak ve eşya ve bağa kız karındaşı Hind'in muvacehesinde yirmi sene mülkümdür diye bilâ da'va müstakillen mutasarrıf olup Hind bu müddette bilâ özlük sükût etmişken hala Hind sinin-i merkumeden mukaddem ol emlak ve eşya

⁶¹⁷ Küçüğün malında velayet babasının vasisinin ve vasinin vasisinidir. Bunlar olmazsa velayet kadı veya kadının tayin ettiğidir. (*Fusûleyn*).

⁶¹⁸ Taksim sîhhatı ortakların rızasındadır. Vakta ki payının istifasına karar kılarsa sonra da gabn-i fâhiş vardır derse davası duyulmaz. (...).

⁶¹⁹ Aslolan şart edatlarını atıfsız zikrederse talâkın vuku şartın vukuuna bağlıdır. (...).

⁶²⁰ Fetva zamanımızda. ila ahir.

ve bağda irsen hakkım vardır diye da'va ve Zeyd emlak ve eşya ve bağ-ı mezbûrede Hind'in hakkı olduğunu münkir olacak Hind'in da'vası bilâ emr mesmû'a olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶²¹

407. Mesele: Zilkade Pasin Emir Kôm Halil Mustafa Ağa Yediyle

Duyûnu terekesinden ezyed olduğu halde fevt olan Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'in zimmetinde olan şu kadar kuruş mehrini Zeyd'in anası Zeyneb kefil değilken Hind Zeyneb'e mücerred Zeyd senin oğlun olmakla mehrimi senden alırım diye bi-gayr-i vech Zeyneb'den mehri namına nesne alamğa kadire olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶²²

408. Mesele:

Zeyd mevcut olan bir harar hıntası semeni ma'lûme Amr'a Bey' ve Amr'ın dahi emriyle ol kadar hıntayı Bekr'e keyl ve teslim ettikten sonra haeln Zeyd meblağ-ı merkumu Amr'dan talep ettikte Amr Zeyd'e mücerred hınta-i merkumeyi Bekr'e teslim etmekle semen-i merkumu Bekr'den al diye meblağ-ı mezbûru bi-gayr-i vech vermemeye kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶²³

409. Mesele: Zilkade Tortum Çarnes Abdullah

Zeyd'in min'el-kadîm çayır yerine cereyan eden sudan car-ı Amr hakkı şürbü olmayıp ihdas eylediği çayır yerini Zeyd'in izninsiz bi-gayr-i hakkın saky etmek murâd eylese Zeyd Amr'a men'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶²⁴

410. Mesele: Zilkade Tortum Bar Cemal

Zeyd maraz-ı mevtinde sülüs malım vücuh yere sarf oluna diye vasiyyet ve tenfîzine varisi olmayan oğlunun oğlu Amr'ı vasî nasb ve ta'yîn ettikten sonra altı sene mürûrunda mûsîrren ala îsâ'ihî fevt olsa vasiyyet-i merkume caize ve sahîhe olur mu? el-Cevab: Olur.⁶²⁵

Bu surette mezbûr Amr Zeyd'in sülüs malını ifrâz ve Zeyd'in ta'yîn eylediği vücuh yere (...) ettikte Zeyd'in veresesi mücerred Zeyd ba'del vasiyyet altı sene

⁶²¹ Fetva zamanımızda. ila ahir.

⁶²² Kimse borcunu başkasına yükleyemez. (...).

⁶²³ Bir şeyi satan ücretini talep eder. (...).

⁶²⁴ Hiçkimsenin başkasının harkından ister zarar versin ister zarar vermesin arazisini ve ziraatını sulama hakkı yoktur. (*Fetâvâ Kâdîhân*).

⁶²⁵ Vasiyyet varisler uygun görmezelerde üçte biri varis olmayana caizdir. (*Cami'ul-Fetâvâ*).

mürurunda (...) merkume sahîha olmaz diye Amr'ı ber-vech-i muharrer tenfîz-i vesayeden (...): Olmazlar.

411. Mesele: Zilkade Kığı Karyesi Ahmet

Hind mutevefanın vereseşi Zeyneb'in yedinde olan bir sim-i kemer için murisemiz Hind'in olup ba'dehu irsen bize intikal etmeğın ver diye Zeyneb'den da'va ve Zeyneb inkâr ettikte verese-i Zeyd ber vech-i muharrer müddeâlarını bil beyne ispat edecek ol kemeri Zeyneb'in yedinden almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olurlar.⁶²⁶

412. Mesele: Zilkade Pasın Ünyek Yusuf Ağa

Zeyd mahalesi ahâlisi ile bir hususta niza' edip şart-ı talâk iradesiyle ben bu mahaleden kalkmazsam şart olsun deyip ba'dehu Zeyd ol mahaleden kalkıp bir müddet âher mahalede sâkin olup ba'dehu yine ol mahaleye gelip sâkin olsa zevcesi Hind Zeyd'den boş olur mu? el-Cevab: Mahda kalmağa niyet ettiyse olmaz.

Vr. 67

413. Mesele: 8 Zilkade Narman Norşin Reşid Kapıcı Şevket Yediyle

Zeyd arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olan iki kıt'a tarlayı Amr'a ferağ ve teslim edip lakin izn-i sâhib-i arz bulunmazsa ferağ-ı mezbûr mugayyer olur mu? el-Cevab: Olmaz.

Bu surette altı sene mürûrunda Zeyd mesafe-i sefer-i baîd âher diyara varıp muttasılen on bir sene meks ve geldikten sonra ancak üç sene mürûr edip halen Zeyd ferağ-i mezbûrun mukayyed olmamasına binâen ol tarlaları Amr'ın yedinden alıp zabt etmek murâd ettikte Zeyd'in ihzâr-ı şer'iyeden olup on bir âher diyarda bulunduğu sabit iken Amr mücerred yirmi sene mürûr etmekle benim için hakk karar sabit olmağın da'van mesmû'a olmaz diye ol tarlaları Zeyd'e teslimden imtina'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶²⁷

414. Mesele: Zilkade Höyük el-Hac Hamit Bekr Efendi Yediyle

⁶²⁶ Şahit davacıya, yemin ise inkâr edene aittir. (*Mecmau'l-Enhur*). Varisler mallarını nerde görürlerse talep hakları vardır. (*Hulâsa*).

⁶²⁷ Bazı müteahhirinler, Asrımızda fetva emiriyye arazisinde da'va on sene terk edilirse zaman aşımına uğrar. Ancak üç özürlü uğramaz. Bunlardan biride kişinin hazırda olmamasıdır. Demişlerdir. (*Reddü'l-muhtâr*).

Hind sagîrenin mahmudü'l-hal olan cediti sahîh ve vasîyyi mensubu Zeyd Hind'in babası Amr'dan âdiyen intikal eden arâzîsini hıfz üzere iken sagîrenin anası Zeynep ile hâli Bekr biz hıfza evlayız diye arâzî-i merkumeyi Zeyd'in yedinden almaya kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁶²⁸

415. Mesele:

Hind sagîrenin veliyy-i akrebi babasının babası Zeyd mezbûre Hind'i diğeri oğlu Amr'ın sagîr oğlu Bekr'e mahderi şühûdda tezvîc edip Amr dahi Bekr için tezvîc eylese Hind baliğa oldukta akdi mezbûru hıyâr-ı bülûğ feshâ kadire olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶²⁹

416. Mesele:

Hind sagîrenin anası Zeynep mezbûre Hind'i veliyy-i akrebi babasının babası Zeyd'in izninsiz fuzûlen Amr'a tezvîc ve inkâh eyledikte Zeyd mu'cize olup redd edecek âkdi mezbûr bâtil olur mu? el-Cevab: Olur.⁶³⁰

417. Mesele: Zilkade Narman Ali Talât Efendi Yediyle

Zeyd Amr'ın tarlası su bendinden hark ile cereyan eden sudan (...) tarlası sakyede gelmişken halen ol tarlayı Amr'den tefriğ (...) Bekr Zeyd'e mücerred ol su tarlanın su bendinden cereyan etmekle fima ba'd sakyeye râzî olmam diye vaz'-ı kadîmi tegayyür ve Zeyd'i kel-evvel sakyeden men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶³¹

418. Mesele: Zilkade Ova Başköy İmam Cafer Efendi

Zeyd Amr müteveffanın terekei vâkıyesini kabz eden veresesinden Amr'ın zimmetinde şu kadar akçe hakkım vardır diye da'va ve verese bi'l-külliyeye inkâr

⁶²⁸ Küçüğün malını muhafaza velayeti babanıdır. Tasarruf velayetine bağlıdır. Babanın babası ğaib ise babanın babasının velayeti açığa çıkar. Çünkü bu durum ona ihtiyaç duyar. Bu durumlarda anneye küçüğün malını koruma velayeti yoktur. (Min vesaye *el-Muhit el-Burhani*'den özet olarak). (*Mülteka'l-ebhur*).

⁶²⁹ Veli küçük erkek ve küçük kızın nikâhını kıyabilir. Bu küçükleri babaları veya dedeleri evlendirirse buluş erdiklerinde kendilerine pişmanlık yoktur. (*el-Bidâye*).

⁶³⁰ Fuzuli tezvîç onaylandığı takdirde geçerli olur. Fuzuldan sadır olan her türlü akit eğer nikâh ve bey' gibi olanlar onaylanırsa akit geçerli olur. Onaylanmazsa batıl olur. (*el-İnâye*).

⁶³¹ Su eski mecrası üzerine akıtılır. Bu cinste asl olan kadimi aslı üzerine bırakmaktır. Delilsiz değiştirilemez. (*Fetâvâ Kâdihân*).

ettikte Zeyd müddeâsını ba'de'l-ispâ ve'l-half ve'l-hükm meblağ-ı merkumu Amr'ın terekesinden almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶³²

Vr. 68

419. Mesele: 23 Zilkade Tortum Hacı Ahmet Ağa Asker Mustafa Yediyle

Hind arâzî-i emîriyyeden tapu ile tasarrufunda olup muâdün li'l-inbat olan çayır yerini zevci müteveffanın Amr'a olan şu kadar kuruş deyni mukabelesinde mezbûr Amr'a ferağ ve teslim edip lakin mezbûre Hind sâhib-i arz huzurunda ferağ-ı mezbûru icraya değin ol çayır yerinde nâbit olan otu biçip ahz etmeye Amr'a izn ve ibaha etmeğın Amr dahi Hind'in iznine binâen bir müddet ol çayır yerinin otunu biçip ahz ve istihlâk eyledikten sonra ve halen Hind ferağ-ı mezbûrun mugayyer olmamasına binâen ol çayır yerini Amr'ın yedinden aldıktâ ol çayır yerinde ber vech-i muharrer Amr'a olan izin ve ibahasına nâdime olup çayır hasılatı namına Amr'dan nesne ahzine kadire olur mu? el-Cevab: Olur.⁶³³

Bu surette Amr ol çayır yerini Hind'e teslim ettikte Zeyd'in terekesine vaz'-ı yed eden mezbûre Hind ile Zeyd'in oğlu Bekr'den Zeyd zimmetinde ol kadar kuruş alacak hakkını talep ettikte mezbûre Hind biçtiğın otu deyni merkuma mahsup ederim diye terekeden Amr'ın ol kadar kuruş deynini bi-gayr-i vech virmemeğe kadire olur mu? el-Cevab: Olur.⁶³⁴

420. Mesele: Zilkade Narman Hecure Kaya Sakal Merhumun Veresesine Zağiki Mulla İbrahim Yediyle

Zeyd meredi mevtinde mülk değirmeninın hâsıl olan ğalesinden bi-her sene îd-i adhâda bir kurbanı zebh ve fukaraya infâk oluna diye vasiyyet ve tenfîzine oğlu Amr ile müteveffa oğullarının oğulları Bekr ve Beşir'i vasî nasb edip mûsîrren âlâ îsâ'ihî fevt olsa mezbûrlar değirmen merkumu zabt ve ğalesinden ber vech-i muharrer Zeyd'in ta'yîn eylediğı vucuh-i hayrı icra murad eylediklerinde Zeyd'in cümle malikin sülüsü değirmen mezbûrun kiymetine musait iken sâir verese bi-gayr-i vech mezbûrları tenfîz-i vasayadan men'a kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmaz.⁶³⁵

⁶³² Çünkü borç ölümle zimmetten terekeye intikal eder. (*Nevâzil*).

⁶³³ Onayladıktan sonra pişmanlık geçersizdir. (*Bezzâziyye*).

⁶³⁴ Çünkü borç zimmetten ölünün terekesine geçer. (*Nevâzil*).

⁶³⁵ Bilinmesi gerekirken vasiyyet, refikin hizmetindedir. Ev, refikin ğallesi, toprak, bahçede caizdir. (*Hindiyye*). Vasi vasiyeti icrada varislerin sözüne iltifat etmemesi gerekir. (*Bezzâziyye*).

421. Mesele: Zilkade Kiği Oyuh Sabit

Zeyd bir bab mülk değirmenini vucuh-i hayra vasiyyet ve tenfzine varisi olmayan oğlunun oğlu Amr'a vasî nasb edip ba'dehu mûsîrren âlâ îsâ'ihî fevt oldukça Zeyd'in değirmen mezbûrdan ğayrı malı olmayıp vereseşi dahi sülûsden ziyadede vasiyyeti mucizler olmasalar Amr ol değirmenin sülûsünü zabt ve Zeyd'in ta'yîn eylediği vucuh-i hayra tenfize kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.⁶³⁶

422. Mesele: Zilkade Tortum Dinavur Kadir

(...) Vasisi olmayan Zeyd sagir li-ebeveyn ammi Amr'ın ıyâlinde iken mezbûr Amr (...) eşya-ı ma'lümede şu kadar re's hayvan ve iki kıt'a samanlık hibe (...) hibe-i merkûme sahiha ve tâmme olur mu? (...) Olur.

Bu surette mezbûr Amr ba'de'l-hibete emvâl-i mevhûbeden bir mikdarını bey' ve itlâf eylese halen Zeyd bâliğ oldukça emvâl-i mevhûbeden mevcut olanları fîrû'larıyla aynen almak ve Amr'ın itlâf eylediğinin kıymetini dahi Amr'dan tazmîn etmek murâd ettikte Amr nâdim olup hibesinden rucû'a kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶³⁷

Vr. 69

423. Mesele: Zilkade Narman Ardu İsmail

Hind vasîyesi olduğu sagîr oğlu Zeyd için hâkime nafaka takdir ettirmeden Zeyd'in malından kadr-i ma'ruf nafaka ve kisvesine sarf etmeye kâdire olur mu? el-Cevab: Olur.⁶³⁸

Bu surette mezbûre Hind sagîr merkümü ber vech-i muharrer infâk ve ıksâ edilmesine binâen bir müddet sagîr merkümü sagîrin malından infâk ve ıksâ ettikten sonra Zeyd sagîrinde fevt olup anası mezbûre Hind'i li-ebeveyn ammi Amr'ı terk ettikte mezbûre Hind kaderi maruf sarfında yeminle tasdîk olunurken Amr mücerred

⁶³⁶ Varisler uygun görmeselerde, yabancıya üçte bir vasiyyet caizdir. üçte birinden fazlası caiz değildir. Ancak varisler üçte birinden fazlasını uygun görürlerse caizdir. (*Fusûleyn*).

⁶³⁷ Ana ve baba gibi mahremlerin hibede rucû'u konulmuş bu ne kadar âvl olsa veya ne kadar suflaya insede. (*Fusûleyn*).

⁶³⁸ İnfakta kadı'nın izni gerekmez. (...).

hâkim emrinsiz infâk etmekle sarfını kabul etmem diye Hind'den nesne tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶³⁹

424. Mesele: Zilkade Narman Ardu İsmail İbni Hakim

Hind vasîyesi olduğu oğlu Zeyd sagîrin babasından âdiyen intikal eden arâzî-i emîriyyeyi bir müddet zabt ve nefsi için zirâat edip ba'dehu Zeyd sagîride fevt olduktâ Zeyd'in veresesinden ammi Amr Hind'in arâzî-i merkûmeyi zirâat için arâzî kanununun yirmi birinci maddesi hükmünce Hind'den arz noksan yahut ecr-i misl namına nesne almaya kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.⁶⁴⁰

425. Mesele: Zilhicce Pasin Ornozi Mustafa Oğlu Hamza Yediyle

Hind zevci Zeyd'e mehrimden ve nafaka-i iddetimden geçtim beni tatlık eyle dedikte Zeyd çünkü sen beni istemezsin bende senden geçtim dese Hind Zeyd'den bir talâk ile mübâne olur mu? el-Cevab: Olur.⁶⁴¹

Bu surette mezbûre Hind'i iddeti içinde veya ba'de inkızâ'i'l-iddet Hind'in rızasıyla bilâ hulle tezvîc etmek caiz olur mu? el-Cevab: Olur.⁶⁴²

426. Mesele: Zilhicce Ovacık Deyze Amr Molla Veysi Yediyle

Zeyd arâzî-i emîriyyeden muâdün li'l-inbat olan çayır yerini şu kadar kuruş bedel ile Amr'a ferağ edip lakin izni sâhib-i arz bulunmasa ferağ-ı mezbûr mugayyer olmamasına binâen Zeyd ol çayır yerini Amr'ın yedinden alup nâbit olan otunu biçmek murâd ettikte Amr mücerred ferağ-ı mezbûre binâen Zeyd'i bi-gayr-i vech şer'î men'â kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.

427. Mesele: Zilhicce Hasankale Hafız Meded Efendi

Dâr-ı harbde vefat eden Zeyd müslimin terekesinden dâr-ı islâm (...) hisse-i irs şer'îyesini almak murâd ettikte dâr-ı harbda olan (...) ihtilaf dâr olmakla Zeyd'in

⁶³⁹ Vasi hâkim'den izinsiz yetime infak edince kendisinden sorulur bu yetkin varmı? Yeminle tasdik edilir.

⁶⁴⁰ İmam'da böyle rivayet etmiştir.

⁶⁴¹ Kinaye ile talak niyet edildiğinde bir bayın talak gerçekleşir. Örneğin senden ayrıldım gibi. Talak diyalogunda senden ayrıldım derse talak baki kalır. (*Ankaravî, Haniye'den*).

⁶⁴² Adam üçten aşağı bayine olanı iddet süresi ve sonrasında nikâhlayabilir. (...).

terekesinden hisse talebine (...) mezbûr Amr'ın hissesini bi-gayr-i vech şer'i virmemeğe kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁶⁴³

428. Mesele: Ova Hayderi Dede

Zeyd er karındaşları Amr ve Bekr ve Beşir ile irsen malik oldukları bir bab merekten hissesini semen-i ma'lûma Züfere bey' eder oldukça mezbûrların hisselerini dahi Züfer'e bey' ve teslim eylese mezbûrun Amr ve Bekr ve Beşir hisselerinde bey'-i mezbûra mücîzler olduktan sonra icâzetlerine nâdimler olup ol merake bi-gayr-i vech müdahale etmeye kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.⁶⁴⁴

Vr. 72

(...) Tasarruf kardeşi ve cami için ğalet değildir. Fakirlere ğalettir. Kardeş ölünceye kadar; ikincisi vakfın bütün ğallesi ile caminin mesalihine harcama yapar çünkü caminin mesalihine sarfı meşruttur. Kardeşin vefatından sonra hissesini sarfa bir şey denilmemişse kardeşin tasarruf hakkı yoktur. Ancak bir cihette ikrâr edilmiştir. Fakir olma ciheti ile tasarruf eder.

Hayatı boyunca kendisine vakf etti sonra evlâdına, sonra evlâdın evlâdına ve hak sahiplerinin evlâtlarına ve evlâtlarının evlâtlarına vakf etti “ sonra kesilmeyen hayra vakf etti hakkı olan herkesin verimden payları var mıdır? Evet, ister tertib zikr etsin ister zikr etmesin hepsi hak sahibidir. Aralarında azlıklarına ve çokluklarına göre bölüşülür ve baba varken ibn hak sahibi olur.

Kişi bir yeri evlâdına ve evlâdının evlâdına vakıf etti ve kendisinin evlatları ve evlatlarının evlatları varken aralarında eşit olarak taksim edilir. Erkekler kadınlara ve batnı evvel batnı sâniyeye üstün tutulmaz. (Kendine ve evlâdına vakıf konusundan özet). “*Ataullah*, sahifenin zâhrında 121.”

Verese mûsînin yerine geçer yabancılar geçmez. “*Ankarâvi*, c. 2 fil vasiyyet s. 289.”

Kadı vasiyyet etti yerine kadı gelmeksizin kendini azl ederse azl olur mu? Vekilin kendini azl ettiği gibi kadının ilmi gerekir. Kadı ve vekilin kendini azilde müvekkilin veya sultânın bilgisi gerekir. “*Fusûleyn*, *Müeyyedzade*.”

⁶⁴³ Şâfîîlerde vatanın ihtilâfı irse mani değildir. Bizde Müslümanlar ile kâfirler arasında manidir. Hatta dâr-ı harpte ölenin oğlu dâr-ı islâmda ona varis olur. (*Fetâvâ Hindîyye*)

⁶⁴⁴ Lahik olan icâzet, sabık olan vekâlet gibidir. (*Bezzâziyye*).

“İddet bekleyen kadın idet nafakasını almadan iddeti biterse nafakası düşer. Şayet bu ayrılmamışsa.” *“Müeyyedzade.”*

Kimin olduğu bilinmeyen bir kuşu görüp alan kişi o kuşa malik olur. Çünkü bu av gibidir. Yine ağaç üzerinde bulsa ve alsın ve sahibini bilmezse onundur. Eğer kuşu ağacın üzerinde gördü ve başkası aldı bu kuş alanındır. İkisi alırsa ikisininindir. Şayet bir kimse üzerine arı konması için bir ağaç dikerse ve ağacın üzerine arı kondığında başkası alırsa bu arı ağaç sahibinindir. *“Müeyyedzade.”*

Bu fasit üzerine mebnidir. Fasit bina üzerine bina fasittir. *“Bezzaziye.”*

Bir insanı vekil tayin etti veya vekil satın almadan ona elçi gönderdi sonra vekil veya elçi kendine bir şey aldı kendisine görme pişmanlığı sabit olur. *“el-Muhit”*te böyle geçiyor. Fetva bunun üzerinedir. Aynısı *“Hindiyye c. 2 s.50.”*

Kendisine evde görme muhayerliği varsa ve bunu okursa ve razı olmazsa ve bir zaman dursa onda tasarruf etmeden geri dönderme hakkı vardır. *“Ankarâvi c.1, s. 274”*

Hitâmu zabti merkum sene 1312 Muharrem 15.

SONUÇ

İftâ faaliyeti, fıkha ve muamelata taalluk eden kısımların, içinde bulunulan çağın gereklerine göre yorumlanması, karşılaşılan bireysel, içtimâî ve ekonomik problemlerin çözülmesi bakımından İslam fıkına her zamanın ve mekânın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir hüviyet kazandırmıştır. Fıkıh sisteminin esasını Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas teşkil etmektedir. H. 3. asırdan sonra fıkın gelişim sürecini büyük ölçüde tamamladığı görülmektedir. Bu süreçten sonra müstakil içtihad faaliyetlerinin yanısıra önceki içtihatlardan faydalanarak yeni sorunlara çözüm üretme yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede, fetva faaliyetinin kaynakları arasında mezhep imamlarının görüşlerini derleyen ve şerh eden eserlerin yanısıra mezhebin usulü dâhilinde yeni problem alanlarını özgün bir üslupla kaleme alan ve çözüm sunan fetva mecmualarının yeri büyüktür.

Mahkeme kararlarından farklı olarak fetvaların bağlayıcılığından bahsedilemez. Ancak hukuk sistemi içerisinde kadınlara yol gösterici bir nitelikte olması her zaman dikkate alınması gerektiğini anlatmaktadır. Nitekim İslam hukuk tarihinde görüldüğü gibi kadılar verdikleri hükümlerde fetvaları görmezden gelmemişlerdir ve zaman zaman şeyhülislam fetvalarına müracat etmişlerdir. Davalarda davalı ya da davacı müftüden aldığı fetvayı delil olarak sunmuş ve fetvanın davayı etkilediği görülmüştür.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden *1310 h./ 1893 m. Tarihli Erzurum Fetva Defteri*'nde yer alan fetvaların tamamı kişiler arasındaki anlaşmazlıklardan doğan meselelerle ilgilidir. Transkripsiyonunu yaptığımız bu defterde fetvalar çoğunlukla soru-cevap şeklinde yer almaktadır. Toplumun her kesiminden geldiği görülen bu sorulara Hanefi mezhebinin içtihadları çerçevesinde cevap verilmiştir. Fetvalardan bir tanesine getirilen delilde Şâfiî mezhebinin görüşü *el-Fetâva'l-Hindiyye*'den aktarılmış ve Mustafa ismindeki Şâfiî mezhebine mensup bir şahsa Hanefî mezhebine göre fetva verilmiştir. Ayrıca fetvaların başında yer alan isimlerden anlaşıldığı kadarıyla gayri müslimler de fetva talebinde bulunmuşlardır. Fetvalara getirilen delillerde kırktan fazla esere müracaat edilmiş; bu eserler içerisinde Hanefi fıkının temel eserlerinin yanında *Fetâvâ Kâdihân*, *el-Fetâva'l-Hindiyye* vb. fetva kaynaklarına da başvurulmuştur. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde 1868-76 yılları

arasında hazırlanan ve daha çok borçlar, eşya ve yargılama hukuku esaslarını içeren kanun niteliğindeki *Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*'ye de başvurulmuştur.

Üzerinde çalıştığımız fetva mecmuasında yer alan sorular daha çok akitler, nikâh ve boşanma konularıyla ilgilidir. Bu fetvalar Erzurum ve ilçelerinin yanı sıra, Bingöl, Kars, Erzincan sınırlarında kalan Kiğı, Arpaçayır, Tercan gibi çevre il, ilçe, kasaba, köy ve mezraları kapsamına alan geniş bir bölgeye hitap etmiştir. Bundan dolayı bu fetva defteri ilgili şehirlerin tarihi ve kültürel yapısı hakkında zengin bir bilgi malzemesini ihtiva etmektedir. Bu açıdan fetva defterlerinin şehir ve bölge sosyolojisinin keşfi açısından da önemli bilgiler ihtiva ettiğini belirtmeliyiz.

KAYNAKÇA

AHMED İBN HANBEL, *el-Müsned*, (Thk. Şuayb el-Arnaût), Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2001.

AHTERÎ, Muslihuddin Mustafa, *Ahterî-i Kebîr*.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Diyarbakır, 1986.

-----, "Ma'rûzât", *DİA*, Cilt. XXVIII, İstanbul 2003, s. 72-73.

ÂLEMĞİR, Sultan Muhyiddîn Muhammed Evrengzîb Bahâdır, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1310,

ANSAY, Sabri Şakir, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Turhan Kitabevi Yay., Ankara 2002.

ASLAN, Nâsi, "Osmanlı Hukuku'nun Oluşumunda Fetva ve Kazâ Münasebeti", *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt. II, Sayı. 4, Ankara 1999, s. 85-100.

ATAR, Fahrettin, "Fetva", *DİA*, Cilt. XII, İstanbul 1995, s. 486-496.

-----, "İftâ Teşkilatının Ortaya Çıkışı", *Diyanet Dergisi*, Cilt. XV, Sayı. 4, Ankara, Temmuz-Ağustos 1976, s.205-215.

AYAR, Talip, "Osmanlı Devlet Teşkilatında Fetva Eminlerinin Görevleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. XXXVIII, Erzurum 2012, s. 403-421.

AYBAKAN, Bilal, "eş-Şâfiî", *DİA*, Cilt. XXXVIII, İstanbul 2010, s. 223-233,

AYDIN, M. Akif, "İslam Hukuku'nun Osmanlı Devleti'nde Kanun Hukukuna Doğru Geçirdiği Evrim", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı. I, 2006, s.11-21.

BERKİ, Ali Himmet, *İslam Şeriatinde Kaza Hüküm ve Hâkimlik Tarihi ve İftâ Müessesesi*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1962.

BURHÂNEDDİN EL-BUHÂRÎ, Mahmûd b. Ahmed, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.

BOYACIOĞLU, Ramazan, “Tarihi Açıdan Şeyhülislamlık, Şer’iye ve Evkaf Vekâleti”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı. 1, Sivas 1996, s. 160-171.

CİN, Halil, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, 1988.

ÇEKER, Orhan, “İfta ve Bir Fetva Defteri Örneği”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı. 6, Konya 1996, s. 35-53.

-----, *İslam Hukukunda Akidler*, A. H. İ. Yayıncılık, İstanbul 2006.

DÂMAD, Şeyhîzâde Abdurrahmân b. Muhammed, *Mecma'u'l-Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhûr*, Daru'l-İhya, ts.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân, *Sünen-i Dârimî*, (Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani), Darü'l-Muğni, Suudi Arabistan 2000.

DİHLEVÎ, Şah Veliyyullâh, *Hucetullahi'l-Baliğa*, (Thk. Seyyid Sabık), Daru'l-Ceyl, Beyrut 2005.

DERDUR, İlyas, *Târîhu'l-Fikhi'l-İslâmi*, Daru İbni'l-Hazm, Beyrut 2010.

DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, “Muhammed”, *DİA*, Cilt. XXX, İstanbul 2005, s. 441-444.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eşas b. İshak b. Beşir, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, (Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut.

HÂKİM en-NÎSÂBÛRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, (Thk. Mustafa Abdulkâdir Âtâ), Dâru'l-Kutub el-İlmiyye, Beyrut 1990.

HALLÂF, Abdulvahâb, *İslâm Teşrîi Tarihi*, (Çev. Talât Koçyiğit), AÜİF Yay., Ankara 1970.

-----, *İslâm Hukuk Felsefesi*, (Çev. Hüseyin Atay), AÜİF Yay., Ankara 1989.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (Çev. Mehmet Yazgan), Beyan Yayınları, İstanbul 2016.

HASKEFİ, Muhammed b. Ali b. Abdurrahman el-Hanefi, *ed-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenviri'l-Ebsâr ve câmi'l-Bihâr*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.

İBN ÂBİDÎN, *Redd'ül-muhtar alâ ed-dürri'l-muhtar*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1412,

-----, *el-Ukudü'd-dürriyye fi Tenkîhi'l Fetâva'l-Hamidiyye*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.

İBN KAYYİM, Muhammed b. Ebubekir el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-Muvakkî'in an Rabbi'l-Âlemîn*, (Thk. Muhammed Abdulselem İbrahim), el-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1991.

İBN MANZUR, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali, *Lisânu'l-Arab*, Daru Sadr, Beyrut 1414.

İBN SA'D, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd, *Tabakatu'l-Kübra*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ata), Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Şeyhülislâm," *DİA*, Cilt. XXXIX, İstanbul 2010, s. 91-96.

KANDEMİR, M. Yaşar, "Ahmed b. Hanbel", *DİA*, Cilt. II, İstanbul 1989, s. 75-80.

KARÂFİ, Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs, "Fetvâ, Kazâ Ve İmâmet Üçgeninde Hz. Peygamber'in Tasarrufları", (Çev. Kâdir Gürler), *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. VIII, Sayı. 15, 2009, s. 179-188.

KARAMAN, Hayreddin, *İslâm Hukukunda İctihad*, Ensar Yayınları, İstanbul 2010.

-----, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 1991.

-----,"Ahmed b. Hanbel", *DİA*, Cilt. II, İstanbul 1989, s. 80-82.

KARDAVİ, Yusuf, *İslâm Hukuku Evrensellik-Süreklilik*, (Çev. Yusuf Işıcık ve Ahmet Yaman), Nida Yayıncılık, İstanbul 2014.

KATTÂN, Mennâ' Halîl, *et-Teşrî' ve'l-fıkh fi'l-İslâm târîhen ve menhecen*, Mektebetu Vehbe, Kahire 2001.

KETTANÎ, Muhammed Abdulhay, *et-Terâtîbü'l-idâriyye ve'l-amâlât ve's-sinâât ve'l-metâcir ve'l-hâle-tül-ilmîyye elleti kânet alâ ahdi te'sîsil-medeniyyeti'l-İslâmiyye fi'l-Medînetül-münevvereti'l-aliyye*, (Thk. Abdullah Halidi), Darul Erkam, Beyrut.

KOCA, Ferhat, "Mezhep", *DİA*, Cilt. XXIX, İstanbul 2004, s. 537-542.

-----, "Fetvahâne," *DİA*, Cilt. XII, İstanbul 1995, s. 496-500.

KÖKSAL, İsmail, *İslama Göre Yönetici Seçimi ve Devlet*, Çağlayan Matbaası, İzmir 2007.

el-Mevsuâtü'l-Fıkhîyye, Daru's-Safve, Mısır 1404-1427.

OSMANÎ, Muhammed Taki, *Usulu'l-iftâ ve âdâbuh*, Mektebetü Meârif'ül-Kur'an, Karaçi 2011.

ÖĞÜT, Salim, "Ehl-i Hadîs" *DİA*, Cilt. X, İstanbul 1994, s.508-512.

ÖRSTEN, Seda, "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetva Mecmuaları", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt. IV, 2007, s. 29-40.

ÖZEL, Ahmet, "Mâlik b. Enes", *DİA*, Cilt. XXVI, İstanbul 2003, s. 506-513.

ÖZEN, Şükrü, "Osmanlı Döneminde Fetva Literatürü," *Türkiye Araştırma Literatür Dergisi*, Cilt. III Sayı. 5, 2005, s. 255-257.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *"Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü"*, MEB Yay., İstanbul 1993.

ŞA'BÂN, Zekiyüddin, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, (Çev. İbrahim Kafi Dönmez), TDV Yay., Ankara 2009.

ŞÂFÎÎ, Muhammed b. İdrîs, *er-Risâle*, (Çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan), TDV Yay., Ankara 1997.

ŞİRAZÎ, Ebu İshak İbrahim b. Ali, *Tabakatu'l- Fukaha*, (thk. İhsan Abbas), Daru'l-Raid el-Arabi, Beyrut 1970.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ, *Sünenü't-Tirmizî*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Dâru'l-Garbi'l-İslâmî Beyrut 1998.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “*Osmanlı devletinin İlmiye Teşkilâtı*,” TTK Basımevi, Ankara 1988.

UZUNPOSTALCI, Mustafa, “Ebû Hanîfe”, *DİA*, Cilt. X, İstanbul 1994, s. 131-138.

YAKUT, Esra, “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Müftülerle İlgili Gerçekleştirilen Hukuki Düzenlemeler,” *Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir 2003-2004, s.33-54.

YAMAN, Ahmet, *Fetva Usûlü ve Âdâbı*, İFAV, İstanbul 2017.

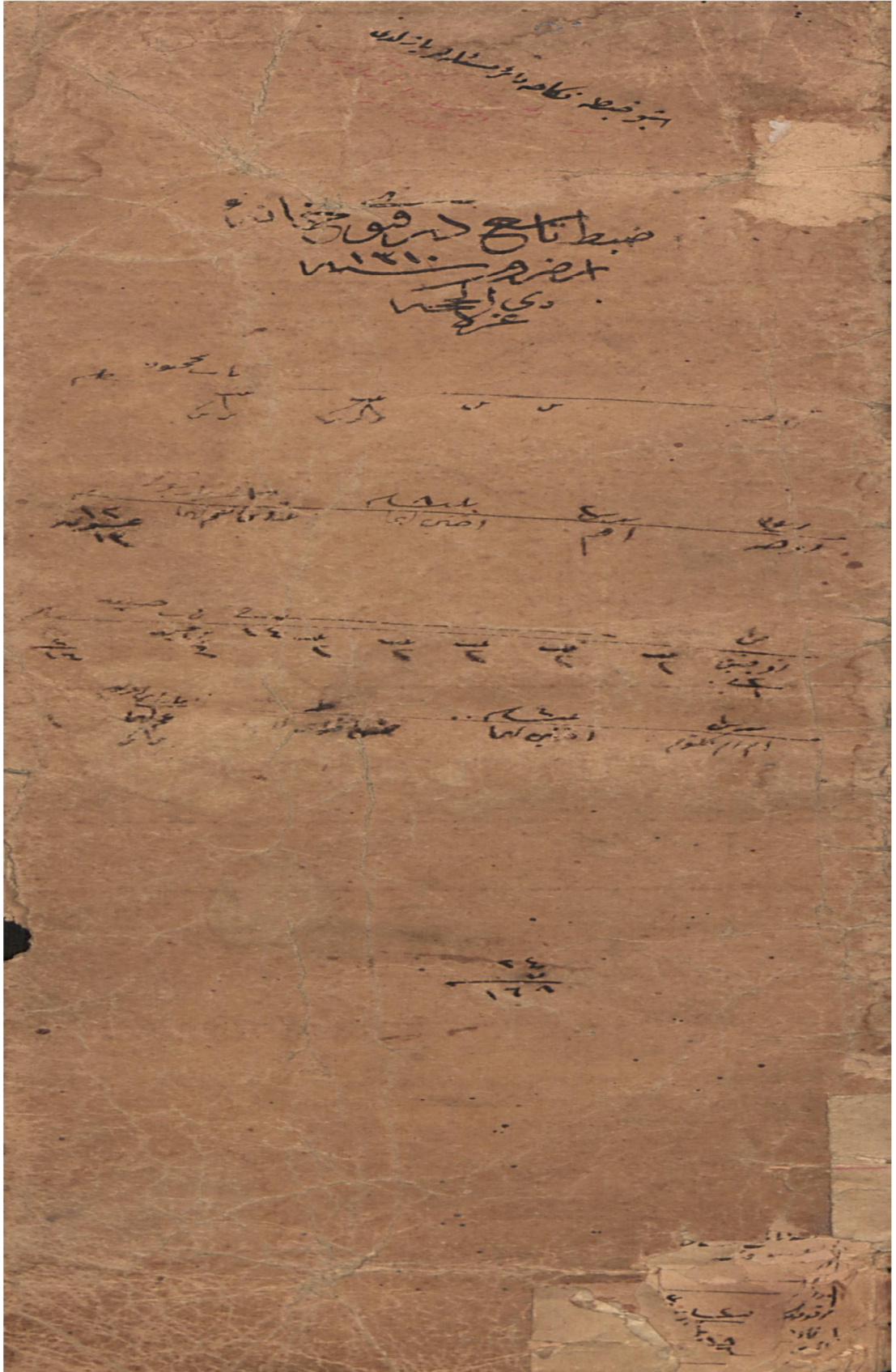
-----, *İslam Aile Hukuku*, Marifet Yay., İstanbul 1999.

YAMAN, Ahmet ve ÇALIŞ, Halit, *İslâm Hukukuna Giriş*, İFAV, İstanbul 2016.

YAVUZ, Yusuf Şevki ve ÇETİN, Abdurrahman, “Ayet”, *DİA*, Cilt. IV, İstanbul 1991, s.242-244.

ZUHAYLÎ, Muhammed, “Fetva ve Takva”, (çev.Mustafa Ateş), *Diyanet İlmi Dergi*, Ankara Ocak-Şubat-Mart 1993.

EKLER FETVA DEFTERİNİN OSMANLICA METNİ

برايك حرف بقوف تا پيش
كشيدني شيخ كرامت يا پيش

ضبط ثلث شعير في خانة المشترى ذى الجشيرة عشر

نعم ان ارض الينيم في حكم ارض الوقف كما ذكره في الجوهرة وانتم به صاحب البحر
والمصنف وكذا ارض بيت المال كما اتفق به في الجزية وقال من كتاب الدعوى
ان ارض بيت المال جرت على رتبها احكام الوقوف المؤبدة ودرهم
في مصل راجح شرط الراءف

تجوز الزيادة من القاضى على معلوم الامام اذا كان لا يقضيه وكان عالما تقيا
نعم قال بعد ورقتين والمنظوب يلحق الامام بل هو امام الحققة قلت
واعقده في المنظومة المحيية درهم قوله نحو قال اى فى الاشياء
قوله يلحق بالامام انظاره ان يلحق به كل شئ قطع ضرره اذا كان المعين
لا يقضيه كالتناظر والمؤذن ومدرس المدرسة والبولاب ونحوهم اذا
لم يعملوا برون الزيادة يؤيده ما فى الجزية اذا كان الامام والمؤذن
لا يتفرقتا المرسوم للحاكم الدين ان يصرف اليه من فاضل وقف
المصالح والعارة باستصواب اهل الصلاح من اهل المحلة الى
و درهم و درهم فى زيادة القاضى على معلوم الامام من كتاب الوقف
وفيه تفصيل فراجع اليه

المشترى الثاني اذا وجد المبيع معيبا وقد تضمنت العيب حدثه فرجع على الباع
بنقصان العيب لم يكن بائنا ان يرجع بنقصان العيب على الباع عند ايج رجح
مخلتا لهما كذا فى الصغرى رجح المشترى عبدا وقضيه فباعه من عبده ومات عند الثاني
نعم علم بعيبه كان عند البائع الاول فان المشترى الثاني يرجع بنقصان العيب
على البائع الثاني والبائع الثاني لا يرجع بنقصان العيب على البائع الاول
لان البائع الثاني لا يتحقق بالرجوع بنقصان العيب ومع بقاء البائع الثاني
لا يرجع البائع الثاني على الاول كذا فى فتاوى قاضى جهان قصته چند صميم تفصيل
من باب رجوع

يترجح اوزرينه واجب اولين يرالين اشملك تطوع كى احسن

(فى رد الزمان)

وتجافضه ما فى الجزية حيث ذكر ان المشتري ثلاثة مال الينيم والوقف
والثائب ومقتضاه ان الارث غير مستثنى ثلاث شعير وعوايه بعد هذه المدة
يوقد نقل فى الحامدية عن المرحوم اى ايضا انه كتب على سوال اخر فحين
تركت دعواها الارث بعد بلوغها خمس عشرة سنة بلا عذر ان الدعوى
لا تمنع الايا مرسلطى ونقل ايضا مثله فتوى تركية عن المولى اى لعود
وتعريفها اذا تركت دعوى الارث بلا عذر حتى خمس عشرة سنة قبل
شروع الجواب لا تمنع الا اذا اعترف الخصم بالحق ودرهم فى القصار

استطاع ثورا ليكب ارضا معينة فكرب ارضا اخرى غير تلك الارض يضمن لو عطب
لان الارض متفاوتة فى الكراب اذا ترك الثور المستعار فى السرح ان علم المير برض
يكونه فى السرح وحده كما هو عادة بعض اهل الرسايق لا يضمن وان لم يعلم
بان كانت العادة مشتركة يضمنه اذا رد الثور المستعار الى الباع او الى مربي
كان المير برضه فيه يرضى بكونه فيه وحده بلا حاقط لا يضمن مؤذره
الواجب فى البيع النكاح القيمة اذا كان المبيع من ذوات القيمة والمثل ان كان ثوبا
ومثلا احكامه عند المشتري او استهلكه المشتري حرمة الصلوات مؤذره

۲۵۴
روح سرد

سر	سر	سر
۱۱	۱۱	۱۱
۱۱	۱۱	۱۱
۱۱	۱۱	۱۱

۱۱

زید زوجهی سنگ توفیر جوش مهر جمل بریدین زید فوت اولوب بندی
 و سا زورنه تی رنگ ایتکه حالا بند مهر کلین رنگ بر سون المی را ایتکه
 سا زورنه جود حین زید جلدن اون اوج سنه اولر جود ایتکه حشک سقل
 اولور بو رنگ دن بند مهر کلین و سا زورنه جود اولور
 الحوا اولور لان ایتکه حشک سقل ایتکه لایق لایق بقام
 الزمان سله لان الزمان غنقل منانه ای ایتکه بلوت بوار

لیانه قویق احر جایت
 زید زوجهی نین سلوه جودن بر نطق ایزم باغی ایتکه رنگ ایتکه
 زید جود حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 اوج علی مزبور کلین دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 نطق ایزم باغی ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 مستقلین صفت اولور دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 من ایشین شینا قول رازد سترک طال او حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

بیمین طاهر شهید توری جایت
 زید زوجهی نین سلوه جودن بر نطق ایزم باغی ایتکه رنگ ایتکه
 سوله حیره قری زین ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 زید جود حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 سون اولوب صفت اولور دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

بند هسی رنگ اوج علی عود صبرک اعزیه اذ حال اولوب لکن عرو
 ارتضاع ایتدی بوخت ایتدی بیله جود جود جود جود جود جود
 اعزیه اذ حال ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 دکر وقت حله نه با دلا تری او خلی اللبن فی سلقه ام لا یجزم الشیخ لان
 فی اولی شکی فی اولی شکی ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

بند هسی رنگ اوج علی عود صبرک اعزیه اذ حال اولوب لکن عرو
 ارتضاع ایتدی بوخت ایتدی بیله جود جود جود جود جود جود
 اعزیه اذ حال ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 دکر وقت حله نه با دلا تری او خلی اللبن فی سلقه ام لا یجزم الشیخ لان
 فی اولی شکی فی اولی شکی ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

بیمین طاهر شهید توری جایت
 زید زوجهی نین سلوه جودن بر نطق ایزم باغی ایتکه رنگ ایتکه
 سوله حیره قری زین ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 زید جود حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 سون اولوب صفت اولور دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

زید زوجهی نین سلوه جودن بر نطق ایزم باغی ایتکه رنگ ایتکه
 سوله حیره قری زین ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 زید جود حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 سون اولوب صفت اولور دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

لیانه قویق احر جایت
 زید زوجهی نین سلوه جودن بر نطق ایزم باغی ایتکه رنگ ایتکه
 سوله حیره قری زین ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 زید جود حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 سون اولوب صفت اولور دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

نوروز مخاح عیارین

سر	سر	سر
۱۱	۱۱	۱۱
۱۱	۱۱	۱۱
۱۱	۱۱	۱۱

بیمین طاهر شهید توری جایت
 زید زوجهی نین سلوه جودن بر نطق ایزم باغی ایتکه رنگ ایتکه
 سوله حیره قری زین ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 زید جود حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 سون اولوب صفت اولور دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

بند هسی رنگ اوج علی عود صبرک اعزیه اذ حال اولوب لکن عرو
 ارتضاع ایتدی بوخت ایتدی بیله جود جود جود جود جود جود
 اعزیه اذ حال ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 دکر وقت حله نه با دلا تری او خلی اللبن فی سلقه ام لا یجزم الشیخ لان
 فی اولی شکی فی اولی شکی ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

بند هسی رنگ اوج علی عود صبرک اعزیه اذ حال اولوب لکن عرو
 ارتضاع ایتدی بوخت ایتدی بیله جود جود جود جود جود جود
 اعزیه اذ حال ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 دکر وقت حله نه با دلا تری او خلی اللبن فی سلقه ام لا یجزم الشیخ لان
 فی اولی شکی فی اولی شکی ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

بیمین طاهر شهید توری جایت
 زید زوجهی نین سلوه جودن بر نطق ایزم باغی ایتکه رنگ ایتکه
 سوله حیره قری زین ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 زید جود حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 سون اولوب صفت اولور دیکر ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه
 الحوا اولور حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه حشک سقل ایتکه

تاریخ تفسیر المایع بریف
زید و عمرو و غیره قریباً ششصد و پنجاه هزاره و خالی از ملک است مستحقاً کاروب
ارباب نفس که چون صاحب ارضی آنند بر مقدار ارضی میر به نفس اولی
حالا نیز وزیر و خاله مجرد مذکره ملک اولاً و اولاً از ارضیه ششصد و پنجاه
اولوز و یکه قار اولوز ملک الخراب اولوز
کله انسانی ارضی کسبه **تسالی** ازا کانه نقضیه بیان صاحب الارض یعنی خرد
آنچه ارضی ارضی است خرد

اسرار
مستلزم اراضی
بدری
زید ارضی امره و عمرو ارضی به طلبه با ارضی مقوق این قوت اولوب
احصای انظار ارضی او غنای او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی
ترک اشکده عمرو بنده صنوبره خلاف از سلطان ارضی تو به بی
مستقل کنی نامه صاحب ارضی طلبه با ارضی مذکره مزوره بند
بعد بلوغ بجزه او طلبه اول ارضی نصف حصتت خرج اتقان
و دروب را می صاحب ارضی طلبه با ارضی نصف حصتت قاره اولوز
الخراب اولوز لاکماله لاکماله بل بزم الاتباع والاشغال لاکماله

توزیم ارضی
زید مقوق ملک خفته با سکا موتی ثابت اولوز زید مقوق ملک خفته با سکا موتی
و خنده اولوز مهر موتی زید ملک ماتون المتقاربه اولوز
الخراب اولوز کله ای مدانی علی الاعمال
ولوا و خان علی المقوق و ان عده حصان من رین اولوز او شکره فی مقار
اروقی او شکره اولوز و طلب او مطالته لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله
اتماش علی الخضم والوزنه انما نصیر خصایر موتی لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله
والواکله فی المقوق

کلیت بیعت برادر کس محمد
سردوش اراضی
زید ارضی امره و عمرو ارضی به طلبه با ارضی مقوق این قوت اولوب
احصای انظار ارضی او غنای او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی
ترک اشکده عمرو بنده صنوبره خلاف از سلطان ارضی تو به بی
مستقل کنی نامه صاحب ارضی طلبه با ارضی مذکره مزوره بند
بعد بلوغ بجزه او طلبه اول ارضی نصف حصتت خرج اتقان
و دروب را می صاحب ارضی طلبه با ارضی نصف حصتت قاره اولوز
الخراب اولوز لاکماله لاکماله بل بزم الاتباع والاشغال لاکماله

توزیم حاقق محمد
تاریخ
زید ملک منزله ارضی امره و عمرو ارضی به طلبه با ارضی مقوق این قوت اولوب
احصای انظار ارضی او غنای او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی
ترک اشکده عمرو بنده صنوبره خلاف از سلطان ارضی تو به بی
مستقل کنی نامه صاحب ارضی طلبه با ارضی مذکره مزوره بند
بعد بلوغ بجزه او طلبه اول ارضی نصف حصتت خرج اتقان
و دروب را می صاحب ارضی طلبه با ارضی نصف حصتت قاره اولوز
الخراب اولوز لاکماله لاکماله بل بزم الاتباع والاشغال لاکماله

تاریخ تفسیر المایع بریف
زید و عمرو و غیره قریباً ششصد و پنجاه هزاره و خالی از ملک است مستحقاً کاروب
ارباب نفس که چون صاحب ارضی آنند بر مقدار ارضی میر به نفس اولی
حالا نیز وزیر و خاله مجرد مذکره ملک اولاً و اولاً از ارضیه ششصد و پنجاه
اولوز و یکه قار اولوز ملک الخراب اولوز
کله انسانی ارضی کسبه **تسالی** ازا کانه نقضیه بیان صاحب الارض یعنی خرد
آنچه ارضی ارضی است خرد

اسرار
مستلزم اراضی
بدری
زید ارضی امره و عمرو ارضی به طلبه با ارضی مقوق این قوت اولوب
احصای انظار ارضی او غنای او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی
ترک اشکده عمرو بنده صنوبره خلاف از سلطان ارضی تو به بی
مستقل کنی نامه صاحب ارضی طلبه با ارضی مذکره مزوره بند
بعد بلوغ بجزه او طلبه اول ارضی نصف حصتت خرج اتقان
و دروب را می صاحب ارضی طلبه با ارضی نصف حصتت قاره اولوز
الخراب اولوز لاکماله لاکماله بل بزم الاتباع والاشغال لاکماله

توزیم ارضی
زید مقوق ملک خفته با سکا موتی ثابت اولوز زید مقوق ملک خفته با سکا موتی
و خنده اولوز مهر موتی زید ملک ماتون المتقاربه اولوز
الخراب اولوز کله ای مدانی علی الاعمال
ولوا و خان علی المقوق و ان عده حصان من رین اولوز او شکره فی مقار
اروقی او شکره اولوز و طلب او مطالته لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله
اتماش علی الخضم والوزنه انما نصیر خصایر موتی لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله
والواکله فی المقوق

کلیت بیعت برادر کس محمد
سردوش اراضی
زید ارضی امره و عمرو ارضی به طلبه با ارضی مقوق این قوت اولوب
احصای انظار ارضی او غنای او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی
ترک اشکده عمرو بنده صنوبره خلاف از سلطان ارضی تو به بی
مستقل کنی نامه صاحب ارضی طلبه با ارضی مذکره مزوره بند
بعد بلوغ بجزه او طلبه اول ارضی نصف حصتت خرج اتقان
و دروب را می صاحب ارضی طلبه با ارضی نصف حصتت قاره اولوز
الخراب اولوز لاکماله لاکماله بل بزم الاتباع والاشغال لاکماله

توزیم حاقق محمد
تاریخ
زید ملک منزله ارضی امره و عمرو ارضی به طلبه با ارضی مقوق این قوت اولوب
احصای انظار ارضی او غنای او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی غرضه او غنی
ترک اشکده عمرو بنده صنوبره خلاف از سلطان ارضی تو به بی
مستقل کنی نامه صاحب ارضی طلبه با ارضی مذکره مزوره بند
بعد بلوغ بجزه او طلبه اول ارضی نصف حصتت خرج اتقان
و دروب را می صاحب ارضی طلبه با ارضی نصف حصتت قاره اولوز
الخراب اولوز لاکماله لاکماله بل بزم الاتباع والاشغال لاکماله

توزیم ارضی
زید مقوق ملک خفته با سکا موتی ثابت اولوز زید مقوق ملک خفته با سکا موتی
و خنده اولوز مهر موتی زید ملک ماتون المتقاربه اولوز
الخراب اولوز کله ای مدانی علی الاعمال
ولوا و خان علی المقوق و ان عده حصان من رین اولوز او شکره فی مقار
اروقی او شکره اولوز و طلب او مطالته لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله
اتماش علی الخضم والوزنه انما نصیر خصایر موتی لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله لاکماله
والواکله فی المقوق

وقفت على فوج وسارح والى المرحوم حرمان ثم من بعد بها على مصالح الجامع
 المعروف بجامع السلطان بنابلسي بحري ذلك ابي الاثني عشر مات فوج قبل معرفت
 غلته لا حينه ام لمصالح الجامع ام لغير ذلك (اجاب) لا تعرف غلته لا حينه
 ولا لمصالح الجامع بل للفقراء الى ان يموت الا ان الثاني يعرف الى مصالح الجامع
 يتبع غلته الموقوف لان هذه لمصالح مفروطة بعدتها و صرف حصته الا ان
 بعد وفاته سكوت عنه فلا يعرف لا غلته الا اذا كان فقرا يجيرته كونه
 من الفقراء صححه صفح الكافي

انفسه على نفسه مدت حياته ثم من بعده على اولاده واولاد اولاده واولاد اولاده
 اولاد اولاده وسلك وعقبه لذلك انه ثم على حبه ثم لا تنقطع ذيل كل من كان له
 سخطان و دخول في الوفاة يستحق في غلته مع من يرث به حيث لم يشترط
 الترتيب ام لا (اجاب) نعم يستحق الجميع ينقسم بينهم بحسب قوتهم وكثرتهم
 فيستحق الاثني عشر موجودا وله صفح الكافي
 رجل وقف ارضا على اولاده واولاد اولاده وله اولاد واولاد اولادهم بينهم
 على السوية ولا يقض الاكر على الاثني ولا البطين الا على الثاني
 خلاصه مما اوقف على نفسه وعلى اولاده عطا صححه

والمرتبة فانزل مقام الموصي تا ليم البيان المراد عليه ٢ اوجه صححه
 وهي القاضى اذا غل عن نفسه بغير محض من القاضى بل ينزل بغيره ان يشترط
 علم القاضى كقول المولى انفسه فانما يشترط فيما علم المولى او السلطان مورداه
 وفي المقتدة اذا لم تأخذ الثقة حتى انقضت عدتها سقطت اذ لم يكن مفوضا
 وعن ثمر الائمة سقط حرمة مورداه
 ولو راي طابرا ولم يعلم صاحبه فانفسه واخذته فهو لا ثقة لا ترق من العبد
 واذا اوجبه على شجرة تا خذه ولم يعلم صاحبه ولو راي طابرا واذا اوقف على شجرة
 واخذته غيره فهو لا ثقة ولو اخذها فبها ولو اوقف على شجرة في حبيب بيت
 غلته يسقط عليها الخلق فوج واخذته غيره فهو لصاحبه القبيحة ولو اخرج
 طوره في واخره فهو لصاحبه مورداه

لا ترضى على نفسه والبناء على الفاسد مورداه
 واذا وكل انسان اربا رسلك فبها انما رضى رايه ثم اشترى المولى او ارسل نفسه
 بحيث لا يظفر ضار الرأية كذا في الخطوط و عليه القضي كذا في المقرات صححه
 ولو كان له خشار الرأية في دار فزأ بها ولم يرضها او سكتها زمانا
 فلداره لم يتصرف فيها المراد عليه ٣ صححه

خام ضبط مرفوع ١٤١٤ هـ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Abdullah Barman
Doğum Yeri	Palu
Doğum Tarihi	10/11/1982

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	İnönü Üniv.
Fakülte	İlahiyat Fakültesi

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Milli Eğitim Bakanlığı
Görevi/Pozisyonu	Öğretmen

İLETİŞİM

Adres	Bingöl Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
E-mail	Kalem_2000@hotmail.com

